ÄRTEMARKSMÅLETS LJUDLÄRA

I

AKADEMISK AVHANDLING

AV

ERIK NOREEN

ÄRTEMARKSMÅLETS LJUDLÄRA

I

AKADEMISK AVHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AV

VITTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPPSALA HUMANISTISKA SEKTION

FÖR VINNANDE AV FILOSOFISK DOKTORSGRAD
TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES
FREDAGEN DEN 28 MAJ KL. 10 F. M.
Å LÄROSALEN NR IV

R. UNIV. BLIOTHEEK LEIDEN

AV

ERIK NOREEN
FIL. LIC., GÖTEB.

STOCKHOLM 1915
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
143251

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41523708_0036

Om äldre källor rörande dalbomålen.

§ 1. Något dalsländskt folkmål har ännu icke varit föremål för en sammanhängande språklig behandling. Av äldre källor anför Noreen VSpr. 1: 319 (resp. 5: 689):

Laurentius N. Hesselgren, De Dalia, Diss. Ups. 1718 (præs. I. J. Nesselius). På ss. 63—65 finner man en paragraf om språket, huvudsakligen bestående dels av en samling förnamn[1] för att visa »nominibus . . . propriis antiquorum Gothorum adhuc Dalios frequenter uti»; dels några andra »Gothicæ originis voces»[2]. Dessutom finnas här ock där i avhandlingen inströdda upplysningar om dalbomålet, som t. ex. s. 30, där H. nämner, att »bärg» kallas av dalborna **Bergsknattar, Kollar, Klintar** eller s. 87, där den upplysningen meddelas, att dalborna »diem in sex partes dividunt; **Dagelmål, Mässetid, Middag, Betemål, Mederaftan, Dagsätt** s. **Quälsätt**»; eller enstaka ord som t. ex. **Jättekollar** s. 32, **Kasa** (subst.) s. 45; »**Åninskog**, vulgo **Ånskog**» s. 8.

And. Lignell, Beskrifning öfver grefskapet Dal, Stockh. 1851—52. I, ss. 97—114 innehålla ett kapitel om språket, vars huvuddel är en icke obetydlig förteckning på ord ock namn, enligt Noreen a. st. »från nordligaste Dalsland»[3]. Fullt korrekta torde dessa uppgifter knappast kunna vara, t. ex. i fördelningen av *a* ock *a;* så uppges genomgående *-a* i obestämd form av

---

[1]) **Al, Åsa, Asgiöt, Bryngel, Egill, Enar, Ewen, Giödrid, Segol, Tron.**

[2]) Anförda hos Sahlgren Sv. landsm. 1912, s. 48.

[3]) L. var född (1787) i Edsleskogs sn norrut i Tössbo hd, men blev sedan komminister i Dalskog, Nordal. Under vistelsen där författade han sin beskrivning över Dalskogs sn (se s. 4 not 1). Hans uppgifter torde väl således härröra från åtminstone dessa bägge trakter.

svaga femininer[1]. II, ss. 11—153 innehålla här ock där uppgifter om orters benämning bland allmogen. I flertalet fall bekräftas dessa av SOÄ. När detta icke är fallet (så t. ex. beträffande **Amliden** i Ödskölts sn: enligt SOÄ. 19: 198 *àm̲l̲ɩa*, enligt L. s. 125 **Amlingen**[2]) kan man vara oviss, om Lignells uppgift återger ett fordom befintligt uttal eller är inkorrekt; det senare förmodar jag är fallet med t. ex. hans uppgift s. 117, att **Djupviken** i Ärtemark kallas **Gyvika** (nu *jøfi̲ka*).

Av **Nicolaus Hesslegren** (från Edsleskogs sn, far till L. Hesselgren) har Sahlgren publicerat några handskrivna anteckningar i Sv. landsm. 1912, s. 50—55. De värkliga dialektorden äro likväl här ytterst fåtaliga[3]. Som manuskript av samme **Nicolaus Hesslegreen** (som namnet där skrives) föreligger »**Encomium Hesselskogiæ Dalensium** Quod Vpsaliæ in collegio privato . . . . 1672 . . . . proclamavit» i Palmsköldska samlingen i Uppsala universitetsbibliotek (»Topographica Tom. 42», nämnes av Lignell s. XI). Bland en mängd ortnamn, särskilt naturnamn från Edsleskogs, Fröskogs, Mo ock Laxarby socknar, finns t. ex. en upplysning, att [Edsleskog] »illi [= incolæ plebei] in cottidiano sermone **Älskogh** appellant», ock följande: »Est et ali*us* fons apud agru*m* q*ui* **Munckhÿttan**, rusticis **Monkhätta** dr. ab australi parte templo vicin*us* quem **S. Olas Källa** appellant, sed de illo nihil memoratu dignum pr*æ*ter ipsum nomen remansit»; jfr härmed Dybeck Runa 1845: 10 f., SOÄ. 17: 120[4].

---

1) Redan i Försök till en Beskrifning öfwer Dalskogs Socken uti Elfsborgs Län och Dals Land, Carlstad 1814, hade Lignell yttrat några ord om språket: »Om språket vore mycket att säga, men det tillhör ett särskildt ämne. Dialekten är släpande och widrig. De flesta femininer och infinitiver sluta sig på ett obehagligt a» (s. 32). I Grefskapet Dal, s. 97, finner han emellertid dialekten på Dal »lika behaglig att höra som trots någon annan i riket»!

2) Möjligen sammanblandning med **Amliden** i Lerdals sn, Valbo, som enligt (Lignell s. 96 ock även) SOÄ. 18: 67 kallas **Amlingen** (*àmlɩŋən*).

3) När H. bredvid ordet i fråga skrivit **nostri, nostris, nobis** eller **nos**, har han väl velat ange det som dialektiskt. Många av H:s ord stå i direkt motsats till vad dialekten kan antas ha haft (t. ex. **Giervorter** 'papillæ' s. 52: äm. *vàt̲a*, **kloor** 'ungves' s. st.: äm. *klo̲r*, **mull** s. 53: äm. *møl̲*).

4) Den innehåller för övrigt följande, som jag tror, även kulturhistoriskt beaktansvärda notis: »Clauduntur saltib*us* hisce aves, feræ

I tilläggen till VSpr. 1, 2: 475 påpekas vidare de många dialektorden i **Gunno Eurelius-Dahlstiernas** (född i Ör, Nordal) Giöta Kiämpa-Wisa[1].

Det bör tilläggas, att även Dahlstiernas på »riksspråk» avfattade dikter innehålla en ovanligt stor mängd rent dialektala ord[2], något som också Hesselman SoS. 7: 207 framhåller. Att Dahlstierna varit väl medveten om detta, visas av de anmärkningar, han bifogat sin »Kunga Skald». Han påpekar här om många ord, att de äro dalboord. Jag sammanställer nedan de av anmärkningarna, som äro av rent språklig art:

str. 21, v. 5 **i Öllo:** h. e. i willo och onska. Dialecto Dalicâ & Vesigoth.
» 24,2 **rätt:** rätt och rättsölls är altid med solen : contrar: ansöls.
» 95,3 **Skåller:** Skålla heeter Synas och hafwa anseende af en ting vestigatica[!] dialecto
» 115,7 **giäter:** Giäta är gå Wall med fää. Dialecto Dalicâ.
» 176,5 **Stöna:** Stöna är löpa tokot | som med detta folks [ↄ: hottentotternas] åthäfwor wäl öferens[!] kommer.
» 192,7 **Fånar:** Fåne heter den som är half tookot : fortè hinc Fauni & Faunalia veterum latinorum; som wore fåneta nog.

---

quoq*ue* nobilissimæ, licet rariores hodie sint, q*uod* multis modis priorib*us* nostris forte ignotis nunc agitentur capianturq*ue*. Incolæ n. **Skijar** appellant soleas ligneas instar arcuum in anteriore parte curvatas, q*uibus* illi pedib*us* affixis directione manualis baculi celerrime sup*er* altissimas nives eas insectantur.» Slutligen må ur Hesslegreens Encomium följande anföras: »In hunc lacum [= Laxsiö] se magno strepitu aquar*um* exonerat amnis Skåpa antiqua cantelina[!] quadam inclit*us*, q*uæ* hodie et*iam* convivia eor*um* exornat *et* his incipit verbis:

Gubben stod up en morgon
sågh sigh uth så wijda
Han skulle sigh till Skåpa
mz sin maltsäck rijda
Löfsale bärgit dä hååla.»

Denna strof citeras (efter Hesslegreen?) även av Dybeck Runa 1845: 11 såsom »en på orten tillförene känd folkvisa»; sista värsen lyder här: »Löfsalsberget det hårda».

1) Jfr Hesselman SoS. 7: 222 ff.

2) Särskilt är detta naturligt nog fallet, då han beskriver sin hembygd; se t. ex. gravdikten över Carl Liedeman »Et wälförtiänt Beröm» etc. 1691:

De gäta sine Fåhr bort på de gröne Kaser
På klinten Gätan drifs ok Oksen mit på Fiäll o. s. v.

str. 193,8 **stuura:** Stuur på[1] Dalbomåhl subtristem denotat: Belgæ etiam **Stur** eodem sensu dicunt.

» 204,5 **Hijar:** Hija : är bedraga och narra med ordom. dial. vestgot.

» 216,5 **Giöpor:** Loodiur.

» 219,6 **Alf:** Alf och alfwar äre höge bergsryggiar. Alt.[!] Rudb.

» 220,7 **Och ingen nappar Steek; och ingen skrämmer Jutar:** äre twänne ungdommens Juhle-lekar | som så heeta.

» 224,1 **Balsis-fegder:** Så kalla bönderne norr wed gränsen det kriget som af Hannibal Seestedt i Norgie mot Swärgie fördes | där frå de gamle ännu hålla sin tijderäckning.

» 232,5 **Högballe:** Högballe kalla daalbönderna den lustigaste tijden om åhret någre wekor förr och någre effter Sommar-soolståndet | iag tror af Hedendommen här | då de fijrat sin Gud Baldur eller Soolen en stoor hälg til tacksam heet för dess åter-komst | den de kallat haug.Baldur. det är Baldes eller Solens Högtijd lääs Heliolatria Rudbecks Rel. Tom. 2[2].

str. 234,7 **omtunar:** Tun eller toon är så wäl på wässgiöta och Daalbomåhl | som på Nedersaxiska een gärdsgård; och tuna heeter giärda | stängia Kring.

I Sv. landsm. 1912, s. 48 noten omnämner Sahlgren, att i **Gunno B**[**rynolphi**] **Blutherus**[3], Oratio encomiastica de Dalia, Ups. 1632, påträffas »några dialektord ock ortnamn». Så vitt jag kunnat finna, inskränka sig de förra till följande benämningar på invånarna i de olika häraderna (B 2): **Söderdälinga, Noordälingar**[4], **Waalbönder, Weedbönder, Teusbönder**[5].

---

[1]) Möjligen pä.

[2]) På detta ställe återgår tydligen en artikel hos Hesselgren (s. 65): »Högbale, tempus anni jucundissimum, ante & post solstitium æstivum, Goth. haug baldur forte [här hänvisas i en not till Dahlstiernas Kunga Skald], s. habaldur, excelsus potensque Apollo».

[3]) Under tillägnan på baksidan av titelbladet skrivet **Bluttherus.**

[4]) Gunno B. Blutherus **Nordälingh** på titelbladet. Jfr **Nordä***l*ing, **Sundä***l*ing Lignell 104.

[5]) I detta sammanhang må anföras en notis ur Historiskt-geografiskt och statistiskt lexikon öfver Sverige, IV, Stockh. 1863, s. 374: »[Laxarby] Skrefs i äldre tider **Laxarbygda**, såsom orten ännu af allmogen ofta benämnes [SOÄ. 19: 56 känner endast dialektuttalet *làksarby*]. Inbyggarne kallas **Laxongane**» (jfr s. 54).

I **Linnés** Wästgöta-Resa, Stockh. 1747, meddelas åtskilliga notiser om benämningar på växter ock djur o. d. på Dal, vilka förtjäna att här sammanställas:

s. 224. **Horntistel** kallades Carduus lanceolatus[1] [i Frändefors, Sundal].

s. 231. **Ånims-Wimma** kallades en fisk, som til myckenhet fångas i denna sjö [ɔ: Ånimmen], och eljest är ganska sällsynt. Ingen må tro, at han är samma slags fisk, som på andra ställen kallas Wimma, och altså et slags Cyprinus, utan han är en Coregonus eller Sik af et quarters längd.

s. 232. Fisk fångas mer i Åmål, än wid någon annor stad wid Wenern; ty begåfwo wi oss neder åt stranden, i tanka at få några sällsynte fiskar, men kunde dock icke fånga några synnerliga, fast folket nämde åtskilliga, som wi önskat få se, såsom:

Wimmer, hwilka lära wara de samme wi sågo i går.
Guppor, kanske af samma sort, men en varietet.
Stensugare, torde wara S t e n s i m p a n.
Gaddsur, är, kan hända, Gasterosteus.
Gli sades wara N o r s af minsta sorten.
Elgkulor äro samma med A l k u f w a n.

s. 234 f. Söndagen firades förr middagen uti Åmåls Kyrka, men efter middagen foro wi ut på landet, at lära oss Dal-Botaniquen af gamla Pigor och Gummor, hwilka här ägde mera kundskap om wäxter och husmedel, än man lätteligen på något annat ställe funnit; här kallades

Finnskägg Nardus.
Måra Galium album.
Hjertblomster Parnassia.
Saltbläcker Menyanthes.
Steckgräs Gentianella[2].
Elgestjelk Epilobium.
Bockebläcke Sedum anacapseros[3].
Stenbär Rubus repens[4].
Majblomster Ulmaria[5].
Hwitlåck Anemone.
Icktegräs Ranunculus lanceolatus[6].
Solmöjegräs Ranunculus acris.
Mjölkgubbar Ajuga.
Skogshumle Brunella.
Holtemjälla Melampyrum vulgare[7].
Skallra Rhinanthus.
Grangräs Pedicularis.

---

[1]) Cirsium lanceolatum.

[2]) Gentiana campestris (jfr A. Lyttkens Sv. växtnamn 374 f.).

[3]) Sedum telephium enligt Lyttkens a. a. s. 876.

[4]) Rubus saxatilis.

[5]) Spiræa ulmaria.

[6]) Ranunculus flammula, »ältgräs».

[7]) Melampyrum pratense enligt Lyttkens a. a. s. 243, som för övrigt oriktigt uppger, att Linné har »Holtamjella».

Abrahams-rot Geranium sylvaticum.
Jogere Vicia Segetum[1].
Rödkålla Trifolium rubrum.
Mjölkblomster Leontodon tertium[2].
Hästblomster Arnica.
Willfan Millefolium.
Hareqwä Gnaphalium.
Crucifix-ört Senecio.
Borstar Cirsium[3].
Skateblomster Viola tricolor.
Stroppelgräs Equisetum aquaticum[4].
Enestabb Pteris.
Skogslöper Polypodium trifidum[5].

s. 235. **Yxna** kallas här detsamma hos Kor, som hos Swinen här kallas w r e n, eller det, som exciterar venerem[6].

s. 236. när Koen ej hjortar eller idisslar etc.[7]

Några dialektord meddelas hos **R. Dybeck,** Berättelse till Kongl. Witterhets- Hist.- och Antiquitets-Academien, om Dalsland, i Runa 1845, s. 1 ff. ock rätt många i »Folksägner i Dalsland», Runa h. 4 (1843), s. 23—46. Jfr även densammes Svenska vallvisor och hornlåtar, Stockh. 1846, här ock där ock ordlistan s. 45—49.

En mängd dialektord förekomma i **Jan Halfvordssons** [född i Dals-Ed 1818] uppteckningar, utgivna ock försedda med anmärkningar ock ordlista (i vilka många ord transskriberats till landsmålsalfabetet) av Gunnar Freudenthal i Sv. landsm. 1914, s. 49 ff.

Bland äldre tryckta källor bör sist, men icke minst nämnas det material av ortnamnsformer, som bjudes i Sverges ortnamn, Älvsborgs län, utgivna av **K. Ortnamnskommittén,** 15 Nordals härad (1911), 16 Sundals härad (1910), 17 Tössbo härad (1913), 19 Vedbo härad (1915). 18 Valbo härad är under tryckning ock har här delvis kunnat citeras.

Det behöver icke särskilt påpekas, att en mängd uppgifter från Dalsland finnas i bekanta sammanfattande verk (t. ex. av Rietz, Jenssen-Tusch o. s. v.).

---

[1]) Vicia cracca (Lyttkens a. a. s. 642).
[2]) Leontodon autumnalis? Jfr Lyttkens a. a. s. 118.
[3]) Säkerligen Cirsium heterophyllum, »borsttisteln», vanlig på Dal. Jfr Lyttkens a. a. s. 90.
[4]) Equisetum fluviatile.
[5]) Phegopteris dryopteris enligt Lyttkens a. a. s. 1569.
[6]) Jfr ss. 135, 154. [7]) Jfr s. 95.

Sammanhängande täxter på dalbomål anföras av Noreen VSpr. 1: 163 f.[1]

1) Den äldsta är ett brev på dialekt i Göteborgstidningen Hwad Nytt? Hwad Nytt? 1775, dubbelnumret 147—148[2]. Det lyder:

Dahl, den 23 Junii. Jag har öfwerkommet följande bref, skrifwet på Dahlboska. Kan det förtjena et rum i Hwad Nytt? så öfwersändes det härhos, och lyder så:

Gusfre Bror Nämman!

Håfle trur I dä går mä gröa i år, måstru dänna starka törken giär e olöcka wea? Ja wet at I, som ä blant de stora, har sakti nocka at snacka om tia. Wet i hått ja menar omma? jo män, blir dä ur messwäx på hö, så får wij inte för kräka te hösten, å hått ska då en stackare skatta mä, å Kruna ska ha sett ut, å Prästen ger inte ätter, tru en bön ommet, då bler won kanske, I ä no alti krullen, Nämman; män Länsman döndrar mä wäijane, omframra pålagor och opserera ä åg äru mä Sållatten, så jag kan säga, ja ä så bekömrad som e get, som fådt tä killingar, å Kåna mi ger säg öfwer; mälle Gud wälsigna wår nådiga Kung, ja hör de säger han bärar påt alt han hinner, mälle dä wel sakti nocka te, at få alt i ordning. Desse Köpmännanna ä åg så dyra, töckas ja, at ingen kan mä däm, å skulle en synnare ha nockelett at wänna, som wore aldrig så wäl i däras kattning, så ger de ente föret. Så alt ä åräfla. War no så gill, Nämman, och lätt mäg weta hått dä likas er ommet.

Måns Brydd.

2) **Albrekt Segerstedt,** Nôa sager å paschaser på dalbonnespråke, varmelänske å anre tongemål[3] (Öreskrifter för folket N:o 135), Stockh. 1885, ett ganska talangfullt, men tämligen vårdslöst arbete. S. 3—19 äro tydligen dalbomål av något sydlig karakter; så t. ex. är t bevarat i best. artikeln neutr.;

[1]) Till de äldre källor för Bohuslän, som anföras 1: 162, kan läggas några värser, författade av en »Danneman» från »Norra delen af Bohuslän», i Götheborgske Spionen 1770, s. 289 f. (nr 37).

[2]) Man får av VSpr. 1: 163 snarast den uppfattningen, att här föreligger mer än ett brev. Så är emellertid icke fallet.

[3]) Enligt VSpr. 1: 163 »endast delvis på dialekt». Denna uppgift måste bero på en lapsus : hela arbetet är avfattat på dialekt, varav s. 20—28 på värmländska; s. 29—30 ock 31—36 avse säkerligen att vara närkes-, resp. västgötadialekt.

för övrigt må anmärkas, att adjektiverna ändas på **-e** i obest. form sing., t. ex. **store, fete** 'stor, fet' s. 7 (så t. ex. i Sundal ock i Dals-Ed enl. Freudenthal Sv. landsm. 1914, s. 52, not 2); samm. ē uppträder som **ä**, t. ex. **träslag** s. 3 (: äm. *trẹ*).

3) **August Bondeson**, Historiegubbar på Dal, deras sagor och sägner m. m. Stockh. 1886. S. 300—310 innehålla dialekt-uppteckningar efter Johannes Glader från Örs sn (Nordal), s. 313—369 efter Johannes Andersson från Gunnarsnäs (Nordal). Det föregående partiet av boken innehåller uppteckningar efter meddelare från Holm ock Ör på rikspråk uppblandat med talrika enstaka dialektord[1]. Bondesons äro utan tvivel (jämte P. Anderssons, se nedan) de språkligt mäst tillfredsställande av dialektuppteckningarna från Dal.

4) Några stycken i **O. Svahns** Svenskt skämtlynne: a) »En saga från Dal»[2] (av »Bjarkan Ar»[3]), XI: 42, 44 (1884). S. 42, r. 4 står **e utängela'** 'utängslada', men r. 11 **la't** 'ladan'; äm. *lạ̊* n. b) »Den »kloka» i Grytås. Berättelse på syddalslands dialekt.» Ny serie I: 7—15. c) »Håvert Lars i Ryr meste si jagtlust. Folk-lifsbild från Vestra Dalsland» (av »August A.»). N. s. II: 6—10. d) »Presten å köttkurfven. (Dalsland).» N. s. III: 9—13; från Valbo? Märk **brokar** 'brukar' s. 10 f. (jfr *brọk* 'bruk' Valbo — så vida icke möjligen **o** här betecknar *ụ*, *ẹ*); s. 9 **gömma** 'gumma', men s. 10 **gomma**. e) »Ett ulöcke pengefeske. (Dalbomål).» N. s. III: 14—20. f) »Sven Temmermans sta'sresa. Från Dalsland.» (Av »August A.») N. s. IV: 22—29 (b—f 1885).

5) **J. Henriksson**, Plägseder och skrock bland Dalslands allmoge fordomdags jemte en samling sagor, gåtor, ordspråk, folkvisor och lekar från nämda landskap, Åmål 1889, inne-

---

[1]) Jag tillåter mig här att fästa uppmärksamheten på berättelsen s. 115 f. »Käringen som var sams med prästen», berättad av Kristina Eriksdotter, gift Glader, från Ör, på grund av dess nästan fullständiga överensstämmelse med en romansk folktradition, upptecknad från Frankrike (Haute-Bretagne ock Anjou) ock Umbrien, varom se Mjöberg Sv. landsm. 1908, s. 74. Den svenska versionen återgår naturligtvis direkt eller indirekt på den romanska.

[2]) En variant av denna sägen finns upptecknad av Dybeck Runa h. 4 (1843), s. 36.

[3]) Anagram av **Karin Raab**?

håller en hel del förtjänstfulla uppteckningar på dialekt av sagor, gåtor, ordspråk ock en visa[1], enligt benägen uppgift av förf. representerande dialekten i »huvudsakligen Dalskogs, Bäcke ock Ödskölds socknar, men delvis även det äldre landsmålet i Gunnarsnäs', Holms ock Örs socknar».

Dessutom föreligger:

6) **Thure L. Langer**, Dalsländska folksägner, Uddevalla 1908 (40 s.), innehåller sägner på dialekt upptecknade i Nössemark, Håbol ock Töftedal i Vedbo, Mo, Ånimskog ock Tydje i Tössbo, Ör i Nordal ock Färgelanda, Högsäter, Torp ock Valbo-Ryr i Valbo. Arbetet är språkligt rätt otillfredsställande. Beteckningen är grövre än i t. ex. Bondesons ock Henrikssons arbeten, i det att till det vanliga alfabetet endast lagts ô, som betecknar *ɵ* ock *u*. Typerna ö ock ô förblandas ganska ofta (t. ex. s. 6 **döra** men **dôrkarmen**, s. 14 **göbbe, gôbbe**, s. 15 **ôppigônöm** 'uppigenom', sst. **sjôn** 'sjön'); dessutom står ibland **o** eller **å** för *ɵ* (t. ex. **orrar, trätoppane, baketråg** s. 10), ock **o** för *ɑ* (t. ex. s. 26 **väggstockane**). Språket är säkerligen väsentligen icke de resp. socknarnas, utan ett normaliserat dalbomål av sydlig karakter; så t. ex. står i stycket »Skogstrôll» (s. 5—6) från Nössemark i norra Vedbo **träa** 'träna' (s. 5), trots att samn. ē bevaras ännu i de längre söderut liggande socknarna Ed ock Årtemark[2], ock **t** i bestämda artikeln neutr. är bevarat (t. ex. **trôllet**, s. 6) mot förhållandet i Nössemark (se t. ex. SOÄ. 19: 75 ff.), men i överensstämmelse med landskapets södra del.

Följande otryckta källor, vilka tillhört Värmlands nations landsmålsförening[3], förvaras i Landsmålsarkivet, Uppsala:

[1]) En tämligen identisk version av denna visa (lögnvisan »Segla mäg ut där sör i mä ön!») finns i A. Bondesons visbok 1: 34 f. (Stockh. 1903), upptecknad 1885 efter den från »Historiegubbar» bekante Johannes Andersson i Backamyren.

[2]) T. ex. *fẹ́myra* Fämyren i Ed (SOÄ. 19: 226), *lẹ* Stora Le i Ed, Håbol ock Nössemark (ib. 218); rörande formerna i äm. se nedan s. 66 f.

[3]) Föreningen hade enligt stadgarnas § 1 till ändamål »att dels genom gemensamt, dels genom enskildt arbete af sina ledamöter samla alt som kan bidraga till en noggrann kännedom om landsmålet i Värmland och på Dal».

Lexikografiska anteckningar såsom bilagor till protokollen (Monografisk ordbok N:o 1. 1872—1876; N:o 2. — Lexikografisk ordbok, omfattande A ock en del av B); innehålla även rätt många uppgifter från Dal.

Anteckningar av regementsläkaren **D. Ekelund**: a) Lexikografiska anteckningar ock skrock o. d., daterade Åmål 24/12 1874; b) (tillsammans med Erika Waldenström, f. Ekelund) Lexikografiska anteckningar (dock mäst på riksspråk avfattat skrock, väderleksmärken o. d.), daterade 31/7 1875.

Genom ett urklipp insänt till Värmlands nations landsmålsförening av författaren, **P. Andersson i Högkil**[1], Håbols sn, (nu ävenledes i Landsmålsarkivet) har jag fått kännedom om följande högst talangfulla prov av Håbols-målet[2] (publicerat i Wenersborgs allehanda, 9/1 1875):

Sven i Daln på besök hos sin granne Jan i Berg.

Ett stycke folklif.

Upptecknadt och som prof af allmogemålet på n. v. Dal

Dals fornminnesförening

tillegnadt af

Runa.

(Uttal: a som i tak, *a* som i falla; e som i le, æ som i Elfsborg, ä som i väg; o som i ogräs, *o* som i son, ø med ett ljud[3] midt emellan o i son och o i ogräs; l som i lag, *l* med ett tjockt hårdt ljud t. ex. ö*l*.)

Skådeplatsen är fader Jans stora och rymliga stuga, der ingen sitter »fånöt». Jan slöjdar »tvereshoml*a*r», ena sonen »slava*l*», den andra »sk*o*ttfj*ol*», drängen snor »bost*ha*ll» och vallgossen »sn*a*rt*a*r» på elden. Mor Maja »kinn*a*r», döttrarna »vænn*a*» och »h*o*ffl*a*[4]», pigorna skrøbba[4] och spinna »væft», under det flickorna gemensamt sjunga följande ord till en gammal polska:

Huske opp i reng,
O*l*e-pelten min;
Svenge dæj ikreng,
Såcker-ongen min!:,:

[1]) Peter Andersson, den bekante liberale politikern, född i Högkil 1838, död 1894 (jfr vidare Nordisk familjebok).

[2]) De jämförelsevis talrika smärre onöjaktigheterna bero tydligen väsentligen på att det tryckts i en tidning.

[3]) Orig. ljnd. [4]) Så.

Ja[1] vell ha Ola,
Ola vell ha mæj;
Engen gål har Ola,
Engen gål har jæj;
Horre ska dä bli tå Ola å mæj :,:

Sven (inträdande): Gu äftan, härinne!
Jan: Gu's'ne!
Mor Maja (Till en piga): Hams ihop, mä dæ, se folk[2] kommer ifro dora! Vær so go å sett, grannfarn!
S. Tack, ja får nock søtte. — Dä va ett andäres vär, ve har åt øss i da.
J. Ja d'ä rektegt ufjankele. Om dä no'nte lanar på.
S. Ja trur'nte dä. I otte va dä allt likt te len, mæn no anturar dä sæj rektegt atolt.
J. (Tar ned sin »karfvefjol» och skär upp norsk rulltobak): Har du pipa mä, so stappa.
S. Tackar!
J. Horre kommer du ifro, som längst?
S. Åfvante Byrhøle[2]. Ja ha vella hatt Bruslugg te mæ i mora å hogge te sneser.
J. Lofva'n[2]?
S. Ja ska'nte tru dä. Dæn karn[2] ä'nte mö lättvindeg, om en tränger te'n. Mæn pisketa tre na han vell ha hjælp, Jell!
J. Hott hade'n for ant no?
S. Ente pinalsens pinal, dä ja kunne se, anne[2] än han sat å bjala mä Stabbelønsen. Uta so skulle Bruslugg te köpman Græj i mora å bli vice snartunner.
J. Ja bar' han[1] får flyga[2] i Klåbön å rassa[2], då trifs'n då.
S. Dä ska ja lofva! Han sliter no'n snultresup då, å dä drar dä.
J. Ja han ha vørt tän befängd etter fyll i all sin dar. Uta ä dä en pixsnodeg arbeskar. — Ha du köpt jule-bränvine[2] än?
S. Allri dygga hæller. Må dä ha vørt no uttak än?
J. Dä va nock ett om lorda'n, mæn ja kom for sent, se ja[1] har'nte supen å säte fram.
S. Dä kvettar allt for mi skull. Dä va no'nte for dä ja geck in, uta ja skulle in å ta igæn pusten. — Hovel geck byresa?
J. Å dä sløfva[2] te tämmele, mæn föret va no skrint.
S. Ho feck du for fläske[2]?
J. Ja nöa fella te å feck sex mark[2] å fire, men dä va mä stånkepinnar.
S. Ho[2] geck'n te — ble dä stora pængesmosa?

---

[1]) ja (för ja) 'jag' är karakteristiskt för Håbols socken, som där för skämtsamt kallas jásokən

[2]) Så.

J. Dä harra fella te å ble hallsätte hundre. Dä va no'nte fracke kultengen, så tess.
S. Hade du no'n i folje?
J. Ja ja hade Ufven Fjott å Glimsen å Bröstif.
S. Såg du'nte låte te Lulle neigænom?
J. Jo rasketa[1] tre, ja råka honom å Ole Faröfver på Tolia.
S. De va væl gullegossar[1]?
J. Å'nte varst, mæn de balma i sæ halfver, å hor sin pämpel hade[1] de.
S. (Gör min af att gå): Nä ja får fella[1] ut å knassla[1] igen. No blir dä væl ente m'än da väg.
J. Kors dä ä væl'nte jytebo, vet ja[1].
Maja (Infallande): Nä so jamen ska'cke no grannfarn være so go å setta på en kaffekopp[1]. Dä ska være falegt mä ett.
S. Ja tack nä om dä grannmora skulle bry sæj om. Dä ä'nte långesen ja[1] va här å gjorde besvär.
M. Ja, här går allt besväre sutele öfver. Hovel står te hemmave[1]?
S. Tack, som frägar, dä rifver te å slor i backen.
M. Å'cke dæn ena piga, Tralla, sjukharkete?
S. Ja, ho har sadene[1] där fång, enteanne.
J. No ä dä fella ente ont[1] å gå te Knart ä[1] få honom te å gäråt heller.
S. Ho for dä då?
J. Kors dä ha en, som ä i fornminnesforenengen, vørt hos'n å nara å'n trollbona.
S. Ha ha ha! Då duger'n væl allri te å jockla[1] mer. Mæn ho tru de skulle mä dæn?
J. Kors de ska ju ha allt gammelt vet ja[1]. Satt[1] de'cke en hel da opp hos Svarta, å skref opp gamle viser å sladänger.
S. Jo, å so ha de vørt hos Sluhaken å skref opp gamle äfventy å feppel.
J. Å so va de hos Karra, å velle ha'na te å tal om hovel ho gär na ho stämmer blo: mæn ho ble nock kasteren. Ho va so gor[1] ettranne, sa dä no'n, se ho svor på, ho skulle mockstäle døm allihopa.
S. Ha ha ha!
J. Mæn Pjart hade[1] lärt døm bona for ormhogg han. Å senna hade de vørt inne hos nämman, å han hade titta i e bok, de hade[1], å där stog bona, se han las opp'a for mæj.
S. Hogar du'a?
J. Ja då: Renge, renge rure,
Ligge du i kure!

---

[1]) Så.

Säck å spräck
Du som stack
Ente du, som stocken ble'[1]!
Amen.

S. Yschij*a* mæj!

J. Ja, å s*o*, min far, h*a*de de skref' opp s*o* mö feppe*l*, se dä va rent ut ett stort lefv*a*nne f*o*rskräckels.

S. H*o*'dene tru de va'?

J. Jo: n*a* kua ha børe, sk*a* en lägge vigslerengen å sk*o*p-nöcke*l*n i k*o*lla förste gången en mj*ol*kar'a[1]. Å förste gången en v*a*ttn*a*r'a ska en lägge ägarns[1] böxer å vänstra[1] høs*a*[1] öfver ryggen på'a. Å förste gången en släpper ut'a ska en sl*o* *fl*intäl öfver'a, å rite tjäre-kors[1] i hufve på'a, å lägge ællstå*l* å *fl*int i skårst*a*ll. Mer hog*a*r j*a*'nte, å'nte hade[1] nämm*a*n mö fått se hæller.

En af flickorna: S*o* va dä ju om h*a*fve*l*[1] en sk*a* koke drömme-kak*a*, å om fast*a* for go geft*a*.

J. S*o*'nt hog*a*r du på.

S. Må de'nte vesste dä, en sk*a* kaste öxa tre gånger öfver take n*a* krätura ä borte.

J. Dä ha de fell*a* fått reda på. Dä menar[1] j*a* de brøkar[1] på *fl*ere ställe.

S. Dä børde n*o*'n tå døm te Månse-Hans.

J. Ja, h*a*n har ju en hoper gammelt[1] trollty[1].

S. Å dä k*a*ll*a*r'n bærgesmi, å har å botar[1] sjuke krätur mä.

J. Ja dæn bossen trur j*a*'nte de får n*o* tå, ente.

S.[2] Nä d'ä no ett enryfve[3] stöne, mæn de torde væl leke*l*era[1] mä'n, se de feck'et, for s*o*'nt där græjety sk*a* de være tihog*a* etter. — Här i Bærg ha dä ju vørt mö jättar[1]?

J. En mängd*a*[1].

S. Dref ecke du døm hänar[1]?

J. Jo, krona tre, dä va en finnegøbbe som lärde mæ. J*a* feck ihopa[1] mö folk[1] tre torsd*a*-qvæll*a*r i ra, å ve sköt, å tromm*a*, å huj*a*, å lill*a*, å ramaser*a* å sm*a*l*a* n*a*tta igænom, å se'n ha j*a* allri[1] forstått døm.

S. Mæn de hørde ju n*a* jätta'ne[1] geck, lell?

J. Ja, siste n*a*tta hørde ve dä snogt*a* å gret; dä va fell*a* *fl*öttef*al*a.

S. Dä b*l*ir fell*a* minner tå all'[1] slags s*o*'nt där pj*a*sstety[1] än dä ha vørt for i v*al*a.

J. Dä hörs då'nte s*o* mö åf'et no. — Ha du gjort träska[4]?

S. Nä, j*a* har te e par kaster igæn. — Ha du löckt*a*?

---

[1]) Så. [2]) Tillägg av P. A:s hand.
[3]) Ändrat av P. A:s hand från »grajety».
[4]) Eller träsk*a*; rättat av P. A:s hand från »träsko».

J. Ja, ja tok å slute i äfta. Gir dä unnar[1] sæ bra töcker du

S. Å d'ä no'nte so håfvele frackt; mæn ja har en granne, Mattes i Myra, som låter han får i bingane, se d'ä skrofvark.

J. Ja, han ä bra te å skræppa[1], Mattes, uta så ä dä no mö säckt hos'n, å so hade'n fella[1] nyvælle, se han le fella'nte[1] varst tå törken.

S. Åsch, min far, han[1] ä so dryg no, som e skäppa svemmel.

J. Sist ja talte ve'n må du tro han skrobuka sæj te. Han va se ettre sqvatt ur'n.

S. Dä hade væl nå'n[1] ägglas[1] mä'n då?

J. Nä, dä va torparn[1], som hade[1] vørt steluggen[1] å'nte vøla[1], sa'n. — Ho ska ve ha for en tidneng te åre?

S. Allehanda för Folket trur ja ä bäst å so än måtele dyr. Dä kan[1] renge te na en får en tidneng for[1] nie daler.

J. Sam'töcker[1] ja. Kanske ve får fler so'ne rolege[1] paschaser[1], som den om Prestberg.

S. Ja, Prestberg va'nte rålös, å enväga va dä fella[1] for'n.

J. Han va'nte ulik gamle[1] Tolfven, som starfva åf härom åre.

S. Tolfven hade allt vørt mä na dä osa hett, han[1].

J. Trur ja dä. Han[1] hade[1] vørt i kri', å for igenom[1] sju kongerike, å vørt mä å sätt åf Bonapart å tok' in Norge[1]; å mångfaldege gånger hade'n ble'[1] såra[1] påde tå skot å sabelhogg.

S. Men han velle allt bo säkrare[1] än Prestberg å dærfor byggde'n sæj e stofva på hällebærget, for dä'nte nå'n[1] skulle väre go te å vräk'n.

J. Dä va novæl krångel enna han feck pangsjon?

S. Ja, han vänta[1] år etter år, se han[1] va mæst utlefva[1], mæn dæ kom ente no unnerhåll, å'nte feck'n nå'n[1] te å skrifva åt sæj hæller. Men so pjala'n iväg åt Stockholm sjol[1], å ga sæ'nte för han feck tale ve kongen; å na kongen feck sett igænom Tolfvens[1] papper, so ga'n sæj lefvannes öfver, å flidde'n en tie-banko, å klappa'n[1] på axla[1] å lofva att[1] han skulle få unnerhåll te dödar, å se'n hinka dä'nte hæller.

J. Dä va kropp te å kunna[1] sjonga[1], Tolfven, å vackert gö hade'n[1].

S. Mæn te tal' om paschaser van makta. Va du inne hos'n nå'n[1] gång?

J. Ja då. Han nöttja stofva te smia, se han hade påde smibælg å stä inne.

S. Ja, dä va en roleg[1] gøbbe. (Fattar hatt och käpp) Mæn ja trur ja setter å ræjar å jallrar å pratar se ja nattas

---

[1]) Så.

inne. Go natt[1]! (Skakar hand med samtlige innevarande). Farvæl å tack *for* mæj!

J. Gu' väls'! (Sedan han följt Sven ut och återkommit in). H*a*n tänkte fell*a* j*a*'nte va ön for[1] bränvin, Sven.

M. Jamen tänkte'n væl dä skulle vank*a* nå'n[1] sup.

J. Mæn dä slog slinte, lell. (Tar ned fiolen och spelar Neckens polska.)

Härtill har förf. fogat följande handskrivna

Förklaring öfver de i uppsatsen »Sven i Daln på besök hos sin granne Jan i Berg» förekommande ord och talesätt.

(För Värmlands Landsmålsförening[2].)

Om ordens uttal se uppsatsen. Der endast 2 ändelser äro utsatta för verb beteckna dessa præs. och inperf. — Sup. och part. pret. äro då lika med inperf.

Fånöt, adj. Sysslolös.

Tvereshommel (pl. -ar), s. m. Det träd som förenar 2 par skacklar.

Slaval (pl. -ar), s. m. Ena delen af slagan (den andra kallas handval).

Skottfjol (pl. -er), s. f. Redskap vid gräddning af bröd.

Bosthall (pl. -häller), s. m. Den ändan af beckträden hvari en svinborst fästas.

Snarta (-ar, -a), verb. Maka ihop bränderna på eldstaden, rykta elden, putsa furustickan eller blosset.

Snart (pl. -ar), s. m. Den förkolnade delen af en sticka eller bloss.

Kinna = Tjerna.

Ränna (-er, -de, ränt), verb. Ränna (väf), varpa.

Hofvel (pl. lika), Solf (i väf).

Hofla (-ar, -a), verb. Taga trådarne i en väf genom solfven.

Skrobba = Skrubba.

Väft (pl. saknas), s. m. Inslag i väf.

Huska (-ar, a), verb. Gunga.

Gål = Gård.

Gu äftan = God afton!

Gu's'ne = Gud signe!

Hams ihop = städa.

Andäres, adj. Ruskig; äfven stormande, pockande.

Vär = Väder.

Ufjankele, adj. Stygg, trasig, vårdslös.

Lana (-ar, -a), verb. Lugna, sakta.

Len, s. n. Tö.

Lena (-ar, -a), verb. Töa.

Antura säj = Åbäka sig.

Atol, adj. Vämjelig.

Stappa med a i båda stafvelserna uttal. som i falla = stoppa; med a i senare stafvelsen uttal. som i tak = stoppa henne.

Horre, adv. Hvar.

Mora = Morgon.

---

[1]) Så.

[2]) Här finns med A. Noreens hand tillagt med rödpänna: »af P. Andersson, Steneby. Mars 1875».

Snes (pl. -er). För kolning hugget och afsedt virke, upplagdt till torkning.
Lättvindeg, adj. Tjänstaktig.
Pisketa tre, interj. Motsvarande vassera tre.
Ant, adj. Angeläget.
Pinalsens pinal = Ingenting, icke det minsta.
Bjala (-ar, -a), verb. Prata i vädret.
Vice snartunner = Uppassare, betjent, biträde.
Rassa (-ar, -a), verb. Springa hit och dit, gå till och ifrån.
Dä ska ja lofva = Tror jag det!
Slita (-er, slet, slete), verb. Vanlig bemärkelse, men äfven = få.
Täna (-er, tänte, tänt), verb. Springa af alla krafter.
Tän befängd = I högsta grad befängd.
Pixsnodeg, adj. Qvick.
Dygga (pl. saknas), s. f. droppe.
Uttak = Uttag.
Ta igen pusten = Hemta andan.
Hovel, adv. Huru.
Slorfva (-ar, -a), verb. Gå så der någorlunda hjelpligt.
Skrin, adj. Mager.
Nöa (-ar, -a), verb. Nödga; här egentligen lyckas (inperf.).
Sex mark å fire: Norsk penningeräkning (sex mark och fyra skill.).
Mä stånkepinnar = Med svårighet.
Pengesmosa (pl. -er), s. f. Penningesumma.
Harra (-ar, -a), verb. Gå knappt hjelpligt.
Hallsätte hundre = 5½ hundra (daler).
Folje = Följe.
Rasketa tre, interj.
Tolia: Betesplats vid vägen till Fredrikshald (F^hald kallas på n. v. Dal: Byn).
Gullegossar: Här glada laxar.
Balma (-ar, -a), verb. Dricka omåttligt.
Half (plur. -er), s. m. Blandning af kaffe och bränvin.
Pämpel (pl. pämplar), s. m. Dunk.
Knassla (-ar, -a), verb. Gå eller arbeta i sakta mak.
Da väg: Jemnt man hinner hem på dagen.
Jytebo = Hastiga och stränga order (bud om eller från Juten).
Falegt = Färdigt.
Bry säj om = Göra sig besvär.
Sutele, adv. Lindrigt, sakta.
Fräga = Fråga (verb.)
Dä rifver te å slår i backen = Det går an.
Sjukharkete, adj. Sjuklig. — Harkete = Krasslig.
Fång (pl. lika), s. n. Anfall af kolik; äfven famn, sköte.
Enteanne = Allt som oftast, då och då.
Gär'åt (göra åt) = Bota genom trollkonster, signa.
Ho for, adv. Hvarför.
Trollbona = Trollbönen.
Jockla (-ar, -a), verb. Trolla, signa.
Satt (sing. & plur.) = Inperf. af sitta.
Feppel (plur. lika), s. n. Vidskepelse, skrock.
Kasteren = Färdig till att kasta (eg. om säd på logen, men i figurlig mening, såsom här, uppretad, färdig att träta).
Gor (utan pl.), s. n. Var (i sår).
Ettrane, adj. Ettrig, arg.

Mockstäla (mockstäl, mockstal), verb. Modstjäla, förgöra genom trolldom (deraf Mockstol'n = Modstulen, förgjord).

Ormhogg = Ormbett.

Renge, renge rure,
Ligge du i kure!
Säck å spräck
Du som stack,
Ente du som stocken ble'! —
Amen.

Besvärjelse-formel mot ormbett (ordagrant upptecknad å nordvestra Dal). —

præs. imperf. sup.

Säcka (-er, sack, socke), verb. Sjunka.

Säck: Inperativus af säcka.

Stort lefvane förskräckels = Oerhördt.

När en ko har kalfvat: första gången hon mjölkas bör man lägga skåpnyckeln och vigselringen i stäfvan; första gången hon vattnas bör man lägga egarens byxor och venstra strumpa öfver hennes rygg; första gången hon släppes ut bör man slå flinteld öfver henne, rita ett kors af tjära i hennes hufvud samt lägga ett eldstål och ett stycke flinta i »skårstallen» (en täckt gång emellan ladan och fähuset)[1].

Bära (bär, bar, bore), verb. Kalfva. (Bära förekommer äfven i vanlig bemärkelse).

Kolla (pl. -er), s. f. Stäfva.

Hosa (o uttalas som o i son) (pl. -er), s. f. Strumpa.

Drömmekaka. Om en flicka vill se sin tillkommande man i drömmen, så bör hon sjelf tillreda och förtära **drömmekaka.** Detta tillgår sålunda: 3 skedblad vatten, 3 d:o mjöl och 3 d:o salt slås i en panna, sammanröres och stekes; hela rätten förtäres varm och flickan bör omedelbart derefter gå till hvila. Ifrån den stund tillredelserna börjat får hon icke prata, icke skratta, icke förtära annan föda, ej heller dricka förr än nästa dag[2].

Hoga = Komma ihåg, minnas.

Hog = Minne.

När kreatur kommit bort och antages vara »bergtagna», kastas en yxa 3 gånger öfver stugotaket (brukades bestämdt på ett ställe å n. v. Dal år 1873).

Vesste = Visste;

Broka = Bruka;

Boss = Buss.

Bergesmi (bergesmide) Kallas i vissa trakter af Dal fornsaker af flinta, sten, brons och jern[3].

Enryfven, adj. Enfaldig, menlös.

Stöne (pl. lika) s. n. Fåne, dumhufvud.

Lekelera (-er, -a), verb. Öfvertala, underhandla.

---

[1]) I margen: Brukades på åtskilliga ställen å norra Dal t. o. m. år 1874.

[2]) I margen: Begagnades på fullt allvar åtminstone af en flicka år 1870. I en obekant gosse, som kort derefter gjorde besök hos hennes far (en torpare), trodde hon sig se den samme som visat sig i drömmen. Kort derefter gifte hon sig med honom ehuru han var fattig och hon hade en annan rik friare, hvilken sistnämnde fick en korg.

[3]) I margen: Anses särdeles nyttigt att »ha i huset».

Gräjety (äfven gräjer) = Saker, gods.
Tihoga, adj. Angelägen.
Etter, med tonvigt på sista stafvelsen, = efter; med tonvigt på första stafvelsen = raseri. Etter = raseri heter i best. st. ettre.
Krona tre, Interj.
Huja (-ar, -a) verb. Ropa.
Lilla (-ar, -a), verb. Sjunga vallåtar utan ord.
Ramasera (-ar, -a), verb. Föra oväsen.
Smala (-ar, -a), verb. Dundra.
Snogta (-ar, -a), verb. Snyfta.
Flöttefal = Flyttefärd.
Pjasslety = Öfvernaturliga väsenden, såsom jättar, tomtar, lyktgubbar &.
Vala = Verlden.
Gjort träska = Lyktat att tröska.
Ja tok å slute i äfta = Jag tog af (logen) slutet (af säden) i afton.
Gir dä unnar sä bra töcker du = Förslår det bra tycker du (om tröskning).
Håfvele, adj. Öfverflödig.
Frack, adj. Skicklig, bra.
Skrofvark = Utmärkt bra.
Skräppa (-er, -te, -t), verb. Skryta.
Säck, adj. Sidländ. (**Säck** imperat. af säcka, se ofvan.)
Nyvälle, s. n. Nyodling.
Tork[1] = Torka (s. f.).
Dryg = Dryg. Figurl. Högfärdig.
Svemmel = Dårrepe (Lolium temulantum[1]). »Dryg som en skäppa svemmel» är således en humoristisk liknelse, innefattande tillika en ordlek.
Skråbuk = Ansigtsmask.
Skråbuka säj te = Göra fula miner, vara stygg.
Sqvatt inperf. af sqvätta.
Äggla (-ar, -a). verb. Reta.
Steluggen, adj. Oböjlig, olydig.
Vola (-ar, -a) verb. Lyda.
Paschasa (pl. -er), s. f. Historia.
Enväga = Enda utvägen.
Starfva åf = Dö, dog (præs. starfvar åf).
Skot = Skott;
Stofva = Stuga;
Vräk'n = Vräka honom.
Pjala = Gå sakta. (infin. pjala, præs. pjalar, inperf. pjala)
Fli (flir, flidde, flitt), verb. Lemna.
Hinka (-ar, -a), verb. Slå fel.
Gö (pl. lika), s. n. Röst, ljud. Obs. G läses som i ordet gå.
Räja (-ar, -a), verb. Sqvallra.
Jallra (-ar, -a), verb. Prata mycket och obetänksamt.
Ön för = Ledig för, i saknad af. — **Tungt ön** = ha eller vara förelagd ett tungt öde.
Slå slinte = Slå fel.

Bruslugg, Stabbelonsen, Græj, Yfven fjott, Glimsen, Bröstif, Lulle, Ole faröfver, Tralla, Knart, Svarta, Sluhaken och **Pjart** äro öknamn som förekomma å n. v. Dal.

*

§ 2. En direkt följd av bristen på källor är, att de karakteristiker av »dalbomålet», som träffas i litteraturen, äro föga tillfredsställande. Hos Noreen VSpr. 1: 110 (1903) finna vi:

[1]) Så.

»Dalbomålet i Dalsland är ytterst ofullständigt undersökt, men torde kunna nödtorfteligen karaktäriseras genom följande:
1. Gammalt långt **e** är bevaradt, t. e. **ben**. [Praktiskt taget rätt; jfr dock nedan s. 72.]
2. Vokalerna i **lefva, väfva** och **skepp, kläpp** hållas åtskilda. [Rätt.]
3. **a** i svagtoniga ändelser är bevaradt utom i Åmålstrakten (Tössbo härad), där det liksom i värmländskan blifvit »**e**» t. e. **kasta (kaste)** kasta, kastat. [Antagligen i huvudsak rätt; dock även äm. *tvæ̀tə-sǽj*, *fā̀r-ıkə̄l* m. m. d., se kap. om vokalerna i svagton.]
4. **g** efter vokal är frikativt (*ɣ*) åtminstone i mellersta Dalsland (omkring järnvägen Mellerud—Mon). [*ɣ* torde icke förekomma t. ex. i Eds sn[1]; däremot t. ex. i Sundals härad (söder om Mellerud) ock i Valbo härad.]
5. »tje»-ljudet saknar begynnande explosiva. [Rätt.]
6. Pluraler af typen **hästar** ha i bestämd form **hästane**. [Rätt.]
7. Kort **u** är öppet liksom i riksspråket. [Oriktigt; se vidare § 33.]
8. **i** och **y** äro åtminstone å kuststräckan söder om Köpmannebro (Norddals och Sundals härader) apiko-gingivala (»Viby-i och -y»). [Rätt, frånsett beteckningen »apiko-gingival»; se vidare exkursen s. 38.]»

På det hela taget korrekta äro uppgifterna om »Dalbomålet» i Nordisk Familjebok₂ (1906) av B. H[esselman]. Jag anmärker dock (utom att samma uppgifter om *ɣ* ock svagtonigt **a** som hos Noreen förekomma): 1. »Norskt» **u**-ljud råder ingalunda överallt på Dal. 2. Uppgiften om akcenten är helt ock hållet oriktig, som redan påpekats av Noreen VSpr. 2: 462, not 2. 3. Att fem. plur. ändas på **-er, -era,** gäller icke för stora delar (bl. a. äm.), där vi ha *-ər*, *-ɔnə*[2].

Ungefär samma uppgifter återfinnas hos S. Lampa i Sverige 3: 27. Uppgiften om **u**-ljudet är här korrekt formulerad däremot får man av L:s framställning den uppfattningen, att »Viby-i ock -y» råda överallt på Dal.

Det bör påpekas, att man icke kan vänta sig att finna några goda karakteristiker av målet, då praktiskt taget inga undersökningar hittils finnas ock då landskapets olika delar — detta

[1]) Se t. ex. SOÅ. ock Freudenthal Sv. landsm. 1914, ss. 57, 59.

[2]) Då H. skriver, att »mask. subst. i plur. ändas på -ar, -ane, fem. på -er, -era», är det väl inte meningen att bestrida, att det finns mask. subst. som ha plur. på -er ock tvärtom.

har framhållits av Hesselman a. st. ock torde böra understrykas — uppvisa rätt stora olikheter i fråga om språket. Jag vill här endast påpeka, att gränsen mellan *-ət* ock *-ə* i svagton (t. ex. *bǽrȷət* : *bǽrȷə*) går tvärs igenom Dal, likaså gränsen mellan *-tən* (o. d.) : *tn̥* (t. ex. *vát̠ən* : *vát̠n̥*)[1], liksom också mellan till ä övergånget ock kvarstående samn. ē (t. ex. *træ̠* : *tre̠*).

§ 3. Föremål för denna avhandling är målet i Ärtemarks socken inom Vedbo härad (förkortas äm.), närmast i den form som detta mål har inom socknens sydligaste del, ungefärligen det område som ligger mellan de bägge ej obetydliga sjöarna Ärtingen ock Torrsjö. Detta område gränsar i norr ock nordost till socknens övriga delar, i sydost till Steneby socken[2] ock i väster ock sydväst till Håbols socken.

Ärtemarksmålet företer redan bilden av en dialekt stadd i upplösningstillstånd. Det är redan mycket ont om personer, som tala från dialektens synpunkt korrekt. Orsaken härtill är i främsta rummet den livliga förbindelse, som äger rum med andra trakter (bland annat stark emigration till Amerika med åtföljande reimmigration). Vidare må påpekas existensen på nära håll av fabrikssamhällen, inom socknen bl. a. Bengtsfors, som också är slutpunkt för en järnväg (Uddevalla-Lelångenbanan). Efter tillkomsten av denna är närmast till hands liggande stad Uddevalla; därförut hade befolkningen livliga förbindelser med Fredrikshald.

Min främste meddelare har varit hemmansägaren Lars Jansson (förkortas LJ.), född 1838, död 1914. Han var född ock bodde hela sitt liv på hemmansdelen Rabben (*rábən*) av Södra Backen. Lars Jansson var visserligen ingen särdeles talför, men en ovanligt intelligent ock i sina uppgifter pålitlig meddelare. Utan honom hade antagligen detta arbete aldrig kommit till. Därnäst bör jag med tacksamhet nämna hemmansägaren Johan Ling, född på Näs, nu bosatt i Norra Backen. Distriktslantmätaren Gustaf Rosell har jag även att tacka för en mångfald upplysningar, särskilt rörande det lexikaliska.

---

1) Jfr Hesselman SoS. 11: 146.

2) Skiljes från Steneby av en stor skog, Stenebymon.

»Enligt SOÄ. 19» betecknar, att uppgiften hämtats ur SOÄ. 19, utan att jag haft tillfälle att kontrollera dess riktighet (skriver jag däremot endast »SOÄ. 19» eller »jfr SOÄ. 19» e. d., gör jag den där befintliga uttalsuppgiften till min egen).

Till jämförelse har jag ibland meddelat uppgifter från andra trakter av Dal. Uppgifterna från Frändefors (»Fränd.») bero så gott som samtliga på benägna upplysningar av lantmäterieleven Oskar Rådberg (f. på gården Rölanda i Frändefors). Därjämte har jag anfört jämförelsematerial från Ör och Gunnarsnäs (»Gunn») enligt Bondesons Historiegubbar (»Bond»), från Henrikssons Plägseder etc. (»Henr.») ock från de olika delarna av SOÄ., mera sällan från andra av de ovan nämnda äldre källorna. Vid citat från dessa arbeten ha de resp. arbetenas beteckning för *l*, *ɵ*, (*a*, *a*) utbytts mot landsmålsalfabetets typer. Anförda uppgifter från Sörbygds- ock Skeemålen (»sörb.», »skeem.») härröra från Niléns Ordbok öfver allmogemålet i Sörbygden 1879, ock Lindberg, Skeemålets ljudlära, 1906, uppgifterna från fryksdalsmålet (»fryksd.») från Noreens Ordbok öfver fryksdalsmålet 1878, därest icke ett tillfogat »JM.» betecknar citatet såsom taget från Jan Magnussons Tillägg till Adolf Noreens ordbok öfver fryksdalsmålet (Sv. landsm. II: 2). Citat från sörb. ock fryksd. har jag transskriberat till landsmålsalfabetet med ledning av Niléns »ljudbeteckning» s. V ock Jan Magnussons ordbok.

Kort översikt av Ärtemarksmålets uttal.

§ 4. Konsonanter.

p

förekommer i uddljud
före vokal, t. ex. *palt*, *pàgfón* 'pension', *pen* 'vacker', *pil*, *pìla* 'peta', *palúskər* en foderväxt, *pògka* 'bulta', *pèsə*, *pùranə* lockord till får, *pùta* 'kudde', *pa*, *pæla* 'pärla', *pønta* 'fara illa med';
framför *ȷ*[1], *l*, *ɫ*, *r*, t. ex. *pȷàtərə* n. pr. 'Pjärterud', *plas* plats, *pɫog*, *pram* 'eka';
i slutljud som kort
efter vokal, t. ex. *gap*, *rèskap* 'redskap', *ƛlep* 'slipprig', *stop*, *sup*, *ȷyp* 'djup', *søp*;
efter *l*, *ɫ*, *m*, *r*, *s*, t. ex. *ȷalp* 'jälpte', *vaɫp* 'valp', *romp* 'svans', *skarp*, *asp*;
i slutljud som långt
efter vokal, t. ex. *krap* 'knapp, trång', *snip* 'snibb', *op* 'upp', *søp* 'svamp', *kɫup* 'klipp', *ƛlæp*;
i inljud, t. ex. *àpəl*, *fàrəpælar* 'fårexkrement', *sèpratór* 'separator', *kàptín* 'kapten', *fòsprægd* 'fodersprängd', *skarpt*, *vàrptə* 'värpte'.

b

förekommer i uddljud
framför vokal, t. ex. *bàka*, *baɫȷ* 'balja', *be*, *bahágələ*, *bi*, *bok* 'bock', *bos* 'boss', *buɫ* 'börda', *búlstər* 'bolster', *bỳga*, *bat*, *bæɫȷ*, *bøȷa*, *bøn* n. pr. 'Bön';

[1]) Om betydelsen av typen *ȷ* i denna ställning se nedan s. 32.

framför *j*, *ł*, *r*, t. ex. *bjæ̀la* 'bjällra', *błùma* 'blomma', *brat* 'brant'

i slutljud sällan, såsom långt, t. ex. *jètəstáb* 'pteris aquilina', *nab*, *næb;*

i inljud, t. ex. *àbətèk* 'apotek', *sìəbèn* 'revben', *fèbər*, *smì-bæłj*, *róbət* 'Robert', *snø̀bált* 'snöboll', *næ̀bmúus*, *płògbíl* 'plog-bill', *snùpəłbént* 'som lätt snubblar', *ŋjæ̀nbáŋa* 'barn på nytt', *vìrbúskə* 'videbuske'.

ƀ

torde rätt ofta förekomma efter perspirerad konsonant, t. ex. *łlø̀sƀá* 'slagsmål', *vàsƀǽrıŋ* 'vattenbärning', *nýpətosƀúsk* 'nypon-buske', *gùnəsƀən* n. pr. 'Gunnarsbyn'.

m

förekommer i uddljud

framför vokal, t. ex. *màgə*, *mark* 'mark' o. 'mask', *mer*, *míltra* 'mjälten', *mət*, *mòrø* 'nöje', *mèltər* 'jortron', *mat* 'mört', *mùga* 'mygga' o. 'mögel', *myr*, *mæ̀ła*, *mæ̀ja*, *mø̂* 'mycket';

framför *j*, t. ex. *mjełk;*

i slutljud som kort,

efter *a*, t. ex. *kram;*

efter *ł*, *r*, t. ex. *hałm*, *arm;*

slutljud som långt efter vokal, t. ex. *kam*, *hem*, *lum*, *om* 'ugn' o. 'om', *pram* 'eka', *fæm*, *grøm* 'ful', *tom* s.

i inljud, t. ex. *gàməl* 'gammal', *hìməl*, *umǿjələ* 'omöjlig', *jòmfrú* 'jumfru', *jàmła* 'jama', *lèmna*, *tomt*, *næ̀bmúus*, *álmər* n. pr. 'Almer', *grànmór*, *brásmə* 'braxen'.

Anm. 1. *ɱ* har jag aldrig konstaterat (utan *jòmfrú*, *stènfót* o. d.).

f

förekommer i uddljud

framför vokal, t. ex. *fast*, *fàra*, *fègáta* 'fägata', *fìra* 'fyra', *fisk*, *for*, *fòłə* 'hingst', *fut* 'följt', *ful*, *fýstika* 'tändsticka', *fa*, *fæm*, *fø* 'föda' v.;

framför *j*, *l*, *ł*, *r*, t. ex. *fjær* 'fjäder', *flæ̀rə* 'flöte', *fłèka* 'smeka', *frak* 'bra, duktig';

i inljud, t. ex. *vàfədán* 'vårfrudagen', *søfa*, *jøfika* n. pr. 'Djupviken', *òrəfèbəŋ* 'feber med yrsel', *høfsa* 'hyfsa', *kræft* 'kräfta' (sjukdomen), *hàlfót*, *bælkflå* 'flå utan uppskärande av skinnet', *gràvfár*, *fìrfóta* 'ödla', *vàsfís* 'som ingenting fått vid fiske'.

v

förekommer i uddljud

framför vokal, t. ex. *rákər*, *vátn*, *vèka* 'vecka', *vìka*, *vìka* 'vittja', *vog* 'vägde', *vut* 'varit', *vat*, *væg;*

framför *r*, t. ex. *vrag* 'spant';

i slutljud som kort

efter vokal, t. ex. *grav*, *rav* 'röv', *rev*, *stiv* 'styv', *grov* 'grävde', *klev* 'skåra', *jyv* 'tjuv', *hav*, *ræv*, *skøv* 'sköt' (= ty. schob), *lov;*

efter *l*, *l*, *r*, t. ex. *təlv*, *gulv* 'golv', *harv;*

i inljud, t. ex. *lévər* 'lever' s., *stèva* 'stuga', *hùvə* 'huvud', *návər*, *hóvəl* 'hyvel', *ùvét* 'ovett', *spínəvæva* 'spindel', *hàvdə* 'grepe', *hùvjiga* n. pr. 'Huvudgingen', *hòvla* 'hyvla', *grævkig*, *skògvármə* 'skogseld', *kvaŋ*, *ælva* 'älva' räkn., *svàla*, *tvo* 'två'.

t

förekommer i uddljud

framför vokal, t. ex. *tak*, *tarm*, *te* 'visa', *ti*, *tip*, *tòga* 'tunga', *tòpə* 'tupp', *tusk* ett skällsord, *tut* 'pip', *tỳta* 'tjuta', *ta*, *tælə* 'tjäle', *tøst* 'tyst', *tòmar;*

framför *r*, *v*, t. ex. *trøst* 'trast', *tvo* 'två';

i slutljud som kort

efter vokal, t. ex. *mat*, *bet* 'bet' o. 'bett', *vit*, *fot*, *sket* 'skott', *λlut*, *skyt* 'skjut', *bat*, *næt*, *skøt* 'sköt', *grøt;*

efter *f*, *k*, *l*, *m*, *n*, *ŋ*, *p*, *s*, t. ex. *kræft* 'cancer', *støkt* 'fult', *kalt*, *tomt*, *kant*, *lagt*, *jypt* 'djupt', *vist;*

i slutljud som långt efter vokal, t. ex. *brat* 'brant', *jet* 'get', *rit*, *mit*, *rot*, *flet* 'fästing' (Ixodes), *sput* 'spott', *trut* 'trott', *knyt* 'knuten' (om näven), *λlat* 'slagit' (gräs), *λlæt* 'slät', *snøt* 'snöat' o. 'knappt', *blot;*

i inljud, t. ex. *skàta*, *kròkətə* 'krokig', *drètfiskə* 'dåligt fiske', *flàthús*, *kìtla* 'kittla', *trùtna* 'svälla', *ròtn* 'rutten', *bògtre* 'bogträ'.

d

förekommer i uddljud
framför vokal, t. ex. *dànsa*, *dat* 'föll', *dèna*, *dın*, *dıt*, *dom* 'dum' *døg* 'dagg', *dum* 'dem', *dùra* 'dåna', *dyr*, *dàsə* 'dosa', *dæta* 'falla', *dø*;
framför *r*, t. ex. *dra*;
i slutljud
som kort efter *g*, *l*, *m*, *n*, *ŋ*, *v*, t. ex. *nøgd* 'nöjd', *førgøld* 'förkyld', *jømd*, *gænd*, *spræŋd*, *hævd*;
som långt efter vokal, t. ex. *bred*, *skod*, *ød* 'udd', *gærəbråd* 'tjärad', *ræd*, *jød*;
i inljud, t. ex. *flǽdərmús*, *rèdı* 'väldig', *módərkúla* 'morkulla', *làda* 'ladda', *skòda* 'dimma', *gòpədăŋ* n. pr., *blægda* 'kila', *fòŋdə* 'sjöng'.

đ

förekommer i ord som *tísđa*, *snùsđásə* 'snusdosa'.

n

förekommer i uddljud
framför vokal, t. ex. *nùrə* 'svag blåst om vintern', *nat*, *nek*, *nı*, *nık* 'näck', *no* 'nu', *nèpra*, *nub*, *nỳpər* 'nypon', *nak* 'nog' *nǽvə* 'hand', *nøt* 'nöt' f.;
i slutljud som kort
efter vokal, t. ex. *an* 'and', *jân* 'Jan', *ten* 'tenn', *sókən* 'socken o. 'dragg', *lın*, *bron* 'brun', *søn*, *byn* »stan» (förr = Fredrikshald), *mân* 'månen' o. 'månaden', *ǽn* 'ändan', *søn* 'tackan', *føn*;
efter *m*, *ŋ*, t. ex. *famn*, *loŋn* 'lugn';
i slutljud som långt
efter vokal, t. ex. *san* 'sand', *tan*, *en*, *ın*, *von* 'ond', *run* 'rund', *ıjǽn*, *støn* 'stund';
sonantiskt efter *d*, *t*, *s*, *n* ock vokal, t. ex. *kédn̥* 'scrotum', *vátn̥*, *vèsn̥* 'matt', *gýnn̥ə* 'korna', *lànn̥ə* 'ladorna', *klónn̥ə* 'klorna';
i inljud, t. ex. *dans*, *tràntər* 'tranbär', *vínbǽr*, *stènpǽron*, *spìnrák*, *mágnus*, *dròkna* 'drunkna'.

s

förekommer i uddljud
framför vokal, t. ex. *saks*, *sat*, *se* v., *sìa* 'sida', *sìta*, *somp* 'sump', *sop* 'svamp', *sùtə* 'suttit', *sur*, *sy*, *sa*, *sæ* 'havre', *sø* 'tacka' s., *sòva* 'sova';
framför *k*, *m*, *n*, *p*, *t*, *v*, t. ex. *skog*, *smı* 'smida', *snu* 'sno', *sput* 'spott', *stæka* 'stjäla', *sval* 'svål';
i slutljud som kort
efter vokal, t. ex. *fjas* 'fjäll' o. 'mjäll', *hènas* 'hännes', *bles* 'blåste', *èrıkəs* 'Eriks', *grıs*, *ros* 'blomma', *bos* 'boss', *hus*, *lys*, *has* 'hes', *græs*, *frøs*;
efter *f*, *k*, *l*, *m*, *n*, *ŋ*, t. ex. *snafs* 'snaps', *aks*, *hals*, *boms* 'bums', *dans*, *gaŋs* 'handgriplig kurtis';
i slutljud som långt efter vokal, t. ex. *vas*, *spes* 'spets', *pıs* lockord till katt, *pıs*, *gos* 'gods', *us* 'oss', *ʃus* 'skjuts', *nys*, *væs* 'geting', *gøs* 'kyss';
i inljud, t. ex. *tàsa* 'groda', *krøsəbær* 'lingon', *rỳgstøkə*, *májsn̥* n. pr. 'Majsen', *hàlsfùkə* 'difteri', *màtstrépə* 'matstrupe'.

l

är antagligen i allmänhet apikogingivalt.[1] Det
förekommer i uddljud
framför vokal, t. ex. *lā* 'lada', *las*, *lévər* 'lever' s., *lın*, *lìsta*, *lom*, *lèpa*, *lùgə* 'legat', *lus*, *lỳga* 'ljuga', *laŋ*, *læsa*, *løg* 'ljög', *lov*;
i slutljud
som kort efter vokal, t. ex. *smal*, *văl* 'vallen', *hel*, *mıl*, *kôl* 'kullen', *pryl*, *jal* 'velig person', *æl* 'eld', *gàməl* 'gammal';
som långt efter vokal, t. ex. *kal*, *val*, *hel* 'höll', *sıl*, *vıl*, *ıkøl* 'omkull', *ul*, *sal*, *spjæl*;
sonantiskt efter *ƛ*, *t*, t. ex. *jàkƛltán* 'oxeltand', *gìtl̥* 'kittel'
ofta också *s*, t. ex. *hásl̥*;
i inljud, t. ex. *gnùlə* 'gnällt', *pǽla* 'pärla', *skròpələ* 'förfärligt', *førgóld* 'förkyld', *ùlja* 'olja', *álmər* n. pr., *jǽlpa*, *mòltər* 'jortron', *pòlkə* 'polka', *tolv*, *klàra* n. pr., *plas* 'plats', *vàƛlə* 'vassle', *kìtla* 'kittla'.

[1]) Jfr Sahlgren Sv. landsm. 1907, 13 ff., spec. 16.

ɮ

Med *ɮ* betecknar jag lateralt (laterogingivalt) s; tungkontakten är densamma som för *l* ock således troligen apikogingival. Jfr vidare Noreen VSpr. 1: 478 ff., där ljudet betecknas *ȝ*[1] Det förekommer blott i förbindelsen *ɮl* i udd- ock inljud, t. ex. *ɮlı* 'slem' s., *ɮla* 'slå' (gräs), *vàɮlə* 'vassle', *vækɮla* 'växla'; *rènɮlı* 'renlig'.

r

förekommer i uddljud framför vokal, t. ex. *rak*, *rav* 'röv', *rèsa*, *rajéra*, *rıg*, *rìktı*, *ro*, *rètn* 'rutten', *rug* 'råg', *rùla*, *rýhøna* 'tjäderhöna', *rak*, *rækna*, *rø*;

i slutljud som kort

efter vokal, t. ex. *bar* 'barr', *kar* 'karl', *ısér* 'isär', *grìsər* 'grisar', *jır* 'ger', *stor*, *gor* 'gorr', *bur*, *ɉyr* 'tjur' o. 'tjuder', *var*, *ær* 'ärr', *ør* 'yr', *klor* 'klor';

sonantiskt (i ord med grav akcent möjligen växlande med *ər*) efter *ṭ*, t. ex. *àṭr* 'ärter', *vúṭr* 'vört';

i inljud, t. ex. *várə* 'värre', *mùra* 'morra', *vìrbúskə* 'videbuske', *førfǽlı*, *harm* 'förargad', *tərp*, *àrva* 'ärva', *frak* 'bra, duktig', *gràna* 'grunda, fundera', *skrok* 'skrott', *hòmra* 'smågnägga', *sprǽka* 'spricka', *làgrák* 'raklång', *trǽta* 'träta', *ɉǿsəbæṣṭré* 'körsbärsträ', *vràka*.

Anm. 2. Efter supradental, t. ex. *vǽṣṭrépə* 'luftstrupe', torde *r* bildas något högre upp; se nedan under *ṭ*.

ṭ

Supradentalerna betecknar jag med *ṭ*, *ḍ*, *ḷ*, *ṇ*, *ṣ*. Emellertid torde de vara något högre upp bildade än motsvarande ljud i riksspråket, men icke så högt upp att jag ansett mig böra använda typerna *ṭ*, *ḍ* o. s. v.[2] Det akustiska intrycket synes mig snarare överensstämma med rspr. *ṭ*, *ḍ* o. s. v. än med *ṭ*, *ḍ*, åtminstone så som dessa uttalas i fryksdalsmålet (Värmland). Någon

[1]) Denna typ finns även t. ex. hos J. Boëthius, Sägner m. m. från Orsa. Meddel. från Dal. fornminnesför. II. Sthlm 1914.

[2]) Jfr Kallstenius Bärgsl. § 5, anm., § 6.

skillnad mellan supradentaler uppkomna av r + dental ock *ł* + dental, som uppgives för en del dialekter[1], kan jag icke konstatera.

ṭ

förekommer i slutljud som kort

efter vokal, t. ex. *haṭ* 'hårt', *vaṭ* 'varmt', *steṭ* 'stelt', *vakəṭ*, *stoṭ*, *tøṭ* 'torrt', *høṭ* 'hört', *guṭ* 'gult', *dyṭ;*

efter *ṣ*, t. ex. *vaṣṭ* 'värst';

i slutljud som långt efter vokal, t. ex. *svaṭ*, *tvaṭ* 'tvärt', *joṭ*, *køṭ*, *vuṭ* 'varit', *møṭ* 'mörkt';

i inljud, t. ex. *kvàṭér*, *stìṭ-imót* 'spjärna emot', *gòṭḷ*, *fæṭósḍan*, *àkḷbæṣṭré* 'oxelbärsträd', *lòṭsó* 'osnygg kvinna'.

ḍ

förekommer sällan, som kort, i slutljud, t. ex. *joḍ* 'gjord' ptc., *smuḍ* 'smord';

i inljud, t. ex. *lóḍa* 'lördag', *mèḍə* 'mäld', *gùḍə* 'körde', *svæ̀ḍə* 'sväljde'.

ḍ

uppträder t. ex. i *tóṣḍa*, *skáṣḍáṇ* n. pr. 'Skarsdalen'.

ṇ

förekommer i slutljud,

som kort efter vokal, t. ex. *kvaṇ*, *jaṇ* 'järn', *sêṇ* 'selen', *hèḷṇ* 'järnan', *jì-ṇ* 'ger han', *hoṇ*, *ôṇ* 'orren', *kàrəvùṇ* 'högfärdig', *buṇ* 'buren', *gyṇ* 'tjuren', *vaṇ*, *jæ-ṇ* 'gör han', *tø-ṇ* 'törs han', *bjøṇ;*

sonantiskt efter *ḍ*, *ṭ*, *ṇ*, t. ex. *jòḍ-ṇ* 'gjorde han', *múṭṇ* 'mörten', *fàṇṇə* 'stjärnorna';

i inljud, t. ex. *gàṇa* 'kölna', *hòṇə* 'hörn'.

ṣ

förekommer sällan i slutljud,

som kort efter vokal, t. ex. *laṣ*, *àṇəṣ* 'Anders';

efter *ṇ*, t. ex. *skomákaṇṣ;*

[1]) Se t. ex. Lundell Lmalf. 29, Nilén Ordb. Sörb. s. V.

som 1 ngt, efter vokal, t. ex. *tvaș* 'tvärs', *kəș* 'kors';
i inljud, t. ex. *bøșa* 'bössa', *fașk* 'färsk', *vașț* 'värst', *krøșəbæșrịs* 'lingonris'.

Anm. 3. *șḷ* förekommer individuellt i stället för *λl*; denna beteckning användes i SOÄ. 19. I blandformer mellan dial. ock rspr. torde *șḷ* vara den normala företrädaren för rspr. sl.

ḷ

förekommer i slutljud sonantiskt, t. ex. *gòțḷ*;
i inljud, t. ex. *àțmașḷən* n. pr. 'Ärtemarkslund'[1], *vùșḷøs* 'vårdslös', *dúșḷa* 'durkslag'.

ɫ

förekommer endast kort
i slutljud efter vokal (icke *ı*, *y*, *ø*, *ɵ*), t. ex. *haɫ* 'hård', *àftaváɫ* 'aftonvard', *steɫ*, *fógəɫ*, *boɫ*, *ʃøɫ* 'själv', *kuɫ* 'kol', *guɫ*, *gaɫ* 'gård', *hæɫ*;
i inljud
intervokaliskt, t. ex. *húɫə* 'hålet', *svàɫa*, *hàɫə* 'hårda', *sèɫə*, *tæ̀ɫə* 'tjäle';
mellan *b*, *f*, *g*, *k*, *m*, *ŋ*, *p* ock vokal, t. ex. *bɫo* 'blod', *pɫog*, *fɫỳga*, *gɫàna* 'glo', *kɫo* 'klo' o. 'krog', *hòmɫa* 'humla', *màŋɫa*;
mellan vokal ock *j*, *k*, *m*, *p*, *v* (i sekundär förbindelse även andra konsonanter), t. ex. *æɫj*, *kaɫk*, *haɫm*, *ræɫp* 'valp', *guɫv* 'golv'; *hòməɫbó*, *kàɫɤót* (jfr nedan).

ɤ

frikativt apikokakuminalt r, förekommer efter *ɫ*, som då starkt reduceras, t. ex. *kàɫɤót*, *jùɫɤiŋ*.

[1]) Enligt SOÄ. 19: 189; d. v. s. med här använd beteckning *àțmașḷún*.

j

förekommer i uddljud framför vokal, t. ex. *ja*, *jaŋ* 'järn', *jet* 'get', *je* 'ge', *jek*, *jol* '(g)jord', *jùlpə* 'jälpt', *jus*, *jyp* djup', *jàla* 'prata enfaldigt', *jæta* 'valla', *jø* 'göda';

i slutljud som kort efter *l*, *r*, t. ex. *balj* 'tvättbalja', *bærj*;

i inljud, t. ex. *kàja* 'kaja' o. 'skrika' v., *pløja*, *ujíamæj* interj., *ùlja* 'olja', *fùlja* 'följa', *smòrja*, *májnókəl* 'primula'.

i̯, *ı̯*.

Konsonantiskt *i*, *ı* betecknas i det följande med *j*. Det förekommer

i inljud

mellan tautosyllabiskt *b*, *p*, *f*, *m* ock vokal[1], t. ex. *bi̯æla* 'bjällra', *pi̯àtərə* n. pr. 'Pjärterud', *fi̯æl* 'kuperad obygd', *mi̯uk*;

mellan vokal ock konsonant (åtminstone *s*), t. ex. *kái̯sa* n. pr., *mái̯sn̥* n. pr.;

i slutljud, t. ex. *mai̯*, *mæi̯*.

ɕ.

»Tje»-ljudet betecknas här med *ɕ*. Möjligen vore *ş* en lika korrekt beteckning[2]. Emellertid är även enligt Lundell Lmalf. 53 det dalsländska »tje»-ljudet *ɕ*. Det

förekommer i uddljud framför vokal, t. ex. *ɕàŋsa* 'kurtisera handgripligt', *ɕaŋ* 'tjärn', *ɕèa* 'kedja', *ɕìna* '(smör-)kärna', *ɕìtl̥*, *ɕòtl̥*, *ɕøl* 'köl' o. 'köld', *ɕùgə*, *ɕyr* 'tjuv', *ɕak* 'haka på häst', *ɕæriŋ*, *ɕøra*, *ɕøt*;

i inljud, t. ex. *kóɕyr* 'gagntjur', *kálɕæla*, *nàlɕyc* 'nåltjuv', *dàmɕáŋə* n. pr. 'Dammtjärnet', *fəɕólə-sæj* 'förkyla sig', *skòvɕára* 'skottkärra'.

[1]) Jan Halfvordsson från Ed (se ovan s. 8) synes ha lagt märke till att konsonantiskt i, ej *j* föreligger i dessa förbindelser. Han stavar j-ljudet med i, j eller g, t. ex. **iag** s. 52 o. s. v., **jag** 50 o. s. v. **ga** 'ja' 67, **gullotta** 'julotta' 61, **magor** 'major' 67, **borga** 56; däremot: **bigödd** 'bjöd' 53, **Bigörke bäck** 'Björkebäck' 56, **till figäls** 'till fjälls' 64, **pigäs** 'pjäs' 63 (dock även **biörn** 59, **biuden** 60, **Mgäl fuss** *mjælfus* 'ett öknamn' 62).

[2]) Jfr Kallstenius Sv. landsm. 1906: 52.

k

(under vilken beteckning även *ķ* innefattas) förekommer

i uddljud

framför vokal (icke före *e*, *ɪ*, *æ*, *y*, *ø*, *ɵ*; däremot i inljud före [*e*], *y*, *ø*), t. ex. *kàsta*, *ka̲r* 'karl', *kɪ̀tla* 'kittla', *ko̲*, *kɵ́pər* 'koppar', *ku̲ł*, *kʉ̀va* 'elritsa', *kaŋ* 'kung';

framför *l*, *ł*, *n*, *r*, *v*, t. ex. *kla̲r*, *kło̲* 'klo' o. 'krog', *kne̲t* 'gnet', *krɪ̲* 'krig(a)', *kvæ̲l*;

i slutljud som kort

efter vokal, t. ex. *sa̲k*, *be̲k* 'beck', *rɪ̲k*, *o̲k*, *fʉ̲k*, *ska̲k* 'en slags skakel', *fræ̲k* 'frän', *rø̲k*, *lɵ̲k*;

efter *ł*, *ŋ*, *r*, *s*, *ʂ*, t. ex. *fɵłk*, *bæŋk*, *mark* 'mark' o. 'mask', *ask*, *faʂk* 'färsk';

i slutljud som långt efter vokal (ej efter *a*, *ɪ*, *ɵ*, *u*, *ʉ*, *ɵ*), t. ex. *ta̲ḳ*, *grå̲spɪḳ* 'gråsparv', *ɟo̲ḳ* 'tjock', *sta̲ḳ*, *bæ̲ḳ*, *rø̲ḳ* 'ryck'

i inljud, t. ex. *pɪké̲tər* 'potatis', *skỳta* 'skjuta', *skø̲t*, *fǽ̲kər* pl. till *ska̲k*, *sòk̲na* 'dragga', *vaks*, *fækta*, *sè̲łəkró̲k*.

g

(under vilken beteckning även *ǥ* innefattas) förekommer

i uddljud

framför vokal (icke före *e*, *ɪ*, *ɪ̣*, *y*, *æ*, *ɵ*), t. ex. *ga̲n* 'gäl', *gâ̲ŋ* 'galen', *go̲*, *gɵ̲r* 'gorr', *gùḇə*, *gʉ̲ł*, *ga̲ł* 'gård', *gò̲pa* 'lodjur';

framför *ł*, *n*, *r*, t. ex. *głà̲na* 'glo', *gnʉ̲* 'gno', *gra̲*;

i slutljud,

som kort efter vokal, t. ex. *ha̲g*, *se̲g*, *vo̲g* 'vägde', *dre̲g* 'fuktig dalsänka', *ru̲g* 'råg', *sʉ̲g* imper., *dry̲g*, *sa̲g* s. o. pret., *væ̲g*, *lø̲g* 'ljög';

som långt efter vokalerna *u*, *ɪ*, *o*, *ɵ*, *ʉ*, *y*, *æ*, t. ex. *ru̲g*, *płɪ̲g*, *hɵg* 'högg', *dɵg* 'dagg', *głʉg*, *ryg*, *væg*;

i inljud, t. ex. *fó̲gəł* 'fogel', *ràḇəgé̲ʂanə* 'gossarna på Rabben', *bʉ̀gɟó̲ł* 'bukgjord', *skò̲gvármə* 'skogseld', *stè̲ggá̲ł* 'stengärdsgård', *spǻ̲rgɵt* n. pr.[1]

Inter- ock postvokaliskt är kontakten vid kort *g* ej så hårt sluten som i riksspråket, utan ljudet närmar sig något *γ*. Hos

[1]) Enligt SOÄ. 19: 191.

t. ex. LJ. (ock även hos hans son RJ.) tyckte jag mig ofta höra ett mer eller mindre utpräglat *ȝ*, t. ex. *seȝ*, *sǽȝəl* 'segel', *flȳȝa*, *skǫ̀ȝvármə*.

ǧ

torde förekomma i ord som *ǻșǧáməl* 'årsgammal', *bǫ̀ǧtrẹ́* 'bogträ'.

ŋ

(under vilken beteckning även *ŋ* innefattas) förekommer

i slutljud,

som kort efter svagtonig vokal, t. ex. *vǽviŋ* 'vävning', *hǫ̀noŋ* 'honung';

som långt efter vokalerna *a*, *ɩ*, *ı*, *o*, *y*, *a*, *æ*, *ø*, t. ex. *haŋ* 'hängde', *rıŋ*, *sprıŋ*, *toŋ* 'tung', *dyŋ* 'dygn', *taŋ*, *sæŋ*, *løŋ* 'lögn';

i inljud, t. ex. *fìŋgǻrətə* 'med fina årsringar', *mæŋdə* 'mängd', *bæŋk*, *màŋka*, *àŋnər*, *làŋrák* 'raklång', *pàŋʃǫ́n* 'pension', *laŋt*.

ʃ

förekommer i uddljud framför vokal, t. ex. *ʃàsa* 'susa' l. d., *ʃàŋa* 'stjärna', *ʃèna* 'skridsko', *ʃɩ* 'sked', *ʃìka*, *ʃòŋa* 'sjunga', *ʃøk* 'själv', *ʃu*, *ʃy*, *ʃæg*, *ʃøtan* 'sjutton', *ʃǫ*;

i slutljud som långt, mycket sällan, t. ex. *aʃ* interj.;

i inljud, t. ex. *bȳʃa*, *àʃa* 'åska', *hæʃa*, *àkʃǫ́n* 'auktion', *pàŋʃǫ́n* 'pension', *màʃìn*.

h

förekommer i uddljud framför vokal, t. ex. *hàrə*, *harm* 'förargad', *hèləŋ* 'järnan', *hɩ* 'ide', *hìməl*, *hòstə*, *hòla* 'hålla', *huk*, *hus*, *hȳla*, *has* 'hes', *hæk*, *hø*;

i inljud, t. ex. *dàhǿk* 'duvhök', *smìhǽŋ* 'smideshärden', *rýhǿna* 'tjäderhöna', *fǽhún*, *ùhǿrja* 'ohyra', *bahágələ* 'behaglig', *sùkəhúk* 'osnyggt ställe', *vàlhúkıŋ* 'vallpojke', *gǫ̀rhét* 'mycket hett', *tvèrgshóməl* 'ett slags tvärträ mellan skaklar', *spàrvhǿk*; efter tenuis mindre distinkt, t. ex. *brèthák* 'som bryter ner gärdsgårdar' (om kreatur), *drèthúk* 'anus'.

§ 5. Vokaler.

i

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, stark- ock svagtonigt, t. ex. *ì̲a* 'bakvatten', *tìmər*, *fi̲* 'sked', *éli̲* 'Elin', *hàli̲ŋ* 'sluttning'.

y

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, men praktiskt taget endast i starkton, t. ex. *ỳsta*, *flỳga*, *dỳ̲ga*, *ly̲* 'lyssna'.

ɪ

står akustiskt nära *e*, vilket senare ej sällan torde ersätta *ɪ*. Det är icke uteslutet, att i mina uppteckningar förväxling någon gång gjorts mellan dessa två ljud. *ɪ* förekommer endast kort, i udd- (mycket sällan) ock inljud, sällan svagtonigt, t. ex. *ɪ̀ntə*, *grɪ̀də̲r* 'grädde', *krǽvɪka* 'kräfta', *ɪ̀rk*, *dɑ̀lɪt* 'dåligt'.

e

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, i stark- ock (mindre ofta) svagton, t. ex. *é̲nər* 'en' s., *lest* 'läst' s., *hè̲na* 'hänne', *spèȷəl* 'spegel', *kne̲* 'knä', *te* 'till', *ve* 'vid'.

ɐ

torde förekomma i svagtoniga förstavelser (dock icke före *k*), t. ex. *bɐdrö̲vələ* 'bedrövlig', *pɐlúskər* en foderväxt, *rɐrǽs̲* 'revers'.

ə

förekommer endast kort ock svagtonigt (icke före *k*), t. ex. *brǽ̲nər* 'bränner', *fógəl* 'fogel', *ȷǽvəl*, *skèȷarə*, *tvǽ̲tə-sǽȷ̲*.

æ

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, stark- ock svagtonigt, t. ex. *æ̀ta*, *rǽŋa* 'rinna', *bræ* 'smälta', *mæsǎm* 'genast', *æksís* 'exercis'.

ø

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, praktiskt taget endast starktonigt, t. ex. *ø̀ga*, *høst*, *nø̀ta* 'nytta', *hø*. Som kort torde det ofta vara något »öppnare» (= ɵ?).

ɵ

torde vara ungefär identiskt med rspr. *ɵ* (står kanske dock något närmare *ʚ*, än detta vanligen gör). Det förekommer långt ock (mera sällan) kort, i (udd-,) in- ock slutljud, huvudsakligen efter ock före vissa konsonanter (se vidare s. 157 f.), sällan svagtonigt, t. ex. *ɵ́rər*, *bɵ́kər* 'böcker', *bjɵrk*, *fɵ*, *tɵ̀rmɵsbɵn* n. pr. 'Tormansbyn' (~ *-spən*).

u

betecknar här ett ljud beläget mellan *ʚ* ock *u*, står dock sannolikt något närmare det senare. Det avviker emellertid tydligt från rspr. *u* (t. ex. äm. *rùŋə* 'runnit' ej = rspr. *rùŋə*). Peter Andersson i Högkil (se ovan s. 12) karakteriserar motsvarande ljud i grannsocknen Håbol som ett ljud mitt emellan **o** i **son** ock **o** i **ogräs**». Lundell (Lmalf. s. 108) anser sig ha hört *u* i »Dalsl. (Nordal o. Vedbo)». Ljudets karakter av mellanljud förklarar, att SOÄ. ibland (oftast) har *u*, ibland *ʚ*[1]; i namn från Ärtemarks sn står dock konsekvent *ʚ* (jfr även nedan s. 110).

Det förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, nästan endast starktonigt, t. ex. *us* 'oss', *fùlja* 'följa', *gùbə*, *hut* 'hört', *bu* 'bud', *frǽmun* 'främmande'.

---

[1]) T. ex. från Steneby sn (uppteckningar av J. Sahlgren): *klʚ̀ŋərə* 'Klunderud' 19: 105 (men t. ex. *èkəlun* 'Ekelund' s. 108), *rʚ̀ŋiŋən* 'Rönningen' s. 111 (men *rùŋiŋən* s. 123); från Håbols sn *bʚ̀lə* ~ *bùlə* 'Böle' s. 42.

ə

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, praktiskt taget blott starktonigt, t. ex. *ȯṟə*, *tə̣̀ka* 'tåla', *hə̀ḻa* 'hålla', *λlə̣* 'slå'.

ʉ

bildas med tämligen starkt framskjutna läppar. Det förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, t. ex. *ʉ̣t*, *hʉṉ* 'hund', *gnʉ̣* 'gno', sällan svagtonigt, t. ex. *ʉmó̩jələ* 'omöjlig'.

a

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, stark- ock svagtonigt (i slutljud dock endast svagtonigt) t. ex. *ạ̀pəl*, *skạ̀ta*, *faḻ* 'fåll', *vark* 'värk', *bạ̀ta*, *fafø̣r* 'chaufför'.

a

torde stundom förekomma som variant till kort *a* före *r* + kons., t. ex. *skạ̀ṟa* 'klirra' l. d.

a

är snarare mer än mindre »slutet» än i rspr. (stundom närmande sig *æ*). Det förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, stark- ock svagtonigt, t. ex. *ask*, *kvaŋ̣*, *dànsa*, *skaṃ*, *bṛạ*, *γæ̀ḻa* 'källan', *ró̩ta* 'roten'.

a

förekommer långt ock (mindre ofta) kort, i udd-, in- ock slutljud, stark- ock svagtonigt, t. ex. *ạr*, *vạr*, *stak*, *kaŋ* 'kung', *tàṣa* 'groda', *past*, *tạ*; svagtonigt huvudsakligen i några få, men vanliga ord, t. ex. *a* 'ock, att', *pa*.

o

förekommer långt ock kort, i udd-, in- ock slutljud, stark- ock (mindre ofta) svagtonigt, t. ex. *ost*, *op*, *bok*, *kòma* 'komma', *ko*, *hènoŋ* 'honung', *pæron*, *áron*.

Anm. Det framgår av vad som ovan s. 32 nämnts, att målet har diftonger med *ꞁ̯* (*ɩ̯*) som förra eller senare komponent, t. ex. *pꞁ̯aṭ* ett skällsord, *fꞁ̯æḻ* 'obygd', *mꞁ̯ʉk*, *bꞁ̯ərk*, *ɩfꞁ̯ok*, *mꞁ̯əlk* 'mjölk', *skètfꞁ̯ʉ̯l* 'stor brödspade', *máꞁ̯sn̥* n. pr., *mæꞁ̯* 'mig'. Dessutom förekommer en diftong, som jag betecknar med *aʉ̯* i ordet *faʉ̯s* 'fähus'.

Exkurs. Om *ɩ*, *ʉ* i Sundal.

Sättet för bildningen av s. k. viby-i ock -y torde ännu icke vara utrett. Ljuden äro ju vida spridda i Sverge, ock kanske de icke överallt äro identiska. Av de hittils givna analyserna av *ɩ*, *ʉ* förefaller mig Borgströms (Askersmålets ljudlära, s. 32 ff.) snarast antaglig för Sundals räkning. Alldeles säkert är, att Noreens beteckning av *ɩ*, *ʉ* som apiko-alveolara vokaler (VSpr. 1: 495) icke stämmer för Sundals *ɩ*, *ʉ*. Det akustiska intrycket av Askersmålets *ɩ*, *ʉ* beskriver Borgström (a. a. s. 33) på ett sätt, som helt ock hållet passar in på de sundalska ljuden. *ɩ* gör, säger B., »ett akustiskt intryck av bakre vokal»; »jag hörde en gång ett uttal av kattnamnet **Iris**, som efter det akustiska intrycket rent av kunde betecknas *ùrɩs*». Samma erfarenhet har jag från Sundal. Vid en resa där för några år sedan frågade jag en person i Bolstads socken, vad prästen där hette. Jag fick den uppfattningen, att han hette **Lundvall,** men han hette i själva värket **Lindvall.**

§ 6. Kvantitet ock akcent.

Kvantitetsförhållandena äro på det hela taget som i rspr. I ett par (ofta svagtoniga) ord förekommer kort starktonig vokal utan att följas av lång konsonant eller konsonantgrupp, t. ex. *hó* 'vad', *jæ̀ra* 'göra'.

Halvlång vokal förekommer särskilt ofta i ändelserna *-anə*, *-arə*, t. ex. *hàstanə* 'hästarna' (ofta kanske t. o. m. hellängd, särskilt i ord som *skèjərganə* 'skojarna'), *skèjarə*, *gàmlarə* 'äldre'.

I huvudtonig stavelse är akcenten

grav, t. ex. *brǽnər* 'bränner', *pǽgar*, *bètn* 'biten' (s. ock ptc.), *sèpratór* 'separator', *snòbált* 'snöboll';

akut, t. ex. *brǽnər* 'brinner', *kópər* 'koppar', *nǽbmús*, *fýstika* 'tändsticka', *ǽgətýta* 'gräshoppa';

grav-cirkumflex, t. ex. *pîn* 'pinnen', *skâl* 'skallen', *hâŋ* 'haren', *ʒôr* v. 'kör';

akut-cirkumflex, t. ex. *stăl* 'stallet', *făr* 'far' s., *lǽr* 'läder', *mŏr*[1]. Denna akcentform är föga utpräglad, så att man ofta hör (eller tycker sig höra) *stal*, *far* etc.

I starkt bitonig stavelse är akcenten

bi-akut, t. ex. *grágás*, *bíkúpa*, *bùskóg* 'barrskog', *vǽstrépə* 'luftstrupe', *tǿŋəbúsk* 'törnbuske';

bi-cirkumflex, t. ex. *kùrərŭŋ* (~ *kùrərúŋ*) 'högfärdig', *mòkstŭŋ* 'modstulen' (om kreatur), *tèpəgăŋ* 'brunstig' (om höna).

Akcenten ligger nästan alltid på första stavelsen, även i ord som i rspr. ha upptakt, t. ex. *bèʃé* 'besked', *jèmén* 'ej högfärdig', *kàtrina*, *frànsósər* 'venerisk sjukdom', *àkʃón* 'auktion', *màʃín*, *ròsél* n. pr. 'Rosell', *àbəték* 'apotek', *èrəmít* 'girig person', *pàraplý*, *prǽdikánt*. På annan plats t. ex. i *ŋáv*, *basmí* 'bestyr', *bedrǿvələ* 'bedrövlig', *føʃtá*, *pærónər* pl. 'päron', *forás* 'fourage', *johán*, *motór* 'motor'; samt i ett ock annat kompositum, t. ex. *ʃøkásnnə* n. pr. 'Sjökaserna', *skolǽraŋ*.

Anm. 1. I dessa nu rent enstaka komposita med akcenten på andra leden ha vi nog en räst av ett äldre språkstadium, som ännu råder i sydligare delar av Dal (Sundal, Nordal, Valbo), där det heter t. ex. *brænərín*, *pænəknír*, *tedýʋəl* 'tordyvel' (många exempel i SOÄ.). Om denna akcentuering i andra skandinaviska dialekter jfr bl. a. Hesselman Sveamålen, s. 45, ABLarsen i Festskrift til Torp (1913), s. 36 ff.

Anm. 2. Tvåtaktiga ord äro icke så alldeles sällsynta (alla av mer eller mindre emfatisk karakter), t. ex. *kúsvát* 'kolsvart', *fívəlgúl* 'mycket gul' (egentligen 'fjärilgul'), *stérmgâŋ* 'spritt galen', *spítnàkən* 'spritt naken', *ajíamǽj* interj.

Anm. 3. Om den musikaliska akcenten i äm. finnas några uppgifter hos Noreen VSpr. 2: 462 f. (efter distriktslantmätaren G. Rosells uttal, jfr ovan s. 22). För erhållande av noggrannare uppgifter fordras experimentalfonetiska undersökningar.

[1]) Jfr R. Iversen MM. 1912: 42.

HISTORISK LJUDLÄRA.

Vokaler i starktonig ställning.

Äldre ă[1].

§ 7. Äldre ă → a̱ regelbundet i gammal kort, sluten stavelse[2]:

a̱ɫ f. al
ba̱ pret. bad.
ꝉlésɓá̱ n. slagsmål[3]
ba̱k adv. bak, *bà̱kpáṯ*, *bà̱któm̱* o. s. v.
ba̱l m. bal (dansnöje)
ba̱r adj. bar
ba̱r pret. bar
bɫa̱ n. blad
bra̱ adv. o. adj. bra
da̱ m. dag
da̱ɫ m. dal
dra̱g n. drag, *kràmpdrá̱g* n. kramp
fa̱t n. fat
fɫa̱s n. (fisk-)fjäll, mjäll[4]
fɫa̱t adj. flat
fɫá̱ta n. pr. Flaten[5]
forá̱s n. fourage
ga̱ pret. gav
ga̱n f. gäl[6]
ga̱p n. gap
gɫa̱ adj. glad
gɫa̱s n. glas
gra̱n f. gran
gra̱v f. grav
ha̱g n. inhägnad, övervägande skogbeväxt betesmark[7]
ha̱k n. hak
ȷa̱ pron. jag
kaná̱l m. kanal

[1]) Under »Äldre ă» upptagas även ord, som inlånats med ā efter övergången ā → å.
[2]) Märk dock not 1.
[3]) No. dial. **bad** n. 'anstrængelse, dyst, kamp, strid', **slaastba** 'svært slagsmaal' Ross, m. m. (se Torp Nyn. et. ordb. s. 13 f.).
[4]) Jfr F.-T. 233.
[5]) Best. f. av fsv. **flat** 'slätt åkerstycke' (SOÅ. 19: 175).
[6]) Sv. dial. **gan** f. 'gäl' Rz; jfr no. dial. **gan** n. ds. Aas., fvn. **gan** n. 'gap', **gana** 'gapa'.
[7]) Fsv. **hagh** 'inhägnad, stängsel; inhägnad mark'.

kas f. svedjefall[1]
klar adj. klar
knas n. skräp, avfall[2]
kram adj. kram
(*ve dèta*) *lágə* n. best. f. (vid denna) tiden
lam adj. lam
las pret. läste
lat adj. lat
ma f. mad
man f. man
mat m. mat
nav n. nav
par n. par
prat n. prat[3]
ra f. rad
rak adj. rak
rùndál m. rundel[4]
sak f. sak
sal m. sal[5]
skar pret. skar
ɫlag n. slag, *ɫlàhøk* m. duvhök, *ɫlàváɫ* m. ena delen av en slaga
smal adj. smal
sta m. stad, *jøsəlstá* m. gödselstad
staɫ pret. stal
stav m. stav (i laggkärl)
svar n. svar
ta imper. tag
tak n. tag
tak n. tak
taɫ n. tal
tam adj. tam
vávɪk n. pr. Vadvik[6]
vak f. vak
hànváɫ m., *ɫlàváɫ* m. slagans båda delar[7]
van adj. van
var adj. uppmärksam, försiktig.

Undantag:

a) *skaɫ* n. 'skal' är påvärkat av *skàɫa* v. 'skala' (se nedan).

b) *bàrfót*[a] adj. 'barfota' (men *bar* 'bar' se ovan); samma motsättning mellan adj. **bar** ock vissa sammansättningar med **bar-**, särskilt **barfött**, möter i många andra dialekter, t. ex. sörb. *bar* 'bar' (*bàre* 'bara', *bàrbága* 'barbacka', *bàrfrøst*, *bàʈáwa* 'bara fläckar på en snöbetäckt väg'): *bàrføt* 'barfota' (*bàrárma*, *-hálsa*, *-húva*, *-hǽnt*, *-nǽva*, *-ǽrma* 'bararmad'), skeem.

[a]) **barføtte** Ör (Bond 300).

[1]) Sv. dial. **kas** Rz, no. dial. **kos**, **kas** Aas., fvn. **kǫs**.
[2]) No. dial. **knas** n. 'stykker, smuler af noget haardt' Aas. (Ross).
[3]) T. ex. *bónəprát*, LJ:s vanliga uttryck för 'dialekt' (jfr sörb. *prad* 'prat; dialekt, uttal', *søléneveprád* 'dialekten i mellersta Bohuslän').
[4]) Samma form i skeem. [5]) Lånord.
[6]) Enl. SOÅ. 19: 181; *vàvɪk* sst. 189.
[7]) Fsv. **val**, fvn. **vǫlr**.

bar : *bar-* (t. ex. *bàrárma*), holslj. *bar* (*bàrbágntər* 'barbent', *bàrbkøt* 'utan sadel', *bàrhálsadər* etc.): *bàrfótər* (*bàrháuadər*, *bàrhæntər*) Leander, södra Halland *bar* (*bar* Vessige; *bàrhóad* 'barhuvad', *bàrskáled* 'flintskallig'): *bàrfót(as)* (*bàrjør*) Wigforss SHF. s. 201. Förhållandet är utan tvivel »svårförklarligt» (Lindberg s. 159). Jag tror, att Wigforss har rätt, då han SHF. s. 207 yttrar: »Man kunde ju tänka på tidigare akc. **barfö'tt**[1]; men jag vet intet, som talar för en sådan i detta ord mer än i de andra. Snarare är det möjligt, att **barfött** såsom ett synnerligen vanligt ord undgått inflytande från det enkla *bar* ock bevarat ett regelbundet *a* framför konsonantförbindelse.»

c) ă → *a* i uddljud i några ord: *a* prep. 'av', *àbǽkətə*[a] adj. 'åbäklig'[2] [*a* konj. 'att'], *at* prep. 'åt'.

Anm. Att vokaler i uddljud i många fall behandlats annorlunda än i övriga ställningar, har som bekant först Wigforss mer utförligt visat (Från Filol. för. i Lund 3: 169 ff., 1906). Antydningar om förhållandet gjordes först av ABLarsen i Univ. og skoleann. 1891, s. 213 (se MM. 1914, s. 148), Lydlæren i den solørske Dialekt s. 128 (1894), Ark. 21: 129 noten (1904), vilken nu givit en utförligare framställning för de norska dialekternas vidkommande i MM. 1914, s. 147 ff. — Jfr även Falk-Torp Lydhist. s. 41 (1898), Danell Nucköm. 1: 129, not 1 (1905), Sandström ŏ ock ŭ s. 78 f. (1910), Noreen Grunddragen av den fornsvenska grammatiken §§ 24, 35, VSpr. 3: 100, m. m.

§ 8. **Äldre ă → *a* regelbundet i gammal kort, öppen stavelse**[3]:

águst n. pr. August	*áron* (~ *árom*) n. pr. Aron
àlvára s. allvar[4]	*àvig* adj. avig[5]

[a]) **åbäke** s. Henr 42.

[1]) Vad Dal beträffar, kvarlever ju ännu delvis betoning på andra leden av ett kompositum (jfr ovan s. 39).

[2]) Säkerligen sammansatt med **av**. Äldre förklaringar (Noreen Sv. etym. s. 38 ock, alternativt, VSpr. 3: 114 ← ***ābækelikin**; Kock Sv. landsm. XV. 5: 48, Noreen, alternativt, VSpr. 3: 110 ← ***ofbækelikin**) ta ej tillräcklig hänsyn till befintliga dialektformer (se Torp Nyn. et. ordb. s. 9 ock märk även vgm. *abǽkəlı*, Landtmanson 1 ock r s. 23). Se nu i stället (F.-T. 37 — vartill Wigforss SHF. s. 120 synes ansluta sig — men särskilt) Torp Nyn. et. ordb. s. 9.

[3]) Jfr s. 40, not 1.

[4]) Fsv. fvn. **alvara**.

[5]) Neutr. *àvıkt* ofta = 'motsols'.

bạ̀ka v. baka
bạ̀karə m. bagare
bạ̀sa v. gå som det vill, på vinst ock förlust[1]
behạ́gələ adj. behaglig
bɫạ̀ga f. konstgjord fisk eller ovalt metallstycke på svirvel[2]
brạ̀ka v. braka
brạ̀kon s. brakved (Rhamnus frangula)
drạ v. draga
drạ̀kərə n. pr. Drakerud[3]
drạ̀sụ́t m. drasut[4]
fă̱r m. far
gɫậ f. glada
gɫạ̀na v. glo[5]
gnạ̀ga v. gnaga
grạ̀va v. gräva
hạ̀gə m. hage
hạ̀ka f. haka
hạ̀kə m. hake
fjæ̀rạ́n m. tjädertupp[6]
hạ̀rə m. hare
ja̱ adv. ja
kạ̀ka f. brödkaka
kạ̀ra v. krafsa, skrapa ihop o. d.[7]
kạ̀ra v. ock f. karda[8]
kạ̀rı n. pr. Karin
klạ̀ra n. pr. Klara
kɫạ̀və m. klave
krạ̀gə m. krage
krạ̀kə m. torr trägren[9]
lậ n. lada[10]
lạ̀ga v. laga
lạ̀ka v. laka
lạ̀kə m. lake (Lota)
sạ̀ltlạ́kə m. saltlake
lạ́kən n. lakan
mạ̀gə m. mage
mạ́gər adj. mager
skomạ́karə m. skomakare
mạ́nı n. pr. kortform av Emanuel
mạ̀sa v. genom gnidande rörelser krossa l. d.[11]
nạ̀kən adj. naken

---

[1]) Se Rz s. v. **basa** 2; sv. ock no. dial. **basa** 'springa' m. m. Rz, Aas.

[2]) Jfr sv. dial. **blaga** 'lysa och sväfva; eg. om norrsken' Rz (sörb. *bɫạ̀wa* 'bölja för vinden; vanl. om säd', skeem. *bɫạ̀uᵘə* 'fladdra', fryksd. *bɫậg* 'lysa bjärt; om kläder'), no. dial. **blaga** 'glimte, flamme' Aas. (jfr Torp Nyn. et. ordb. s. 26 f.).

[3]) Enligt SOÄ. 19: 175.

[4]) Jfr nedan s. 124.

[5]) Jfr F.-T. 325.

[6]) Änsv. **fjäderhane** Dahlgren Gloss., sv. dial. **fjärhane** Rz.

[7]) Sv. dial. **kara** 'hopskrapa' Rz, no. dial. **kara** 'rage, skrabe, grave sammen' Aas. (jfr Landtmanson 1 ock r s. 73, Noreen VSpr. 3: 167).

[8]) Se Landtmanson a. st. ock jfr Aas. s. v. **karda**.

[9]) Fvn. **kraki**, sv. ock no. dial. **krake** i diverse betydelser (Rz, Aas.).

[10]) Även no. dial. »**lae og la**» n. Ross s. 497.

[11]) Anses av F.-T. 702 vara lån från mlt. **mâschen** (?).

nàrə m. kallt vinddrag (om vintern)[1]
dæ nàrər opers. v. det »snor» kallt
ràka f. ock v. raka
sa pret. sade
săl m. sadel
sàkəstígən m. best. f. sakristian
ʃàsa v. susa l. d. (om rägn t. ex.)
skâ f. skada
skàka v. skaka
skàrə m. skare
ƛàna f. slana
smàka v. smaka
snàra f. snara
snàra v. snärja
spâ m. spade
spar s. spader
spàra v. spara
stàkə m. stake
stàrə m. stare
svàra v. svara
ta v. ta
tàka f. tidrymd, *ìntáka* f. intaga
tàvə m. taſs[2]
tràna f. trana
tràsətə adj. trasig
vàkən adj. vaken
vànə m. vana
vàsə m. vad (på benet)[3]
vràka v. kassera.

Anm. Lånord, som i rspr. ha (eller skulle ha) ultimabetoning, få vid akcentens förflyttning bakåt ofta långt *a*, t. ex. *kàramǽl* 'karamell', *pàraplý* 'paraply', *tàvəlǽt* m. 'en slags hängande hylla' (se vidare Rz); jfr även *àdrǽs* 'adress', *àpríl* 'april' (*àbrət* 'abrotanum'); däremot t. ex. *àbətḗk* 'apotek', *màʃín* 'maskin', *stàʃón* 'station'.

§ 9. **Särskilda fall.**

a) *a* ~ *a* framför vissa konsonanter,

1. framför *ɫ*:

α) *gâɳ*[a] (neutr. *gàɫə*) adj. galen
skàɫa[b] v. skala
skvàɫa v. skvala
svàɫa f. svala
svàɫa v. göra sval
svàɫn adj. sval
vâɳ adj. valen

β) *gàɫa* v. 'gala', *màɫa* v. 'mala', *tàɫa* v. 'tala';

---

[a]) *gâɳ* Fränd. [b]) *skàɫa* Fränd.

[1]) Jfr Noreen Sv. etym. s. 56.

[2]) No. dial. **tave** 'klud, lap; et lidet optrevlet stykke' Aas., m. m. (se F.-T. 1250).

[3]) No. dial. **vase** 'en sammenviklet klynge, knude, visk, f. ex. af traad eller haar' m. m. Aas., sv. **vase** i åtskilliga bet. (jfr t. ex. sörb. *làrvása* 'lårets köttiga del').

Det ljudlagsenliga är här tvivelsutan *a*[1], ock undantagen måste betraktas som analogiska former: jfr pres. *gaḱ*, *maḱ* ock värb som *gràva grọr*, *gnàga gnọg*, *taḱ* n. (*tàḍə tạṭ* 'talade talat').
2. framför **t**:
α) *gàta*[a] f. 'gata, väg', *skàta*[b] f. 'skata', *tọ̀rəskåtə* m. 'torr trädtopp'[2].
β) *àtḽ* adj. 'otäck, vämjelig, vidrig'[3], *màta* v. 'mata', *pḱàta* f. 'tunn plåt'[4], *prạta* v. 'prata';

Även här är otvivelaktigt *a* det ljudlagsenliga; *màta*, *pràta* ha sin vokal från *mạt*, *prạt; àtḽ* representerar antagligen en särutveckling i uddljud; *pḱàta* är väl ett relativt sent lånord.
3. framför **p**:
α) *àpəl* m. 'apel', *skàpa*[c] v. 'skapa'
β) *dàpə* m. 'vattenpuss'[5], *gàpa* v. 'gapa', *knàpə* m. 'kaxe', *skràpa* f. ock v. 'skrapa'.

Här ser jag ingen regel i utvecklingen. Om man antoge, att *a* även här vore det ljudlagsenliga, så kan *gàpa* ha vokalen i enlighet med *gạp; knàpə* behöver väl häller inte visa så mycket (jfr även skeem. *knàgə* 'kaxe'). Värre är det med *skràpa*, men särskilt märkligt är det rent dialektala ordet *dàpə* (även sörb. har *dàba*, men *skàba*). Å andra sidan kunde man snarare vänta sig *a* i uddljud: *àpəl*.

b) ă → *ạ* i (urspr.) uddljud före **k**: *hàka* v. 'åka', *ákər* m. 'åker'.

c) *fàra*[d] v. 'fara' har möjligen sin vokal efter pres. *fạr* (se nedan s. 149 f.); jfr dock Wigforss SHF. s. 206.

§ 10. **Äldre ă i gammal lång stavelse.**

a) Framför **r**-förbindelser,
1. framför **rð** → *a*:

haḱ[e] adj. hård	*vàḱəkạsa* n. pr. Valekasen,
svaḱ[f] m., *fḱæskəsvåḱ* m. (fläsk-)svål	*vàḱəkeḽ* n. pr. Valekullen[6];

[a]) *gàta* Fränd. [b]) *skàta* Fränd. [c]) sk*a*pa Gunn (Bond 323).
[d]) *fạra* Fränd. [e]) *háḱə* Fränd. [f]) *svàḱə* Fränd.

[1]) Jfr även i Håbol *kvìfaḱa* 'Kvifalan' SOÄ. 19: 51.
[2]) Fsv. skate.
[3]) Jfr fvn. atall.
[4]) Fsv. plata från mlt. plate.
[5]) Se vFriesen Mediagem. s. 30.
[6]) Enligt SOÄ. 19: 183, 303; båda till varde 'kummel'.

Undantag: *ga̱ɫ* m. 'gård' med sammansättningarna *ʃíga̱ɫ* m. 'gärdsgård', *stè̱ŋgá̱ɫ* m. 'sten(gärds)gård', *bó̱ga̱ŋ* n. pr. 'Bögården' m. fl. ortnamn ock *á̱dərpɫó̱g* m. 'årder'.

Dessa bägge ord äro utan allt tvivel lånade från (resp. påvärkade av) rspr.[1] Det senare visar sig redan genom sitt intervokaliska **d** vara inlånat i målet (jfr däremot no. dial. **ard, al** Aas.); jfr Kallstenius s. 126.

2. framför **rt** → *a*, *a:*

àḻváṭ adv. ordentligt, mycket[2]	*kvàṭér* m. kvarter (mått)
faṭ m. fart	*bàḵpáṭ* m., *fràm̱páṭ* m. bak-, frampart (på ett slaktat djur)
kaṭ[a] m. kart	
kàṭa f. karta	
knaṭ m. liten hård knöl[3]	*svaṭ* adj. svart
kvaṭ m. kvart	*vàṭa*[b] f. vårta;

Av detta visserligen något torftiga material ser det ju märkligt nog ut, som om **art** gåve *aṭ*, men antesonantiskt *aṭ* (märk huvudsakligen *ràṭa*). Jfr om behandlingen av fonemet **ort** nedan s. 94 f.

Anm. 1. I några fall ha vi lång vokal före *ṭ:*

α) *ha̱ṭ* adj. n. 'hårt', *sna̱ṭ* adv. 'snart'. Det första har naturligtvis rättat sig efter mask. (*ha̱ɫ*) o. s. v.; så möjligen också det andra, om det är gammalt i målet.

β) *sta̱ṭ* adj. n. 'starkt', *va̱ṭ* adj. n. 'varmt'. Här har förbindelsen **rt** uppkommit sekundärt, väl i sen tid; samma utveckling i andra dialekter, jfr t. ex. Wigforss SHF. s. 221.

3. framför **rn** → *a̱:*

ba̱ŋ n. barn	*klà̱ŋa* v. klarna
ga̱ŋ n. garn	*kva̱ŋ* f. kvarn;

Anm. 2. Man kunde vänta att av ordet **kvarn** finna formen '*kva̱ŋ* ← **kværn.** Gården **Kvarnviken** *krà̱ŋri̱ka* skrives på 1500-talet så

a) *kaṭ* Fränd. b) *vàṭa* Fränd.

1) Jfr t. ex. skeem. *ga̱ɫ* 'gård', men *ga̱ɫ* 'gärdsgård', *nó̱ɫgá̱ɫ* 'Norrgården', *ʂə̀rgá̱ɫ* 'kyrkogård' (Lindberg ss. 159, 181).

2) Fsv. **alvar** (från mlt. **allwār**) adj. 'allvarsam; ifrig, oförtruten', änsv. **allvar** 'allvarsam', ntr. som adv. 'ordentligt, mycket, riktigt' SAOB (förekommer t. ex. hos Sveno Dalius, Hanselli 9: 115, 168).

3) Sv. dial. **knart** 'kart, omogen frukt' Rz, fryksd. *knaṭ* 'knöl, spets; litet hårt stycke', sörb. *kə̀ḻaknaṭ* 'liten kulle', *stènknaṭ* 'liten hård sten', skeem. *knaṭ* 'liten rund tingest, äfven om djur', no. dial. **knart** 'knort, knude; umoden frugt' Aas.

gott som alltid med e (SOÄ. 19: 186 f.), likaså **Kvarnsjö** (inget dialektuttal), första gången med a 1600 (ib. 188 f.). I Västergötland kvarlever **kværn** ännu (t. ex. Väne hd, V. Tunhems sn *kvæŋbakən* 'Kvarnbacken' SOÄ. 12: 56). Att dömma av ortnamnsmaterialet heter ordet *kvaŋ* överallt på Dal (märk dock Töftedal!). Formen finns belagd på åtminstone följande ställen:

Vedbo hd: Bäcke SOÄ. 19: 209; Dals-Ed sst. 17, 19, 21, 217; Gesäter 39; Håbol 53; Laxarby 73; Nössemark 83, 253; Steneby 111, 113, 117, 121, 265; Tisselskog 273; Töftedal 284 [*kvàŋəʂaŋə* ~ *kvàrɣarət*!]; Ödskölt 205;

Tössbo hd: Mo SOÄ. 17: 31; Tydje 47;

Nordals hd: Dalskog SOÄ. 15: 111; Holm 120; Järn 122; Skållerud 75, 125; Ör 89, 92;

Sundals hd: Bolstad SOÄ. 16: 4; Erikstad 54; Frändefors 82, 101; Sundals-Ryr 180;

Valbo hd: i SOÄ. 18 (ännu ej publicerad) finns *kvaŋ* belagt från Färgelanda, Högsäter, Järbo, Lerdal, Råggärd, Rännelanda, Torp, Valbo-Ryr.

Det är i alla fall tänkbart, att *kvaŋ* beror på påvärkan från rspr. Hur i yngre tid **kvarn** utuänger **kvärn**, kan man se på det västgötska ortnamnsmaterialet, där mångenstädes **kvärn** är det äldre, **kvarn** det yngre uttalet; se exempelvis SOÄ. 12: 56, 88. — Emellertid föreligger ju redan i äfsv. **kvarn** jämte **kværn**, en växling, för vilken hittils ingen bättre förklaring än avljud givits (Noreen Aschw. gr. § 117, anm., Kock Ljudhist. 1: 237). Att, som Kock a. st. antar, den omständigheten, att **kværn** användes som senare sammansättningsled i **vatn-**, **væþer-**, **fot-kværn** etc., skulle ha bidragit till genomförandet av formen **kvarn**, anser jag ej sannolikt (jfr nedan s. 103 f.).

4. framför urspr. rl → *a*: *kar*[a] m. 'karl', *kàlə* n. 'kärl'[1];

Lånord från rspr. är *kal* n. pr. 'Karl'.

5. framför rr:

α) *skàra* v. 'skallra, klirra'[2];

β) *bar* n. 'barr', *sıgár* m. 'cigarr';

Resultatet är *a*, när rr i slutljud förkortats, eljest *a*. — Om *star* 'starr', som möjligen utgår från en form med æ, se nedan s. 149 f.

a) *kar* Fränd, Ör (Bond 300), Gunn (Bond 326 o. s. v.).

1) Jfr fvn. **kerald**, fsv. **kæralde** (se om detta Noreen Aschw. gr. § 64, anm. 1), holslj. *kâl* ~ *kàral* Leander, o. s. v.

2) Fsv. **skarra** 'increpare', sv. dial. **skarra** 'skallra, gifva ett doft darrande ljud' m. m. Rz, no. dial. **skarra** 'frembringe en ru halslyd; harke, rømme sig' m. m. Ross; jfr F.-T. 987.

6. framför övriga r-förbindelser → *a*:

àrbẹ́t n. arbete, *àrbẹ́ta* v. arbeta
arȷ adj. arg
àrȷansnǽsə n. pr. Adriansnäset[1]
arm m. arm
vàṣárv m. Stellaria media
bark m. bark
gàrvarə m. garvare
gnàrka v. knarka
harȷ n. stenrammel[2]
hàrka f. ock v. harka
harm adj. förargad
hàrpa f. ock v. harpa[3]
harv m. harv
hàrva v. harva
mark f. mark
mark m. mask[4]
maṣ s. mars
párkən n. pr. Parken[5]
skarp adj. skarp
skáṣḍáṇ n. pr. Skarsdalen[6]
skàrva v. skarva
snàrka v. snarka
spàrvhǿ̣k m. sparvhök
stark adj. stark
svàrva v. svarva
tarm m. tarm
varȷ m. varg
varm adj. varm
varp m. varp (i väv)
varv n. varv, virvel.

Anm. 3. *laṣ* n. pr. 'Lars' har i relativt sen tid synkoperats ur Larens.

b) Framför n-förbindelser,

1. framför urspr. **nn** → *a*, *ạ*:

α) *âṇ* adj. annan (neutr. *àṇə*), *àṇdạ́* m. annandag
braṇ pret. brann
graṇ adj. vacker
gràṇə m. granne
haṇ pron. han
ȷoháṇ n. pr. Johan
kaṇ pres. kan
kàṇa f. kanna
maṇ m. man[7]
pàṇa f. panna
raṇ pret. rann
spaṇ f. spann, hink
spaṇ pret. spann
spaṇ pret. sparkade[8]
taṇ f. tand;

[1]) SOÄ. 19: 179.

[2]) Jfr fvn. **hǫrgr** m., fsv. **hargher** 'stenaltare', sv. dial. **harg** m. 'plats uppfylld af naturligen hopad sten' Rz; no. dial. **horg** f. 'bjergknold' Aas.

[3]) För säd.

[4]) Fvn. maðkr.

[5]) Enligt SOÄ. 19: 195.

[6]) »F. led. är väl gen. av fsv. **skar(dh)** 'inskärning'» (SOÄ. 19: 303).

[7]) Förekommer knappast annat än i sammansättningar, t. ex. *bø̣̀nəmáṇ* 'böneman', *lǽnsman* 'länsman'.

[8]) Inf. *spǽṇa*.

β) *fa̠n*, *snøfa̠n* f. '(snö)driva'[1], *skra̠n* adj. 'mager'[2], *stàna*[a] v. 'stanna';

Formen *stàna*[3] (jfr skeem. *stànə*, sörb. *stàna*) kan möjligen vara att förklara, som Kallstenius s. 78[4] gör (jfr även Hellquist 1600-talets svenska s. 122). Om *snøfa̠n* (ock *skra̠n*) jfr nedan 2.

2. framför urspr. nd → *a*, *a*, *a̠*:

α) *àna̠ʂ* n. pr. Anders
bl̇àna v. blanda
bran m. brand[5]
gran n. grand
hànvål[b] m. »handval»[6]
lan n. land, strand
lan n. kourin[7], *làna* v. pissa (om kor)
ran f. rand
stran n. pr. Strand[8];

β) *àndæŋ* adj. fjäskig, som har bråttom jämt
àntúrə-sæȷ v. göra sig till[9]
pl̇ògantía f. ploganden
ànə m. andedräkt
àndra f. skena under med[10]
ban n. band
san m. sand;

γ) *a̠n*[d] f. and (anas);

Förhållandet är sålunda i äm. liksom i många andra dialekter dunkelt; se Wigforss SHF. s. 234 f. ock där anförd litt.

[a]) stana Ör (Bond 308). [b]) *han* Fränd, hann Gunn (Bond 365), handval Lignell 105. [c]) *san* Fränd. [d]) *a̠n* Fränd.

[1]) Fvn. fǫnn.

[2]) Jfr *skrɪn* nedan s. 78. Månne enligt F.-T. 1025 »mit sekundärer vereinfachung des nasals»?

[3]) Stana är vanligt under 1600- ock 1700-talen, se Åkerblom Runii svenska rim § 112 ock där anförd litt.

[4]) »Jämte staþna ha funnits de därmed intimt sammanhängande adj. staþin ock subst. staþer, som efter förlängning av vok. framför enkel kons. i formerna 'stādhen ock stādh analogiskt invärkat på värbet ock givit detta formen 'stādhna ock, sedan de förlorat sitt ð, 'stāna jämte den ljudlagsenliga stănna.»

[5]) Dels 'eldbrand', dels en del på harven.

[6]) Den ena av slagans två delar. Som simplex är ordet hand utdött ock ersatt av *næ̠və*.

[7]) Fvn. hland. [8]) SOÅ. 19: 194.

[9]) Dessa ord innehålla väl prefixet and-; jfr ss. 124, 152.

[10]) No. dial. andra f. 'skinne, beslag under mederne paa en slæde' Aas., sv. dial. andra 'träskoning eller jernskena under slädmedar' Rz; jfr fvn. ǫndurr, andri, andr m. 'onder, ski' H.-T.

Wigforss påpekar, att Kallstenii försök till förklaring av *lan* (ur **landsväg** m. m.) är ohållbar. Att räkna med rikssprâksinflytande i **land** ock **strand**, som W. föreslår, tror jag inte är lämpligt; varför just i dessa ord[1], under det att **sand** aldrig skulle rönt något sådant inflytande? Varje försök att förklara orden med *a* i äm. som rikssprâkspåvärkade måste för övrigt naturligtvis stranda på ordet *lan* 'urin'. Växlingen *a* : *a* sammanhänger tydligen på något vis med den långa vokal *a* före ursprungligt **nd** (delvis även urspr. **nn**: åtminstone *fan* - **fǫnn**), som i äm. (nu) blott är till finnandes i *an* f. 'anas', men som, om vi gå något längre västerut, uppträder i många ord. Sörb. har åtminstone *an* 'and', *an* 'ande', *àna* 'andas', *fan* f. ock *ban* ~ *ban* n. (men *ån* 'annan', *gran* 'grand'; *han* 'hand', *lan* 'land', *ran*, *stran*); skeem. *an* 'and, ande', *ån* 'annan', *ànə* 'andas', *ànə* 'andedräkt', *ban*, *fan*, *san* (men *gran; han; lan, ran, stran*); Solør[2] **ān** 'and', **ānə** m. ock v. 'ånde', **ānü** ~ **annü** 'kort ski for høire fod', **brānətt(ə)** 'mørkstribet', **fān** 'fonn', **rān** 'rand', **strān** n. pr. 'Strand', **vān** 'jordrotte' (no. dial. **vand, vond** Aas.), i norra delen av området **bān, sān** (men **bʲannə** ~ **bʲaŋnə, lann** ~ **laŋn, stann** ~ **staŋn**).

Jag har ingen bestämd mening om hur saken närmare förhåller sig, men återkommer till frågan längre fram[3]. Jag vill här endast påpeka, att i de många ord, där **a** står i uddljud, har det kvaliteten *a* (*ànəs* lånord).

3. framför **nt** → *a*, *a*:

α) *kant* m. kant
førpántnıŋ f. förpantning
prædıkánt m. predikant
sant adj. n. sant
ʃæʃánt m. sergeant
tràntər s. pl. tranbär[4]
vàntə m. vante;

[1]) Märk, att *stran* är ett vanligt ortnamn ock att *lan* t. ex. i äm. är vanligast i den tämligen dialektala betydelsen 'strand'.

[2]) ABLarsen Solør, s. 52.

[3]) Om förlängning i denna ställning i norska dialekter torde man kunna vänta sig en framställning av ABLarsens hand som fortsättning på hans avhandling i MM. 1914, s. 147 ff. »Vokalforlængelser i de norske bygdemaal. I. Gammel vokalforlængelse i fremlyd.»

[4]) Jfr **tranjuta** 'tranbär' Dalsl. Rz, **tranjuter** ds. Lignell s.107; no. dial. **trante** (Smaal.) Aas.

β) *brant* n. pr. Brand[1]
grant adj. n. vackert
ibľánt adv. ibland
kàntǫ́r n. garderob, skrubb[2];

Framför ett nt, som i rspr. motsvaras av nd, står, som synes, *a*: *grant* följer *graŋ*; *kàntǫ́r* är påfallande (jfr sörb. *kantǫ́r*, skeem. *kàntǫ́r*).

4. framför ns → *a*:
dans m. dans
dànsa v. dansa
frànsərə n. pr. Franserud[3]
fransk adj. fransk
frànsǫ́sər s. pl. venerisk sjukdom
hànsəkasa n. pr. Hansekasen (hemmansdel i Sinsterud)[4]
hànshøgən n. pr. Hanshögen (hemmansdel i Flaten)[5]
skánsən n. pr. Skansen[6];

5. framför ng → *a*:
bàŋən adj. rädd[7]
faŋ n. knä, sköte, *màgfáŋ* n. hastigt påkommande svåra magplågor[8]
fàŋa v. fånga
gaŋ m. gång
laŋ adj. lång
màŋə adj. många
staŋ f. stång
stàŋa v. stånga
straŋ adj. frän, stark (om lukt)[9]
traŋ adj. trång
taŋ f. tång
vraŋ f. spant[10]
àŋra v. ångra;

Undantag:
haŋ pret. hängde
màŋľa v. mangla
pàŋʃǫ́n m. pension
ƛaŋ pret. slängde
spraŋ pret. sprang[11]
ʃàŋsa v. kurtisera (handgripligt)[12].

Dessa ord äro tydligen analogibildningar, resp. sena lånord.

1) Hästnamn.

2) Fryksd. *kantǫ́r* ~ *kàntǫr*, bärgsl. *kantǫ́r* (Kallstenius s. 174), no. dial. kantor (Aas.), lty. kantoor Dähnert, mnl. cantoor (~ contoor) Verdam.

3) Enligt SOÄ. 19: 185.

4) Enligt SOÄ. 19: 195.

5) Enligt SOÄ. 19: 177.

6) Enligt SOÄ. 19: 173.

7) Sv. ock no. dial. bang(en), bång(en), fsv. bang från mlt. bange.

8) Jfr magknip.

9) Fsv. stranger.

10) Fvn. rǫng o. s. v.

11) Jfr språng Dahlstierna Kunga Skald str. 212, v. 5.

12) No. dial. kjanksa, kjangsa 'kurtisere' Ross, skeem. *ʃaŋs* 'hångel, fästman'; till fr. l. eng. chance??

6. framför **nk** → *a* eller *ɑ:*

α) *àŋka* f. anka
bɫaŋk adj. blank
draŋk m. drank
màŋkə m. manke
pɫaŋk s. plank
β) *ɑ̀ŋka* (*pɑ*) v. ångra[2]
hɑŋk f. hank
sɑ̀ŋka v. samka, samla

raŋk adj. rank, ostadig
skɑŋk m. skånk (på ko)
ɫlaŋk m. slank, skvätt
tàŋkə m. tanke
ùfjáŋkələ adj. trasig[1]
sɑ̀ŋkətérva f. gungfly[3]
stɑ̀ŋka v. stånka.

För att förklara växlingen mellan *a* ock *ɑ* ser jag ingen annan utväg än antagandet, att **a** framför **nk** i slutljud gett *a* (märk särskilt *skɑŋk*), men framför **nk** + vokal *ɑ*. De mer än enstaviga orden med *a* torde kunna betraktas som lånord (*àŋka*, *tàŋkə*, kanske även *màŋkə*, ett dunkelt ord är *ùfjáŋkələ*). Det enstaviga ordet med *ɑ*, *hɑŋk* f., måste i så fall utgå från **hǫnk** (jfr nedan s. 100 f.); jfr skeem. *hoŋk*, *skoŋk* (f.!) enligt Lindberg s. 165 ← **ǫ**, men *màŋkə*, *pɫàŋkə* 'planka', *sàŋkə* 'samka', *slaŋk*(*ə*) 'slank', *stàŋkə*. Skeem. har således *a* även framför antesonantiskt **nk**. Samma är förhållandet i sörb. (t. ex. *ɑ̀ŋka* 'ångra', *hɑŋk* f., *màŋkɑ*, *skɑŋk* f., *slaŋk*[*ɑ*]), i holsljungamålet i Västergötland (t. ex. *ɑ̀ŋka pɑ* 'ångra', *hɑŋk* m., *sɑ̀ŋka*), i fryksd. (t. ex. *âŋk* 'käxa', *haŋk*, *stâŋk* 'stånka') ock bärgsl. (t. ex. *sàŋkə*, *skaŋk*, *stàŋkə*, Kallstenius s. 148). Jfr behandlingen av **a** framför **mb** nedan c, 2 (s. 53).

c) Framför **m**-förbindelser,

1. framför **mm** → *a:*

dam m. dam(-byggnad), *dàmɣáŋə* n. pr. Damtjärnet
dram m. dram[4]

ràmʃø̀ n. pr. Ramsjön (sjö i Äm. ock Håbol)[5]
skam s. skam (vanligen = fan);

---

[1]) No. dial. **ufjankeleg** 'uordentlig klædt' Ross; jfr **ufjampeleg** 'klodset i dragt' Ross, **fjampa** 'ordne, klæde eller pynte klodset' Ross.

[2]) Sv. dial. **anka (på)** 'ångra, förtryta' Rz o. s. v.; jfr F.-T. 30, Torp Nyn. et. ordb. s. 5.

[3]) Till *sɑ̀ŋka* v. (jfr no. dial. **sankevatn** Ross) eller jfr **sank** adj.?

[4]) Inlånat i sen tid med **mm**; eng. **dram** (F.-T. 152).

[5]) ? — »F. led. är möjligen dial.-ordet **ramm** 'moras'» SOÄ. 19: 232; **ramm** 'fuktig äng, träsk' Rz (från Vgtl. ock Hall.), **ramm** 'träsk, moras' Hof.

Som före urspr. enkelt **m** (nedan 6) har a behandlats i *vàm̱aḱ* m. 'vadmal'; *a* står också i *màm̱a* 'mamma'.

2. framför **mb** (→ **mm**) → *a* eller *ɑ:*

dam̱ n. dam (pulvis)
dạm̱a v. damma
fàm̱ə m. idiot[1]
kam̱ m. kam
kàm̱a v. kamma
làm̱ógə m. lam(unge)
vam̱[a] f. våm;

Om *fàm̱ə* motsvarar fvn. **-fambi**, har väl **a** före antesonantiskt **mb** givit *ɑ*, eljest *a; dàm̱a, kàm̱a* bero då på *dam̱, kam̱*[2].

3. framför **mp** → *a:*

àmpətə adj. kinkig[3]
hamp s. hampa
kàmp m. kamp (häst)
kràmpdrạg n. kramp
làmpa f. lampa
stamp m. stamp (redskap i smedja)
svamp m. trädsvamp, kork, *svàmpəkúrk* m. kork
tràmpa v. trampa;

4. framför **mḱ** → *a: gàm̱ḱə* adj. best. f. ock pl. 'gamla', *gàm̱ḱạrə* komp. 'äldre', *jàm̱ḱa* v. 'jama'[4];

5. framför **mn** → *a: famn* m. 'famn' (mått), *hamn* f. 'efterskörd i utäng'[5], *namn* n. 'namn';

6. framför förlängt intervokaliskt **m** → *a*[6]*:*

fràm̱arə adj. komp. främre
fràm̱ə adv. framme
gàm̱əl adj. gammal
hàm̱ar m. hammare
sàm̱ə adj. samme, *mæsăm̱* adv. genast, med detsamma.

d) Framför **k** + kons. → *a:*

ạḱḱa[b] f. fotknöl, *ạḱḱəlẹ́* m. fotled[7]
aks n. ax
áksəl f. axel, skuldra

[a]) **wam** Dahlstierna (Et. wälf. Beröm, Hanselli 6: 104). [b]) *ạḱḱa* n. Fränd.

[1]) Fvn. (**fimbul-**)**fambi**? Jfr dock Torp Nyn. et. ordb. 97.

[2]) Även det gamla värbet till **kam**, fvn. **kemba**, finns i målet, fast i annan betydelse; se s. 144.

[3]) Sv. dial. **ampet(e)**, **ampen** Rz, **ampa** 'misstycka' Rz, no. dial. **ampe** 'besvær', **ampa** 'besvære' Aas.; jfr Torp Nyn. et. ordb. s. 3.

[4]) Jfr nedan s. 61.

[5]) Fvn. **hǫfn** f. 'hamn, hamnegang' H.-T., sv. ock no. dial. **hamn** 'betesmark' Rz, 'græsgang' Aas.; jfr F.-T. 387.

[6]) Vokal + urspr. kort **m** har jag i regeln uppfört under gammal lång stavelse. Dock ha ord med **ă** + **m** i slutljud, vilket givit *ɑm̱*, anförts ovan under **ă** i kort stavelse.

[7]) Jfr sv. **ankel**; fvn. **ǫkla** n., sv. dial. **akkla** Rz, m. m.

àksəl m. (jul-)axel
àktə-sæ̀j v. akta sig
pàs̱áktı adj. försiktig
àk̲ʃo̜n m. auktion
bàk̲ə m. backe
bƚak̲ adj. black
læ̀kəbƚák̲a f. groblad (Plantago), *nàt̲əbƚák̲a* f. nattskärra, *nìk̲əbƚák̲a* f. näckros(-blad)
dáksvırkə n. dagsvärke
drak̲ pret. drack
fƚàksa v. flaxa
frak̲ adj. duktig, skicklig, bra o. d.[1]
frakt f. frakt
fràkta v. frakta
hak̲ m. redskap att hacka löv med
hàk̲a f. ock v. hacka, *hàk̲əhóstə* m. hackhosta, *hàk̲əspæ̀t̲* m. hackspett
jàkλ̥ltán̲ f. oxeltand[2]
kàk̲ənı̲ s. spektakel[3]
kàk̲ƚa v. kackla
kraksa v. kraxa
lak̲ n. lack
lák̲rıs s. lakris
laks m. lax
làksóg̲ə m. person från Laxarby socken
lakt sup. lagt
maks n. pr. Max
makt f. makt, *màktəbé̜tə* m. kvarlemnad brödbit
nàk̲ə m. nacke
pàk̲a v. packa
ràk̲arə m. rackare
be̜nrák̲əƚ n. benrangel[4]
sak̲ pret. sjönk
fò̜tsák̲ m. fotsack
saks f. sax
sakt sup. sagt
sàkta adv. sakta
skak̲ adj. skack, sned
skák̲əƚ m. skakel
λlaks slags
λláksmḁ́ƚ n. slagsmål
λlàkta v. slakta
sprak̲ pret. sprack
stak̲ m. stack
stak̲ pret. stack
stràk̲bé̜nt adj. som ej kan böja på benet[5]
straks adv. strax
tak̲ s. tack[6]
tàksé̜rıg̲ f. taxering
trakt m. trakt
vák̲ər adj. vacker[7]
vàk̲na v. vakna
vaks n. vax
vàksən adj. vuxen[8];

[1]) Sv. ock no. dial. frakk, jfr F.-T. 271.
[2]) Jfr nedan s. 61.
[3]) Jfr nedan s. 84.
[4]) Ombildat efter no. dial. rakla bl. a. 'være upaalidelig, løs i forbindelserne, sidde løst; om redskab paa skaft og dl.' Ross, »et stort rakkl» 'lang, tynd, svag person' Ross?
[5]) Se F.-T. 1176.
[6]) Ofta i pl.: *màg̲ə tàk̲ər*.
[7]) Neutr. *vák̲ət̲* ofta 'sakta, försiktigt'.
[8]) Fvn. vaxinn.

e) Framför g (gh) + kons.[1] → *a*:

ag n. agg
àga v. ro baklänges[2]
agn n. agn
àgnər s. pl. agnar
dàgul m. frukost[3]
flàgda[a] f. flagga
fràga f. fradga
gàgna v. begagna
hágəl n. hagel
hàgla v. hagla
jàgu adv. »jaggu»
gàgla v. käxa e. d.[4]
knag m. handtag på lie
lag s. lagg
làgərə n. pr. Laggerud[5]
lágal m. ladugård
mágnus n. pr. Magnus
nágəl f. nagel
rag m. ragg
ràgla v. ragla
ragn s. (fisk-)rom[6]
ʃàgmát adj. »schackmatt»
ʂlág s. slagg
stàgə-sæj v. »stadga sig», sakta av l. d.
stàgna v. ds.
tag m. tagg
tágəl n. tagel
tàgna v. sluta att skrika[7]
vàga f. vagga
vàgəl m. vagel
vagn m. vagn.

f) Framför s-förbindelser,

1. framför st → *a* (*a*):

bast n. bast
fast adv. fast
fástər f. faster
hàstıg adj. hastig
kast n. kast
kàsta v. kasta;

Det ljudlagsenliga är tydligen *a*; *hàstıg* är riksspråkslån.

2. framför sk → *a* eller *a*:

ask f. ask (Fraxinus)
àska f. aska
flàska f. flaska
màska f. maska
tàska f. ficka
vàska v. tvätta;

Materialet tyder på att förhållandet (liksom i södra Halland, Wigforss SHF. s. 244) är, att *a* inträtt i uddljud, *a* eljest.

3. framför sp → *a* eller *a*: *asp* f. 'asp', *hàspa* f. 'hasp'. Utvecklingen tycks vara analog med a före sk.

---

[a]) *flàgda* Fränd.

---

[1]) Inklusive senare förlängt g ock genom assimilation uppkommet gg.
[2]) Jfr sv. dial. agg 'avig' Rz, Vendell, m. m.
[3]) Fvn. dǫgurðr.
[4]) Jfr nedan s. 61.
[5]) SOÄ. 19: 175; innehåller säkerligen laggare 'laggkärlsfabrikant'.
[6]) Jfr nedan s. 97.
[7]) Fvn. þagna.

4. framför övriga s-förbindelser → *a:*

bàsma f. pasma[1]
bàsə m. bagge
bràsma adj. f. brunstig[2]
brásmə m. braxen[3]
hásəlbúskə m. hasselbuske
las n. lass
màsæk m. matsäck
pàsa v. passa, *pàsáktı* adj. försiktig
plas m. plats
ràstárm m. ändtarm[4]
skràllı adj. skrabbig, krasslig[5]
tas m. tass
vas m. vass (Phragmites)
vas adj. vass[6]
vàsən adj. fuktig[7]
ràsárv[a] m. Stellaria media, *vàsbətn* n. pr. Vassbotten[8], *vàsbærıŋ* f. vattenbärning, *vàsfis* som ingenting fått vid fiske[9], *vàsá* m. vattenså, *vàstrəl* n. mygglarver o. d.[10], m. fl. subst. på *vas-* 'vatten-'
vàllə m. vassle.

g) Framför v-förbindelser[11] → *a* eller *a:*

gávəl m. gavel
hàvdə m. handtag, grepe (på korg l. d.)[12]
kàvəl m. kavle
kàvla v. kavla
nàvəl m. navle
svávəl n. svavel
tàvla f. tavla.

Före *vd* står *a* (d. v. s. någon förlängning av vokalen har här aldrig ägt rum), eljest *a*.

---

a) **Hwas-sarff** Dahlstierna (Kunga Skald str. 103: 6, Hanselli 6: 30).

---

1) Jfr Torp Nyn. et. ordb. 17.

2) Om tacka. Jfr fvn. **blǽsma** 'blesma, paringsfus (um geit og sau)' H.-T., no. dial. **blesma, bresma, bresne** Ross, sörb. ock skeem. *bræsma* 'brunstig (om tackor)'. Vokalen **a** beror väl (liksom **r** för l) på inflytande från **brasa** 'være brunstig' Ross; se vidare Torp Nyn. et. ordb. s. 29.

3) No. dial. **brasme, brasma** Ross, Aas., mlt. **brassem** (jfr Wigforss SHF. s. 244 f., Torp Nyn. et. ordb. s. 37).

4) Fvn. **rass**.

5) Jfr no. dial. **skratlen, skraslen** 'skrøbelig' Ross.

6) *vas* hänför sig till en udd, *skarp* till en ägg.

7) Nno. **vassen** F.-T. 1356.

8) Hemmansdel i Tormansbyn, längst in i ändan av Ärtingen (SOÄ. 19: 197)

9) *bli* v. No. dial. **vatsfis** m. 'en uheldig fisker' Aas., Ross.

10) Jfr **vasstroll** 'larver af trollsländor m. fl.' Henr 53.

11) Inklusive förlängt v.

12) Fvn. **hǫfði** m. 'hovde, odde' H.-T. Jfr SOÄ. 19: 112 ock där anförd litt.

h) Framför ł-förbindelser,
1. framför łn → a̜: a̜ŋ[a] f. 'aln';
2. framför övriga ł-förbindelser → a:

ałm m. alm
àʈɩgən, *áʈmárk* n. pr. Är-tingen, Ärtemark[1]
àʈɩgə m. Ärtemarksbo
bałj f. balja
gàłjə m. galge
hałm m. halm
hàłv adj. halv
kałk m. kalk
kałv m. kalv
kàłva v. kalva
pałm m. hänge (på träd)
skałv pret. skälvde
tałj m. talg.

Anm. 4. *ha̜ʈ* adj. n. 'halvt' bör jämföras med *sta̜ʈ*, *va̜ʈ* 'starkt, varmt', varom se ovan s. 46.

i) Framför l-förbindelser,
1. framför ld: framför antesonantiskt ld har ă tydligen tidigt förlängts ock uppträder nu som ɵ (se härom nedan s. 104 f.): *hɵ̀l̠a*, *skɵ̀l̠a*, [*sɵ̀l̠də*] *vɵ̀l̠a*, *ɵ́l̠ər*, Fränd. *ɵ̀l̠a*.

Ordet *hɵl̠* n. uppfattar jag som anslutet till *hɵ̀l̠a*; *fàl̠a* 'fålla' hör till *fal̠* 'fåll'. Sent lånord är nog *fłerfáldɩə* adj. 'flerfaldiga'. Andra fall äro:

àl̠rɩ adv. aldrig
hø̀gbál̠ n. tiden mellan plog-andstiden ock slåttern[2]
fal̠ m. fåll
jàl̠ra v. prata smörja[3]
kal̠[b] adj. kall;

Ordet kall bereder svårighet med sitt *a* även på andra håll (se t. ex. Noreen Fryksd. ljudlära § 41, 3, Kallstenius § 166, 4); jfr om and ovan ock Solør kāl[4]. — Till *kal̠* har väl anslutit sig *kàlsá̜gər* s. pl. 'kalsonger'.

2. framför andra l-förbindelser → a:

àl̠ə adj. pl. alla
àl̠vá̜ra s. allvar
àl̠váʈ adv. »väldigt»
alt adv. redan

[a]) *a̜ŋ* Fränd. [b]) *kál̠ə* Fränd.

[1]) Se SOÄ. 19: (171,) 300, Noreen NoB. 1: 5 ff.

[2]) Se vFriesen SoS. 2: 226 ff. Dock tror jag icke (med vFriesen s. 228), att »a i andra kompositionsleden förklaras af den förskjutning æ → a, som i icke hufvudtonig stafvelse försiggått i många sv. dial.», utan a måste väl bero på ombildning av -bælde efter adj. balder.

[3]) Jfr nedan s. 60.

[4]) ABLarsen Solør, s. 52.

álmər n. pr. Almer
bàḻə m. snöklump som om vintern bildar sig under hästhoven[1]
dæ bàḻar opers. v. det bildar sig dylika klumpar
snøbált m. snöboll[2]
gaḻ n. galla[3]
galt m. snöpt galt
gnaḻ pret. gnällde
hàḻa v. slutta[4]
hàḻɪŋ m. sluttning
hals m. hals
halt adj. halt
háḻʃúg n. halvtjog m. fl. subst. på *haḻ-* 'halv'[5]
jalp pret. jälpte
kàḻa v. kalla
malt m. malt
palt m. palt
salt n. salt
skàḻə m. skalle
skàḻra f. Rhinanthus
staḻ m. stall
stàḻa v. stalla
svalt pret. svalt
taḻ f. tall
tàḻə m. tjockt smutslager, skova; *tàḻətə* adj.[6]
tàḻrɪk m. tallrik
vaḻ m. (klöver-)vall
gɑ vàḻə v. gå vall, *vàḻhúḻɪŋ* m. vallpojke
valt pret. välte
váltər m. vält
vàltra v. vältra[7].

j) Framför övriga konsonantförbindelser → *a:*

àbér m. aborre
afta m. afton
átan kard. arton
brat[a] adj. brant
daṯ pret. föll[8]
fàṯɪg adj. fattig
gáfəl m. gaffel
gḻaṯ adj. glatt
haṯ m. hatt
káfe n. kaffe
kàja f. kaja[9]
kàja v. skrika[10]

[a]) *bráṯə* Fränd.

[1]) Sv. balle 'afrundadt, köttigt parti af kroppen' SAOB (B 174), no. balle 'testikel' o. s. v.

[2]) Fsv. balder, fvn. bǫllr (t härstammar kanske från ett värb motsvarande no. dial. baltra 'svøbe, danne til en bylt = balla' Ross (jfr Torp Nyn. et. ordb. 15).

[3]) Fsv. gal, änsv. gall (Sveno Dalius, Hanselli 9: 173).

[4]) Sv. ock no. dial. halla till adj. fvn. hallr, sv. ock no. dial. hall 'sluttande, lutande' (F.-T. 394).

[5]) Jfr Landtmanson 1 ock r, s. 65.

[6]) Jfr fvn. tað (Noreen Ordb. Fryksd. s. 106, Hellquist Ark. 7: 150).

[7]) Jfr F.-T. 1366.

[8]) Fvn. o. s. v. datt.

[9]) Fsv. kaia; möjligen med äldre ā, se Tamm Et. ordb. 407.

[10]) Mäst om barn. Hör väl till subst. kaja; äda. kaje 'give lyd (om en allike)' Kalkar, fryksd. *kâj* 'kvida som ett spädt barn' JM.

kàp̱ə m. kappe
kàpti̱n m. kapten
kàṯri̱na n. pr. Katrina
kaṯ m. katt
kàṯa f. katta
kḽàp̱a v. klappa
knap̱ m. knapp
kraft f. kraft
krap̱ adj. trång, knapp[1]
lap̱ m. lapp
làp̱a v. lapa[2]
làp̱rı n. lappri
maȷ s. maj
màȷa n. pr. Maja
máȷsn̥ n. pr. Majsen
màṯna m. marknad
maṯ adj. matt
màṯa f. matta
naṯ f. natt
pàp̱a m. pappa.
pàp̱é̱r n. papper
pàṯə m. spene
pàṯa v. dia
raḇ m. obruten (tuvig l. d.) mark[3]
rap̱ adj. rapp
saft m. saft
saṯ pret. satt
skaḇ m. skabb
skàfa v. skaffa
skaft n. skaft
skàṯər s. pl. skatter, *skàṯəkḁ́-sn̥nə* n. pr. Skattekaserna
skràṯa v. skratta
skvaṯ pret. spratt till
snafs m. snaps
ʎlap̱ pret. slapp
spaṯ m. spatt
ȷèṯəstáḇ m. Pteris aquilina[4]
stàḇə m. kubbe, *kḽòk̥əstáḇə* m. klockstapel
stàp̱a v. stoppa[5]
trap̱ m. trappa, trappsteg
trap̱ f. förstuga; trappsteg vid ingången; vrå innanför dörren
váṯn̥[a] n. vatten.

Anm. 5. *làḏa* v. 'ladda' är kanske kompromiss av **la̱* (skeem. *la̱*, fryksd. *la̱*, no. dial. la(da) Aas.) ock rspr. ladda; jfr sörb. *làḏa*.

§ 11. **Äldre i̯ă**

a) övergår till *ȷæ*, resp. *ȷæ̱* i inljud:

bȷæ̀ḻa f. bjällra
fȷæḻ n. kuperad obygd[6]
fȷæ̱r m. fjäder
fȷǽ̱rán m. tjädertupp[7]

a) *váṯən* Fränd.

1) Fvn. krappr.

2) Pret. ock sup. *làp̱a*. Jfr(?) no. dial. lepja, lapte 'labe' Aas., nisl. lepja, lapti 'to lap' Cl.-Vigf.

3) vFriesen Mediagem. s. 75.

4) Jfr Lyttkens Sv. växtnamn s. 1585.

5) No. stappe (enligt F.-T. 1151 assimilerad form av stampa).

6) *fȷæ̀ḻa* är benämningen på den avsides belägna västra delen av socknen (Hedalen, Hökhult, Gällsbyn); dess inbyggare kallas stundom *fȷæ̀ḻkàṯar* 'fjällkatter'.

7) Jfr ABLarsen Solør, s. 99, Wigforss SHF. s. 255, not 2.

fjæstər n. fjälster
jælpa[a] v. jälpa
jævəl m. djävul
ɡæft m. käft, mun på djur
ɡæfta[b] v. bråka (lin)[1]
ɡæfta f. värktyg att »käfta» med
ɡækə m. käke
ɡælkə m. kälke
mjæl adj. lös ock torr, ej kram (om snön)
spjæl n. spjäll
ɡæra f. tjära
ɡæsta[c] v. flåsa, flämta[2].

Undantag:

1. På grund av speciell utveckling av æ före r + konsonant står i flera ord *a*, *ą* (t. ex. *jàṭa* 'järta', *ɡąŋ* 'tjärn)': se s. 148 f.
2. På grund av speciell (sporadisk) utveckling æ → ɵ framför *ʟ* står ɵ i *fɵʟ* 'själv' m. fl.: se s. 151.
3. Analogiskt infört j föreligger i *jalp* 'jälpte'.
4. Följande ord äro till sin upprinnelse tämligen dunkla — de äro säkerligen i sin nuvarande form unga ord, resultat av ombildningar ock kontaminationer (jfr Lindberg § 61):
ùfjáŋkələ adj. trasig[3]
jàlra v. prata dumheter[4]

---

a) *jælpa* Fränd. b) **kiäfta** [som Blår] Dahlstierna (Trogna Heerden 81). c) **tjästar** 'pustar tungt' Gunn (Bond 342 f.).

---

1) Sv. dial. **käfta** (Närke) Rz; jfr no. dial. **kjeft** bl. a. 'eggen' (t. ex. på yxor) Aas., Ross.

2) No. dial. **kjasta, kjaasta** 'stønne, puste, snøfte' Aas. (även **kjastra** 'klynke' Aas., **kjaastra** Ross), sv. dial. **tjåsta** 'andas häftigt, flämta, flåsa' Rz (**tiåsta** Hof); jfr sörb. *şòsta* 'flämta', skeem. *şòştə* 'flämta, pusta'. Det sistnämnda härleder Lindberg §§ 63, 147 ur *þiósta (jfr fvn. **þióstr** 'heftighed, voldsomhed' Fritzner); men växlingen **tjästa** (**tjasta**): **tjösta** visar väl, att värbet är avlett av ett subst. med brytning (kanske ingår samma subst. åtminstone delvis i det fvn. mansnamn, som brukar skrivas **þióstolfr**? — detta skrives ofta **þiæstolf, þæstolf** o. d., se Lind No.-isl. dopn. sp. 1130 ff.). Formerna med å (**tjåsta, kjaasta** o. d.) torde bero på förlängning av a framför **st** (jfr nedan s. 100). Högst dunkelt förefaller mig sv. dial. **tåsta** Rz (holslj. *tàsta* Leander) i samma betydelse.

3) Se ovan s. 52.

4) Hör kanske till fvn. **hialdr** 'svall, gny' H.-T., da. dial. **hjaldre** 'klynke og klage og være påtrængende med sin klagen', **hj. å·p** 'snakke op; føre sladder', **hjalder** 'klynken, klage, megen tale; vrövl' Feilb.; men jfr även t. ex. fvn. **ialma**, no. dial. **jalma** 'klinge, give gjenlyd; skraale, synge høit' Aas., Ross, fvn. **iarma**, no. dial. **jarma, jerma** 'bræge' Aas., Ross; sv. **skvallra**; no. dial. **svalla** 'snakke, prate, tale om ubetydelige ting' Aas.; sv. dial. **pall(d)ra** (även **pjallra**, se t. ex. Lindgren Burtr.

gágka v. käxa e. d.[1] *gágsa* v. kurtisera[2].

b) já kvarstår i uddljud som *ja*, *ja*: *jakåltoṇ* f. 'oxeltand'[3], *jamn*, *jamt*[a] adj. 'jämn', *jǫrə* n. 'stad på väv'[4].

Utan beviskraft äro:

ja pron. (ock adv.) 'jag' (ja)

jaga v. jaga (icke = bedriva jakt), lånord (jfr dock Hesselman Västnord. studier 1: 23 f.)

jamka v. jama'; jfr t. ex. skuttungemålet *jamla* 'prata slarvigt (Grip Skuttungem. s. 63) ock rspr. **jama**

jarpə m. 'järpe'; här skulle a i alla händelser blivit *a* före r + kons. (se s. 148).

Undantag: *joṇ*[b] n. järn utgår enligt § 42. b, 2 från jærn, som väl måste bero på riksspråkligt inflytande: sörb. har *jæṇ*, skeem. *joṇ*, men därjämte *jaṇ*. Tänkbart vore dock även, att já jämväl i uddljud givit jæ framför viss konsonantgrupp; jfr citatet från Hægstad nedan.

a) ijamter 'bredvid' Gunn (Bond 331). b) *joṇ* Fränd.

s. 54) 'tala mycket och fort; prata, sqvallra etc.' Rz; sv. dial. ballra 'prata fort och mycket, pladdra' Rz, o. s. v. — Kanske hör *jalra* emellertid till c nedan, ty i shetl. finns ett jalder 'kvalore, føre højrøstet eller støjende snak; ogsa trættes højrøstet' Jakobsen Et. ordb. s. 361, vilket Jakobsen med tvekan härleder av 'jaldra («næppe direkte af on. hjala, v., 'snakke, samtale', da oprdl. hj i shetl. Norn som oftest bliver til sj, kun i ganske enkelte tilfælde . . . til j»).

[1]) Sv. dial. (Vgtl. ock Smål.) kjaggla 'tugga illa och långsamt; gnata, ständigt knota öfver samma sak' Rz. Gadd, no. dial. kjagla 'knæle saa smaat' Ross; jfr t. ex. no. dial. jagla 'tygle, føre les snak' Aas., 'tygge møisomt' m. m. Ross; sv. dial. traggla 'omsäga, hacka; kälta, sagga' Rz; m. m.

[2]) Jfr ovan s. 51.

[3]) Fvn. iaxl. sv. dial. jakksl Rz, jaksler Lignell 105.

[4]) Även den kant, som bildas, då s. k. *kræft* på frukträd läker sig; fvn. iaðarr. Ordet förekommer som gårdsnamn i Nössemarks sn (SOA. 19: 76): Jaren *jaar*, *jor*, varom Ortnamnskommittén yttrar: »Namnet är best. form. av fsv. iadhur 'kant', senare sammandraget till jar . . . . Den nuvarande namnformen med a beror på den i dial. vanliga övergången från a till a framför r [böt vara r + kons.].» På så sätt förklaras formen *jor*, men icke *jaar*. Den senare formen är tydligen den ljudlagsenliga, med uteblivet progressivt i-omljud, under det att *jor* väl är det dialektala uttalet av ett »rikespråkligt» Jarn (som finns belagt bland de äldre formerna).

Samma regel, som här gives, uppställer Lindberg för skeem. (§ 61). Sörb. har t. ex. *jạ̀ra*, *jamn*. I Solør finna vi **jæmn**, **jæⁱŋn** 'järn', **jæksl**, men **jakslə** 'tygge idelig' (ABLarsen Solør, s. 162 f.). Hægstad säger (Festskrift til Torp, 1913, s. 67 med not 4), att »ljodbrotsproduktet **ja** i fyrstningi av ord framfor einskild konsonant i regelen held seg den dag i dag i austlandsk, t. d. **jāk**, n. **jakel**, endaa **jarn** Follo, Vestf.» o. s. v. ock »framfor samansett kons., helst um den fyrste er **l** eller **r** . . . . vert **ia** ofte til **iæ** i sum austlandsk. Jfr även Hesselman Västnord. studier 1: 50 f.

Äldre ā.[1]

§ 12. **Äldre ā blir i regeln** *ạ*, **vid förkortning** *a*:

ạɭ m. ål
ábboɭ n. pr. Årbol[2]
ạ̀ɭı adj. brunstig (om sto)[3]
ạr n. år
ạ̀ra f. åra
ạ̀ra f. ådra
ạs m. ås (även en del på plogen)
ạ̀ʃa[a] f. åska
ạt pret. åt
ạ̀ta kard. åtta
átətı, *átı* kard. åttio
ạ̀tıŋ m. åtting
bạs m. bås
bạt m. båt
bɭạ adj. blå
bɭạ̀na v. blåna
bɭạr s. pl. blånor
bɭạ̀sa f. ock v. blåsa
ɡæ̀rəbrạ́ v. tjära[4]
brạ̀kə n. best. f. bråck[5]
dạ̀ɭı adj. dålig
dạ̀sə[b] m. dosa[6]
dạ̀vərə n. pr. Dåverud[7]

---

[a]) *àska* Fränd. [b]) **snusdåse** Gunn (Bond 319).

[1]) Här upptagas även ord inlånade i dialekten med *a*.

[2]) Förra leden är fsv. **ār**, gen. av. **ā** 'å' (SOÅ. 19: 196 f.).

[3]) Jfr fvn. **álǽg**, **álǽgia** adj. f. 'aalægja, os, od (um merr)' H.-T., no. dial. **aalægja** ds. Ross, **aalen** ds. Aas., Ross (enligt Ross även om katt), sörb. *ậrɭ* 'brunstig (om ston)', skeem. *ậrɭ* 'brunstig (om kattdjur)'; se Torp Nyn. et. ordb. s. 12.

[4]) Jfr fsv. **brādha**. [5]) Mlt. **brok(e)**.

[6]) Utan tvivel lånat från no. **daase**, så ock rörande vgm. *dạ̀sə* Sandström ŏ ock ŭ, s. 12; även skeem. *dạ̀sə*, sörb. *dạ̀sa*. Före tillkomsten av Uddevalla-Lelången-banan var Fredrikshald för Ärtemarksbon närmaste handels- ock kulturcentrum ock staden par préférence (»*byn*»).

[7]) »F. led. är urspr. fsv. gen. **Davidha(r)** av **Davidh** (med långt a, varav sedan **å**)» SOÅ. 19: 172.

fa̜ v. få
fa̜r n. får
fl̥a̜ v. flå
ga̜ v. gå
gà̜ra f. årsring, *fi̜ggá̜rətə*, *grò̜vgá̜rətə* adj. med fina, grova årsringar[1]
ga̜s f. gås, *kl̥è̜ggá̜s* f. smörgås med riven ost, *smə̀rgá̜s* f. smörgås[2]
gà̜ta f. gåta
gà̜va n. pr. Karlsgåva[3]
gra̜ adj. grå
grà̜ta v. gråta
ha̜r n. hår
ha̜s adj. hes[4]
ha̜v m. håv
lé̜av s. efterskörd (på vall)[5]
ıgá̜r adv. igår
jà̜la v. prata dumt ock barnsligt, *jà̜lətə* adj., *ja̜l* n. »jålig» person[6]
kà̜a f. kåda
ka̜l̥ m. kål
kà̜l̥ıŋshúṷə n. best. f. nätmagen[7]

---

[1]) Olika etymologier på detta ord hos 1) Torp Sprogl.-hist. stud. tilegnede Unger (1896), s. 187; F.-T. 293; 2) Zupitza Gutturale (1896), s. 217; 3) (vFriesen hos) Kallstenius Bärgsl. s. 185, not 2 (1902).

[2]) Se om ordet Vodskov Ark. 9: 368, Tegnér sst. 10: 182 ff., Kock Språkets förändr. s. 66 f. (jfr även Hjelmqvist SoS. 8: 132 f.). Dessa författare överensstämma däri, att de anse, att **-gås** ursprungligen betytt 'smörklimp', med hänvisning till sv. ock no. dial. **gås** i denna betydelse. Men det är onekligen något egendomligt, att om **-gås** betyder 'smörklimp', **smörgås** skall betyda 'butterbrot'. Redan i Var. rer. voc. 1538 finns **smörgås** 'panis butyratus' (Anderssons uppl. s. 28), alltså i vår betydelse. Ett julbröd från Västergötland, kallat **gäss** ock föreställande en gås, omnämnes ock avbildas hos Hammarstedt Fatab. 1906, s. 50 f. Kanske har existensen av dylika bröd haft någon betydelse för ordets uppkomst eller betydelseutveckling.

[3]) SOÄ. 19: 195.

[4]) Fvn. **háss**.

[5]) Jfr sv. dial. **hå(v)** Rz, Hof, Leander, no. dial. **haa(v)**, **hoo(v)** Aas., Ross, fvn. **há** f., ock se Lidén Uppsalastudier s. 94, F.-T. 365.

[6]) Ordet är ej nöjaktigt etymologiskt utrett (← ***jårla**?), möjligen med Noreen hos Tamm Et. ordb. s. v. **jollra** en avledning till **jā** 'ja' (← **iā**); oantaglig förklaring hos F.-T. 470. Tämligen osannolikt är väl också, att ordet, som Landtmanson 1 ock **r**, s. 54 föreslår, skulle vara lån från lty. **jolen**; jfr även Landtmanson a. a. s. 53 f.

[7]) Här måste väl föreligga en ombildning; jfr sv. dial. **kungsluvan** Rz 48 a, värml. älvd. *ke̜noŋslu̜va* 'bladmagen(?)', Noreen Ordb. Fryksd. 138, värml. bärgsl. *kóŋslu̜ṷa* 'nätmagen' Kallstenius s. 25, vgm. **kongs-luva** 'en af magarna hos nötkreatur och får' Rz 365 a, sv. dial. **kungs-hatt** 'en del af vommen hos boskap' Rz, **kungs-hätta** 'en af magarna hos nötkreatur' Rz, s. Hall. **kòuŋs***hǽta̜n* 'en av idisslarnas magar' Wigforss SHF. s. 146, äda. **kongshat**, **kongshætte** 'næt-

kårə n. pr Kårud[1]
klå m. skabb[2]
kråka f. kråka (även en del av hästhoven)
låna v. låna
lar n. lår
las m. lås
grànlåt m. grannlåt
låta v. låta (sonare)[3]
mag m. måg
måla v. mäta
måla v. måla
målarə m. målare
målərə n. pr. Målerud[4]
månə m. måne, månad
månda m. måndag
måtllə adj. ock adv. måttlig(t)[5]
nal f. nål
nar adv. när
pa prep. på
påkə m. dum person, drummel[6]
påskə[a] s. påsk
ra n. råd
skògråa[b] f. best. f. skogsråt
ra adj. rå
sa m. så
sa v. så
sa adv. så
sag pret. såg
sal n. såll[7]
såpa f. såpa
sar n. sår
sar adj. sårig
såta v. såta (hö)
skak f. en slags skakel[8]

a) *pask* Fränd. b) **skogro** Ör (Bond 304), **skogsroa** (obest. f.) Langer 8 (»Håbol»), **skogeroa** 11 (»Högsäter»); **sjöroa** Henr 41.

maven' Kalkar, jyll. **kongehætte, kongens-hat** 'en af drøvtyggernes (resp. 'koens') maver' Feilb., fryksd. *kènoɣən* 'nätmagen' Noreen Ordb. s. 54 (även »Dal» enligt Värmlands nations landsmålsförenings monografiska ordbok 1872—76), östsv. **konung(en), konungshuva, konungshuvud, konungs-luva, konungsmössa** 'nätmagen hos idisslare' Vendell. — Däremot **kåningshufva** 'bladmagen hos de idislande djuren' Ekelund 1874, sörb. *kànoɣəluva, kànoɣsluva* 'bladmage(?)'.

1) Enl. SOÅ. 19: 189; hör till mansn. fsv. **Kare**, fvn. **Kári**?

2) Fsv. **kladhe**, fvn. **kláði** 'klåda'.

3) Ofta i bet. 'tala, säga'.

4) SOÅ. 19: 171; innehåller väl ordet **målare**.

5) Mlt. **mâtelik**.

6) Från lty. **pôk** 'schwacher mensch, kind, kleiner kerl' (jfr F.-T. 841 f.); eller sammanhänger det med no. dial. **pŏka** 'vrante' Aas., 'være trodsig og tvær' Ross, **pŏk** m. 'trodsig dreng' Ross, **pŏken** 'vranten; trodsig (om børn) Aas., Ross (med ŏ → *a* före k enligt § 27, b, 1)?

7) Fvn. **sáld**, jfr nedan s. 105.

8) Det kunde synas frestande att (med Hellquist Sv. landsm. XX. 1: 772) söka härleda *skak* ur **skǫk* (jfr **skakel**, fvn. **skǫkull**, sv. dial. **skak** 'kedja, länk' Rz); men detta är, som Lidén SNF. I: 1: 37, not 2 påpekar, omöjligt, då i Norge endast påträffas **skaak**, under det att man

skal f. skål
skaŋ m. best. f. skördetiden[1]
λla v. slå (gräs)
sma adj. pl. små
spa v. spå
sta v. stå
stal n. stål
stra n. strå
svágər m. svåger
ta f. tå
tàsa f. groda[2]
tra m. tråd
tra adj. envis o. d.[3], *trà-gágən* adj. som kommer ofta, m. m.
vàga v. våga
var m. vår
var pron. vår
vat adj. våt
vra f. vrå.

Om fall, där äldre ā uppträder som *ɵ ɵ*, se nedan s. 101 ff.

Anm. 1. Ljudkomplexen tuā har givit *tvǫ* i räkn. *tvǫ*[a] två (jfr Wigforss SHF. s. 263 f.).

Anm. 2. *pram* m. 'eka' torde återgå på fsv. **prām**; jfr vgm. *pram* ock *àma* (~ *àma*) = nno. **aame** m. m., se Sandström ŏ ock ŭ, s. 44; jfr även fryksd. *prɵm*, *skrôm* 'skråma' (om **pråm** jfr dock även Noreen VSpr. 3: 99 f.).

Anm. 3. I *vàfədán* m. best. f. 'vårfrudagen (Marie-bebådelsedag)' har **ā** tydligen tidigt förkortats.

Anm. 4. Högst påfallande är *grɵ̀bén*, *grɵ̀bén*[b] m. 'gråben, varg'; jfr sörb. *grɵ̀bén*, skeem. *grɵ̀bén* ds. (ock nedan s. 105).

Äldre ĕ.

§ 13. Samn. ĕ har sammanfallit med samn. ǣ ock behandlas alltså tillsammans med detta under äldre ǣ (se nedan s. 141 ff.).

---

a) *tvǫ* Fränd. b) gråben Lignell 104.

har t. ex. **vok** 'vak' (~ **våk** Solør t. ex.), o. d. Man får sålunda utgå från *skāk (Fick-Torp Wortschatz, s. 447, Lidén a. st.). Detta torde, som Lidén a. a. s. 35 ff. visat, föreligga i det fno. tillnamnet **ska(a)k**.

1) Sörb. *skaŋ* ds.; jfr sv. dial. **skår** m. ock f. 'bredden af liens huggvidd; slåtterkarlens linea; så mycket säd, som afskäres med lien i ett hugg; den rad hvari gräs och säd faller vid afhuggningen' Rz 591, no. dial. **skaar** m. (jfr F.-T. 976).

2) Dunkelt ord liksom många andra benämningar för 'groda'; jfr dels sörb. *tàsa*, skeem. *tàsə*, dels da. **tudse** o. s. v. (jfr F.-T. 1296; även Lidén Ark. 13: 43).

3) Fsv. **thrā**.

Äldre ē.

A. Samnord. ē.

§ 14. **Samn. ē kvarstår** som *ẹ* (*e*), när det icke förkortats före tt:

bl'ẹs[a] pret. blåste[1]
dẹ pron. I[2]
fẹ[b] n. fä[3]
fréda m. fredag
grẹt pret. grät[4]
heḻ[c] pret. (sup. *hèḻə*) höll[5]
ısẹ́r adv. isär[6]
knẹ[d] n. knä
lẹ́kåṭ m. lekatt, vessla[7]
lẹ́lån n. strand där det är lä[8]
lẹ̀låŋ n. pr. Lelång[9]

a) **bl'es** Gunn (Bond 358 f.). b) *fæ* Fränd. c) **hell** Ör (Bond 307), Gunn (Bond 361). d) *knæ* Fränd, **knä** Gunn (Bond 359).

1) Sällan *bl'ẹ̀stə*.
2) Fvn. **þér**; jfr no. dial. **de** 'I' (men **dei** 'de').
3) Mindre vanligt ord. Det ingår i flera vanliga sammansättningar, t. ex. *féfl'ẹ̀ga* f. 'hästfluga' (Hippobosca), *fégåta* f. 'fägata'; däremot äro väl *fæ̀hun* m. 'fähund' (skällsord) ock *fæ̀na* m. »fänad», d. v. s. 'får', lån från riksspråket.
4) Om *grẹt*, *lẹt* jfr Hesselman SoS. 5: 101 ff., Ark. 27: 351 ff.
5) Nisl. **hjelt**, ty. **hielt** (jfr Noreen Gesch.$_3$ § 241). Man kunde vänta sig analoga former av **falla** (**fell** Gunn, Bond 330, 343), men värbet är i äm. defektivt, i det att endast pres. *fǽḻər* förekommer (det är för övrigt ersatt av *dæ̀ṭa*, *får-ıkéḻ* o. d.).
6) Jfr fvn. **sér** 'för sig'.
7) Fsv. **lekatter** ~ **lækatter**, no. dial. **lekatt** (Smaalenene) Aas., Delsbo **leəkatt** (men **jäta** 'valla', Hesselman SoS. 5: 111 f., burtr. *jẹ̀kåṭ* (Lindgren Burtr. s. 128; **je** ← ē), da. **lækat**, da. dial. **lækat**, **lekat** Feilb. Jfr Hesselman a. a. s. 119. Ordet föres av Lindgren a. st. ock F.-T. 672 till fvn. **hlé** n. 'lä' (»so genannt, weil sie sich in erdhöhlen aufhält»). Skulle ordet möjligen kunna innehålla urn. **hlaiwa** Bø, got. **hlaiw** 'grav(hög)' i en äldre bet. 'hög (→ stenhög)' överhuvudtaget?? Jfr mht. **lê** 'hügel', ags. **hlǣw** 'mound, hill', lat. **clīvus** (← ***cloiu̯os**, se t. ex. Walde Lat. et. wb. s. v.); för betydelsen jfr fvn. **hreysikǫttr**, no. dial. **røysekatt** Aas. Om utvecklingen av **aiw** jfr § 16 nedan.
8) No. dial. **le-land** Aas.; fvn. **hlé** n.
9) Till fvn. **hlér**; se Noreen Idg. forsch. 26: 222 ff., SOÄ. 19: 278, 218.

lẹav s. efterskörd från vall, *lẹknág* m. handtag på lie, *lẹ́ərv* n. skaft på lie[1]
lèȷə[a] m. lie[2]
lẹt pret. lät (sonavit)
sẹ v. se
tẹ v. visa
trẹ[b] n. trä(d), *trẹ́gåḱ* m. trädgård
trẹ kard. tre
tvèrẹshómə̣l m. det trä som förbinder två par skaklar[3]
vẹ pron. vi[4]
vẹ́bo n. pr. Vedbo[5].

U n d a n t a g:

hæ̣r adv. 'här' har väl fått sin vokal från *dæ̣r* där; jfr hurusom enligt Lindroth (hos Kock Ljudhist. 1: 147, not 2) man i ålderdomligt Stockholms-uttal har **der** efter **her**;

lǻrət n. 'lärft', fvn. **léript**, torde vara lånord från en dialekt, där samn. ē blivit ǣ, t. ex. västgötskan; se vidare nedan s. 150.

---

[a]) *lèȷə* Fränd, **leje** Gunn (Bond 352). [b]) *træ̣* Fränd, **trä** Ör (Bond 303 f.), Gunn (Bond 365), **träggårn** Gunn (Bond 338 ff.).

---

[1]) Fvn. **lé**.

[2]) Detta ord uppföres här, ehuru formen är svår att bedömma. Med hänsyn till sammansättningarna med *lẹ-* 'lie-' (se ovan) synes det ligga närmast till hands att utgå från ē. Pl. **lēar** t. ex. skulle väl i äm. ge *lèȷar*, på samma sätt som fsv. **klēa** (→ **klēia**) ger *kḱèȷa*. Nu ha emellertid också värmlandsmålen motsvarande former (bärgsl. *lêȷ*, fryksd. *lêȷ* ~ *lǣȷ*, Noreen Fryksd. ljudl. § 28). Bärgsl. *lêȷ* för Kallstenius s. 151 under regeln »yfsv. ī → e . . . framför j» (övriga ex. *mèȷa* 'midja', *smèȷə* 'smidja', *trêȷ* 'tredje', *vêȷ* 'böja, vrida' ← fsv. *vidhia). En dylik övergång kan jag icke styrka för äm. (jfr *smı̀a*, *vı̀a*), ty *trèȷə* 'tredje' har naturligtvis ingen beviskraft, ock den förefaller något dubiös även beträffande bärgsl. *lêȷ* med sitt urspr. långa ī (ännu yfsv. skrivet **lijgiar**). Möjligen kan även den värml. formen gå tillbaka på ē. Att i bärgsl. ingen form med æ finns belagd (åtminstone hos Kallstenius, jfr däremot *spæ̀ȷəl* etc. Kallst. § 141), kan bero på anslutning till komposita med **le-** som förra led (åtminstone i fryksd. *lẹ́ræt* f. 'klyka hvarmed liar vikas rätt på skaftet', *lẹ́pek* ds. JM.). Direkt mot antagandet av en övergång **lijje** → **lejje** tala väl fryksd. *lı̀ȷbræ̀n* »liebränna», *lı̀ȷlår* »lielår» JM. Det är i alla händelser påfallande, att just där formen **lejje** förekommer, ha vi **le-** som första kompositionsled (jfr häremot vgm. Laske-Vedum *lı̀ȷə*, *lı̀asték̦a* etc. Ljunggren Sv. landsm. 1913, s. 46, Solbärga *sĺə̀tə̣lı̀ə*, *lı̀aban* etc. Sundén Västgötasocken, s. 9, Holsljunga *lı̀ə*, *lı̀akná'gə*, *lı̀órv* etc. Leander Ordlista ss. 47, 109).

[3]) Fvn. **tué-**, fsv. **twē-** ~ **twǣ-** (jfr Noreen Aschw. gr. s. 82, Hesselman SoS. 5: 119); se vidare om ordet nedan s. 71, not 3.

[4]) Fvn. **vér**.

[5]) Till fvn. **vé** 'helgedom', se SOÅ. 19: 1.

§ 15. **Samn. ē → *æ* vid förkortning före tt:**

fɫæ̀ṯa f. ock v. fläta
læṯ adj. lätt
ræṯ adj. rät, rätt
ræ̀ṯa v. räta
ʎlæṯ adj. slät
ʎlæ̀ṯa v. släta
hàḵəspǽṯ m. hackspett[1]
stæṯ m. stätta[2]
sæ̀ṯə ord. sjätte[3]
sæ̀ṯoŋ m. åtting (1/8 tunna = 4 kappar, kornmått)[4]
tæṯ adj. tät.

Anm. ēu tycks ha givit *au̯* i *fau̯s* n. 'fähus' (jfr sörb. *føus*, skeem. *fə̀u̯sə*; en oantaglig förklaring på det sistnämnda har Lindberg § 62)[5].

B. Samn. æiw.

§ 16. Hesselman SoS. 5: 112 yttrar: »Från regeln, att långt **ä** ljudlagsenligt kvarstår i dessa trakter [ɔ: Dalarna, Medelpad, Härjedalen, delar av Jämtland ock Hälsingland], synes dock böra undantagas det ä-ljud, som enligt den mest gängse åsikten uppkommit af samnordiskt **æi̯** framför **w**, t. ex. i isl. **sǽfar**, gen. af **siór**. I hela Norrland, öfre Dalarne (förmodligen också södra Dalarne och norra Västmanland) och med all sannolikhet i Uppland motsvaras detta isl. **ǽ** af ett ē-ljud, som öfverallt är identiskt med motsvarigheten till samnordiskt ē (*ę*, *ię*, *ję* o. s. v.). .... Snarast har man väl att fatta detta så, att kontraktionsresultatet af diftongen **æi̯** framför **w** i hela detta område redan från början kommit att sammanfalla med det gamla ē-ljudet och skilts från det öppnare, genom i-omljud af **ā** uppkomna långa **ä**-ljudet.»

Även i äm. torde samn. **æi̯(w)** behandlas som samn. ē, d. v. s. nu uppträda med **e**-ljud. De ord, som kunna komma i fråga, äro:

lerk f. lärka, fsv. **lærikia**, fvn. **lǽvirki**, varom se Noreen Sv. etymologier s. 27 f., F.-T. 635[6];

---

[1]) Fvn. **spǽtr** (SnE.; om **ǽ** i detta ord se Noreen Aisl. gr.$_3$ § 105), fht. **speht** m. m. (jfr F.-T. 1117, Hesselman SoS. 5: 111).

[2]) Fvn. **stéttr** m.

[3]) Fvn. **sétti**.

[4]) Fvn. **séttungr**.

[5]) Något fsv. **fa** 'fä' har säkerligen aldrig existerat (jfr Olson Östgötalagens 1300-talsfragment, s. LV).

[6]) Samma form finns i bohusdialekterna (osannolik förklaring av e-ljudet hos Lindberg s. 158).

mègfø̜ ~ *mèfø̜* n. pr. Megsjö[1]; jfr Mögsjö i Laxarby sn, *mògfø* ~ *mègfø* (SOÄ. 19: 241). Om namnet yttras i SOÄ. 19: 241: »F. led är urspr. best. form fsv. **miowa** (av adj. **mio, miö** 'smal'), där **w** sedan utvecklats till **g** på samma sätt som i redo-**bogen** av -**bowen** m. m. I förbindelsen **mjö** har j bortfallit. Uttalet **Meg-** beror kanske på ombildning efter dial.-ordet **meg** 'urin'.» Denna förklaring av vokalen e är naturligtvis mycket osannolik (svårförklarlig blir för övrigt på detta sätt formen *mèfø̜*). Jag tror, att **Me(g)-** motsvarar fvn. **mǽr**. Förlusten av j i **Mögsjö** i Laxarby[2] torde möjligen också bero på inflytande från denna form; jfr äm. **Mjövik** *mjòvık* enligt SOÄ. 19: 301; i Håbol **Mjövattnet** *mjǫ́vatnə* (ib. 231); i Valbo hd, Färgelanda **Mjövattnet** *mjǫ́vatnət*, i Valbo-Ryr **Mjövattensjön** *mjǫvasəfø̜n* (Ortnamnskommitténs otr. saml.). Om etymologien av fvn. **mǽr** o. s. v. se F.-T. 744, Fick-Torp Wortschatz s. 319 (annorlunda vFriesen Nord. språkhist. s. 20 f.).

Anm. Om **lekatt** jfr ovan s. 66, not 7.

C. Samn. æi[3].

§ 17. **Samn. æi ger i regeln** *ẹ*, *e:*

ạrvéṣ[a] adv. annorlunda[4]	*bẹ̀ta* v. beta
bẹn n. ben	*bẹ̀tə* n. bete
béṣəl n. betsel	*bl̥ẹk* adj. blek
besk adj. besk	*brẹ* adj. bred
bẹt pret. bet	*brẹ* v. breda

[a]) **arvessare** Henr 27.

[1]) SOÄ. 19: 299; den förra uttalsformen härrör från mig, den senare från doc. J. Sahlgren.

[2]) Formen **Mö-** finns även i **Mösjö**, Stora ock Lilla, *mø̜fø*, *mø̜fø̜*, i Nössemarks sn (SOÄ. 19: 254), **Moviken** *mø̜vıka* i Ånimskogs sn, Tössbo hd (SOÄ. 17: 142).

[3]) Ord med urspr. **æi**, som uppträda med **æ** till följd av den samn. övergången **æi** → **æ** framför konsonantgrupp, återfinnas under äldre **ǣ̆** (s. 143 ff.).

[4]) Sv. dial. **annerwess, annerrwessare** Hof s. 83, **anners-ves, annervessare** (Vgtl., Hall.) Rz. Jag förmodar, att ordet är kontaminerat av **annorledes** (sv. dial. **annerles, annerlesare** etc. Rz, fryksd. *àn̥les*, sörb. *àn̥lesare*, no. dial. **annarleides, annerleis, aarleis** etc. Aas.) ock fvn. **ǫ̃ðruvís** (sv. dial. **ar-vis** Värml. enl. Rz).

breḏ m. bredd
de̱ pron. de
de̱g m. deg
de̱l m. del
dè̱la v. dela
dre̱t pret. cacavit
e̱ n. ed, smalt land mellan två vatten[1], *és̱vi̱ka* n. pr. Edsviken
è̱gən adj. egen
e̱k f. ek
è̱ka f. eker (i jul)[2]
éḵor m. ekorre[3]
em̱ adj. äcklig[4]
eṉ kard. en
é̱nər m. enbuske[5]
é̱tər n. etter
fe̱t adj. fet
fl̇è̱nskálətə adj. flintskallig[6]
fl̇è̱pa v. hångrina[7]
fl̇è̱rə adj. flere
frèsta v. fresta, pröva
ȷe̱n adj. gen[8]
ȷèspa v. gäspa[9]
ȷe̱ṯ f. get
gre̱n m. gren
he̱l adj. hel
hè̱ləŋ[a] m. best. f. järnan[10]
hem̱ adv. hem
hèm̱a adv. hemma
he̱t adj. het
hè̱ta v. heta
he̱v pret. hivade, kastade
kl̇è̱ȷa v. klia[11]
kl̇è̱ggás f. smörgås med riven ost[12]
kl̇e̱v f. brant backe[13]
le̱ v. leda
le̱ṯ adj. n. lett
lè̱ȷa v. lega
le̱k m. lek
lè̱ka v. leka
lè̱ra f. ock v. lera[14]
lè̱sə adj. led (vid), trött (på)
lest m. läst[15]
me̱ m. med

---

a) *hì̱ləŋ* Fränd.

1) Fvn. eið.
2) No. dial. eika Aas.; jfr F.-T. 183, SOÅ. 19: 302.
3) Jfr F.-T. 185 f.
4) No. dial. eim; se vidare F.-T. 190, Torp Nyn. et. ordb. s. 85.
5) Fvn. einir.
6) Jfr no. dial. fleinskallad Aas. ock F.-T. 235.
7) Torde snarare motsvara no. dial. fleipa (fvn. fleipa) än no. dial. flipa (fsv. flipa), vilket senare i allmänhet har specialiserats till betydelsen 'lipa'; se Aas. ock Ross.
8) Jfr Swenning Samn. æi s. 105 ock där anförd litt., Wigforss SHF. s. 458 med not 4.
9) Fvn. geispa.
10) Fvn. heilir.
11) Fsv. klē(i)a, fvn. klǽia (jfr Noreen Aschw. gr. § 125).
12) Jfr no. dial. kleina 'tilkline' Aas.
13) Fvn. kleif.
14) Även en hästsjukdom.
15) Fvn. leistr.

meg pret. pissade
mer adv. mer
mèta v. meta[1]
nek f. nek (kärve)[2]
pèka v. peka
re pret. red
re (*sǽa*) v. binda upp säden på stör
réstoƀ m. en slags trappstege som användes när man »reder» säden
tvèreshómǝl m. det tvärträ som förbinder två par skaklar[3]
rèlǝ m. (fogel-, rått-)bo[4]
rem m. rem
ren adj. ren
ren f. (åker-)ren
rènλlı adj. renlig
rep n. rep
rèsa v. resa, ge sig iväg
seg adj. seg
sen adj. sen
sèna adv. sedan[5]
ʃena v. skena
skrek pret. skrek
λlep adj. slipprig, hal[6]
λlet pret. slet
sne adj. sned[7]
stèka v. steka
sten m. sten, *stènǝtǝ* adj. stenig
sve pret. sved
svèpa v. svepa
svet adj. svett
svètn m. best. f. bloden[8]
teg pret. teg
teg m. teg, *vǽntég*[a] m. vändteg
vek adj. vek
vèla v. vara enfaldig ock obeslutsam l. d., *vèla* f. person som det inte är någon reda med[9]
vètǝ n. vete
vre pret. vred.

Anm. *ıjǽn* adv. 'igän, kvar', bredvid *ȷen* 'gen', torde icke vara tillfredsställande förklarat; jfr Wigforss SHF. s. 458 o. där anförd litt.

---

a) *vǽntég* Fränd.

1) Nno. meita (F.-T. 707). 2) Fsv. nēk.

3) Hör till fsv. redh f. o. n. 'ridt', alltså '»humul» för körning (»ridning») med två (hästar)'; jfr fryksd. *tvèré* n. 'åkdon med två hästar' JM.

4) Jfr fvn. hreiðr, no. dial. reid n. Aas., reil n. Ross.

5) Motsvarar väl fsv. senna, sænna, fvn. seinna 'senare'.

6) Fvn. sleipr, no. dial. sleip Aas.

7) Jfr F.-T. 1092 (Wigforss SHF. s. 4 antar av obekant anledning, att ordet har gammalt ĭ).

8) Jfr fvn. sueiti 'sveite; blod' H.-T.

9) Sammanställes av Noreen Ordb. Fryksd. s. v. (ock Kallstenius s. 110) med fvn. veill (jfr dock delvis Landtmanson 1 ock r, s. 5 f.).

§ 18. **Särskilda fall.**

a) I ett par ortnamn uppträder samn. **æi** som *ę̄: grǣa* 'Grean'[1], med sammans. *nǫ̀ʟgrǣa* 'Norra G'., *sǫ̀grǣa* 'Södra G.', *grǣbærjanə* 'Grebärgane' m. m., *hǣa*[a] 'Heden'[2], *tǣganə* 'Tegane'[3]. De två första orden har jag icke konstaterat som appellativer, men **teg** heter som appellativ *tęg* (se ovan). Det äldre uttalet har här väl således utträngts. Särskilt på formen **häd** finns många belägg inom det dalsländska ortnamnsmaterialet, sålunda:

Vedbo, Håbol: Heden *hǣa* ~ *hę́a* (SOÄ. 19: 52);
 Laxarby: Hedane (*hèanə*) **Hädan** 1590 1600, **Hädanne** 1563, **Hädanne**[4] 1609 1685 (ib. 62 f.);
 Heden (*hę́a*) **Hädä** 1552, **Hädan** 1590 1715, **Hädhen** 1619 1629 (ib. 62);
 Tisselskog: Heden (*hę́a*) **Hädan** 1680 (ib. 128);
Tössbo, Edsleskog: Lindheden (*lìn(h)ęa*) **Hädan** 1552 1715, **Hädhenn** 1619 (SOÄ. 17: 10);
Nordal, Dalskog: Heden (*hę́a*) **Häden** 1541 1629, **Hädan** 1584 1715, **Häan** 1567 (SOÄ. 15: 6 f.);
 Tegen (*tę́jən, tę́ɣən*) **Tägen** 1612, **Täghen** 1577 (ib. 12 f.);
Sundal, Bolstad: Hede (*hę̀də, hę́ə, hę*) (i) **Häda** 1485, **Häde** 1551, **Häda** 1552 (SOÄ. 16: 10);
 Grinstad: Hede (*hę*) **Häde** 1551, **Hädä** 1552 (ib. 126);
Valbo, Färgelanda, Hede (*hę̀ə, hę*) **Häde** 1552, **Hädä** 1552 (SOÄ. 18: 10);
 Högsäter: Hede (*hę̀də*) **Hädä** 1552 (ib. 38);
 Hedene: (*hę̀nə*) **Hädanne** 1552, **Hädhenn** 1560 [**Haden** 1563] (ib. 38 f.).
 Kanske böra även jämföras:
Klevmarken *kʟǣmarka* i Dals-Ed: **Kleuemarcken** 1551 ff., **Kläfuemarken** o. d. 1629 ff. (SOÄ. 19: 18 f.);
Kleven (*kʟǿva*) i Bolstad, Sundal: **Kläfftt** 1551, **Kläfwen** 1765 (SOÄ. 16: 12 f.);

---

[a]) *hę* 'hed' Fränd.

[1]) SOÄ. 19: 178 f. **Greden** 1540 1541, **Gräan** 1590 o. s. v. 'Namnet är best. form av det mot no. **grei(d)a** svarande fsv. **gredha** .... 'vapen, verktyg', här med den ursprungligare bet. 'något varmed man särskiljer, utreder, ordnar'. ... Älsta gården ligger på det smala ed, som skiljer sjöarna Lelång och Ärtingen åt.»

[2]) SOÄ. 19: 186. [3]) SOÄ. 19: 194.

[4]) Spärrning betecknar i SOÄ., att ifrågavarande namnform förekommer ett flertal gånger under den tidrymd, som markeras av de följande årtalen.

Kleven (*kl'ẹ̄va*) i Frändefors, Sundal: **Kläfue** 1629 (ib. 80); Kleverud (*kl'ẹ̀vərə*) i Frändefors: **Kläfverud** 1551 1877, **Kläwerudtt** 1557, **Kläfferöd** 1568, m. m. (ib. 80, 82);[1]
Gätan 'geten' Dahlstierna Et wälförtiänt Beröm (gravdikt över C. Liedeman 1691; Hanselli 6: 104).

Märk även fryksd. *tæg* 'teg', *dæg* 'deg' (men *sẹg*, *ẹ̀gən*).

Redan i fsv. finna vi en mängd ord (av ovan nämnda **hæþ** Dipl. 1312), som synas tyda på en övergång **ē** → **ǣ** i någon utsträckning. En rikhaltig, men icke kritiskt sovrad materialsamling finnes hos Kock Ljudhist. 1: 152 ff.[2], varest följande regel formuleras: »Dialektiskt övergick det långa e-ljudet till æ, företrädesvis framför dentala samt supradentala och interdentala konsonanter, men även framför konsonanter av annat slag» (s. 152); jfr Noreen Aschw. gr. § 124, anm. 8[3]. De bästa fsv. exemplen synas vara före **t**, **ð**, **m**, **v**. Rörande äm. tillåter materialet inga slutsatser.

b) **sked**: *ʃẹ̄*[a] f. Former med **i** förekomma även i t. ex. fryksd., bärgsl., östnorska (se Aas. s. v. **skeid**) ock delvis vgm. (holslj., däremot Solbärga *ʃẹ* Sundén Västgötasocken, s. 62). Att en övergång **e** → **i** föreligger i bärgsl. *ʃị*, förnekas av Kallstenius s. 141 (ock 172), som antar avljud (»jfr isl. **skíð**, fsv. **skīdh** [n.] 'ett av de stycken i vilka en stock klyves'»). Däremot antas en övergång till **ī** hos t. ex. Aasen Gram. s. 103, Noreen Fryksd. ljudl. s. 10, SOÄ. 19: 245 (vid behandlingen av **Skifors** i Laxarby sn: »F. led. är väl urspr. ordet **skede** 'gräns-

---

[a]) **ske** Henr 103, **sje** Gunn (Bond 315), *ʃẹ* Fränd.

[1]) Vgm. **kläv** enl. SOÄ. 8: 233 (~ **khlew** Hof 173).

[2]) Många av de här anförda orden kunna förklaras enligt Noreen Aschw. gr. § 80, II, 2 med anm. 6 (**æi** → **æ** framför konsonantgrupp). Framför **s** har Kock blott 3 (4) ex. nämligen: 1) **kiæsæræ laghum** UL. (s. 152), **kæsara gardher** Bil. (s. 155): lånord, kan förhålla sig som **brēf** : **brǣf**; 2) **hæsæ** 'heshet' LB. 6 (s. 155): LB. 6 är en synnerligen starkt daniserande handskrift, **hæsæ** är därför antagligen utan vidare det äda. **hæse** 'heshed' Kalkar (fvn. **hǽsi**); 3) **ræsom** 'resor' (s. 153; cit. från »KB.», vilket icke återfinnes i förkortningsförteckningen s. 493), jfr **upræst** Bu.? Före **s** är övergången i alla händelser ytterst svagt styrkt.

[3]) Några försök till specialförklaringar finnas hos Swenning Samn. **æi**, s. 115 (jfr även s. 148 f., där det framhålles, att man ofta har skäl att misstänka fsv. æ-skrivningar vara »av rent ortografisk natur»).

skillnad'. Uttalsförändringen är att jämföra med dial. ski 'sked'»). Det torde vara otvivelaktigt, att *ʃı̨* är = skeið, att således ē i någon utsträckning palataliserats efter *ʃ*; däremot ha vi med *ẹ* efter *ʃ* *ʃẹ̀na* v. (ock med *ẹ* av ĭ *ʃẹ̀na* s. 'skridsko', nedan s. 76); jfr däremot i holslj. icke blott *ʃı̨* 'sked', utan även *ʃı̨̀na* s. ock v. 'skena', *ʃı̨̀nəbǻ̂ən* 'skenben' Leander. Jfr även nedan s. 76 f.

§ 19. **Exempel på lånord med *ẹ*, *e*:**

àb̮ətẹ́k n. apotek
àrbẹ́t n. arbete
bèʃẹ́ s. besked
bèsmar m. besman
bètla v. bettla, tigga
brẹv n. brev
ʃẹ́lısált n. chilesalt[1]
ẹ́dvaṭ n. pr. Edvard
ẹ́lı n. pr. Elin
ẹ́maus n. pr. Emaus[2]
ẹ́mıl n. pr. Emil
ẹ̀rəmịt m. sniken ock girig person
ȷèmẹ́n adj. nedlåtande, ej högfärdig
hèman n. hemman[3]
hèsı adj. hetsig[4]
mọ̀nhẹ́ta f. best. f. myckenhet, *ʃọ̀nhẹ́t* f. skönhet
ɕẹ̀a[a] f. kedja[5]
knekt m. knekt (i kortspel)
pẹn adj. vacker[6]
pıkẹ́tər[b] s. pl. potatis
ɕỳrəpẹ́sə m. tjurpenis[7]
pẹ́tər n. pr. Petter
prèȷəl[c] m. slaga[8]
rẹ̀də-sæȷ v. reda sig
reȷẹ́ra v. regera
rèsárv s. reserv
sèpratọ́r m. separator
spèȷəl m. spegel
spẹl n. spel
spẹ̀la v. spela
spẹs m. spets[9]

---

[a]) *ɕèȷa* Fränd, **tjeja** Gunn (Bond 327). [b]) *pətẹ́tər* Fränd. [c]) **präjel** Holm (Bond 29), **prejlane** Gunn (Bond 352), **Pregiel-Slag** Dahlstierna (Trogna Heerden s. [IV]).

---

[1]) Formen beror tydligen på felläsning.
[2]) SOÄ. 19: 175. [3]) Från rikksspråket.
[4]) Jfr Kock Ljudhist. 1: 40, Noreen VSpr. 3: 206.
[5]) Mlt. kede.
[6]) Ordet (som även någon gång förekommer i rikksspråklig svensk litteratur, se Åkerblom Runii sv. rim, s. 270) har allmänt ock väl med rätta antagits vara lånord (så åtminstone redan Aas. s. v. **pæn**), men dess härkomst är outredd. Oantaglig förefaller härledningen hos Pedersen Ark. 24: 301 ock F.-T. 820 från **fra. peine** (s.!).
[7]) Mlt. **pese** (F.-T. 820). [8]) Lty. **plegel**.
[9]) Jfr Kock Ljudhist. 1: 40.

stẹ̀gfạ̊r m., *stẹ̀gmọ̊r*[a] f. styvfar, -mor[1]

vẹ̀kə m. veke[2].

Anm. *krǽtụ̂r*[b] n. pl. 'kreatur' torde ha fått sin vokal från ordet **kräk**, som det säkerligen efterträtt; jfr t. ex. **kräka** i Hwad Nytt 1775 (ovan s. 9), **kräk** eller **kynner** Dybeck Runa h. 4 (1843), s. 25, **kräk** ib. ss. 34, 40, Dybeck Vallvisor o. hornlåtar (1846), s. II, Henr 40, Langer s. 26; samma förklaring har redan Billing Åsbomålet, s. 85 (jfr Wigforss SHF. s. 95).

Äldre ĭ.

§ 20. **Äldre ĭ → *ẹ* regelbundet i gammal kort stavelse, sluten eller öppen:**

bẹk n. beck

bẹ̀ka v. becka

bẹt n. bett

bẹ̀tə m. bit

bẹ̀tə sup. bitit

bl̥ẹ̀ka v. blixtra

drẹ̀tə sup. cacatum

drẹ̀tfiskə n. dåligt fiske, *drẹ̀thụ̂l̥* n. anus

fẹ̀na f. fena

fẹs m. fis

fẹ̀sə sup. fisit

fl̥ẹ̀ka v. smeka[3]

fl̥ẹp n. grin, spektakel[4]

jẹ̀rı adj. girig

grẹ̀pəl m. dynggrep[5]

hẹ̀dậŋ n. pr. Hedalen[6]

hẹ̀tə m. hetta

knẹt f. gnet

kvẹ̀ka f. kvickrot (Triticum repens)

lẹ m. led (på kroppen)

lẹ n. led (på gärdsgård)

lẹn s. töväder

lẹ̀na v. töa

lẹ̀nıŋ[c] f. linning[7]

---

a) **stegmor** Henr 19, 20. b) **krättur** Gunn (Bond 315), Henr 40
c) **leneng** Gunn (Bond 355)

---

1) Ombildning av mlt. **stêf-** (jfr F.-T. 1161)?

2) Fsv. **veke** från mlt. **wêke**. 3) No. dial. **flika** Ross.

4) Jfr no. dial. **flipa, fleipa** Aas.

5) Vgm. **grepell** 'dynggrep' Hof, *grẹ̀pəl* 'redskap att lyfta av en gryta från spiseln med' (Landtm. 1 ock r s. 27); representerar väl ett ***grīpill** 'gripredskap' (: **grīpa**), jfr fvn. **sniðill** m. 'skära' (:**sniða**) m. m. (se Falk PBB. 14: 38 f., Hellquist Ark. 7: 147). Jfr **stingel** nedan s. 78.

6) Förra leden är enligt SOÅ. 19: 181 »ordet **ide** (fsv. **hidhe**) i dess från Värmland kända form **he**» (← ***hĭð?**). 'Ide' heter eljest i äm. *hı̣*.

7) ? — Jfr no. dial. **līning** Aas. ock F.-T. 647. — Prof. von Friesen har framställt den förmodan, att **ī** kunde ha förkortats vid tidigare eventuellt existerande ultimabetoning av ordet (jfr Noreen Aschw. gr. s. 50, Hesselman i o. y, s. 182 med not 3).

lẹ̀va v. leva
mẹg s. stourin
mẹ̀gə sup. pissat
nẹ̀anə s. nedan
nẹ̀arə komp. nedre
nẹ̀astə superl. nedersta
nẹr adv. ner
rệ sup. ridit
rẹ̀və sup. rivit
sẹ̀ᶅə m. sele
sẹ̀na f. sena
ʃẹ̀nər f. pl. skridskor[1]
ʃẹp n. skepp
skrẹ̀kə sup. skrikit
skrẹv n. skrev
skrẹ̀və sup. skrivit
ɭlẹ̀tə sup. slitit
smẹ m. smed
spẹ̀kən adj. spicken[2]
spẹt n. spett
spẹ̀ta f. strumpsticka[3]
stẹ̀gbøȷəl m. stigbygel
stẹ̀gə m. stege
svẹ̀pa f. piska[4]
tẹ, te prep. till
tẹ̀ᶅə n. uthusgolv[5]
tẹn n. tenn
vẹ m. ved
vẹ, ve prep. vid
vẹ̀ka f. vecka
vẹ̀sn̥ adj. vissen o. d.
vẹt n. vett, *ùvẹ́t* n. ovett
vrệ sup. vridit
vrẹ̀nə-sǽȷ v. vricka sig[6].

Med förkortning före förlängt **v**, **g** har målet *lévər* f. 'lever', *tégəᶅ* n. 'tegel'; med förkortning i svagton (med förlängning av konsonanten vid användning i starkton): *derə*, *dèrə* pers. pron. ack. 'eder'[7].

§ 21. **Särskilda fall.**

a) ĭ → *i̯* i uddljud: *ìa* f. 'bakvatten', fvn. **iða**;

b) **giva**: *ȷi̯* v.

Hur denna form skall förklaras, synes högst ovisst. Hesselman (i o. y s. 78) anser, att palatal konsonant, dock blott i svagton (proklis) hindrat övergången ĭ → ē: »I sammanställ-

---

[1]) Hör snarast hit; jfr fsv. **skinuben** 'skenben', no. dial. **skina** 'lidet tyndt fladt legeme, liden plade, liden skive' Ross. Enär skridskor ju intill sen tid varit förfärdigade av ben, ej metall (jfr även Sperber Wörter u. sachen 6: 51 f.), kan ordet knappast vara identiskt med rspr. **skena** (fsv. **arm-**, **gulskena**) från mlt. **schene** '(1: schienbein, 2:) schiene als teil der rüstung, am wagenrade, in der sägemühle, als gerät der schuster' Lübben-Walter; väl ej häller med no. dial. **skeina** 'skinne' Ross.

[2]) Se vFriesen SoS. 2: 229 ff.

[3]) Östsv. **spitu**; jfr Hesselman i o. y, s. 105.

[4]) Fvn. **svipa**.

[5]) Fvn. **þili**.

[6]) Jfr Hesselman i o. y, s. 146.

[7]) ← ***þiðr**, se ABLarsen Kristiania bymål, s. 111.

ningar som **gi(va) bórt, gi(va) tíl** o. dyl. skulle det palatala **g** (**j**) ha kunnat hindra övergången till **e**.» H. jämför värml. **jivär, jisäll** o. d. I äm. är emellertid i sammanställningar som de ovan anförda värbet starktonigt (*jì-bút* o. s. v.), åtminstone nu för tiden. Men förhållandet har säkerligen varit ett annat förr. En medvärkande omständighet till genomförandet av *jı* i värml. ser H. (s. 78 f.) i analogin med värb av typen **binda**: *bîn ban bônı : jı ga gêı*. Detta gäller inte äm., som har *bìna ban bùnə* men *jı ga jıt*. Wigforss (SHF. 15 ff.) anser som »det naturligaste antagandet», att »föregående palatal i någon utsträckning värkat bevarande på **i**». Men man bör enligt W. också ta hänsyn till den följande konsonanten. »Vad *jèʀı* beträffar, torde det icke vara för djärvt att sätta dess *e* i förbindelse med det följande *ʀ*, vars förmåga att ge vokaler ett öppnare uttal är känd» (s. 16). Men detta kan inte tillämpas på värml. ock äm., där vi ha samma motsättning *jı : jèrı*. W. framkastar dock även den gissningen, att det senare ordet kunde vara påvärkat av mlt. **gerich**.

Det synes onekligen, som om palatal konsonant i någon utsträckning förändrat **ē** till **i**. I detta sammanhang kan erinras om sockennamnet **Gesäter** *jìsæt* i Vedbo härad (SOÄ. 19: 32 ff.): **Gäsetter** 1512, **Gesetther** 1531, **Gedsether** 1531 o. s. v.; **Gisätter** 1579, 1590 o. s. v. Förra leden är enligt SOÄ. 19: 35 snarast ordet **get**. — Jfr även ovan s. 73 f.

c) **vän** *væn* m.; säkerligen riksspråkslån, se Hesselman SoS. 6: 66 f.

Anm. Utveckling i svagton representera *mæj, dæj, sæj* 'mig, dig, sig'.

§ 22. **Äldre ĭ i gammal lång stavelse står i allmänhet kvar såsom kort.**

Kvaliteten är *ı* eller *ɪ* (*e*), endast före urspr. **rð** ock **ln** *e*, resp. *æ* (märk dessutom *vænstər* 'vänster'). Endast före dessa konsonantförbindelser har också förlängning av vokalen inträtt.

a) Framför **n** + kons. → *ı*[1]:

bìna v. binda	*blın* adj. blind
bìgə m. binge	*brígəbǽr* n. hallon[2]

[1]) Om **ĭ** framför **nn** ← **rn** se nedan s. 83.

[2]) Till no. dial. **bringe** 'älgtjur' (se F.-T. 102, Loewe Germ. pflanzennamen, s. 2 noten)? Jfr emellertid dels Norrby Ydre härads gårdnamn, s. 126, dels ock F.-T. 1442 (Torp Nyn. et. ordb. 41).

dɪṉ pron. poss. m. din[1]
fíŋər m. finger
fìṉfǽg m. ett gräs[2]
grɪṉ f. grind
hìṉa v. hinna
hìndra v. hindra
ɪṉ adv. in
ìṉa konj. innan
ìṉə adv. inne
ìṉǽlvər s. pl. inälvor
ìṉʃɪøṉ m. best. f. ingenjörn
ɕìntas v. kivas[3]
klíntən n. pr. Klinten[4]
blåklínt m. Centaurea cyanus
klìnta v. slå sönder (om glas l. d.); slå till hårt[5]
ɪkríŋ[a] adv. omkring
ɪ kríŋkrɪŋ adv. runt
lɪṉ f. lind
mɪṉ pron. poss. m. min
míṉər komp. mindre
mɪnst superl. minst
pìṉə m. pinne
rɪŋ[b] m. ring
rìŋətə adj. försedd med ringar
sɪṉ pron. poss. m. sin[6]
sɪŋk m. hink[7]
ʃìŋka f. skinka
ʃɪṉ n. skinn
spìṉa[c] v. spinna
stìŋəl m. dynggrep
grìsəstíṉ adj. dräktig[8]
tɪṉ m. (harv-)tinn
trɪṉ adj. trind
trìnsəl m. rundel[9]
vɪṉ m. vind
víntər m. vinter.

Anm. *skrɪn* adj. 'mager' utgår möjligen från **skrinn** med sekundär förlängning av vokalen; jfr F.-T. 1025 ock ovan s. 49 f.

Undantag:

ìntə adv. 'inte', *sprìŋa*[d] v. 'springa', *vǽnstər* adj., adv. 'vänster'. *ìntə* är helt säkert svagtonig form; *sprìŋa* torde vara påvärkat av *drìka*, *stìka*, *sìta* med samma böjning (jfr dock *bìṉa*, *spìṉa*); *vǽnstər* är väl snarast riksspråk, jfr ovan vän.

[a]) ikreng Henr 40, Ör (Bond 303). [b]) *reŋ* Fränd, rengar Gunn (Bond 327). [c]) *spìṉa* Fränd. [d]) *sprèŋa* Fränd, sprenga Henr 77.

[1]) Uppföres här, då förkortningen nog är tidig.
[2]) Nardus stricta? Jfr dels Hansen Landnåm s. 173, Lindroth ATS. 20: 4, s. 39, dels Torp Nyn. et. ordb. s. 105.
[3]) Sörb. *ɕìnta* 'tvista, gräla'.
[4]) Enligt SOÄ. 19: 195; fel för *klíntṇ*.
[5]) No. dial. **kletta** 'slaa tungt (smælde) til en' Ross.
[6]) Se **din** ovan.
[7]) Kontamination av **zink** ock **hink**?
[8]) Om sugga.
[9]) Jfr sv. dial. **trinnel, trinsla** 'krets' Rz (jfr även no. dial. **krinsel** 'kreds' Aas.).

b) Framför **g** + kons. → *ı*:

ìgəł m. igel[1]
lìga[a] v. ligga
pıg m. pigg
płıg m. pligg
snìgəł m. snigel[1]
tìga v. tigga.

c) Framför **m**-förbindelser[2],

1. framför urspr. **mb** → *ı*:

tím̱ər[b] n. timmer
vìm̱a f. vimma (Abramis vimba) eller siklöja (Coregonus albula)[3]
vìm̱əsţág[c] m. fimmelstång[4]
vìm̱ra v. icke gå rakt fram (om häst)[5]
vìm̱rətə adj. virrig l. d.;

2. framför övriga **m**-förbindelser → *ɪ* (*ə*):

rø̀fìm̱a f. röd mager jord[6]
jìmlə n. pr. Gimle[7]
grìm̱a f. grimma[8]
hìm̱əl[d] m. himmel
lèmna[e] v. lemna[9].

[a]) legger Gunn (Bond 314). [b]) *tį̄m̱ər* Fränd. [c]) *vį̄m̱əsţág* Fränd.
[d]) *hèm̱əl* Fränd. [e]) *lèmna* Fränd.

[1]) För **igel, snigel** måste man utgå från **igle, snigle** (nno. **igle**, (**snigle**)); **ĭgel, snĭgel** skulle i äm. säkerligen givit **ègəl*, **snègəl*. Jfr Hesselman i o. y, ss. 139, 104 ock **Egersknatten** SOÄ. 19: 295.

[2]) Inklusive förlängt **m**.

[3]) Antagligen den senare; jfr Linné Wästgöta-Resa (ovan s. 7), Stuxberg Sveriges o. Norges fiskar, s. 563 noten; — **vimma, vimba** Uppl. Ögötl. (Hesselman i o. y, s. 172), **vimba** Västerås (Stuxberg a. a. 522); Schroderus, Aurivillius, Sahlstedt (Hesselman a. a. 173). Samma form ha A. F. Dalin, Lignell (**wimba** 1: 58), ja ännu Wenström-Jeurling 1891.

[4]) *fımbeşţagg* Uppl. (Gräsö), **fimberstång** Schroderus (Hesselman a. a. 171 f.).

[5]) No. dial. **vimra**; se F.-T. 1380.

[6]) Till fvn. **fimr** 'rask'?? Jfr Rz s. v. **femma** (se även Linné Wästgöta-Resa, s. 106, Hof Dial. vestrog. s. 114). Sörb. har **röfimma** (men **hemmel**!), no. dial. **raudfena** Ross (!).

[7]) SOÄ. 19: 171; namnet givet år 1904.

[8]) Om denna form är riktigt uppfattad (jfr dock not 9), måste den återgå på ***grīma**, avljudande med fvn. **gríma**, fsv. **grīma**. Kallstenius s. 155 antar för bärgslagsmålets *grèm̱ə* en grundform ***greima** eller »i yttersta nödfall» ***grĭma**. Ett ***greima** skulle i äm. ge **grèm̱a*.

[9]) Fsv. **limna.** Det förefaller mig snarast, som hade man rent *e* i detta ord. Man får väl då med Kock Ljudhist. 1: 169 utgå från ett **lēmna** med **ē** från **lēva** (fvn. **leifa**); jfr om ordet för övrigt Wigforss SHF. 37, not 4 ock där anförd litt. — Emellertid är det, som ovan s. 35 framhållits, mycket svårt att skilja *e* ock *ɪ* åt, ock jag har därför föredragit att uppföra ordet här.

d) Framför l-förbindelser → ɨ, ı̀[1]:

bı̀l̠ıg adj. billig
bı̀l̠ıŋən n. pr. Billingsfors[2]
fíltn̥ m. best. f. löpmagen[3]
hílma n. pr. Hilma
hílmər n. pr. Hilmer
ɡ̑ɨ̀l̠ıŋ m. killing
lɨ̀l̠ə adj. best. f. lille
míltra f. best. f. mjälten[4]
paṣɨ́lja f. persilja
pɨ̀l̠a v. peta
sıl̠ m. sälg, *sɨ̀ljəɡ̑áɳə* n. pr. Siljetjärnet[5]
sıl̠ m. sill
sɨ̀lkə n. silke
sɨ́lvər[a] n. silver[6]
spɨ̀l̠a[b] v. spilla
spɨ̀l̠əɳý̠ adj. spritt ny[7]
spɨlt n. spilta
stɨ̀l̠ə[c] adv. stilla[8]
trɨ̀l̠a f. trilla
tvɨ̀l̠ıŋ m. tvilling
vıl̠, *vɨ̀l̠ə* v. vill(e)
víl̠æm n. pr. Vilhelm, *vɨ̀l̠ə* n. pr. Ville.

Resultatet är, som syns, i allmänhet ɨ. Det är således ı-formerna som tarva belysning. Lånord (kanske delvis ortoepiska former) äro *bı̀l̠ıg*, *hílma*, *hílmər*, *stɨ̀l̠ə*, *víl̠æm* (*vɨ̀l̠ə*), men efter *b* åtminstone synes ı stå även i inhemska ord: *bı̀l̠ıŋən*. — Före *lt* står ı i *fíltn̥*, *míltra*, ɨ i *spɨlt*. Kanske har här den föregående konsonanten betydelse. Före urspr. **ld** ha vi ı i *sıl̠*. Man kunde därför förmoda, att *spɨ̀l̠a* går tillbaka på ***spilda**, då i andra germanska språk former med **ld** jämte **ll** föreligga (ags. **spildan** ~ **spillan**, mlt. **spilden** ~ **spillen** m. m.). Likväl står ɨ i *spɨ̀l̠əɳý̠*.

e) Framför tt → ɨ eller ı:

bı̀t̠ja[d] f. hynda[9]
dıt̠ pron. poss. n. ditt
fɨ̀t̠a f. cunnus
ɡ̑ıt̠ n. kitt
kɨ̀t̠la[e] v. kittla
kɨ̀t̠əl adj. otålig, lätt irriterad (om hästar)
kvɨ̀t̠a opers. v. göra detsamma
mɨt̠ pron. poss. n. mitt
sɨt̠ pron. poss. n. sitt

a) *sélvər* Fränd. b) *spɪ̀l̠a* Fränd. c) *stɪ̀l̠a* Fränd. d) *-bɪtɡ̑ər* Ed (Freudenthal Sv. landsm. 1914: 68), **bittjer** Henr 100. e) *kèl̠a* Fränd.

[1]) Om ĭ framför **ll** ← **rl** se nedan (s. 83).
[2]) Bruk i Laxarby sn. Om etymon se SOÄ. 19: 245.
[3]) Jfr fht. **filz** (Kallstenius s. 170).
[4]) Jfr fvn. **milti** (F.-T. 721).
[5]) Jfr no. dial. **silja** 'sälg' Aas. 642 (SOÄ. 19: 299).
[6]) Om det äldre uttalet *sélvər* se. s. 90.
[7]) Till **spillra**, nno. **spildra**; jfr **splitternaken**, fvn. **spánnýr** o. d.
[8]) Mlt. **stille**.
[9]) Fsv., fvn. **bikkia**.

sìta[a] v. sitta
skvìtrətə adj. dåligt, omväxlande (om väder)[1]
spít nàkən adj. spritt (alldeles) naken
tìta v. titta.

Resultatet är *ɪ* utom i *bìtja*, *ɟɪt*, *tìta*, där den föregående konsonanten torde vara avgörande; jfr t. ex. Lindberg § 90 e, h.

f) Framför k + kons. → *ɪ*:

blìkɫla v. vissla[2]
drìka[b] v. dricka
drìka f. dricka, hembryggt öl
ɟɪk pret. gick
ɟɪkt f. gikt
kvɪk adj. kvick[3]
nɪk m. näck[4]
plìkta v. plikta
rìktɪ adj. riktig
síkən pron. sicken
sìkla v. drägla[5]
sɪkt m. sikt
sìkta v. sikta
ʃìka v. skicka
ʃìkələ adj. ock adv. tämligen (bra)[6]
skríkskór m. pl. skridskor[7]
ɫlìka v. slicka
snìkarə m. snickare
gràspɪk m. gråsparv[8]
spìkə m. penis[9]
gùspɪka f. gulsparv[10]
stìka v. sticka
stìka f. sticka
stíkəbǽr n. krusbär
svɪk m. tapp[11]
vìka v. vittja
víkər m. vicker.

---

a) *sèta* Fränd. b) dräcka Henr 96.

1) Särskilt i höbärgningstiden. Jfr no. dial. **skvitra** 'pladske, søle' etc. Ross.

2) Någon ombildning av sv. o. no. dial. **blistra** (fvn. **blistra**)? (i Hälsingland **blistra, blystra, bligstra, blyxstra** enl. Wennberg Helsinge-ordbok, jfr Rz). Kanske kontamination av detta ock vgm. *vìksla* 'vissla' (Danell Xenia Liden. s. 51)?

3) Från rspr. **kvick**?

4) Sv. dial. **nikk, nekk** Rz.

5) Sv. o. no. dial. **sikla** (fvn. **siklan** f.).

6) Mlt. **schickelik.**

7) S. uppgav LJ. vara den »rätta» benämningen för vad som eljest alltid kallas *ʃènər*. I sv. dial. (Dalarna) ha vi **skrikkskor** Rz, jfr sv. o. no. dial. **skrikka** 'glida' m. m. (jfr Hellquist Ark. 14: 154).

8) Sv. dial. **spink** Rz.

9) Jfr sv. dial. **spinke, spikke, spekke** 'sparv' (**specke** 'sparv' Lignell 107) ock **spink, spekke** 'penis' Rz; no. dial. **spikke** 'spurv' Aas. Att samma ord betyder 'penis' ock 'fink (sparv l. d.)', är ett vanligt förhållande i olika språk; se t. ex. Liebrecht Germania 21: 79.

10) Jfr no. dial. **spinka** 'magert dyr, især ko' Ross ock *gràspɪk*, *spìkə* ovan.

11) Mlt. **swik** (nht. **zwick**).

Märk formerna *tıkt* sup. 'tiggt' efter inf. *tìga*, *frıkst* adj. n. till *frısk*.

g) Framför s-förbindelser → *ı*, *ı*:

brıst[a] f. vrist	*mìsta* v. mista
fısk[b] m. fisk	*pìsa* v. pissa, *pìsəblåsa* f. urinblåsa
fìska v. fiska	*pís* (*pís*) lockrop till katt, *pìsə* m. kisse, *pìsóɡə* m. »kissunge»
frısk adj. frisk	*rìstl* m. plogrist[1]
ɡìsta[c] f. kista	*vìska* v. viska
krìstín n. pr. Kristin	*vısp* m. visp
kvıst[d] m. kvist	*vıst*[e] adj. visst
lìsta f. lista	*vìstə* pret. visste.
mìsə mìsə lockrop till får	
mísəmeŋ m. midsommaren	
mìsuséla v. misshushålla	

Resultatet är nästan genomgående *ı*. Vokalens kvalitet i *mìsə*, *pıs* o. s. v. sammanhänger tvivelsutan med dessa ords karakter av lock- ock smekord, jfr t. ex. Lindberg s. 168, Wigforss SHF. s. 61. Vokalen i *ɡìsta* — som synes vara den vanliga formen i sv. dial. — beror väl på det föregående *ɡ* (så t. ex. Kallstenius s. 153, Lindberg s. 170; jfr dock även Wigforss SHF. s. 34). Återstår lånordet *frısk*.

h) Framför **ft** → *ı*:

jıft n. gift	*fìftə* n. skifte
jìftə-sæj v. gifta sig	*stıft* n. (biskops-)stift.

i) Framför **pp** → *ı*[2]:

fìpəl[f] n. skräck[3]	*snıp* m. snibb
lìpa f. läpp[4]	*ørətip* m. örsnibb.

j) Framför **dd** → *ı*: *grìdər* s. pl. 'grädde'[5], *mída* m. 'middag'.

[a]) *vrest* Fränd. [b]) *fesk* Fränd. [c]) *ɡìsta* 'Kistan' Tisselskog (SOÄ. 19: 130), tjista Gunn (Bond 326). [d]) *kvest* Fränd. [e]) *vest* Fränd. [f]) **feppel** Henr 14.

[1]) Fvn. **ristill.**

[2]) SOÄ. 19: 173 uppges *klìpa* Klippan, hemmansdel i Dåverud, förmodligen fel för **klìpa*.

[3]) Jfr sv. o. no. dial. **fippla** 'fingra' o. d.?

[4]) Fsv. ack. pl. **lippona.**

[5]) Jfr äda. **gridle, gridlet,** se Tamm Et. ordb. s. v. **grädde,** Lindberg § 93.

k) Framför r + kons.,
1. framför rl → ll, rn → nn → ı: *lı̀la* v. 'sjunga på en ton'[1], *gı̀na* f. ock v. 'kärna'[2];
2. framför rð (→ ɫ) → e: *steɫ* adj. 'stel', *stèŋa* v. 'stelna';
3. framför andra r-förbindelser → ı:

lı̀rka v. lirka	*vı̀rkə*[a] n. virke
stı̀ṭ-ımǫ́t v. streta emot[3]	*vı̀rvəlvin* m. virvelvind.

l) Framför ɫ-förbindelser,
1. framför ɫn → æ: *tæŋ* m. 'kantlina på nät' (*ǫ̀vəṭǽŋ*, *ùnəṭǽŋ*)[4], *vǽŋǽskən* adj. 'smeksam'[5];
2. framför andra ɫ-förbindelser → ı: *ʃı̀ɫja* v. 'skilja', *stıɫk* m. 'stjälk; högfärdig person'[6].

§ 23. **Behandlingen av ĭði̯, ĭghi̯.**

a) ĭði̯ → ı: *smı̀a* f. 'smedja', *vı̀a* f. 'vidja'. Orden *be* v. 'bedja' ock *trèjə* ord. 'tredje' ha tydligen sina former efter pres. *ber* ock kard. *tre*.

b) Behandlingen av ĭghi̯ är oviss: *sèja*[b] v. 'säga', *tı̀ga* v. 'tiga'. Intet av dessa ord är bevisande för utvecklingen av fonemet ighi̯; *tı̀ga* (pret. *teg*) har tydligen anslutit sig till typen bita bet, ock *sèja* (pres. *séjər*) utgår kanske från en form *sēghia (jfr lēghia → *lèja*) med ē från pres. sĭgher → *sēgher.

Äldre ī.

§ 24. Äldre ī uppträder som ı, vid förkortning som ı:

àpril s. april	*bɫı* adj. blid, vänlig
bı n. bi	*bɫı* v. bli
pɫǫ̀gbil m. plogbill[7]	*brık* f. spiselkrans[8]
bı̀ta v. bita	*dı* pron. poss. f. din

a) *vèrkə* Fränd.) segga Ör (Bond 302), Gunn (Bond 321 o. s. v.).

1) Skogsråt lär ha »lillat». — No. dial. lirla 'buje med en rask afvexling i tonen, synge hujende eller med toner som ligne fløitespil' Aas.
2) Fvn. kirna.
3) No. dial. stirta 'anstrenge sig' Ross.
4) ← *þiln (fvn. þinull), se Noreen VSpr. 3: 204.
5) Hör väl till fvn. vilna(sk), men kan naturligtvis vara ombildat efter *væɫ* 'väl'. Jfr Noreen VSpr. 3: 203.
6) Fsv. stilker.
7) Fsv. bīlder, fvn. bíldr.
8) Fvn. brík.

dìkə n. dike
dɩt adv. dit
drìta v. cacare[1]
æksís m. exercis
èrəmít m. snål, girig person
fɩl m. fil
fìla v. fila
fɩn adj. fin
fìra kard. fyra[2]
fìrfóta f. ödla
fìsa v. fisa
vàsfís som ingenting fått vid fiske
fívəl m. fjäril[3]
flɩ v. räcka, lemna[4]
flɩs f. flisa
glìsa v. hångrina, *glìsn̥* adj. spektakelaktig[5]
gnìstə m. gnista
grìna v. grina
begrípa v. begripa
grɩs m. gris
grìsa v. grisa
hɩ n. ide[6]
hìva v. hiva, kasta[7]
ɩ prep. i
ígəlkót m. igelkott[8]
ìla adv. illa[9], *ìltý* n. eufemistiskt uttryck för 'råttor'
ɩs m. is
kàkəní s. skoj, spektakel l. d.[10]
kàptín[a] m. kapten[11]
kàtrína n. pr. Katrina
ɉìlə m. kil
klɩ n. kli
klìva v. kliva
knɩv m. kniv
krɩ n. krig
krɩ v. kriga
krìstín n. pr. Kristin
lìanə n. pr. Liderna[12]

---

[a]) kaptin Ör (Bond 159)

---

1) Fvn. dríta.
2) Fsv. fīra; jfr Noreen Gesch. d. nord. spr.$_3$ s. 196.
3) Jfr fvn. fífrildi, fbt. fîfaltra.
4) Mlt. vlîen (Tamm Et. ordb. 156 f., F.-T. 236).
5) Änsv. (se Dahlgren Glossarium) samt sv. ock no. dial. glisa 'hånle o. d.'
6) Även *rǽvəhí* 'rävlya'; fvn. hið.
7) Pret. *hev;* enligt F.-T. 407 från eng. heave.
8) Nytt lånord från rspr. Djuret har först visat sig på de sista åren. Jfr Lignells yttrande (1: 57): »Gräfsvinet förekommer temligen allmänt, synnerligen i Walbo härad. Der träffas ock igelkotten, ehuru sällsynt.»
9) Se Lindroth i Xenia Lideniana 57 ff.
10) Aas. »kakkenid(?), n. et puds, paafund til spøg eller drillerie. »Kakkeni», Smaal.» Aas. tycks här vilja sammanställa ordet med fvn. níð n.
11) Antagligen lån från no. (kaftin Aas. s. v. kaptein); jfr Noreen Fryksd. lj. § 10,2, Kallstenius s. 141, Lindberg § 71.
12) Enligt SOÄ. 19: 181, 191.

lịk n. lik
lịk adj. lik
lìka v. tycka om
lịm n. lim
lìmə[a] m. kvast[1]
lịn n. lin
lìnə n. linne
lìtn̥ adj. liten
lìvərə n. pr. Liverud[2]
màʃín m. maskin
mìga v. pissa (särskilt om ston ock småbarn)[3]
mịl[b] n. mil
mìla f. mila
mị pron. poss. f. min
mìna n. pr. Mina
nìa v. niga
nìə kard. nio
nítan kard. nitton
nítị kard. nittio
pìga f. piga
pịl[c] m. pil(-träd)
pìpa f. ock v. pipa[4]

pírə n. pr. Piret[5]
plítn̥ n. pr. Pliten[6]
prædịkəstǫ́l m. predikstol
rị v. rida
rịk adj. rik
rìkə n. rike, *ùtrịka* pl. best. f. utlandet
rìma f. rimfrost[7]
urímələ adj. ock adv. orimlig(t)
rịs n. ris
rìva f. räfsa[8]
sàkəsṭígən m. best. f. sakristian
sị pron. poss. f. sin
sìa f. sida
sìgə-nér v. sjunka ner[9]
sịk f. sidländ mark, särskilt äng[10]
sịl m. sil
sịst[d] adj. ock adv. sist
ʃìa f. skida
ʃígaɫ m. gärdsgård[11]

a) *lịmə* Fränd. b) *mịl* Fränd. c) *pịl* Fränd. d) *sịst* Fränd.

1) Fsv. līme, fvn. lími.
2) Enl. SOÄ. 19: 185. Innehåller väl liksom no. Liverud (Rygh No. gaardn. 1: 76, 5: 276, 348, 452), Liverød (a. a. 6: 103, 175) kvinnonamnet (Líf eller) Lífa.
3) Fvn. míga.
4) *pípəlịn* n. pr. öknamn på en flöjtblåsande person.
5) Enligt SOÄ. 19: 187. Jfr no. dial. pira 'pible frem, rinde ud i meget tynde strømme' Aas.?
6) Ett skifte i Södra Grean; samma ord som rspr. plit??
7) Jfr fsv. ri(i)mfrost, fvn. hrím.
8) Fsv. riva, fvn. hrífa. 9) Fsv. sigha, fvn. síga.
10) Sv. dial. sik f. 'sidländt ställe, däld der vatten framrinner; småträsk' Rz, no. dial. sīk f. 'en liden sump, en myr med sivende vand' Aas.; jfr fvn. sík n. 'vatn som renn sagte eller stend heilt stilt' H.-T., m. m.
11) Fvn. skíðgarðr.

skri̱ka v. skrika
nøtəskri̱ka f. nötskrika
ꞁlɩ̱ n. slem[1]
ꞁli̱pa v. slipa
ꞁli̱ta v. slita
smɩ̱ v. smida
besmɩ̱́ n. bestyr[2]
spɩ̱k m. spik
sti̱ga v. stiga
sti̱na n. pr. Stina
stɩ̱v[a] adj. styv[3]
svɩ̱ v. svida
svɩ̱n n. svin
tɩ̱ f. tid
ti̱lɩ adj. tidig
ti̱ə kard. tio
ti̱mə m. timme
ti̱stl̥ m. tistel
vi̱ǿpən adj. vidöppen
vi̱ga v. viga
vɩ̱k[b] f. vik
vi̱ka v. vika (sågtänder); gå åt sidan (om häst)
vi̱lə-sǽȷ[c] v. vila sig
ví̱nbǽr n. vinbär, *brǽṉəvi̱n*[d] n. brännvin
vi̱rbúskə m. videbuske[4]
vi̱sa v. visa
vɩ̱t adj. vit
vrɩ̱ v. vrida.

Anm. *kvè̱ga*[e] f. 'kviga' (fvn. kuíga o. s. v.) är särdeles påfallande.

Äldre ŏ.

§ 25. **Äldre ŏ → ǫ regelbundet i gammal kort stavelse, sluten eller öppen:**

bǫr[f] n. borr
bǫ̀ra v. borra
nǽsəbǫ́rar s. pl. näsborrar
bǫs m. boss
bǫ̀nbrǫ́t n. benbrott, *brǫ̀tháľ* adj. som bryter ner gärdsgårdar (om kreatur)
brǫ̀tə m. bråte
dǫ̀vən adj. slö, matt[5]
høfsədrǫ́p n., *tàkdrǫ́p* n. takdropp
drǫ̀pə m. droppe
drǫ̀sə m. tröskad men ej harpad säd[6]
fľǫ́gə n. best. f. reumatism[7]
fľǫ̀ga f. fluga

[a]) *sti̱və* Fränd. [b]) *vɩ̱k* Fränd. [c]) *vi̱la* Fränd. [d]) *brǽṉəvi̱n* Fränd. [e]) *kvi̱ga* Fränd. [f]) *bǫr* Fränd.

[1]) Ånsv. sli (OLind 1749; slij-rijk 'slemmig' Dahlstierna Den Trogna Heerden s. 86), fvn. slý́, fht. slîo o. s. v.; jfr Noreen Ntfil. NR. 4: 37, F.-T. 1062.
[2]) Sv. dial. besmi(de) Rz, Grip Skutt. lj. 17.
[3]) Mlt. stîf.
[4]) Fvn. víðir.
[5]) Fsv. dovin (~ duvin).
[6]) Fsv. drosse (~ drusi).
[7]) Fvn. flog 'flyven' $Fritzner_2$.

fl̇ęgəmǫ́r m. flygmyra
fl̇ęt n. flott
fl̇ę̀tə m. flotte
fę̀l̇a v. föla
fę̀l̇ə[a] m. hingst
fę̀l̇ógə m. fölunge
fęr f. fåra
gęr n. gorr, gyttja, var
grę̀p-i̯-sæ v. äta glupskt, *grę̀pnǽvə* m. grabbnäve[1]
hę̀noŋ s. honung
hęr adv. var[2]
kl̇ęv n. klyvning, skåra
kę̀na f. kona
krę̀ta f. litet stycke[3]
lę̂n adj. luden[4]
lę̀gə m. låga
lę̀va v. lova
lę́vən s. lov
męl̇ n. moln[5]
mę̀ra m. morgon[6]
męs n. mossa[7]
mę̀sə m. mosse
nę̀ga adv. noga[8]
nę̂n pron. någon[9]
pę̀sə m. påse
rę̀pa[b] v. rapa[10]
ręt n. var[11]
rę̀tn̥ adj. rutten
skę̀ra f. skåra
skęt n. skott, *skę̀tfjúl̇* f. stor brödspade

a) *fę̀l̇ə* Fränd. b) *rę̀pa* Fränd.

1) Jfr no. dial. grŏp 'udhuling' Aas., grŏpa 'opgrave, udhule' Aas., graup 'skure, fals' Aas., fvn. greypa, nsv. gröpa m. m.; jfr Tamm Et. ordb. 249, F.-T. 358.
2) Fno. hor (Noreen Aisl. gr. § 79,8), no. dial. hor, kor.
3) No. dial. krŏta 'smule, gran' Aas. (sv. dial. kråta Rz 351).
4) Fsv. lodhin (~ ludhin).
5) No. dial. mol n. 'smaa spredte, tynde skyer, tyndt overskyet himmel' Ross, m. m., se F.-T. 738.
6) ← *mora(n), jfr fsv. dat. morne.
7) Även om andra kryptogama växter, t. ex. *màrəmę́s* 'mattlummer' (Lycopodium).
8) Mlt. nouwe har enligt Noreen VSpr. 3: 91 givit fsv. *nōwa → nōgha. Men kanske har det mlt. ordet substituerats med den form (*nŏwa →) *nŏgha, som är den nödvändiga förutsättningen för formen i äm., ock beror nōga på anslutning till nōg (jfr F.-T. 785). Eller också har väl nouwe substituerats dels med *nōwa, dels med *nŏwa (därjämte fsv. nøva, nøgha). Wigforss' påstående (SHF. s. 338), att »enl. Nor. Aschw. gr. s. 214» sv. noga är = »mlty. nōwa» (!), är oriktigt.
9) Formen är mycket tvetydig, i det den kan utgå från en form med ŏ (← ō), ǫ eller eventuellt, genom utvecklingen ā̆ → ɵ i svagton (se s. 103) ā̆ (jfr dock vFriesen i Nord. stud. s. 280 noten).
10) Fvn. ropa.
11) No. dial. rot 'raaddenhed, forraadnelse' Aas., fvn. rot 'afmagt'.

skè̜ta v. skotta
skè̜vɤára f. skottkärra
so̜g n. sugning[1]
sè̜ɫə m. sula
so̜n m. son
strè̜pə[a] m. strupe[2]
strè̜pa v. strypa
to̜g n. tåg (även järnvägståg)
tè̜ɫa v. tåla
tè̜ɫı adj. tålig
tro̜g n. tråg
tro̜s n. avfall av kvistar o. d.[3]
vrè̜ɫa[b] v. vråla[4].

Anm. 1. På förkortning i svagton beror kanske *hǿ̜rə* adv. 'var', vanligen 'vart' (jfr *ho̜r* 'var' ovan). Beträffande det slutande *ə* bör möjligen jämföras *dè̜rə* 'er' ovan s. 76, *satə* eg. »så att» (t. ex. *han ǻt-satə* »han åt så att . . .» med aposiopesis ɔ: 'han åt särdeles mycket'). Jfr »ǫ́rrə eller ǫ hvor, om stedet» ABLarsen Krist. bymål, s. 116.

Anm. 2. *do̜r* f. 'dörr' utgår väl från gen. pl. **dora** (Sandström ŏ ock ŭ, s. 14, Noreen Aschw. gr. § 435).

Anm. 3. *sè̜va*[c] v. 'sova' har väl fått sin vokal från pres. (fvn. **søfr**).

§ 26. **Äldre ŏ → ɵ regelbundet i gammal lång stavelse**[5]**:**

bɵl m. boll (leksak)[6]
bè̜ʂtə m. borste
bɵt m. botten
brɵd m. brodd
dɵ́bla adj. dubbel[7]
hè̜dɵ́t m. hötapp[8]
drè̜tnıŋ f. drottning
fɵɫk n. folk
frè̜sa f. frossa[9]
frɵst m. frost
gè̜sə, *gè̜sǿgə* m. gosse
gɵt adj. n. gott
gè̜tḗʂbən n. pr. Gottarsbyn[10]
mјè̜ɫhɵ́ɫk m. mjölkärl av urhålkad stubbe, *hè̜ɫkəstǿɫ* m. stol av d:o
hɵl n. hull[11]
hè̜ɫmə m. holme

a) *strè̜pə* Fränd. b) *vrè̜ɫa* Fränd. c) *sè̜va* Fränd.

1) Fvn. **sog**.
2) Jfr vgm. *strù̜pə* ← **strūpi** (Sandström ŏ ock ŭ, s. 26) ock Noreen VSpr. 3: 255.
3) Fvn. **tros**.
4) Se Wigforss SHF. s. 274 not 5.
5) Inklusive framför förlängt **m**.
6) Antagligen lånord från rspr.; jfr *snǿbált* (ovan s. 58).
7) Jfr fsv. **dob(b)el** (~ **dubbel**), **tvædobladher**.
8) Sv. o. no. dial. **dott**, jfr fvn. **dytta** v. 'täta, stoppa igän'.
9) Måste vara lån från rspr. **frossa**; jfr Tamm Et. ordb. 174.
10) Guttormsbyen 1541: fsv. **Gottorm** (~ **Guttorm**), Lundgren Personn. 82 f., SOÄ. 19: 176.
11) Fsv. **hol(d)** (~ **hul(d)**), fvn. **hold**.

holt n. tät ock lång skog[1], *hòltanə* n. pr. Holtane[2], *hóltəskrýta* f. en fogel, ovisst vilken[3]
knèpə-sæ(j)-wǽg v. ge sig av (med fart)[4]
kódn̥ m. best. f. scrotum[5]
ıkól adv. ikull[6]
kòla f. stäva[7]
kòla v. toppa (björk, asp), klippa håret av[8]
kòlə m. kulle[9]
kòləbóta f. kullerbytta[10]
kòlətə adj. kullig (om kor)[11]
kòmıg m. kummin[12]
kop m. kopp
kópər m. koppar[13]
kòpər s. pl. koppor
korp m. korp
kòsta v. kosta
kot m. kotte
ígəlkót m. igelkott[14]
lòpa f. loppa
mòlsúrk m. mullvad, *mòlvá* m. mullvad[15]
mòltər pl. jortron[16]
mòskən adj. murken[17]
nòpra v. nopp(r)a
nórjə n. pr. Norge
nosk adj. norsk
od m. udd[18]
òdə m. udde[19]
òrə m. orre
orv n. lieskaft[20]
pòlkə m. polka
poș m. pors (Myrica gale)
pot m. pott (rymdmått = 0,96 lit.)[21]

---

1) Fsv. holt (~ hult), fvn. holt.
2) SOÄ. 19: 182; m. fl. ortnamn, däri holt ingår.
3) Enligt D. Ekelund (jfr s. 12) 'spillkråka'; no. dial. (Smaalenene) holteskryta är däremot enligt Aas. 'skovsneppe' (d. v. s. 'morkulla').
4) Sv. dial. knoppa sig 'skynda sig' Rz.
5) Fsv. kodder (~ kudder) 'testikel'.
6) Fsv. wm kol (~ um kul).
7) Sv. o. no. dial. kolla.
8) Jfr fvn. kollr 'rund topp, hovud, snaudskalle' H.-T.
9) Fsv. kolli (~ kulli).
10) Fr. culbute, ombildat efter övriga ord på *kol-*; jfr F.-T. 560.
11) Fsv. kolloter (~ kulloter), fvn. kollóttr.
12) Mlt. komîn, komen.
13) Fsv. koppor, kopper- (jämte vanligare kopar) — om dessa former representera ett uttal med dubbelt p —, mlt. kopper.
14) Jfr s. 84.
15) Fsv. mold (~ muld), fvn. mold.
16) Sv. dial. molter, multer; se F.-T. 738.
17) No. dial. mosken 'porøs og skjør, lidt frønnet' (Aas.) Ross, jfr sv. dial. mursken Rz.
18) Fsv. odder.
19) Fvn. oddi.
20) Fvn. orf.
21) Efter detta ord är väl *pòtǽl* m. 'butelj' ombildat.

pè̱ta f. potta
ravélvər m. revolver
rè̱tna v. ruttna[1]
rè̱ta f. råtta; kälke utan stakar[2]
skèfa f. skopa[3]
skèjarə m. tattare[4]
skèrpa f. skorpa[5]
skè̱ta n. pr. Skottan[6]
snep m. snopp; penis
sel m. svinmat l. d.[7]
sem pron. som
sèmə pron. somliga
sèmər m. sommar
stèlətə adj. stollig.
stèlpə m. stolpe
stərm m. storm, *stérm gâŋ* adj. spritt galen
svè̱lən adj. svullen, *svè̱lna* v. svullna[8]
húnsvè̱t m. hundsvott[9]
təlv kard. tolv
təl m. tull[10]
tep m. topp
tèpə m. tupp
terj n. torg
tèrmèsbən n. pr. Tormansbyn[11]
terp n. torp
terv s. torv
tèrva f. torva
trel n. troll.

Förlängning av vokalen före förkortat rr har inträtt i *àbér* m. 'abborre', *tēr* adj. 'torr'.

Anm. 1. Som äldre uttal för det nu brukliga *sílvər* 'silver' anges (bl. a. av LJ.) *sélvər*, ock formens riktighet är otvivelaktig (även sörb. har *sélver*). Den förutsätter ett *solver; men hur detta skall förklaras, vet jag icke. Lignell uppger däremot sölver (s. 102), Bondeson sölver från Gunnarsnäs (s. 335).

Anm. 2. *rélsbən*, *rélspən* n. pr. 'Rolfsbyn' (Rållffbÿnn 1640, Rålssbÿn 1580 etc.; SOÄ. 19: 190 f.) anser Ortnamnskommittén innehålla mansnamnet Rolf, fsv. Rolver (vilket framgår därav, att ingenting nämnes om namnets förled). Även om möjligheten härav icke torde kunna bestridas (exempel på övergång *ł* → *l* framför s i väst-

1) Fsv. rotna (~ rutna).
2) Fsv. rotta, mlt. rotte.
3) Jfr nno. skuffe 'skovel', mlt. schuffele, mndl. schoffel 'skovel' ock F.-T. 1037. Jfr även nsv. skopa (varom se vidare Noreen VSpr. 3: 94).
4) Enligt F.-T. 1047 från holl. schooier; således med ō förkortat före j.
5) *kàsta s.* 'kasta smörgås'.
6) SOÄ. 19: 173. Härledningen av detta på Dal (Skottan, Skåttan) ock i Norge (Skotta, Skotten) mycket vanliga namn är okänd; jfr SOÄ. 16: 56, 19: 154.
7) Fvn. sollr.
8) Fsv. swollin (~ sullin).
9) På släde.
10) Fsv. tolder, fvn. tollr.
11) Till fsv. Thormund (eller kanske Thormodh), se SOÄ. 19: 196.

götska ortnamn finnas sammanställda hos Sandström ŏ ock ŭ, s. 31, not 4; från Dal föreligger t. ex. Kalserud *kálsərə* i Ödeborgs sn i Valbo: Kalffsrydh 1540 Skara jordebok[1]), synes det likväl vida sannolikare, att vi — liksom i Rollsbyn *rə̀lsbyn*[2] i Vårviks sn: Vrolsbyn 1540 o. s. v. (SOÅ. 19: 168) — ha att utgå från fsv. Roald. Se vidare Rygh Gamle Personn. s. 205 ock jfr även ABLarsen Solør s. 136 med not 1. Utvecklingen har kanske varit Roald- → Rald → *rəl*, liksom halda → *hə̀la* o. s. v., se ss. 57, 104 f.

Anm. 3. *pókəl* m., *pókəlpil* m. 'poppel' är rätt påfallande. Poppel är lån från mlt. poppele (se t. ex. F.-T. 843). Kanske utgår formen med *o* från lat. populus med förlängt ō. Ordet är för övrigt säkerligen i äm. inlånat just i formen *pokəl*, jfr vgm. *pòkəl*, *pokəlpiʟ* Landtmanson 1 ock r, s. 49.

Anm. 4. Egendomligt är likaså *skóvəʟ* f. 'skovel' (fsv. skofl, no. dial. skŏvl Ross), motsvarande sörb. *skǫ́vəʟ*, skeem. *skǫ́vəʟ*, vgm. *skǫvəʟ*, *skóvəʟ* (Landtm. 1 ock r, s. 59, Sundén Västgötasocken s. 14, Ljunggren Sv. landsm. 1913: 89). Föreligger påvärkning av skovor (fvn. skófir) o. d.?

Anm. 5. *past* m. 'post' är sent riksspråkslånord.

§ 27. Avvikelser från huvudreglerna.

a) ŏ → ǫ i slutljud, före bortfallet dh:

knǫ[a] v. knåda	*sǫ* n. (kött-)soppa[3]
lǫ̀-vé v. låda vid	*trǫ* v. trampa[4].

Jfr vidare: *lǫ* Fränd 'ludd', *gǫ̀əm* Högsäter (Valbo hd) n. pr. 'Gudhem'[5].

Liknande utveckling föreligger i Solørsmålet, t. ex. bø̄ 'bud', sø̄ 'kødsuppe'[6], mø̄ 'smuler af halm, træ og lign.' (fvn. moð), även lø̄iŋn 'lodden' (ABLarsen Solør, ss. 95, 134). För bohusmålen uppges egendomliga former: sörb. *sø* 'sjudning', *knǫ̀a* 'knåda', men *trǫ* 'trampa', *lǫ* 'låda'; skeem. *lø* v., *sǫ*, *knǫ* ~ *knǫ̂*, *trǫ*, *bǫ* 'bud' (i skeem. representerar ǫ även ibland eljest ŏ, t. ex. *mǫ̀sə* 'mosse', *spǫr* 'spår'). Däremot står i inljud *ǫ* i *lǫ̂n* 'luden' (ovan s. 87).

a) *knǫ* Fränd.

1) Enligt Ortnamnskommitténs otryckta samlingar
2) Dialektformen förefaller något misstänkt.
3) Fsv. sodh (~ sudh). 4) Fsv. trodha (~ trudha).
5) SOÅ. 18: 36 f. (Gudim 1541, Göum 1708).
6) »Nogle St. [på Østlandet] Sø» Aas. s. v. sod; sø förekommer även i dansk-norska riksspråket (F.-T. 940, Torp-Falk Dansk-norskens lydhist. s. 22).

b) ŏ → *a* framför k,

1. i gammal kort stavelse:

lak[a] n. lock	*ràkə*[d] m. råge[3]
làka[b] f. dörrklinka e. d.[1]	*stràkə*[e] m. stråke
màka[c] v. mocka, göra rent[2]	*tàkə-sæȷ*[f] v. maka sig[4];

2. i lång stavelse:

dàka f. docka	*rak*[h] m. rock
sàlʳəkák m. sölig person	*skak* m. skock
làka v. locka	*sak* m. socka, grov ytterstrumpa
nak[g] adv. nog[5]	*sákər* n. socker
àkən pron. vilken[6]	*stak*[i] m. stock
àksə m. oxe	*tràkʳa* v. tråckla[8].
àkl̥lbæștrẹ n. oxel[7]	

Hit hör nog inte, som Kallstenius för värmländska bärgslagsmålet s. 160 antar, konjunktionen *a* 'ock'. Enligt Kallstenius har utvecklingen »möjligen» varit ok → *'ak* i svagton → *ay* → *a*. Denna förklaring opererar ju med stora svårigheter. *a* 'ock' (i stället för *'ə*) måste ses i sammanhang med ordet att, som också — märkvärdigt nog (jfr nedan s. 103) — heter *a*; dessa ord ha som bekant tidigt sammmanblandats (se utförligt Östergren i SoS. 1: 82 ff.; jfr ABLarsen i MM. 1914: 152).

Under det att övergången ŏ → *a* framför kk är vida spridd — den föreligger t. ex. i värmländskan[9], Solørsmålet[10] och

[a]) *lak* Fränd, lok Gunn (Bond. 328). [b]) *làka* Fränd. [c]) *màka* Fränd. [d]) *ràkə* Fränd, roke Ör (Bond 307). [e]) *stràkə* Fränd. [f]) *tàka-sæȷ* Fränd. [g]) *nok* Fränd, nokk, nåkk Ör (Bond 305), nokk Gunn (Bond 346), nock (: Bock) Dahlstierna (Trogna Heerden 62). [h]) *rak* Fränd. [i]) *stak* Fränd.

[1]) Av trä; fsv. loka (~ luka) 'lucka'.

[2]) I fähus; fvn. moka, vgm. *mŏka* (Sandström ŏ ock ŭ, s. 10).

[3]) Vgm. *ʌŏkə* (~ *ʌàkə*, Sandström ŏ ock ŭ, s. 10); jfr fsv. roka v. 'råga'.

[4]) Fvn. þoka. [5]) Mlt. nôch (F.-T. 769). [6]) Fsv. holkin.

[7]) Denna form med *a*, som även träffas i bohusdialekterna, gör väl rätt osannolik den förslagsmening, som framställes hos Noreen VSpr. 3: 97, att ordet skulle vara identiskt med fsv. fda. ōxl 'växt', 'svulst'.

[8]) Mlt. *trokelen (F.-T. 1286).

[9]) Noreen Fryksd. ljudl. s. 20, Ordbok Fryksd. flerest., Kallstenius s. 159 f.

[10]) ABLarsen Solør, s. 151.

vgm[1]. — tycks övergången ŏ → *a* framför enkelt **k** vara i det närmaste inskränkt till Dal (dock icke hela, ifall Bondesons ovan anförda **lek**, **reke** från Nordals härad äro riktiga) ock Bohuslän (jfr nedan). Möjligen gäller ljudlagen i någon utsträckning för Västergötland att dömma av *ʜakə*, som enligt Sandström ŏ ock ŭ, s. 10 är lika vanligt som *ʜəkə;* däremot *knəka*, *ləl*, *məka*, *trəka* (Sandström a. st.). Sörb. har *lag*, *måga*, *råge*, *strag* 'stråk', *stråge;* skeem. *mågə*, *rågə*, *tågə* 'dimma' m. m., men *ə* som det synes efter *l* (se nedan s. 107). Solør har ɐ (motsvarande *e* eller *ə* i svenska dialekter enligt ABLarsen a. st.).

Anm. 1. Om *ǫk* 'ok' se under e nedan, s. 95.

Anm. 2. Härledningen av förra leden i gårdsnamnet **Låkungerud** *lakóŋərə* i Holms socken, Nordals härad, är enligt SOÅ. 15: 39 obekant. Äldre former: **Låckungerud** 1653, 1725, **Låckungerödh** 1660, **Låkungerud** 1665, 1877, **Lockwnderwdh** 1567, **Låkungerödh** 1586. Jag föreslår att här se ett släktnamn ***Lokkungar** till mansnamnet **Lokke**, varom se Sahlgren NoB. 1914: 252 ff. ock där citerad litteratur. I dessa trakter förekomma inga namn på **-unga**, **-inga**, men väl sammansättningar av dylika släktnamn med **-by**, **-rud**; jfr **Trollungebyn** (Dalskogs sn, SOÅ. 15: 14), **Svalungebyn** (Örs sn, sst. 98), **Svennungerud** (Järns sn, sst. 58 f.). I ***Lokkungarudh** övergår **o** till *a* framför **kk**, som sedan förkortas, då akcenten faller på andra stavelsen.

c) ŏ → *a* framför **ng**: *kaŋ*[a] m. 'kung'[2]; [*kàlsáŋər* s. pl. 'kalsonger'].

Anm. 3. Något ord, som visar utvecklingen av fonemet **ŏgg**, känner jag icke; märk likväl, att **dǫgg** uppträder som *dəg* (nedan s. 99). Från Grinstads sn, Sundals hd, föreligger *kágən* 'Kåggen', en ö (**Koggen** 1765, 1776, **Kuggen** 1773), av Ortnamnskommittén sammanställt med fsv. **kogg**, fvn. **kuggr** 'fartyg med bred, oval form' (SOÅ. 16: 178, 176).

d) ŏ (ǫ) → *o* framför **rd** (*ɽ* eller *ḍ*), **rn** ock (delvis) **rt**,

1. framför **rd**:

α) *bǫɽ* n. bord
ɩfjǫ́ɽ adv. ifjol
jǫɽ m. gjord[3]
jǫɽ f. jord
nǫɽ adv. norr, *nǫ̀ɽarə* adj. norra, *nǫ̀ɽbákən* n. pr. Norra Backen, m. m.
ǫɽ n. ord;

[a]) *koŋ* Fränd, **kong** Ör (Bond 303), Gunn (Bond 325 o. s. v.).

[1]) Sandström ŏ ock ŭ, s. 20 f.

[2]) Fsv. **konger**. Ett uttal med **å** ligger väl ibland bakom änsv. **kong**, som väl eljest representerar uttalet **koŋg**; Noreen VSpr. 3: 110.

[3]) Jfr Noreen VSpr. 3: 100.

β) *jǫ̀ḍə* pret. 'gjorde', *lǫ́ḍa* m. 'lördag'[1];

Undantag bildar *tə̀ḍývəl*[a] m. 'tordyvel'. Motsvarande former föreligga från vgm. (*təḍıvəl*, pl. *təḍıvla*. Landtmanson 1 ock r, s. 50), sörb. (*tə̀ḍøvəl*) ock skeem. (*tə̀ḍývəl*); däremot fryksd. *tàrndıvæl* (AN.) eller *tǫ̀ḍývæl* (JM.), österut tor(n)- (Hesselman i och y, s. 108), no. dial. tor- (Aas., Ross); fsv. pl. torddøffla (en gg: MB. 2), isl. tordýfill (så EJonsson, JThorkelsson (Supplement 2), Fritzner₂ (med citat från Dropl. ock Herv.), Hægstad-Torp ock Zoëga, torfdífill Björn Haldorson, Vigfusson tordyfill); jfr om ordet Hesselman a. st. ock där citerad litt., F.-T. 1272 f., Noreen VSpr. 3: 101. För att förklara alla dessa former måste man säkerligen räkna med olikartade folketymologiska påvärkningar; formen i äm. (o. s. v.) kunde tänkas utgå från den form torfd., varom se Bugge Ark. 2: 219 f. (jfr också da. tørvebasse 'fællesnavn for forskellige store insekter af skarnbassernes og løbebillernes orden' Feilberg).

2. framför rn:

hǫŋ n. horn

kǫŋ n. korn

lìktǫ́ŋ m. liktorn, *nýpətǫ́ŋ* s., *nýpətǫsbùsk* m. nypon (-buske);

3. framför rt:

α) *boṭ* adv. bort (~ *buṭ*)

bòṭə adv. borta (~ *bùṭə*)

fjòṭan kard. fjorton

foṭ adv. fort

joṭ sup. gjort

joṭ m. jort

ɉòṭḷ m. kjortel

koṭ n. kort

loṭ m. lort[2]

ʃòṭa f. skjorta;

β) *keṭ* adj. kort.

Ensamt med sitt *e* står sålunda *keṭ*. Det finns ingenting som direkt förbjuder antagandet[3], att *o* inträtt endast före antesonantiskt rt: *boṭ* kan ha vokalen från *bòṭə*, *joṭ* sup. från

---

[a]) *teḍývəl* Fränd.

[1]) Man måste tydligen utgå från ŏ, vare sig man — som jag snarast är benägen — ansluter sig till Noreens förklaring (Svenska etym. s. 42 f.; jfr även SOÄ. 2: 62) eller till Wigforss' (SHF. s. 184 ff.). Annorlunda men oantagligt Kock Ark. 20: 63 ff., spec. s. 68 (jfr även Beckman Ark. 11: 234, F.-T. 682, 1513).

[2]) Lty. lort (Noreen VSpr. 3: 103).

[3]) Kock (Ark. 9: 236), Ljudhist. 2: 133 f., Noreen Aschw. gr. § 129, 2, VSpr. 3: 101 ff.

gjorde, *jot̜* m. från böjda former (väl för övrigt lån från rspr.). Emellertid har Wigforss (SHF. s. 309 ff.) framfört en mycket tänkvärd kritik av denna uppfattning; särskilt är det ju otroligt, att i ordet **fort** komparationsformerna helt skulle undanträngt det ljudlagsenliga ***fårt**. Wigforss anser det därför »rimligast att också för svenska rspr. anta regelbunden förlängning av ŏrt även i slutljud» (a. a. s. 311). **Kort** är sent lånord (enligt W.). — Emellertid blir saken dock för äm. i någon mån tvivelaktig genom den egendomliga behandlingen av fonemet ărt (se ovan s. 46).

Anm. 4. Huruvida *jòt̜a* v. 'idissla', *jot̜* s. 'idisslad föda' utgå från ŏ (ǫ̆) eller ō, är oklart. Å ena sidan ha vi fvn. **iórtra** 'idissla', å andra sidan sv. dial. **jorta, järta, järmta, järmtra, jämta, järptra** Rz, Vendell, no. dial. **jorta**, därjämte **urta** (jfr även **järfwa** 'idissla' Levin Möller 1745 = no. dial. **jarva** 'gnave, tygge' Aas.). Det synes, som om folketymologiska ombildningar ock anslutningar till andra ord förelegat i orden för 'idissla'; jfr även Hellquist Ark. 14: 37 f. F.-T:s behandling av **iórtra, jorta** (s. 162) är oklar ock ej antaglig. Jfr Åström Degerforsm. s. 36 (60), Lindgren Burträskm. s. 54 f. Om fvn. **iórtra** yttrar Lindgren: »både Fr.$_2$ ock Vigf. ha **jórtra**, som dock knappast kan vara riktigt; blott ett citat finns» (s. 54). **Jórtra, jórtr** är emellertid väl styrkt från nyisl.; se Björn Haldorson 1814 **jórtra, jórtr** n., **jórtr-peníngr**, Cleasby-Vigfusson **jórtra, jórtr, jórtr-dýr, -kvikendi**, JThorkelsson Suppl. III: 1 **jórtra, jórtur, jórturdýr**.

e) ŏ → *ǫ* i uddljud framför vissa konsonanter ock konsonantförbindelser:

ǫk n. ok	*ost* m. ost
òɫka[a] v. orka	*ót̜ər*[b] m. utter[1].
orm m. orm	

Annan behandling av ŏ i uddljud föreligger i *ød̜*, *ød̜ə*, *ør̜ə*, *ørv* (ovan s. 89), *àk̜ən*, *àksə*, *àkƛlbæs̜t̜rē̜* (b ovan) samt i de nedan under f anförda orden. Framför rm (jfr *orm* ovan) möter en avvikande utveckling i *ørmøs̜ƀən* n. pr. 'Ormansbyn'[2]. Kanske har man folketymologiskt associerat namnet med **orre** (*ør̜ə*) ock **mosse**. På gårdens ägor ligger en mosse, som nu kallas

a) *òɫka* Fränd, **olka** Henr 25 o. s. v., **oɫka** Gunn (Bond 355).
b) *ót̜ər* Fränd.

1) Fvn. otr.
2) Till fsv. **Ormand** (← ***Ormmund**); **Ormusbÿen** 1541 (SOÄ. 19: 190, Lundgren Personn. 189).

Orremossen *òṛɔmósṇ* (SOÄ. 19: 303). Anslutning till gårdsnamnet *tòrmósbɔn* 'Tormansbyn' kan man knappt anta, då gårdarna ej ligga nära varandra.

f) ŏ → *a* i uddljud framför labialer(?):

áfta adv. ofta	*ạvafør* adv. ovanför
ạvarə adj. övre[1], *ạvast* sup. överst	*ạpən*[a] adj. öppen, glupsk[2].

Om formerna *op*, *òpə* 'upp, uppe' se s. 117.

Samma ljudlag synes gälla för skeem. ock solørsm.:

Skeem.: *ạvarə* etc. 'övre', *ávər* 'över', *ạbən* 'öppen', *áfta*, *ap*, *àpə* 'opp, oppe';

Solørsm.: **å̄'vər** (men **øvrə, øfst**, ABLarsen Solør, s. 127), **åftə** adv., **åfrə** v. (emellertid även **skåftə** 'forsømme arbeidet'[3] — men **lɐft** 'loft', Larsen a. a. s. 128). Däremot **oppiŋn** (**o** = *o*), »påvirket af **opp**» (Larsen a. a. s. 125).

För andra dialekter gäller ljudregeln, som det förefaller, endast i kort stavelse:

Sörb.: *ạver*, *ạvara*, *ạvafər* m. m.; *ạban*; men *əfta*;

Fryksdalsm.: *ạva* (~ *ə̣va*) 'ovan', *ạvær*, *ạvæst*[4]; men *əfta*, *əp*, *əpə*.

Anm. 5. I bohusdialekterna — ock Solør? — tycks ŏ även efter **h** före labial i någon utsträckning ha givit *a*:

Skeem.: *hạbə sa* 'gå baklänges (om hästar)', fvn. **hopa**, *hàṿal* 'solv', nisl. **hafald**, nno. **havald**, pl. **hovold** 'væversylle' Aas., äm. *hə̀ṿəl*. Det andra *a* beror väl på vokalharmoni; vokalharmoniska tendenser torde icke saknas i skeem. (Lindberg s. 163).

Sörb.: *hạv* '(konunga-)hov', *hàṿal*; däremot *həṿ* 'tillräcklig jäsning', *hə̀ṿa sæ* 'få tillräcklig jäsning' ock i lång stavelse *həp*, *hə̀pa*.

Solørsm.: **hå̄v** n. pr. 'Hof' (Larsen a. a. s. 127).

g) ŏ → a? I ett par ord ser det ut som om ŏ skulle ha givit *a* (*a*), *a:*

hàpa v. 'gå baklänges (om häst)': fvn. **hopa** (sammanställningen gjord åtminstone redan hos Rz s. 243, Noreen Ordbok Fryksd. s. 39); jfr skeem. *hạbə sa* (se ovan), östsv. **hopa** 'ro baklänges' Vendell.

[a]) *ạpən* Fränd, **åpna** 'glupska' Ör (Bond 59).

[1]) Jfr fvn. **ofarr**.

[2]) Fvn. **opinn**.

[3]) Lty. holl. **schoften** (Aas. s. v. **skofta**, F.-T. 1017).

[4]) Däremot bärgsl. *ə̣va* (Kallstenius s. 39), *ə̣vər(ə)*, *ə̣vəst* (Kallstenius Bärgsl. forml. s. 39).

rav[a] f. 'röv': denna form återfinnes i bohusdialekterna ock fryksdalsmålet; däremot ha Fränd. ock bärgsl. *rǫv*, varmed överensstämmer Solørs **rëv**; Södra Halland har *ror*, vilket kan återgå på *róf, men icke är den regelbundna utvecklingen av **røf** (Wigforss SHF. s. 181 f.). Om formen i Solørs-målet yttrar ABLarsen (a. a. s. 127): »Oldn. **rauf** har, som i de fleste egne med en høiere materiel kultur, faaet en uregelmæssig form ved vekselvis optræden af snerperi og cynisme» (liknande i Kristiania bymål, s. 61). Denna förklaring biträdes av Wigforss SHF. s. 182. Jag har emellertid svårt att tro, att det beträffande detta ord finns någon större anledning att ådagalägga »snerperi». I äm. är *rav* ingalunda något anstötligt ord (på något sätt jämförligt med t. ex. ord för sexualia[1]). Pa samma sätt upplyser Feilberg om ordet **røv** i Jylland (se Ordb. III: 128), att det »kan bruges i det bedste selskab og er ikke usømmeligt». Detta kan däremot, enligt Wigforss SHF. s. 182 »numera [obs.!] knappast tillämpas på ordet i SH., icke ens i avlägsna bygder, åtminstone inom tongivande kretsar [sic!]». Runt om det sammanhängande område, som har *rav* (äm., v. Värmland, Bohuslän), råda som ovan nämnts former, som med Kallstenius s. 172 kunna förklaras ur *róf, avljudande med **rauf**, jfr no. dial. **róv** n. 'rift, aabning' Aas. (östra Värmland, södra Dal, södra Halland, Solør). Man frestas härav onekligen att anta, att även *rav* på ett eller annat sätt återgår på *róf. Formen *rǫr* i skeem. förklarar Lindberg (s. 159) mer fyndigt än övertygande som kompromiss mellan **rass** ock **röv**.

ragn s. '(fisk-)rom'[2]; jfr sörb. *ragna* m. 'rom', skeem. *ragn* f.: formen i skeem. »utgår», anser Lindberg s. 175, »från sista leden i sammansättningar», liksom *brihålt* Bredhult, men *hølt* Hult (»kort o synes hafva delabialiserats till a-ljud, troligen endast när akcenten försvagats» a. st.).

snar[b] n. 'snor', *snarətə* adj. 'snorig': se Noreen Sv. etym. s. 67.

[a]) *rǫv* Fränd. [b]) **snør** Lignell 106.

[1]) Vid frågor rörande dylika svarade LJ.: »det vet jag inte», under det att han använde *rav* som den naturligaste sak i världen.

[2]) Fvn. **hrogn** o. s. v., överallt med o. Märk dock shetl. **rang** (< *ragn) 'rogn' Jakobsen Et. ordb. 635; enligt Jakobsen Det norrøne sprog på Shetland s. 121 skall dock fvn. ó i några ord ha givit shetl. a.

§ 28. Äldre ǫ.

A. kort stavelse.

1. *drǫg*[a] f. 'sidländ mark (dalsänka)', *sąg* f. 'såg'.

Se om **dråg** vFriesen Nord. stud. 276 ff. Här uppvisas, att ǫ̆ har givit *ą* framför **gh** inom ett rätt stort område. Till detta område hör således icke Äm. Området för övergången »synes», säger vFriesen a. a. s. 280, »ha varit Svealand, möjligen (?) äfven Vestergötland och Östergötland; dock ej dettas sydligaste härad». I Västergötland växlar *drɑ̣ɣ* med *drąɣ*; båda formerna finnas t. ex. belagda från Barne härad (Sandström ŏ ock ŭ, s. 24). Sörb. har *drąw*[1], Solør **dråg** (ABLarsen s. 89, 150). Dalsland bildar som ofta eljest intet enhetligt område. Så vitt framgår av SOÄ., står i Vedbo hd *ǫ* (*ɑ̣*), i Tössbo, Nordal ock Sundal *ą*:

a) Vedbo, Dals-Eds sn: *drɑ̣̀ga* (sic!)[2] 'Drågen' SOÄ. 19: 9, *ẹkədrɑ̣ga* 'Ekedrågen' sst. 23;
Håbols sn: *ẹ̀kədrɑ̣ga* (!) 'Ekedrågen' sst. 41;
Steneby sn: *drǫ́ga* 'Drågen' sst. 113;
Tisselskogs sn: *drǫ́ga* 'Drågen' sst. 131;

b) Tössbo, Fröskogs sn: *drą́ga* 'Drågen' SOÄ. 17: 17;
Nordal, Skålleruds sn: *drą́ga* 'Drågen' SOÄ. 15: 73;
Sundal, Bolstads sn: *drą̀gəra* 'Drågarna' SOÄ. 16: 23;
Sundals-Ryrs sn: *drą́ga* 'Drågen' sst. 149, *drą̀gæŋa* 'Drågängen' sst.

Nsv. **såg** har enligt vFriesen analog upprinnelse. Här har emellertid äm. *sąg*. Denna form skulle då vara påvärkad från rspr. eller dialekter med **ǫgh** → *ąg*, ock detta torde vara ganska rimligt. I västra delen av Vedbo härad (intill Ärtemark) råda former med *ą* av detta ord (jfr även sörb. *sąw*, skeem. *saᴜ̯*). I SOÄ. finna vi

Dals-Ed: *sągəɣąnə*[3] St. 'Sågtjärnet' SOÄ. 19: 222;
Håbol: *są̀gæŋa* 'Sågängen' sst. 47, *są̀gəmǫn* 'Sågemon' sst. 51;
Nössemark: *są̀gəmǫn* 'Sågemon' sst. 79;

a) **dråg** Lignell 104.

1) Skeem:s *drɐᴜ̯* visar ingenting; jfr nedan s. 106, not 7.

2) Akcentuppgifterna i SOÄ. äro — som jag haft tillfälle att konstatera — ofta felaktiga.

3) Dock även *są̀ʃæŋə*, vilket gör intryck av riksspråksform (märk *æ̨*!).

Rölanda: *sǻgəmyra* 'Sågemyren' sst. 101;
Torrskog: *sága* 'Sågen' sst. 143;
Töftedal: *sǻghusə(t)* 'Såghuset' sst. 153. Däremot ha vi liksom i äm.: Steneby *sága* 'Sågen' sst. 113.

I Valbo härad föreligger från Färgelanda sn *sáγən*(!) 'Sågen' (2 st.), *saγəbakən* 'Sågebacken'[1], från det söder därom belägna Torp *sáγa* 'Sågen', *sàγkulanə* 'Sågkullarna'[2]. I de östliga häraderna råder *a*; belägg från Tössbo: Edsleskog SOÄ. 17: 118, Mo ib. 37, Tösse ib. 51, 55; från Nordal: Dalskog SOÄ. 15: 7, Holm ib. 35, Skållerud ib. 63, Ör ib. 134.

Antagligen har äm. (liksom också Stenebymålet) haft formen **sag**, men genom inflytande från dels riksspråket, dels granndialekterna i öster uppgivit den till förmån för **såg**.

2. *γak* f. 'haka på häst'[3]: i ställningen före **k** har således ǫ̆ behandlats liksom ŏ (icke som ǫ före **g**). I andra närbesläktade dialekter överensstämmer i stället behandlingen av **ǫg** ock **ǫk** gentemot **og**, **ok**. Så t. ex. i Solør, där vi ha **våk** f. 'sted, hvor isen ikke lægger sig' liksom **drãg**, men **løkk** n. 'låg' (ABLarsen, Solør 89), fryksd. *γak* f. 'käke, käft' liksom *sag*, men *strǫk* 'stråk', *tǫg* 'tåg'.

3. *hòvəl* s. 'solv'[4] (med värbet *hòvla* 'solva') har vokalförkortning före **v**.

4. *γət* n. 'kött', *smǫr* n. 'smör': vokalkvaliteten i *smǫr* tyder väl snarare på att vi ha att utgå från **smiǫr** än från **smør**.

Ord med urspr. ǫ̆ före *l* återfinnas s. 159, före **rd**, **rt** s. 93 f., **huvud** o. d. under äldre ŭ.

B. I lång stavelse[5].

1. I regeln behandlas ǫ som **o**:

døg f. dagg
fløt m. fästing (Ixodes)[6]
knøt m. knott; även föraktligt om andra små varelser[7]

[1]) SOÄ. 18: 13, 21.
[2]) Ortnamnskommitténs otryckta samlingar.
[3]) Jfr käk(e), nno. kjake.
[4]) Nisl. hafald Vigf., no. dial. havald, pl. hovold Aas.; jfr F.-T. 386.
[5]) Inklusive urspr. ǭ, förkortat framför tt.
[6]) No. dial. flott, flaatt, sv. dial. flått; F.-T. 230.
[7]) Sv. dial. knott, knatt, knätt Rz; jfr F.-T. 546. Ordet kan emellertid även återgå på äldre ŏ: se Noreen Sv. etym. s. 45, VSpr. 3: 327. I knott (i flera olika betydelser) ha nog minst två olika ord sammanfallit.

lǫp m. liten groda[1] — *λlǫt* m. slåtter[3]
skǫ̀da[a] f. dimma[2] — *sǫp* m. svamp[4].

2. ǫ → *o* framför st: *kòsta* v.: *k. lǫv* 'hacka löv till foder åt får,' *kòstə* m.,*lǫ̀vkóstə* m. 'kvast, knippa, bukett', *trost* m. 'trast'. Jfr däremot med gammalt o *frøst, kǿsta, røst.*

»Af mig ubekendte grunde repræsenteres ǫ af o i trost (m.) og aŋnor (f.)», säger ABLarsen (Solør 89) ock antar således þrǫstr → *trost* (i Solør). Se även densamme i MM. 1914, s. 163. Samma mening uttala Noreen Fryksd. ljudl. § 59, Kallstenius s. 169, vFriesen Nord. stud. s. 276, EOlson Ark. 28: 314 f., F.-T. 1288. Mot denna åsikt vänder sig Hultman Hälsingelagen, s. 67 f., som anser, att sv. dial. *trost* måste ha »närmast framgått ur þrōst», då ju enligt H:s mening ǫ »kvarstår som o» endast före guttural konsonant ock dentalt l, men eljest åter övergått till a (Finl. bidrag s. 94 ff., Häls. s. 67). Även Wigforss SHF. s. 242, not 2, talar om »det osannolika i antagandet av *þrǫst- → *trost*», men jag får av hans framställningar (ss. 242 f. ock 365 f.) icke någon klarhet om hur han tänker sig sammanhanget.

Först hos Wigforss (a. a. s. 365 f.) har, synes det, sörb. *kòste* 'blomsterkvast' indragits i diskussionen. W. håller för sannolikt, att här föreligger en utveckling ur uǫ (alltså ← kuǫst).

Vid betraktande av motsättningen mellan äm. *kòsta, kòstə, trost : frøst, køsta, røst;* sörb. *kòste, trost : kǿst(a), frøst;* skeem. *trost : køst(ə), frøst* är det svårt att undvika att dra den slutsatsen, att i dessa dialekter ǫst givit ost (jfr även ABLarsen MM. 1914: 163), men ost øst, även om det kan synas i någon mån egendomligt. Den i andra svenska dialekter spridda formen *kast* (så t. ex. i vgm. ock vrml.) bör nog med Lidén (hos Lindberg s. XXI) förklaras ur kwaster med a förlängt framför st.

3. ǫ → *a* framför ng(?): *làŋə* adv. 'längesedan'[5]. Om ordet icke

[a]) *skàda* Fränd.

[1]) No. dial. lopp, lappe Aas.; jfr Aas. s. v. lopp, F.-T. 654 f.
[2]) Sv. dial. skadda; F.-T. 1016 f.
[3]) Fvn. slǭttr.
[4]) Jfr Noreen Aschw. gr. § 72; däremot enligt F.-T. 1108 ock 1209 ← *swumpa-, avljudande med *swampu-.
[5]) Fvn. lǫngu; jfr Hultman Hälsingelagen, s. 12, Noreen VSpr. 3: 318, Linder SMöre, s. 102.

är påvärkat av adj. **lång**, visar det, att **ǫng** givit samma resultat som **ong**. Jfr även *hąŋk* f. 'hank' (ovan s. 52).

4. ḭǫ → *jɵ*: *bjɵrk* f. 'björk', *bjɵɳ* m. 'björn'.

5. ǫ → *o* framför **ggu**: *hòga* v. 'hugga'. Märk däremot ǫ → ɵ framför **gg** i *dɵg* 'dagg' (se ovan s. 99); jfr Lindberg s. 166.

§ 29. ɵ för äldre ă.

Det har synts mig lämpligt att här i ett sammanhang diskutera en del ord, där ɵ synes återgå på ă:

bɐlétn̥ adj. belåten	*skɵp* n. skåp
frɵ̀ga v. fråga	*skrébuk* m. skråpuk
gɵ̀və pret. konj. gåve	*ƛlɵ* v. slå (ferire)[1], *ƛlésɓą́* n. slagsmål
hɵl[a] n. håll	*sɵ̀ldə* (~ *sæ̀ldə*)[c] pret. sålde,
hɵ̀la[b] v. hålla	*sɵlt* (~ *sælt*) sup. sålt
ɪfrɵ́ prep. ifrån	*sɵn*[d] adj. sådan
lɵ̀da f. låda	*sɵ̀sɐm* konj. såsom
lɵg adj. låg	*vɵ̀la* v. vålla
pléstər n. plåster	*ɵ́lər* m. ålder.
skɵ̀la v. skålla	

För värmländska bärgslagsmålet uppställde Kallstenius (s. 145 f.) följande ljudregel: »Omkring 1400 befintligt ō (ǫ ← ā), vilket kommit att förkortas antingen i ställning framför mer än en kons. eller i svagtonig ställning, övergick därvid till ɵ samt följde sedan med i utvecklingen till ɵ.» Exemplen äro följande: *slɵt* 'slåtter', *slɵ* 'slå', *slɵs* 'slåss', *lɵs* 'låtsa', *hɵ̀lə* 'hålla', *ʃæ̀svɵ́l* 'självsvåld'[2], *lɵ̂d* 'låda', *ɵt* prep. 'åt', *nɵr* 'när' (fsv. **nār**), *hàbɵshɵ̀ta* fsv. ***Haghbarþshyttan**. »Oförklarade kvarstå de långvokaliska *bɐlétn̥* fsv. **belātin**, *ǫ̀rélɪ* 'vårdslös', *vɵ̀lə sæ* 'bry sig om' jfr fsv. **varþa**, *drɵ̀plɪ* 'dråplig' fsv. **drāpliker**, *grànlɵ́t* jfr fsv. **lāt**. Märk även t. ex. *ɵ̂t* 'åtta', *ɵ́lər* 'ålder', *sɵl* 'såll', *jásvɪk* ortnamn» (Kallstenius, s. 146).

Såsom Kallstenius här redan antyder ock Sandström (ŏ ock ŭ, s. 17) understrukit, bevisa exemplen ingen allmän övergång

---

[a]) **hɵll** Ör (Bond 304). [b]) **hɵlla** Gunn (Bond 319). [c]) **sɵlde** Ör (Bond 159). [d]) **sɵnt** 'sådant' Gunn (Bond 314).

---

[1]) Men *ƛlą* 'slå gräs'.
[2]) Nordmark *vɵ̀lə* (FVikland hos Kallstenius, s. 146, not 11).

ā → ɵ vid förkortning i starktonig ställning. Vad *sḷɵt* 'slåtter' beträffar, utgår tydligen denna form från en äldre u-omljudd vokal, något som också Sandström (a. a. s. 18) antar för vgm. *şḷɘt(ər)* ock Lindberg (s. 161) alternativt för skeem. (*tɘt* 'tåt' ock) *slɘt*. Vidare böra *ọvéln* ock *ṙḛlə sæ* elimineras, enär dessa säkerligen med Sandström måste anses utgå från ö-former (jfr Hesselman i och y, s. 210).

Ungefär på samma ståndpunkt som Kallstenius står Lindberg rörande skeem. § 78: »å (← ā) palat[aliseras] i en del ord på grund af försvagad akcent och stundom kanske endast på grund af tidig förkortning före lång vokal [läs: konsonant], t. ex. *ifrɘ́* 'ifrån', *slɘ* 'slå', *vɘ̀lmɘ́l* 'vadmal', *hɘv* 'håv'[1], *hɘ̀lə* 'hålla', *vɘ̀lə* 'vålla'[2], *şɘ̀rɘl* 'kärl' (← pl. kerǫld?), *hɘ̀lkə* 'halka' (?), *grɘ̀bḛn* 'gråben', *blɘ̀gɘn* 'blaggarn', *ɘ̀bər* 'abborre'; *lɘ̀də* 'låda' skall vara sent lånord med ljudsubstitution (om *tɘt*, *slɘt* se ovan).

För vgm. uppställer Sandström (ö ock ü, s. 16) den regeln, att »ɘ har uppkommit ur å ← ā i icke-huvudtonig ställning». Han anför följande exempel på ɘ för å: *ɘḷər* (~ *aḷər*) 'ålder', *hɘḷa* 'hålla', *hṳ̀sɘ́ḷ* 'hushåll', *lɘm* (~ *lam*) 'lam', *ɘt* 'åt' (prep.), *şḷɘ* 'slå', *lɘda* 'låda', *sɘldə* (~ *saldə*) 'sålde', *nɘr* 'när', *lɘta* 'låta', *granlɘt* 'grannlåt', *bəlɘtən* 'belåten', *gɘva* 'gåva', *vɘḷa* 'vålla', *vɘld* 'våld' (s. 19), *ẹ̀kɘ́ḷa* (~ *àḷa*) 'ållon', *skɘp* 'skåp'. Sandström förklarar nu *hɘḷa*, *lɘta*, *şḷɘ* ock *sɘldə* (»om detta uttal är annat än en individuell egenhet hos meddelaren» — det uppges dock från »ett par» socknar) som uppkomna i proklitisk ställning; *bəlɘtən* skall ha fått ɘ från *lɘta*; »*ɘt* ock *nɘr* stå vanligen i icke-huvudtonig ställning»; i *ẹ̀kɘ́ḷa*, *hṳ̀sɘ́ḷ* ock *gràṇlɘ́t* »har senare leden ju stark biton», ock ur dylika sammansättningar skola också ha utlösts *ɘḷər* (»jfr *gàṃəşɘ́ḷər* ålderdom»), *lɘm* (»jfr *jèṃəlɘ́m*, *sǫ̀əlɘ́m* etc.»)[3], *gɘva* (»jfr *màtnasg̃ɘ́va*, *brṳ̀gɘ́va*») ock eventuellt — om ordet är inhemskt i dialekten — *lɘda* (jfr *bǫ̀şḷɘ́da*, *bɪ̀rǫlɘ́da*)[4]; *vɘḷa* förklaras (s. 18) ha fått sitt ɘ från o-former av pret. (voltə); »*skɘp* är låneord».

---

[1]) L. föreslår här med tvekan utlösning ur sammansättningar som **kyrkhåv, fiskhåv.**

[2]) Här föreslås omljud: **vǫldum.**

[3]) För *lɘm* föreslås alternativt att utgå från en u-omljudd pluralform.

[4]) Så även Kallstenius s. 146, not 7.

Att en utveckling å → *ɵ* (eller dylikt) i svagton förekommer i en mängd dialekter, är alldeles oförnekligt. Jfr Noreen VSpr. 3: 113 f. ock där cit. litt., Grip Skuttungem. s. 70 ock där cit. litt., Wigforss SHF. s. 263. Från åm. torde hit höra: *ıfrɵ́* 'ifrån', *λlɵ* 'slå'[1] (varefter *λlɵ́sƀa* 'slagsmål'), *sɵn* 'sådan' *sɵ̀sam* 'såsom'. Från de andra dialekterna höra väl hit:

bärgsl.: *slɵ* varefter *slɵs*, *ɵt*, *nɵr*, *hàbɵshɵ́ta* ock kanske *lɵs* 'låtsa';
fryksd.: *slɵ*, *ɵt*, *lɵs(?)*;
skeem.: *ıfrɘ́*, *slɘ*, *sɘ́sum* 'såsom';
sörb.: *ıdɵ́* 'utav', *ıfrɵ́*, *slɵ*, *sɵ* 'så' (men betonat *sɑ*), *sɵ́sum*;
vgm.: *slɘ*, *ɘt*, *nɘr*, *lɘta(?)*[2].

Däremot vill jag icke förklara äm. *hɵ̀la*, *sɵ̀ldə* ur proklitisk ställning, dels emedan de böra ses i sammanhang med andra ord med *ɵ* för å före ld (ll), dels emedan de knappast torde förekomma särskilt ofta i proklitisk ställning.

Det står således fast, att å blivit *ɵ* o. s. v. i svagton[3]. Däremot måste det bestridas, att ljudlagen, som Sandström antar, gäller även för stark biton. Det torde över huvud taget vara mycket svårt att få några säkra fall, där en starkt bitonig stavelse behandlats annorlunda än en huvudtonig. Ja Hesselman (Västnord. studier 1: 9, not 2) går så långt, att han gör gällande, att »i alla nordiska dialekter gäller . . ., att lederna i genomskinliga (lättassocierade) sammansättningar, som normalt aksäntueras med starkton eller s. k. stark biton, fonetiskt behandlas alldeles lika som starktoniga enkla ord: **hus** och **tak** i sammansättningen **hustak** såsom **hus** och **tak** hvart för sig. (Sammansättningen är ljudhistoriskt = en ordfogning.) Visserligen har det för både äldre och yngre språkperioder uppställts flera olika ljudlagar, som skulle ha inträtt blott under s. k. stark biton . . . Men de låta icke bevisa sig[4].»

[1]) *slɵ* (l. d.) har dock bedömts olika. Hesselman Västnord. stud. 1: 75 anser *slɵ* (gentemot *slɑ*) vara det »klassiska exemplet» på specialutveckling av värb i trycksvag ställning. Däremot yttrar ABLarsen på tal om Solørmålets **slɐ̄** (ɐ representerar i Solor eljest äldre ŏ): »jeg kender idethele intet, der kan forklare dette ords form på Østlandet og i en del af Sverige. Hverken den aksentsvage anvendelse eller analogien fra subst. **slɐtt** (høslet) synes tilstrækkelig til at begrunde vokalovergangen» (Solør s. 87, not 1).

[2]) Jfr dock nedan s. 106 f. [3]) Jfr dock ovan s. 92.

[4]) Spärrat av H.

Åtminstone måste det anses förfelat att tillgripa en dylik förklaring i fall som *lsm : jèmə-*, *søəlsm* eller *slər : gàməṣslər*, där simplex måste ha varit (lika vanligt som eller) vanligare än kompositum ock där sammansättningens leder äro till den ytterliga grad tydligt urskiljbara. Är det S:s mening, att man, då det är fråga om ett »*jèmələm*», alltid använder detta långa ord? Nej i regeln säger man naturligtvis endast *lsm* ock använder *jèmələm*, blott då det särskilt måste framhållas, att det icke är frågan om ett *søəlsm*, o. s. v. Men S. är ju inte ensam om detta sätt att resonera.

Redan i Sandströms knappa material är det påfallande, hur ofta ett l följer efter (eller går före). Detta intryck bestyrkes, om man går till besläktade dialekter. Jag ger här först en sammanställning av former med följande ll ← ld ock ld:

a) Dalsl. (äm.): *hel* 'håll', *hèla* 'hålla', *skèla* 'skålla'[1], *sèldə selt* 'sålde sålt', *vèla* 'vålla', *élər* 'ålder'; Fränd. *èla* f. 'ållon'[2]; däremot äm. *fal* 'fåll', *fàla* 'fålla', *kal* 'kall', *sal*[a] 'såll'[3] [*sæla* sålla];

b) Vgm.: *hsla*, *hùssl* 'hushåll', hôll 'håll'[4], *sslda* (~ *saldə*), *vsla*, *vsld* 'våld', *slər* (~ *alər*)[5], *èksla* 'ekållon' (~ *ala*), fôlla 'fålla'[6] [*gsl* 'ofruktsam'[7]]; däremot *fal* 'fåll', *kalər* 'kall', *sal* [sälla sålla[8]];

c) Sörb: *hel*, *hèla*, *skèla*, *vèla*, *vèlsværk* 'våldsvärk', *élər*, *èla*, *fkerféldıə* 'flerfaldiga' [*gel* 'ofruktsam'[9]]; däremot *fal*, *fàla*, *sal* 'såll' [*sæla*];

d) Skeem.: *hsl*, *hslə*, *skslə*, *vslə*, *vsl* 'våld', *slər* (~ *álər*), *fkerfsldıə*, [*gsl* 'ofruktsam'[9]]; däremot *fal*, *fàlə*, *sal* [*sælə*];

e) Fryksd.: *hôl* (~ *hâl*), *skôl*, *èlræs* 'åldras' JM. (~ *álər* 'ålder' AN.); däremot *fal*, *fâl*, *sal*, *sâl*, *val*, *vâl*;

f) Bärgsl.: *hèlə* (~ *hâl*), *hel* (~ *hal*), *hùshél* (~ *-hál*), *hels* (~ *hals*) 'bråka', *ʃæsvèl* 'självsvåld'; däremot *álər*, *sal* [*sælə*], *sålt* 'sålde'[10];

[a]) grynesåll Gunn (Bond 315).

[1]) Fsv. skalda; jfr F.-T. 1018.

[2]) 'Ållon' heter i äm. *èkənøt* f. = "eknöt".

[3]) Märk urspr. ā: fvn. sáld.

[4]) Belfrage Verbet i vgm. s. 7; ô är hos B. = *e* eller *s*.

[5]) allerr Hof Dial. vestrog. s. 37.

[6]) Belfrage a. a. s. 7.

[7]) Förklaras av Noreen hos Sandström (s. 18) ur u-omljudd form; vilket för detta ord är rimligt.

[8]) Hof a. a. s. 287.

[9]) Om tackor.

[10]) Kallstenius s. 177, 167.

g) Solørsm.[1]: hɵᵘ/lə 'holde'[2], sɵᵘ/də ~ sɵᵘ/tə 'solgte', vɵᵘ/lə 'volde'; däremot a/lrü[3] 'aldrende', fa/lə 'ombøie kanten på tøi'. ABLarsen (a. st.) anser »vokalovergangen [i holde, solgte, volde] rim. foranlediget ved påvirkning udenfra».

För de bohusländska dialekterna (ock solørsmålet?) gäller således, att där ljudkomplexen åll(d) inträtt[4], har den utvecklat sig vidare till ɵll(d) l. dyl. För dalsl. ock fryksd. gäller detsamma med det enda undantaget *sa̠l* såll. Detta ord har i Bohuslän den anmärkningsvärda formen *sa̠l*[5], med värbet *sæ̀la* (sälla även belagt från äm., vgm. ock bärgsl.). Måhända beror äm. ock fryksd. *sa̠l* på kompromiss mellan sål ock sälla? Riksspråket kan ju också ha övat inflytande. I vgm. ock bärgsl. synes man däremot ha att göra med gränsområden med olika tendenser ock dialektblandning. För att få någon klarhet om förhållandet i vgm. måste man tydligen också ha detaljerade sammanhängande uppgifter från de enskilda sockendialekterna.

Av de övriga orden i äm. med *ɵ* för väntat *a* torde *skrɵ́bu̯k* 'skråpuk'[6] vara fullt regelbundet. Det synes nämligen gälla den regeln både för dalslands- ock bohusdialekterna, att å ger *ɵ* (*ɘ*), när det förkortas före bb. Jfr

sörb.: *ɵ̀brɵd* 'åbrodd', *ɵ̀bɵr* 'abborre'[7];
skeem.: *ɘ̀bər* 'abborre'[8];
dalsl.: *ɵ̀bɵrɕæŋ* n. pr. 'Abborrtjärn', 5 st. sjöar i Nössemarks sn[9], *ɵ̀bɵrəɕaŋə*, *ɘ̀bɵrəɕæŋə* 3 st. sjöar i Dals-Eds sn[10], *ɘ̀bɘrəɕæŋə* 2 st. sjöar i Töftedals sn[11]; *hɵ́bəl* n. pr. 'Håbol'[12]; *hɵ́byn* n. pr. 'Håbyn' (Färgelanda sn, Valbo hd)[12].

Beträffande de återstående orden synes det hart när omöjligt att komma till något säkert resultat. Även för dessa torde det

[1]) ABLarsen Solør s. 145.
[2]) Jfr bɵᵘ/lə 'bolle', stɵᵘ/lɵttə 'tåbelig, gal', hɵᵘ/t 'holt' o. s. v.
[3]) Genom tryckfel står hos Larsen allrü.
[4]) Se vidare s. 57.
[5]) Samma form finns t. ex. i degerforsmålet (Åström s. 51). Såld förhåller sig väl till *sa̠l* som bīlder till *bi̠l* (s. 83).
[6]) Ordet hör antagligen till skrå 'läder' (fvn. skrá); jfr Noreen VSpr. 3: 254.
[7]) Däremot med lång vokal *skra̠bugeansekte*.
[8]) *grɘ̀be̠n* 'gråben' hör väl ej hit, vi ha nämligen äm. *grɵ̀be̠n*, *grɵ̀be̠n*.
[9]) Se SOÄ. 19: 248.
[10]) Se SOÄ. 19: 212.
[11]) Se SOÄ. 19: 281.
[12]) Till adj. hā 'hög'; se SOÄ. 19: 40 f., 18: 12 f.

vara lämpligt att anföra deras former i de förut till jämförelse andragna dialekterna, då detta i någon mån torde kunna belysa frågan. Till jämförelse anföras former av **grannlåt**:

äm.	*baléțn*	[*gràṉlåt*	*lèḏa*	*pléstər*	*lẹg* adj.	*fràga*	*skẹp*
vgm.	*bəlstən*	*gràṉlst*	*lḏa*[1]	*plstər*[2]	—	*fråga*[3]	*skp*
bärgsl.	*bəléțn*	*gràṉlét*	*lêḏ*	—	*lag*[4]	*fràgə*[5]	—
fryksd.	—	*gràṉlåt*	*lêḏ*	*plástər*	*lag*	*fråg*[6]	*skap*
skeem.	*bəládn*	—	*lèḏə*	*pḱástər*	(*lsu*[7])	(*frsuᵍə*[7])	*skab*
sörb.	*baládn*	*gràṉlåd*]	*lèḏa*	*pléster*	*law*	*fràwa*	*skeb*.

Jfr även dalbym. *frêg*[8]. Beträffande äm. *gèvə* konj. jfr fryksd. *gê*, bärgsl. *gêı*[9], vgm. **gôve**[10].

I Södra Halland finna vi enligt Wigforss SHF. s. 262 »såsom motsvarighet till fsv. **lāgher, māgher, gāva** s. ock **kvāþa** s. ... former, vilkas vokalism närmast liknar skicket i ord med äldre ō». Dessa former kunna dock, som jag tror, icke bidra till förklaringen av några av ovanstående ord. I Södra Halland är det nämligen utveckling av **åw** (vare sig detta uppstått av **āgh, āv** eller **āð**) som föreligger (jfr således skeem. **lāgher** → *lsu* o. d.). I äm. har ju däremot i t. ex. *lẹg* intet **w** uppstått, ock även på förbindelsen *av* ha vi ett så säkert dialektalt exempel som *dåvərə* n. pr. 'Dåverud'.

Vgm. *bəlstən* förklarar Sandström som analogisk ombildning efter *lta* (i sin tur uppkommet i svagton). Förklaringen är ej övertygande, enär associationen mellan **låta** ock **belåten** väl är ingen. Vad äm. beträffar, så försvåras förklaringen vidare av den omständigheten, att **låta** heter *læta* (eller *læ*); ordet finge då vara inlånat i formen *baléțn*.

Ovan antyddes, att i relativt många av orden går (dentalt) l före e. Man kan observera motsättningen skeem. *pḱástər* ock

1) Pl. *lèḏər* Laske-Vedum (Ljunggren i Sv. lm. 1913: 43).
2) Så enligt Landtmanson l ock r, s. 42.
3) Från Holslj. (Leander). Hof. har **fräga**.
4) Kallstenius Sv. landsm. 1907: 39.
5) ∼ *fræ̂g* enl. Kallstenius Sv. landsm. 1907: 54.
6) ∼ *fræ̂g*.
7) Skeemålets former äro irrelevanta, eftersom målet har genomgående **āʒ** → *su*, t. ex. *msu* 'måg', *vsuᵍə* 'våga' (Lindberg s. 161).
8) Noreen Sv. landsm, I. 3: 23.
9) Kallstenius Sv. landsm. 1907: 48.
10) Belfrage a. a. s. 7, jfr **gôvum** pret. pl. 1, a. a. s. 18.

sörb. *pløstar*. Man kunde tänka sig, att å övergått till *ɵ* mellan l ock vissa konsonanter. Med hänsyn till det föregående dentala l:ets supponerade invärkan kan man jämföra behandlingen av fonemet ŏk i skeem. Som nämnes s. 92, blir i äm. ŏk alltid (utom i uddljud) *ak* (*lak*, *màka* etc.). I skeem. blir enligt Lindberg § 98,2 ŏ framför k »stundom» *a*, i andra fall *ɵ* (jfr § 108,2). Regeln synes emellertid vara den, att ŏ framför k blir *a*, utom då l går före: å ena sidan ha vi *màgə* 'mocka', *rà̱gə* 'råge', *stràgə* 'stråke', *stàgə* 'väsnas' (jfr no. dial. **stoka, staaka** Aas.), *àgə* 'tvärslå' (fvn. **oki**); å andra sidan *lɵg* 'lock', *lɵ̀gə* 'klinka', *slɵg* 'stor feminin varelse' (jfr fvn., no. dial. **slok**, sv. dial. **slok, slåk** Rz i åtskilliga betydelser). Observera dock även den olika kvantiteten.

Å andra sidan vore det ju tänkbart, att **āgh** ljudlagsenligt givit *ɵg* : *lɵg*, *frɵ̀ga*. Såsom lånord från rspr. finge man då betrakta *mag*, *svágər*, *và̱ga*.

Även med dessa tämligen problematiska antaganden får man emellertid kvar t. ex. *skɵp* (lånord, jfr lånordet *sà̱pa*). Flera av här diskuterade ord äro tydliga lånord, ock behandlingen av dylika visar sig alltid svår att utreda (ljudsubstitution o. d.).

Äldre ō.

§ 30. **Äldre ō uppträder som *o̱*, vid förkortning *o*:**

àkfo̱n[a] m. auktion
blo̱ m. blod
bo̱ n. bo (t. ex. getingbo)
bo̱ v. bo
bo̱ f. bod
bo̱g m. bog
bo̱k f. bok
árbo̱l n. pr. Årbol[1], *bæ̀kəbo̱l* n. pr. Bäckebol[2]
bò̱nə m. bonde
bo̱t f. lapp
bro̱ f. bro
brò̱kətə adj. brokig
brŏ̱r m. bror
do̱n s. pl. don, redskap
fìjó̱l m. fiol
fŏ̱r n. foder
fo̱r pret. for
fràmsó̱sər pl. venerisk sjukdom
gno̱g pret. gnagde
go̱ adj. god

[a]) *afó̱n* Fränd.

[1]) SOÄ. 19: 196 f.

[2]) Enligt SOÄ. 19: 177.

gǫł pret. gol
gǫm̱ m. gom
gǫs̱ n. gods
grǫ v. gro
grǫ f. grodd[1]
grǫv pret. grävde
hǫ m. ho
hòsta v. hosta
hòstə m. hosta
hǫv m. hov
ımǿt adv. o. prep. emot
kàntǿr n. skrubb, garderob
kłǫ f. klo
kłǫ[a] f. krog
knǫ̀ka f. knoge[2]
kǫ f. ko
krǫk m. krok
krǫ̀na f. krona
krǫ̀və m. kräva[3]
lǫ m. loge
lǫm̱ m. lom
mǫ m. mo
mǿbrǫŋ m. best. f. morbror
mǿfar m. morfar
mǫ̀gən adj. mogen
mǫ̀ksťăŋ adj. modstulen, förgjord genom trolldom[4]
mǫł pret. malde
mǫ̆r f. mor
mǫ̀rǿ f. rolighet, nöje[5]
nǫ adv. nu[6]
ǫ̀lə n. pr. Olle
ǿnsďa m. onsdag
pàŋfǿn m. pension
płǫg m. plog, *płǿgən* best. f. m. plogandtiden
rǫ v. ro
rǿbåt m. roddbåt[7]
rǫ̀łıg adj. rolig
rǫs f. blomma
rǫ̀sətə adj. rosig (om kor t. ex.)
rǫt f. rot
rǫ̀va f. rova
rǿsǫt s. rödsot
skǫ m. ock v. sko
skǫg m. skog
skǫ̀łə m. skola

a) kro Gunn (Bond 324).

1) Fvn. gróðr (m.).

2) No. dial. knōka (se särskilt Ross); jfr no. dial. knōk Aas., som väl icke med F.-T. 551 kan vara ett *knōk »mit dialektischer verlängerung des vokals». Då man för övrigt har former som fvn. knoka v., no. dial. knjuka, fvn. kniúkr (se F.-T. a. st.), tycks här föreligga ett fall av sammanblandning mellan 2 ock 6 avljudsserierna (se Noreen Aschw. gr. § 178, Aisl. gr.$_3$ § 166,3) eller också en kontamination av knōi ock knōka.

3) Jfr F.-T. 581.

4) Om kreatur; kontamination av modstulen ock maktstulen med samma betydelse, båda — liksom mokstulen — brukliga i no. dial. (mostolen, makstolen, mokstolen Ross)?

5) = mod-ro (se F.-T. 733).

6) = got. nūh (Noreen Sv. etym. s. 58).

7) Jfr fvn. róðr.

ƛlǫ f. kvicke (i horn)[1]
snǫ̀ka v. snoka
sǫ́kən f. socken; dragg
sǫ̀kna v. dragga
sǫ f. so
sǫƚ f. sol
spǫn s. koll. spånor[2]
ståʃǫ́n m. station
stǫƚ m. stol
stǫp n. stop
stǫr adj. stor
tǫk pret. tog
tǫ̀kətə adj. tokig
tǫm adj. tom
tǫmt f. tomt[3]
tǫ̀mtə m. tomte
tǫ̀mtətý n. tomtar o. d.
tǫ́sɖa m. torsdag
tǫ́tn̥ n. pr. Toten[4]
trǫ̀gən adj. trogen
vǫg pret. vägde
vǫn[a] adj. ond[5].

Antagligen ortoepiska äro former som *motǫ́rbǫ́t* m. 'motorbåt', *sèpratǫ́r* m. 'separator', *rǫ́bəʈ* n. pr. 'Robert'.

Ord med *ø* av äldre i̯ō anföras under äldre ø̄.

Anm. 1. Analogiskt står *ǫ* i *fǫ̀rə* 'farit', *gnǫ̀gə* 'gnagt', *gǫ̀ƚə* 'galit', *grǫ̀və* 'grävt', *mǫ̀ƚə* 'malit', *tǫ̀kə* 'tagit', *vǫ̀gə* 'vägt'.

Anm. 2. *bƚum* m. 'blom', *bƚùma*[b] f. ock v. 'blomma' (gentemot *lom*, *tom* o. s. v.) äro egendomliga här liksom på många andra håll. Man kunde tänka sig, att dessa ord äro lånade från t. ex. vgm., där ō före **m** även i andra ord ofta givit *u* (se Sandström ŏ ock ŭ, s. 45).

Äldre ŭ.

§ 31. **Äldre ŭ → *u* regelbundet i gammal kort stavelse[6], sluten eller öppen:**

bu n. bud
bùrə part. burit
brùka v. bruka[7]
fùra f. fura, tak

[a]) *ónə* Fränd. [b]) *bƚùma* Fränd, **Blummer, Blummor** Dahlstierna (t. ex. Trogna Heerden 37; 91, 197).

[1]) No. dial. **slo**, nisl. **sló**. [2]) Fvn. **spónn**.

[3]) ← **tōmt*, genom utjämning av fsv. **tōft** gen. **tomptar** enl. Noreen Aschw. gr. § 84,2 b, § 248,1.

[4]) Lägenhet i Edsviken (SOÄ. 19: 175); uppkallat efter det (hos Rygh No. gaardn. 4: 2: 49 ej förklarade) norska Toten, fvn. Þótn?

[5]) Jfr fsv. **vander, ōnder.**

[6]) Jag upptar här också ord med **ŭ + rð → *ƚ***, enär, vare sig *ƚ* är ursprungligt eller icke, **ŭ** givit dels *u*, dels *ɯ* (se nedan s. 112 f.).

[7]) Liksom vgm. *brùka* (Sandström ŏ ock ŭ, s. 26 med not 6) måste ordet utgå från en form med ŭ, vare sig det inlånats till dialekten med ŭ, som S. antar, eller där förkortats, som Lidén tycks anta för

hùga v. komma ihåg
hul n. hål[1]
hùla f. håla[2]
hur adv. hur
kul n. kol[3]
rug[a] m. råg[4]
skùla v. skölja[5]
skùrə part. skurit
smùla f. smula
stùlə part. stulit
çug n. tjog[6]
vùlə »vulet», *kùrəvŭŋ* adj. högfärdig, *sötvŭŋ* adj. sötaktig, *vælvŭŋ* adj. lyckad[7].

Participier ock supiner till värb av typen **flyga** ha däremot genom analogi fått *o*: *bròtə*, *flògə*, *fròsə*, *lògə*, *skòtə*, *strökə*, *sòpə* etc.[8]

Anm. Att ett ljud, vilket med i det närmaste samma rätt kan betecknas med *ɵ* som med *u* (jfr ovan s. 36), på Dal representerar äldre **ŭ**, har Ortnamnskommittén ibland förbisett. I Ånimskogs sn, Tössbo hd, finns en gård **Rud**, uttalat *rɵ*. Detta transskriberas SOÄ. 17: 100 med **Råd**, under det att *rɵ* sannolikt just representerar fsv. **Rŭdh**. Jfr däremot i samma socken *brètanə* 'Bråtarna' av äldre **ŏ** (sst. 89). Flerestädes transkriberas ett uttal *rɵ* på gårdar **Rud** med **Röd**, antagligen också oriktigt (se t. ex. SOÄ. 15: 56, 16: 132). Likaså finns i Örs sn, Nordals hd, en gård **Åsmule**, som från 1540 till närvarande tid alltid skrives med **u**, uttalat *åsmɵlə*, vilket SOÄ. 15: 102 transskriberas **Åsmole**, förmodligen också oriktigt; jfr torpet *mèsən* 'Mossen' under samma gård.

) **regen** Gunn (Bond 351 f.), *rog* Ed (Freudenthal Sv. landsm. 1914, 57), Fränd o. s. v.

vgm. ock för skeem. *bròga* (hos Lindberg s. XX). Då L. säger: »Vokalförkortningen torde närmast ha inträdt i pret. **brukte**», stöter detta för äm:s ock vgm:s räkning på den svårigheten, att **ŭ** här skulle gett *o* (åldern av denna övergång kan dock icke säkert bestämmas) samt att det böjes äm. *brùka brùka brùka* (i skeem. efter samma konjugation). Även no. dial. **brŭka** Aas. (»efter de beslægtede sprog skulde ordet have lukt **u** (**uu**)», anmärker Aasen). Torp Nyn. et. ordb. s. 44 skriver endast »**brŭk** n., **brŭka** vb . . . . fra nt. **brûk** . . . . **brûken**».

[1]) Fsv. **hul** (~ **hol**). [2]) Fsv. **hula** (~ **hola**).

[3]) Fsv. **kul** (~ **kol**). [4]) Fsv. **rugher** (~ **rogher**).

[5]) Sörb. *skùla* 'skvala, störtrinna'; jfr sv. dial. **skola** 'skölja (kläder)' Rz (fryksd. *skøl* 'skvala, störtrinna', bärgsl. *skøl* 'skvala' Kallstenius s. 169), fvn. **skola** 'skola, skylja' H.-T., no. dial. **skŏla** 'skylle, vaske; skvulpe, pladske' Aas. (Ross) ock nsv. **skulor** (jfr Noreen VSpr. 3: 264; sörb. *skùlər*), no. dial. **skuler** pl. 'afskyl af madkar' Aas. (Ross), jfr t. ex. fryksd. *skèlær* 'skulor'.

[6]) Fsv. **tiugh** 'tio stycken'. [7]) Fsv. **vurdhin** (~ **vordhin**).

[8]) Jfr **insmögne** 'insmugna' Dahlstierna Kunga Skald, sista sidan.

§ 32. **Särskilda fall.**

a) **ŭn** → *u̠n̠*: *rù̠n̠ə*[a] m. 'fargalt'[1]. Samma utveckling föreligger i sörb., t. ex. *brù̠n̠e* 'brand, eldsvåda', *rù̠n̠e* 'fargalt', ock skeem. (Lindberg s. 179), t. ex. *brù̠n̠ə*, *rù̠n̠ə*, *mu̠n̠* s. ock adj. 'mån'; däremot vgm. *bru̠nə* 'brånad', 'feber', *mù̠nər* adj. 'mån', *mù̠nər* pl., fvn. **munr** (Sandström ŏ ock ŭ, s. 26).

Denna avvikande behandling av fonemet **ŭn** ger förklaringen till varför fsv. **brŭni** i dalsländska ortnamn uppträder som *bru̠n̠*, utan att man behöver anta folketymologisk ombildning[2]; t. ex. **Brunnberg** *brú̠n̠bærj* i Rölanda sn (**Bronnäbergh** 1540, »urspr. dial.ordet **brune** 'svedjefall'» SOÄ. 19: 88 f.), **Brunntjärnet** *brù̠n̠ɟa̠rnə* ~ *brú̠n̠ʂæ̠ɳə* i Dals-Eds sn (»f. led. torde vara en ombildning av fsv. **bruni** 'svedjeland'» SOÄ. 19: 214). Jfr även gårdarna **Sollebrunn** ock **Käringebrunn** i Bjärke hd, Västergötland, där senare leden är fsv. **bruni** (SOÄ. 3: 10, 52).

b) I öppen stavelse före **gh** övergår **ŭ** till *o̠* (?): *bò̠gə* m. 'båge'[3], *bò̠ga* sv. v. 1. 'bocka sig'[4].

Värbet *bò̠ga* måste skiljas såväl från det fsv. starka värbet **būgha** (Noreen Aschw. gr. § 528, 3 ock a. 4) som från det fsv. svaga värbet **būgha** (**būghdhe**), lån från mlt. **būgen** (sst. § 528, a. 6); det är väl ett denominativt värb avlett på **bughi**[5].

Häremot står det under huvudregeln anförda *hù̠ga* 'komma ihåg', som väl anslutit sig till eller i relativt sen tid avletts av **hu̠g* ← fsv. **hugher**, samt orden *dù̠ga*[b] v. 'duga' ock *ɟù̠gə* kard. 'tjugu'. Det förra är väl enklast att uppfatta som riksspråksform, det senare snarast också (jfr *ɟu̠g* 'tjog'), såvida icke andra stavelsens **u** haft betydelse.

Materialet är således det minsta möjliga: strängt taget blott ett exempel ock dessutom tre undantag! Men övergången kan nog i alla fall inte betvivlas, alldenstund på södra Dal **ŭgh** alltid uppträder som *o̠g*. I Frändefors heter det således icke blott

[a]) **rone** Lignell 106. [b]) *dò̠ga* Fränd, **duger** Henr 101.

[1]) Fsv. **runi**.

[2]) Härmed skall ej bestridas, att sedan **brūn** givit **brunn**, folketymologisk anslutning till **brunn** 'puteus' kan ha skett här ock där (i äm. t. ex. är dock ordet **brunn** obrukligt).

[3]) Fsv. **bughi** (~ **bogha**). [4]) Fvn. **buga** (að).

[5]) Ett värb ***bŭgha** efter första svaga konjugationen föreligger också i dalmålets *bugo‿o̠* 'kosta på' (Noreen Sv. landsm. IV. 2: 28).

bògə, *dòga* 'duga', *fl̥òga* 'fluga' (gentemot äm. *fl̥èga* ← **flõgha**), *hòga* 'komma ihåg', utan också *rog* 'råg', *ʒog* 'tjog'[1], vare sig ljudlagen här gällt även sluten stavelse eller — knappast — *rog*, *ʒog* utgå från böjda former. Jfr om denna övergångs förekomst för övrigt Noreen VSpr. 3: 249 f.[2], Ross Norske Bygdemaal 6: 61; jfr även Hesselman SoS. 7: 226.

Genom denna övergång kan vinnas förklaring av *fógəl̥* m. 'fogel', fsv. **fughl** (~ **foghl**) ock *sógəl̥* n. 'sovel', fsv. **sughl, sufl** (~ **sofl**). Man finge då tänka sig utvecklingen på följande sätt: **fughel** ger **fógəl̥*, varav med förlängt **g** som i *hágəl̥*, *tágəl̥* o. d. fås *fógəl̥* (jfr även pl. *fògl̥ar*). I vgm. föreligga också *o*-former av **fogel** (*fógəl̥*, *fógəl* o. d.) vilka av Landtmanson (l ock r, s. 11) ock Sandström (ŏ ock ŭ, s. 37 f.) förklaras ur pluralen **fugglar** (jfr **uggla** → *ògl̥a*). Denna för vgm. antagliga förklaring är omöjlig för äm., där **u** kvarstår (som *u*) före **gg** (se nedan s. 117). Å andra sidan tycks den förklaring, som ovan framställts för äm., ej kunna tillämpas på vgm.

c) ŭ → *u* framför (förlängt) **j**, **v**: *hùja* v. 'skrika'[3], *hùvə* n. 'huvud'.

d) Framför *l̥* (ursprungligt eller ← **rð**) står *u* i: *gul̥*[a] adj. 'gul', *mûn̥* adj. (n. *mùl̥ə*) 'mulen', *jùl̥-óp* v. 'klå upp'[4], *jùl̥ŋ* s. 'smörj', *ùl̥əbærjə* n. pr. 'Ulebärget'[5].

'Gul' uppträder även i andra västsvenska dialekter vanligen med *u* (se t. ex. Sandström ŏ ock ŭ, s. 34, Lindberg s. 178). Sandström antar för vgm. *gul̥ər* (dock även undantagsvis *gul̥ər*) analogibildning från neutrum *gut*, som enligt S. ljudlagsenligt bör ha *u* (ŭ → *u* före *l̥t*[6]), eller också inflytande från rspr. **gul**. Det är svårt att förstå, varför rspr. skulle kunnat öva ett

---

a) *gúl̥ə* Fränd.

1) Jfr **gh**:s invärkan på ŏ i vgm.: Sandström ŏ ock ŭ, § 4.

2) Till de där anförda exemplen från Dahlstierna kan läggas **tiog** rimmande med **tog** ock **nog**; se Et wälförtiänt Beröm etc., gravdikt över Carl Liedeman 1691, Hanselli 6: 105). Även Sveno Dalius rimmar t. ex. **nogh** : **ihogh** (Hanselli 9: 171).

3) Ånsv. **huia** (t. ex. Rudhelius, Samlaren 1914: 95). sörb. *hùja*, skeem. *hùjə* o. s. v. (jfr F.-T. 427).

4) No. dial. **(g)jula**, fvn. **gyrða** ds.

5) »F. led. är väl det fnord. **urð** 'anhopning av sten'» SOÅ. 19: 303.

6) En dylik övergång låter icke bevisa sig för äm. ock förefaller mig ej häller säkert styrkt för vgm.

så kraftigt inflytande i ett så vanligt ord. Beträffande *jùk-óp*, *jùkiŋ* jfr skeem. *jùkə*, *jùkeŋ* ds., sörb. *jùka* 'hopsurra med tåg'. Ett för dessa ord uppställt antagande, att ŭk efter g, j givit *uk*, motsäges ej av det övriga materialet. Efter m ha vi däremot *smùka* gentemot *mûŋ*, *mùkə*. Att vokalen i *ùkə-bærjə* sammanhänger med uddljudsställningen, håller jag för sannolikt. Ett antagande, att ŭ framför (*k* ←) rð ljudlagsenligt givit *u*, torde vara mindre sannolikt med hänsyn till *vùkə* (se ovan s. 110), som väl knappast borde ha rättat sig efter *bùrə*, *skùrə*, *stùkə*, ock i all synnerhet adjektivändelsen *-vŭŋ* (t. ex. *kùrəvŭŋ* 'högfärdig').

§ 33. **Äldre ŭ i gammal lång stavelse har givit** *o*, *u* **eller** *u*,

a) Framför m-förbindelser[1] → *o*:

boms adv. bums

dom adj. dum

dòmbjæla f. dombjällra[2]

domp m. nattligt frieri

dòmpa v. vara ute på »domp»[3]

brùgóm m. brudgum

hòmə-sæj v. gå åt sidan (om häst, i stallet)[4]

hòməl m. tvärträ mellan skaklarna[5]

hòmək m. humle

hòmka f. humla

hòmra v. smågnägga[6]

jòmfrú f. jumfru (mått)

kòma v. komma[7]

lòmra v. snava[8]

lòmrətə adj. benägen att snava

mòmka v. gnola

nómər n. nummer

pkòmpa v. plumsa

pomp m. pump

ròmka v. rumla

romp m. svans, stjärt på fogel eller fisk

rònsa v. gunga[9]

¹) Inklusive förlängt m.

²) No. dial. **dumbjølla**; jfr Aas. s. v. ock Noreen Sv. etym. s. 11.

³) No. dial. **dumpa** 'gaa tungt og ujævnt og stødende; være paa nattefrieri' Ross; jfr Kz 90, Feilb. 1: 218 m. m.

⁴) Sv., no. (ock da.) dial. **humma (sig)**.

⁵) No. dial. **humul** 'hammel i plov eller kjøretøi; tværtræ, tværstykke imellem skaglerne og ploven' Aas. Månne = fsv. **humul** som tillnamn? Söderwall gissar, att detta betyder 'humle', vilket annars alltid heter **humble**.

⁶) Nno. **humra** Aas.; jfr F.-T. 430.

⁷) Fsv. **kuma** (~ **koma**).

⁸) No. dial. **lumra** 'gaa usikkert, trippende hinkende og snublende, formedelst noget stive been' Ross.

⁹) Skeem. *ròmsə* 'gunga', no. dial. **romsa** 'røre, rokke' Aas., Ross, **runsa** 'gynge. vippe' Aas., shetl. **rums** 'røre på sig, vende sig, især i

skròm̲a f. skråma[1]
sòm̲ła v. röra ock plaska i vatten l. d.[2]
somp m. (kaffe-)sump
stomp m. bröd av limpform[3]

b) Framför g̲ → *o:*

błòg̲ka v. blinka[6]
bòg̲kə m. bunke
dog̲k m. kagge[7]
dòg̲ka v. dunka
kłog̲k m. kläpp m. m.[8]
jog̲ f. ljung
lòg̲a f. lunga
lòg̲ka f. lunka
lòg̲kərə n. pr. Lunkerud[9]
log̲n adj. lugn
gràmòg̲k m. en fluga[10]
pog̲ m. pung

tom̲ m. tum
tòm̲ə m. tumme
tromp s. trumf
om̲ adv. o. konj. om[4]
om̲ m. ugn[5];

pòg̲ka v. hamra, bulta[11]
ròg̲ka f. rynka[12]
ʃòg̲a v. sjunga
λlòg̲kən adj. tom, ej utspänd, insjunken l. d.[13]
spròg̲a f. springa[14]
tog̲ adj. tung (även 'dräktig' om ko)
tòg̲a f. tunga
tvòg̲ə ptc. n. tvunget
og̲[a] adj. ung
òg̲ə m. unge, barn

[a]) ong (: kong) Dahlstierna (Trogna Heerden s. [XV]).

søvne eller ved opvågnen' Jakobsen Et. ordb. 678, sv. dial. **runsa**, **ronsa** Rz (jfr no. dial. **raumska** 'røre paa sig' Ross, fvn. **raumska** 'raumska (romsa) paa seg, halvvakna' H.-T.).

[1]) ← ***skrūma**? No. dial. **skroome, skrumme, skroomu** (Tel.), **skrooma** (Tel.); »ialfald disse to former synes maatte være **skruma**» Ross 682. Se för övrigt F.-T. 1024.

[2]) Sv. dial. **summla** Rz, no. dial. **sumla** 'pladske, røre i vand eller vædske' Aas.

[3]) I motsats till *kåka* 'brödkaka, cirkelrunt bröd'.

[4]) Fsv. **um** (~ **om**).

[5]) ← fsv. ***umn** (Kallstenius s. 162); annorlunda — uddljudsförlängning av ŏ — ABLarsen Solør § 55, MM. 1914, s. 161.

[6]) Nno. **blunka**, da. **blunke**.

[7]) Nno. **dunk** (jfr F.-T. 166, Torp Nyn. et. ordb. s. 78).

[8]) Sv. dial. **klunk** 'stor klimp' Rz.

[9]) Enl. SOÅ. 19: 173, 181. [10]) Grå, stickande (Hæmatopota?).

[11]) Jfr fsv., änsv. (se Lindroth J. Th. Bureus, s. 30; **bunk** 'dunkande' Dahlgren Glossarium, s. 134), östsv. (Vendell), no. dial. (Ross) **bunka**.

[12]) Fvn. **hrukka**.

[13]) Sv. dial., no. ock da. **slunken**; jfr F.-T. 1056, 1069.

[14]) No. dial. **sprunga** Aas.

samt i bitonig stavelse: *hǫ̀nog* m. 'honung', *sæ̀tog* m. 'ätting'[1].

Anm. 1. Sandström (ŏ ock ŭ, ss. 42, 74) konstaterar för vgm. med jälp av Bröms Gyllenmärs' visbok, att övergången ŭ → *o* före ŋ varit »genomförd redan i början av 1600-talet». På Dal kan den styrkas vara äldre, ja antagligen tillhör den redan fsv. tid, ty redan i de älsta ortnamnscitaten (omkr. 1540) träffas ofta o-skrivningar. Ex.

Vedbo, Bäcke sn: Vättungen *væ̀toŋən* : Vettongen 1546, 1567, Vattomghen 1550 (SOÄ. 19: 4 f.);

Nordal, Järns sn: Svennungerud *svæ̀nóŋərə* : Suennongrudh mantalslängd 1546 (SOÄ. 15: 58 f.);

Örs sn: Kålungen *kǻloŋən* : Collongen 1540 ff. (ib. 92).

Jfr om sporadiska fsv. ex. Noreen Aschw. gr. § 120, anm. 2, VSpr. 3: 246.

c) Framför k-förbindelser → *o*:

bok[a] m. bock[2]

bòka v. böja ner[3]

dròkə sup. druckit

dròkna v. drunkna

fokt m. fukt

jòkla v. äta med dåliga tänder[4]

gòkliŋ m. kyckling[5]

klòka[b] f. klocka[6], *klòkarə* m. klockare

knòklətə adj. skrynklig[7]

lòkta v. lukta

mòkən adj. unken[8]

plòka v. plocka[9]

pòka[c] ptc. tvungen[10]

pókəl m. puckel

skrok m. skrott, något hoptorkat l. d.[11]

smok m. litet rum, skrubb[12] fingerhätta[13]

---

[a]) *bok* Fränd. [b]) *klåka* Fränd, **k'åkka** Gunn (Bond 316). [c]) *pòkatə* Fränd (jfr **puckar** Dahlstierna Giöta Kiämpa-Wisa. Hanselli 6: 87).

[1]) Fvn. **séttungr**, nno. **settung**. [2]) Fsv. **bukker** (~ **bokker**).

[3]) Änsv. **bucka** (t. ex. Sveno Dalius, Hanselli 9: 125; Dahlstierna Trogna Heerden s. 14; se vidare Dahlgren Gloss.), da.-no. **bukke** från mlt. **bucken** (F.-T. 114).

[4]) ? — No. dial. **jokla** (»oo») 'vælte maden omkring i munden; spise uden appetit eller møisomt' Ross.

[5]) No. dial. **kjukling** Aas., fvn. **kiúklingr**, alltså med tidigt förkortat ū.

[6]) Fsv. **klukka** (~ **klokka**).

[7]) Jfr sv. dial. **knukklig** ds. Rz, m. m.

[8]) Jfr fsv. **mukna**. [9]) Fsv. **plukka** (~ **plokka**).

[10]) No. dial. **pukka** (~ **pokka**), da.-no. **pukke**, änsv. **pucka** (se F.-T. 855, Kock Ljudhist. 2: 85).

[11]) Jfr no. dial. **skrukka** 'rynke' Aas., m. m. (se Wessén Zur gesch. d. germ. n-dekl. s. 75 f.).

[12]) Sv. dial. **smuck** 'trång gång, vrå' Rz.

[13]) Sv. o. no. dial. **smukk**, **smokk** ds. Rz, Aas.

snòkta v. snyfta[1]
spròk̲ə sup. spruckit
stòk̲ə sup. stuckit
sòk̲a v. sucka
sòk̲ə sup. sjunkit
ɡ̑ok̲[a] adj. tjock[2]
ròksə sup. vuxit.

Undantag. På rikspråkets inflytande bero tydligen *dùktɩ*[b] adj. 'duktig' ock *frukt*[c] m. 'frukt'.

Analogiskt (efter *brùn̲ə*, *sùt̲ə*, *vùrpə* o. d.) står alternativt *u* i orden:

drùk̲ə druckit
sprùk̲ə spruckit
stùk̲ə stuckit
sùk̲ə sjunkit[3]

d) Framför *l*-förbindelser → *u*:

búlstər[d] n. bolster[4]
ful̲ adj. full
ɡul̲[e] n. gull
krùl̲a v. krusa[5]
mǫ́dərkúl̲a f. morkulla
puls m. puls (fiskeredskap)
pùlságər pl. polisonger[6]
rùl̲a v. rulla
skùl̲ə pret. skulle
stùltra f. stylta[8]
tùl̲a v. trilla (tr. ock intr.)[9]
ùlja f. olja[10]
ul̲[f] m. ull, *ùl̲hún̲* m. pudel
ùl̲ə n. ylle.

Undantag: Analogiskt står *u* i (ptc.)

ɡnùl̲ə sup. gnällt
jùlpə sup. jälpt
smùl̲ə sup. smällt
svùltə sup. svultit
sùltn̥ adj. hungrig
rùltə sup. vält.

Anm. 2. I vgm. står i allmänhet *u* framför ll ock *u* framför l + annan konsonant (Sandström ŏ ock ŭ, s. 38 f.). Wigforss SHF. s. 300 f. vill emellertid göra gällande, att inträdandet av *u* framför ll i vgm. (liksom i s. Halland) skulle vara beroende av den föregående konsonanten, så att *u* skulle stå blott i uddljud ock efter b, f, m, v,

a) *ɡ̑ok̲* Fränd. b) doktege Henr 38. c) frukt Gunn (Bond 319). d) *bústər* Fränd. e) *ɡul̲* Fränd. f) *ul̲* Fränd.

1) Jfr sv. o. no. dial. **snukka, snykta** ds.
2) Fsv. **thiukker** (~ **thiokker**).
3) Jfr Sandström ŏ ock ŭ, s. 43.
4) Fsv. **bulster** (~ **bolster**).
5) Sv. o. no. dial. **krulla** o. s. v.; jfr F.-T. 589.
6) Här föreligger tydligen någon folketymologisk ombildning.
7) *à̲ʃa rùl̲ar* 'åskan går'.
8) No. dial. **stultre** ds. Ross; jfr no. dial. **stultra** 'gaa stivt og usikkert' Ross ock F.-T. 1194.
9) Sv. o. no. dial. **tulla (turla)**; jfr F.-T. 1297.
10) Även no. dial. ofta **ulje, ulja** (Aas. s. 553); jfr sörb. *ùljəvǽrk* ~ *èljəvǽrk* 'orgelvärk' (men endast *èlja* 'olja').

k, g ock h. De av Sandströms exempel, som tala häremot, bortresoneras av W. (utom möjligen *tù̱la* 'hopskrynkla'). Emellertid uppträder även i Holsljunga enligt Leander u nästan alltid före ll som *u*, således ej blott *ul*, *ù̱lasə* 'Ullasjö', *fú̱lər*, *mul*, *mù̱lər*, *gul*, *hul*, *hù̱la* 'ropa o. tjuta', utan även *krù̱la*, *krù̱lər*, *skrù̱la* 'skällsord till gamla kvinnor, kor l. hönor', *skrù̱lə* 'gammal, dålig hatt', *knù̱la* 'idka samlag', *sù̱la* 'skrikig flicka; lat o. trög piga', *tul* 'tull'. Däremot står *u*, så vitt jag funnit, endast i *ʀù̱lə*, *ʀù̱la*, alltså efter *ʀ*.

e) Framför gg → *u*:

gḱug m. glugg	*sù̱ga* f. sugga
lù̱ga v. lugga, rycka	*tù̱ga*[c] v. tugga[3]
mù̱ga f. mygga[1]	*ù̱gən* adj. frusen, »ruskig»,
mù̱ga[a] f. mögel[2]	*ù̱gə*, *kàlú̱gə* adj. n. (rå-) kallt, »ruskigt»[4]
mù̱gən adj. möglig	*ù̱gḱa*[d] f. uggla.
skù̱gə[b] m. skugga	

Anm. 3. *u* står före gg i en del egendomliga analogiska former: *drug drù̱gə* 'drog dragit', *lug lù̱gə* 'låg legat', *λlug λlù̱gə* 'slog slagit', *stug stù̱gə* 'stod stått'.

f) Framför bb → *u*:

bù̱bḱa f. bubbla	*krù̱ba* f. krubba
grù̱bḱa v. grubbla	*nù̱b* m. nubb
gù̱bə m. gubbe	*skrù̱ba* v. skrubba
kḱù̱ba f. klubba	*stù̱bə* m. stubbe.

g) Framför pp → *o*:

hò̱pa v. hoppa[5]	*skop* m. säck eller påse bildad av fisknätet (fisketärm)[6].
op adv. upp	
ò̱pə adv. uppe	

[a]) mugg Dahlstierna (Trogna Heerden 211). [b]) *skò̱gə* Fränd. [c]) *tò̱ga* Fränd. [d]) *ò̱gḱa* Fränd.

[1]) Fsv. **muggo-**, sv. dial. **mugga**.

[2]) Jfr fvn. **mugga** 'mugg, skodderegn' H.-T.

[3]) Den hos Noreen Aschw. gr. § 109 m. fl. ställen, Aisl. gr.$_3$ § 483 anm. framställda åsikten, att fsv. **tugga** skulle utgå från **tǫggua*, har numera av förf. övergivits. Se vidare Kock Ljudhist. 1: 417 f. ock jfr motsättningen även i åm., sörb. ock skeem. mellan **tugga** ock **hǫgga**. I vgm. t. ex. ger ju även **ugg** alltid **ǫgg**, Sandström ŏ ock ŭ, ss. 41, 55, 58, 68, 73.

[4]) No. dial. **ugg** m. 'fugtig kulde, som medfører gysning', **uggall**, **uggutt**, **uggen** 'fugtig og kold, om luften', 'gysende og »sturende» af kulde' Ross.

[5]) Jfr ABLarsen Solør, s. 125.

[6]) Jfr sv. o. no. dial. **skuppa** 'sköte' Rz, Aas.

Undantag är *λlùpə* sup. 'sluppit'. Det är sannolikt, att *o* icke inträtt efter vilka konsonanter som hälst; jfr Lindberg s. 174 ock nedan s. 139; *λlùpə* är väl i alla händelser beroende på systemtvång (jfr ovan *jùlpə*, *smùl̠ə* etc.).

h) Framför r-förbindelser → *u*:

bark m. burk	*mùr̠a* v. morra[6]
but̠ adv. bort, *bùt̠ə* adv. borta[1]	*mus̠k* adj. morsk[7]
dús̠l̠a n. durkslag	*pùr̠anə* lockord till får[8]
kurk, *svàmpəkúrk* m. kork[2]	*skurv* m. skorv[9]
kùr̠a f. förbindelsen mellan en slagas bägge delar[3]	*λlùrva* v. slarva[10]
kurv m. korv[4]	*surk* m. sork[11]
lùrmə adj. n. kvavt, tryckande[5]	*sùrpa* f. sörpa[12]
	vùrkə sup. värkt
	vùrpə sup. värpt.

Om utvecklingen av ŭ framför urspr. rð se ovan under kort stavelse (s. 113).

i) Framför tt → *u*:

bùt̠a v. knuffa[13]	*skvùt̠ə* sup. spruttit till
kùt̠ra v. kuttra	*sput̠* m. spott
plùt̠ra v. plottra	*spùt̠a* v. spotta[14]
pùt̠ra v. puttra	*sùt̠ə* sup. suttit.

j) Framför f + kons. → *u*: *grùf̠a* v. 'grymta'[15], *knùfa* v. 'knuffa', *luft* f. 'luft'.

---

1) Fsv. **burt(u)** (~ **bort(o)**).

2) Om **u**-former i andra sv. dial. jfr Lindgren Burträskm. s. 80 med not 3.

3) Sv. o. no. dial. **kurra**; jfr F.-T. 596.

4) No. **kurv**.

5) Sörb. *lùrmat* ds., no. dial. **lurmen** 'døsende, døsig' Ross, **lurma** 'tyk luft med vindstille og nogen varme' Aas.

6) Fvn. **murra** o. s. v.

7) Ombildning efter *mùr̠a*?

8) Skeem. *pur̠*.

9) Fsv. **skurver** (~ **skorver**).

10) No. **slurve**.

11) Fsv. **surker** (~ **sorker**).

12) Sv. o. no. dial. **surpa**, **sorpa**, **syrpa**.

13) No. dial. **butta** 'puffe, støde' Ross, sv. dial. **botta**, **bötta**, **butta** Rz.

14) No. dial. **sputta** Aas.

15) Jfr nusv. **gruffa**(?), sv. dial. **gluffa** 'grymta' Rz, vgm. (Solbärga) *nùfa* (jämte *grùlta*) 'grymta' Sundén Västgötasocken s. 22, sv. dial. **groffa**. **gröffa** 'smågrymta' Rz, shetl. **groffi** 'gris' (Jakobsen Et. ordb. 253), m. m.

k) Framför s-förbindelser → *u*:

brusk n. brosk[1]
bùskə m. buske
bust pl. *bùstər* s. borst[2]
bùsta v. ruska, stöta o. d.[3]
gl̥usp adj. glupsk[4]
hùspən m. »husbonde», tyrann[5]
lùska v. gå smygande l. d.[6]
lùstɪg adj. lustig
tusk m. ett skällsord[7].

Undantag bilda:

[*águst* n. pr. August]
gùstav n. pr. Gustav
kust m. kust
pùsa v. putsa.

Samtliga dessa ord äro tvivelsutan sena lånord; kanske har även den föregående konsonanten haft betydelse; jfr nedan om fonemet unn.

l) Före n-förbindelser → *u*, *u*,

1. före nt, nj → *u*: *kùnta* f. 'cunnus'[8], *kúnjak* m. 'konjak'[9];

2. före övriga n-förbindelser → *u*, *u*:

bl̥ùn̲a v. blunda
brùn̲ə sup. brunnit
brùnsn̥ adj. brunstig (om bagge)[10]
bùn̲ə sup. bundit
dùn̲ra v. dundra
unərfún̲ under fund
gl̥ùn̲a v. eka, genljuda[11]
grun̲ n. ock adj. grund
grùn̲a v. grunda, fundera

[1]) Fsv. **brusk**.

[2]) Fvn. **bu(r)st** f.

[3]) No. dial. **bŭsta** 'føre (sig) voldsomt frem; bryde (sig) frem; storme frem; tage voldsomt og haardhændet fat' Ross; jfr Torp Nyn. et. ordb. s. 50.

[4]) Gör intryck av att vara lånord från rspr. **glupsk**; jfr dock dalm. **glusp** (Noreen VSpr. 3: 294).

[5]) Förkortningen av ū är i detta ord tydligen av gammalt datum; jfr t. ex. Noreen Aschw. gr. § 143, anm. 10.

[6]) Mlt. **lûschen** (med förkortning av ū).

[7]) Jfr nno. **tosk**; anses av F.-T. 1275 vara = **torsk** (»vielleicht an **tosse** angeknüpft»).

[8]) Fvn. **kunta** (som öknamn, Fritzner$_2$) o. s. v., jfr F.-T. 595.

[9]) Av obekant anledning substitueras ofta i sv. dial. **kon-** i lånord med **kun-**, t. ex. holslj. *kúnjak*, *kunkús*(!), *kuntánt*, bärgsl. *kuntántər* (Kallstenius s. 176; men *kónjakər* s. 20), fryksd. *kuntrǽr* JM. 'motig, illa aflöpande'.

[10]) Jfr sv. o. no. dial. **brund** (fvn. **brundr**) 'brunst', **brunda** 'vara brunstig'.

[11]) Skeem. *gl̥ùn̲ə*; kanske uppkommet ur pret. **glumdi** (→ *gl̥ùndə*) av **glymia**. Jfr Langer 10 (»Högsäter»): »då skrek ho' te' se dä' **glômde** i kôllane».

gúnar n. pr. Gunnar
gùnəbyn n. pr. Gunnebyn[1]
gùnəşbən n. pr. Gunnarsbyn[2]
hun m. hund
húndra kard. hundra
kluns m. kluns
kùnə pret. kunde
lun n. pr. Lund[3]
lùna v. lägga ihop (ved l. virke) i högar[4]
luns m. luns[5]
mun m. mun
pun n. pund
run adj. rund
run f. rönn[6]
rùnə sup. runnit
rùnıŋən n. pr. »Rönningen»[7]
ſùnə-sæj v. skynda sig[8]
sprun n. sprund
spùnə sup. spunnit
sun n. sund
ùnar adv. undan
únər prep. under
ùndra v. undra.

Fördelningen mellan *u* ock *u* beror här tvivelsutan på den föregående konsonanten. Detta är ju redan a priori sannolikt ock skall ytterligare bestyrkas genom en jämförelse med besläktade dialekter. (Se tabellen s. 122 f.).

Bohusdialekterna överensstämma således nästan fullständigt med äm.: *u*, *u* i uddljud, efter **h, m,** guttural; *u* efter **l,** *ļ*, **r** (**d**). Endast efter **p, f** (**n**) råder delvis olikhet.

I vgm. står i allmänhet överallt *u* (*hun* o. s. v. Sandström ŏ ock ŭ, s. 26 ff.). Dock uppträder enligt Sandström (a. a. s.

[1]) Enligt SOÄ. 19: 181 (fel för *-bən?*).
[2]) ← Gunnulfs- (se SOÄ. 19: 178 f.).
[3]) SOÄ. 19: 188.
[4]) Till fvn. **hlunnr** 'kavle'; jfr Aas. s. v. **lunna.**
[5]) *skùtəlúns* »skutluns» kallade man förr en person, som drog en skuta uppför Dalslands kanal.
[6]) ← *rŭðn-? (Noreen VSpr. 3: 236; se vidare därstädes samt Wigforss SHF. s. 183 ock där anförd litt.).
[7]) Mycket vanligt ortnamn, t. ex. en lägenhet under Löverud (SOÄ. 19: 189), till skillnad från många andra Runningar även kallat *pæ̀lsə-rúnıŋən* »Pälserunningen»; jfr även SOÄ. 19: 173, 175, 177, 181, 193, 195. Namnet skrives i SOÄ. i överensstämmelse med bruket i orten med ö, men torde vara identiskt med fvn. **ruðningr** m., no. dial. **rudning** m. 'en opryddet plads, et ryddet jordstykke' Aas., icke med fsv. **ryþning** (som är f.). Skrivningen med ö förklaras enkelt genom anslutning till **röja, röjning** o. d., då man vet, att äm. *u* stundom motsvaras av rspr. ö, t. ex. *run*, *lun* 'rönn, lönn'. Jfr däremot i Tössbo hd **Rönningen** *rønıŋa*, *rờnıŋa* SOÄ. 17: 29, 63, 69, 87 o. s. v.
[8]) Torde vara kompromiss av rspr. **skynda** ock **skunda** (fvn. **skunda**), vilket av Rz uppges från Dalsland (**skunna sig**); jfr även skeem. *skùnə sa*, sörb. *skùna*, fryksd. *skûn*, *skûn* (se nedan).

39) ŭ som *u* »framför långt n (ofta äldre nd) samt n + kons. Övergången är sporadiskt genomförd i vissa trakter.» Dessa trakter visa sig huvudsakligen finnas inom Älvsborgs län. Fallen äro.

Vättle hd, *úŋər* 'under', *huŋ* 'hund', *húnra* 'hundra', *stuŋ* 'stund' (i Skallsjö sn dock *stuŋ*);

Kullings hd, Alingsås landsförs. ock Siene: samma exx. samt *ùŋa* 'unna';

Väne hd, Gärdhem: *huŋ*;

Gudhems hd[1], Ljunghem: *ùŋa*; Sjogerstad: *huŋ*.

Med undantag av *stuŋ* gäller det sålunda uddljud ock efter h. Om amneháradsmålet se nedan.

Även fryksd. stämmer i det närmaste med äm., om vi frånse, att här en dubbel utveckling föreligger efter k (g?) ock l (olika i olika delar av området?). Kallstenius uppställer för bärgslagsmålet (§ 129) den ljudregeln, att ŭ övergår till *u*, resp. *u*, utom framför ŋ, k, mp (där vi ha *o*). I former som *spèŋə* 'spunnit', *ɩhóprĕn* 'sammanrunnen', *bĕn* 'bunden' (jfr även *brêŋ* 'brunnit' s. 13) har enligt K. s. 171 den a-omljudda vokalen analogiskt inträngt. Häremot opponerar sig Sandström ō ock ŭ, § 11. Enligt hans åsikt har i bärgsl. ŭ ock ŏ sammmanfallit i *e*. »Särskilt att observera är *e* i orden *spèŋə*, *ɩhóprĕn*, *bĕn*» (s. 53, not 3). För amneháradsmålet (i Västergötland vid gränsen mot Värmland) uppställer S. den regeln, att fsv. ō ock ú — med vissa undantag — sammanfallit i *e*. Bland exemplen härpå finner man *spèŋə* 'spunnit', *brèŋə* 'brunnit'. Man blir da något förvånad att finna, att till undantagen hör, att »ŭ övergår till *u* före n (ock n + kons.)» med exemplen *huŋ*, *bruŋ*, *stuŋ*, *hunra*. Då måste ju enligt S:s mening *spèŋə*, *brèŋə* ända vara analogiska former, ock varför kunna då inte bärgsl. *spèŋə*, *ɩhóprĕn*, *bĕn* vara det? Saken är emellertid ännu mer inveckiad. I Bärgsl. ljudl. ock forml. träffar man, som synes, åtminstone åtskilliga ord med *u* (*u*) före nn. Emot dessa fall stå med *e*, såvitt jag kunnat finna, endast de ovan nämnda partic. ock sup. samt *kèpərɩénstyk* 'kopparrundstycke' (B. lj. 26. 131). Detta ord tycks ju visa, att i åtminstone någon del av häradet unn blivit *eŋ*, åtminstone efter *ɩ*[2].

[1]) Skaraborgs län.

[2]) Solør har alltid ü: hüŋn 'hund', üŋna 'undan' lika väl som grüŋn 'grund', kɩüŋs 'kluns' (ABLarsen Solør, s. 146).

	Äm.	Skeem.
uddljud:	*ùn̲ar, ún̲ər, ùndra*	*ùn̲arə, ùn̲rastə*[1], *ùn̲* … *ùn̲ə*[3], *ún̲ər, ùn̲rə*[4]
efter h:	*hun̲, húndra*	*hun̲, hùndrə*
efter m:	*mun̲*	*mun̲*
efter b, p, f:	*bùn̲ə; pun̲, spùn̲ə; unər-fún;*	*pun̲; ùn̲ərfún̲*[5]
efter g, k, ʃ:	*gún̲ar, gùn̲əbyn, gùn̲əs-bən; kùn̲ə; ʃùn̲ə-sæɹ*	*gunst* 'gunst'; *kùn̲ə, skù* … *sa* 'skynda sig'
efter d (t, n):	*dùn̲ra*	*nùn̲ə* v. 'smågnola'; 'egendomlig kvinna'
efter *l*:	*lun̲, lùn̲a, luns*	*lùn̲ə* 'lund'[6], *luns*
efter *ł*, r:	*błùn̲a, głùn̲a, kłuns; brùn̲ə, brùnsn̥, grun̲, grùn̲a run̲* s. ock adj., *rùn̲ə, rùn̲ıgən, sprun̲*	*błun̲* 'blund', *błùn̲ə, kłun* … *brun̲* 'brunn', *brùn̲ə, gr* … s. ock adj., *grùn̲ə* v. 'gru … da', *run̲*[7], *rùn̲ə,*
efter s:	*sun̲*	——

Anm. 4. Andra stavelsen i gårdsnamnen *tèrmóspən* 'Tormansbyn' (: Thormund) ock *èrmóspən* 'Ormansbyn' (:Ormmund) hänvisar till äldre ŏ. Möjligen ha vi här spår av vokalharmoni. Jfr ABLarsen Kra. vid. selsk. forh. 1913, no. 7, s. 6. Kanske föreligger emellertid folketymologisk anslutning till ordet mosse; jfr ovan s. 95 f.

1) 'undre, understa'
2) 'undan'
3) 'unna'
4) 'undra'
5) Här synes alltså stå *u* efter alla labialer; som analogiska undantag låta lätt förklara sig *bùn̲ə* 'bundit', *bùn̲eg* 'stickstrumpa', *fùn̲ə* 'funnit', *spùn̲ə*.
6) Fsv. lunde (ej hos Söderwall, men Klemming Prosadikter, s. 122, r. 18).
7) 'rönn' ock 'rund'
8) 'undan'
9) s. ock prep.
10) 'underlig'
11) jämte *bùn̲ə, spùn̲ə*.
12) 'dunder'
13) 'småsjunga'
14) s. ock adj.
15) 'rundstycke'
16) 'undan'
17) 'unna'
18) 'undra, undre'
19) 'underlig'
20) 'kunna'
21) JM. 'kunnig'
22) JM.

Sörb.	Fryksd.	Bärgsl.[36]
ùṉare, ùṉaste, ùṉa(r)[8]; *ùṉa, úner*[9], *ùndra, ùṉale*[10]	*ùṉa*[16], *úṉ*[17], *úṉər* s., *ùṉər*[18], *ùṉle*[19]	*úṉər* prep. lj. 80, *ùnrə*[37] f. 57
huṉ, húndra	*huṉ*	*huṉ* lj. 142, *húnra* ib. 80
muṉ	*muṉ*	*muṉ* ib. 8
puṉ, pùṉare 'lispundsvikt', men *unərfúṉ*[11]	*puṉ; úṉər fúṉ*	*ſìpuṉ*[38] ib. 141; *fùṉı*[39] ib. 80
kùṉa, kùṉe, kùṉı 'kunnig', *skùṉa* 'skynda'	*kôṉ*[20], *kùṉı* ~ *kùṉe*[21], *skûṉ*[22] ~ *skûṉ*[23]	*gùṉəshǿȷda* n. pr. ib. 35; *kúṉ*[40] f. 62
dúnder[12], *dùn(d)ra; nùṉa*[13]	*dúṉər*[24], *dùṉər*[25], *dúnskər ı dóṉ* interj.	*dùnrə*[41] f. 53, *dún(sk)ra-dǿ*[42] ljudl. 138; *tùndl̥*[43] ib. 82
luṉ 'lund', *luns*	*luṉ*[26] ~ *lɑṉ*[27], *lûṉ* ~ *lûṉ*[28], *luṉ* ~ *løṉ*[29] *løns*[30]	*luṉ* (sic!) 'länd' ib. 80
bɫuṉ, bɫùṉa, kɫuns; bruṉ, brùṉe, gruṉ[14] *grùṉa, ruṉ* 'rönn' o. 'rund', *rúṉstøke*[15]	*bɫøṉ*[31], *bɫòṉa, kɫøns; grøṉ*[32], *grôṉ*[33], *røṉ*[34], *sprøṉ*[35]	*brŭn* 'brunnen' ib. 181, *ruṉ* ~ *ʀuṉ* 'rönn' (ib. 107), *ruṉ* 'rund' (ib. 13)
—	*søṉ* 'sund'	——

m) Före *ɫ*-förbindelser → *u*, *u̲*: *bù̲ḍə* m. 'böld'[44], *guɫv* 'golv'[45] *i̲nhú̲ḍ* adj. 'urhålkad'[46].

[23]) JM. 'skynda'
[24]) 'dunder'
[25]) 'dundra'
[26]) Fvn. **hlunnr** 'kavle'.
[27]) JM 'stock till underlag'
[28]) JM. 'dra ihop timmer'
[29]) Fvn. **lundir** pl. 'höft'.
[30]) 'luns'
[31]) 'blund'
[32]) s. ock adj. 'grund' (~ *gruṉ*) enligt JM.
[33]) 'grunda'
[34]) 'rund' (~ *ruṉ* JM.)
[35]) 'sprund'
[36]) Siffrorna hänvisa till Kallstenius Bärgslagsmålets ljudlära (lj.) ock formlära (f.).
[37]) 'undra'
[38]) 'skeppund'
[39]) 'skicklig'
[40]) 'kunna, -de'
[41]) 'dundra'
[42]) En svordom.
[43]) 'tunnel'
[44]) Fsv. **bulde** (~ **bolde**).
[45]) Fsv. **gulf** (~ **golf**).
[46]) Jfr sv. ock no. dial. **innhol**, fsv. **ihul** 'ihålig'.

Undantag: I *ułv* m. 'uv' ha väl orden ŭlv ock ūv sammansmält (även i no. dial. ofta **bergulv, steinulv** Aas.); uddljudsställningen kan också ha haft betydelse för vokalkvaliteten[1]. Här kan också nämnas *úłəbǻr, úłəbæ̂rtrɛ* n. 'olvon' (Viburnum opulus)[2].

Anm. 5. Om behandlingen av i̯ŭ jfr nedan under i̯ū s. 133.

Äldre ū.

§ 34. **Äldre ū blir i regeln** *u̯*, **vid förkortning** *u*:

àntúurə-sæj v. göra sig till, *àntu̯rəpḗsə* m. person som »anturar sig»[3]
bru̯r[a] f. brud, *brùgǻm* m. brudgum
bu̯k m. buk, *bùgjǭł* m. bukgjord
bu̯r m. bur
dràsúut m. drasut[4]
du̯ pron. du
du̯k m. duk
dùura v. dåna[5]
dùuva[b] f. duva
fru̯ f. fru, dam (i kortspel
gnu̯[c] v. gno
gru̯s n. grus
grùuva f. gruva (t. ex. i spisen)
hu̯s n. hus
knu̯t m. knut
knùvłətə adj. knotig, knölig[6]

a) *bru̯r* Fränd. b) *dùva* Fränd. c) *gno̜* Fränd.

1) Samma motsättning råder mellan *gułv* ock *ułv* 'u(l)v' i sörb. I skeem. stå å ena sidan *gułv* [*sułv* 'solv'], å andra sidan *ułv* 'uv', *hułk* 'upphöjning', *gùłkə* 'spy'. Lindberg s. 161 antar, att före *ł* + kons. *u* är det ljudlagsenliga, ock förklarar *gułv* som lånord (!) ock *sułv* som ombildat efter »verbet **sölfva**, hvilket finns i Småland»; detta ändras dock s. XIX: »Uppgiften om vbt »**sölfva**» utgår. *sułv* troligen lånord.» Det sista är rätt rimligt, då det inhemska ordet i dessa trakter väl är **hovold**. Om **solv** se Noreen VSpr. 3: 223.

2) No. dial. **ulvabertre** Ross, o. s. v.

3) Sv. dial. **anturas** Rz. Jfr no. dial. **tūra** 'buldre, brage; støie, lege, more sig' Aas.? Kanske föreligger sammanblandning (kontamination) av två ord, man kunde möjligen jämföra no. dial. **andøra** 'klodrian', **and(t)yrja** 'tvær og modvillig person' Aas.

4) Jfr (Tamm Et. ordb. 98 ock) Noreen VSpr. 3: 257.

5) Jfr F.-T. 167.

6) No. dial. **knuvlutt** 'ujævn, knudret' Aas., till **knuvl** 'liden rundliniet ujævnhed eller knude paa en flade' Ross; jfr no. dial. **knuv** 'en fast masse med afrundet top' Ross ock vFriesen Mediagem. s. 62.

kru̯ n. krut[1]
krùu̯ka f. kruka
kræ̀tu̯r n. kreatur
kùu̯la f. kula
kùu̯pa v. kupa (potatis
bi̯kúu̯pa[a] f. bikupa
kùu̯va f., *ȧlə̀kúu̯va* elritsa (Phoxinus aphya)[2]

[a]) *bi̯kúu̯pa* Fränd.

[1]) Skeem. *kru̯*, no. dial. (däribland Østl.) även **kru** (Aas. s. 393).

[2]) Om detta ord skriver SAOB, art. **alkufva** (A 931) ungefär följande: Då ordet huvudsakligen tycks vara hemma på Dal, äger sannolikt etymologiskt sammanhang rum med det från Smaalenene belagda **aalekuva** 'et slags fisk' Aas., sannolikt benämning på tånglaken (Zoarces viviparus), som i Norge även kallas **aalekusa**. Detta skulle vara den äldre betydelsen. Tånglakens namn skulle sedan »ombildats l. omtydts till benämning för älingen, kanske med anslutning till andra med **al-** l. **äl-** började namn för denna sista fisk . . . eller med anknytning direkt till trädnamnet **al** . . . hvaraf namn på älingen stundom bildats, sannol. på grund däraf att den gärna uppehåller sig mellan alarnas rötter. . . . Den senare ssgsleden har kanske . . . uppstått gm i eufemistiskt intresse företagen ombildning af **-kus(s)a** l. **kut(t)a**.» Tånglaken skulle åter kallats **ålkus(s)a**, **-kut(t)a** (av **kus(s)a**, **kut(t)a** 'pudendum muliebre') på grund av att den enligt folktron anses stå i otillbörligt förhållande till ålen (vara ålens moder enligt Smitt Skand. fiskar s. 607); jfr da. **aalekone**, ty. **aalmutter**, ags. **ǽlepúta**, holl. **aalpuit** (rörande det sista ordet jfr häremot F.-T. 599). Denna åsikt förefaller mig föga sannolik. A priori finns det, förefaller det, mycket liten anledning att vänta sig, att Zoarces ock Phoxinus skulle förväxlas med varandra. Den förra är uteslutande en saltvattensfisk, den senare förekommer visserligen (Smitt a. a. s. 757) även någon gång i salt vatten, men är eljest näst spiggen »den allmännaste och mest spridda af alla Skandinaviska halföns sötvattensfiskar» (Stuxberg Sv. o. Norges fiskar, s. 493) ock »uppehåller sig företrädesvis i bäckar» (sst. s. 494). Enär denna förväxling icke kan ha ägt rum inom Dalsland, där ju intet saltvatten finns, följer härav vidare, att ordet på Dal, där det lever med så kraftigt liv — se t. ex. sjönamnen — skulle vara lånord från Norge. Zoarces är 30—45 cm. lång (sst. s. 361), Phoxinus är blott 7,5—10 cm. (sst. s. 493; enligt Smitt a. a. s. 454 blott 6—9 cm.) lång. Deras utseende är högst olika (Zoarces har man med visst skäl liknat vid en lake: **tånglake**). Vidare är det ju blott en gissning, att no. **aalekuva** betecknar Zoarces. Jag har förgäves sökt få reda på ordets exakta betydelse, däribland även med negativt resultat vänt mig till en norsk auktoritet beträffande fiskar ock fisknamn, dr O. Nordgaard i Trondhjem. Genom en sannolikhetsberäkning kommer man emellertid snarast till att **aalekuva** betecknar Phoxinus. Enligt Aasen betecknas **aalekuvan** även med namnet **kuva** — alldeles som Phoxinus

lu̠ka f. lucka[1]	*mu̠r* m. mur
lu̠s f. lus	*mu̠ra* v. mura
lu̠t f. lut	*mu̠s* f. mus
mu̠lə m. mule	*pu̠ka* v. plåga

på Dal heter både **alekuva** ock **kuva**. **Aalekuva** är tydligen en lokalt högst inskränkt benämning. Nu är det ju karakteristiskt för Phoxinus, att denna lilla till föda ej använda fisk har en mängd landskapligt mycket begränsade namn (se t. ex. Stuxberg a. a. s. 493 noten); samma är förhållandet i Norge, t. ex. **ørekyta** Aas., **aakyte** Ross (s. 938), **gorkime, gorkyta** Aas. Dr Nordgaard anser det också »overveiende sandsynlig, at **aalekuva** hos Aasen betegner Phoxinus aphya». — Förra leden i **al(e)kuva** är tvivelsutan **al** 'alnus', liksom i en hel del andra benämningar på Phoxinus, t. ex. **äling** (i Västergötland *ælıŋə* Landtmanson 1 ock r, s. 57; jfr dock F.-T. 1412), ty. **elritze** (se Kluge Et. wb.$_7$ s. 113), ehuru anledningen härtill är något dunkel (knappast, som Tamm Et. ordb. s. 122 föreslår, på grund av färglikhet, snarare med SAOB' därför att fisken uppehåller sig mellan alrötter). Formen **aale-** i norskan kan bero på anslutning till **ål** (Phoxinus användes som agn på ålrev enligt Lignell 1: 58); men **ăl** i uddljud synes i norskan (även i Smaalenene, se t. ex. Aasen s. v. **aalmark**, Solør **aalmerkje**) i allmänhet ha givit **aal**, vilket visas av prefixet **aal ~ all**, tydligen, som redan Aasen påpekar (s. 30), motsvarande resp. fvn. **al ~ all** (jfr nu även ABLarsen i MM. 1914: 150); *ąl* 'al' finns för övrigt belagt i värmländska bärgslagsmålet (Kallstenius s. 46). **Kuva** föreslår jag att sammanställa med sv. dial. **kuv(e)** Rz 'hösåte, rund hög' m. m. (jfr vidare vFriesen Mediagem. s. 64 f., Fick-Torp Wortschatz, s. 47). Ord med betydelsen 'rundlagt föremål' visa som bekant stora möjligheter till betydelseövergångar ock uppträda ofta just som namn på djur av olika slag; se härom vFriesen a. a. flerest. ock märk särskilt **stickbaggar** 'spigg' Gottl. (s. 98).

Här må tillfogas ett par ord om ordet **hundgädda**, som ingår i namnet **Hundgäddsjön** i Västergötland (SOÄ. 2: 154, 3: 60). Ortnamnskommittén ansåg ordet vara »troligen namn på ett slags stor gädda». Sahlgren (Skagershults sockens naturnamn, s. 49) ansåg det betyda 'elritsa' enligt en muntlig uppgift från Göteborgstrakten samt meddelade även en uppgift från Skåne, där det skall betyda 'grodyngel'. Betydelsen 'elritsa' anföres även av Smitt (a. a. s. 757, från Västergötland), Lilljeborg (Sveriges och Norges fiskar 1: 553 efter C. U. Ekström, K. Vet.-Ak:s Handl. 1830—38) ock Stuxberg (a. a. s. 493 noten). Däremot anför Rietz från norra Halland **hundagädda** 'spigg, Gasterosteus'; jfr härmed även Hof (Dial. vestrog. s. 151) »**hunnfisk**, Sv. **spigg**»; jfr **skitspigg** hos Artedi som namn på elritsan (Smitt a. a. s. 757).

[1]) No. dial. **lūka** Aas., nisl. **lúka** Vigf.

pùkə, hæstəpukə m. (förr:) nattman, (nu:) en som far illa med hästar[1]
pùsta v. pusta[2], *ànpústn̥* adj. andfådd[3]
pùta f. dyna[4]
rútər s. ruter
skrùvə m. skruv[5]
skùra v. skura
skùta f. skuta
λlu[a] adj. slug
λlut n. slut
λlùta v. sluta
snu[b] v. sno
snur f. snodd[6]
snus n. snus
stuk m. sädesskyl[7]
stùka v. sätta i skylar
stur adj. vid dåligt humör[8]
sùga v. suga
sùpa v. supa
sur adj. sur
sùsa v. susa
stènsút m. snorgers (Acerina cernua)[9]
tru[c] v. tro
trùtna v. svälla[10]
túsn̥ kard. tusen
tut m. pip[11]
tùva f. tuva
tùvlətə adj. tafatt l. d.[12]
ut adv. ut
ùta prep., konj., adv. utan, såvida icke, eljest[13]
ùtarə adj. yttre
u-[d] negerande prefix[14]

---

a) *λlu* Fränd. b) *snọ* Fränd. c) **tro** Ör (Bond 305), Gunn (Bond 368). d) *ọ-* Fränd, **o-** Ör (Bond 305 f.), Gunn (Bond 315 o. s. v.).

1) Fsv. **pūke**, fvn. **púki** 'djävul'.
2) Mlt. **pûsten**.
3) Jfr Torp Nyn. et. ordb. 5.
4) Fvn. **púta** 'meretrix' (fsv. **grundpūta**; jfr Noreen VSpr. 3: 254).
5) Mlt. **schrûve**.
6) Fvn. **snúðr** (m!).
7) Jfr sv. dial. **stuka** ds., m. m. (se vidare om ordet Noreen VSpr. 3: 260).
8) Jfr fvn. **stúra** 'stura, kura' H.-T., m. m.
9) »**sten-sut** m. ett slags fisk; måhända Petromyzon Planeri [d. v. s. 'igelnäjonöga']. Dls. (Tössbo)» Rz; **stensut** 'stensimpa, Cottus gobio' Stuxberg Sveriges o. Norges fiskar, s. 255. Jämföras kan möjligen fryksd. *stèsúr* 'stensimpa (Cottus gobio)' JM. ock det av Linné (se ovan s. 7) från Åmål anförda **stensugare** 'stensimpa?' Skulle ordet kunna vara en kontamination av **stensugare** ock **stenbit** 'navn på diverse olika fiskar' (se Stuxberg a. a. reg.)?
10) Fvn. **þrútna**.
11) Jfr F.-T. 1295 f.
12) ← ū? — No. dial. ha **tuvlutt** 'lig en tuvl' Ross, **tuvl** m. 'famler, stymper, stakkel' Ross, **tuvla** v. 'gaa planløst og sløvt omkring' Ross.
13) Antagligen med förkortning i svagton.
14) T. ex. *ùhørja* 'ohyra', *ùvét* 'ovett', *ùfjàŋkələ* 'trasig' (med svagtonigt prefix: *umøjələ* 'omöjlig', *urímələ* 'orimlig').

u står således i *gnu̯, snu̯, tru̯* ock prefixet *u̯-*; däremot *o* i *ko̯, bo̯* (v. ock s.), *bro̯, so̯*. Emellertid uppger SOÄ. 19: 187 för hemmansdelen Rösebo (till gården Hökhult) uttalet *ròsəbu* ock för gården Näsbo (sst. 190) *næ̀sbu̯*. Lignell uppger (från Edsleskog?[1]) **ku, su, bu** 'bod' (s. 102), Lundell Lmalf. **bude** från »Vedbo»; jfr även **ku** Håbol (Peter Andersson, ovan s. 15), **kretturebuskap** Langer 30, 38 (»Mo», »Högsäter»). Inom ortnamnsmaterialet äro **u**-former vanliga från hela Dal, speciellt för **bo(d)**. Jag ger här en sammanställning för Vedbo hd av påträffade såväl **u-** som **o**-former utan garanti för absolut fullständighet:

1. **bo** o. d.

Ed: Sinstebo *sınstəbu̯, sìnstəbu* SOÄ. 19: 8; Bodalen *bú̯dan* ~ *búdan* (~ *bó̯dan*) s. 10; Bodane *bù̯anə*, **Budennä** 1540, 1541 o. s. v. s. 10; Söderbo *sø̀rbu̯* s. 17; Tolebo *tò̯ləbu̯* ss. 17, 27; Bodane *bùn̯ə, búnə* s. 24. Däremot Bohem *bó̯hem* s. 11; Lebo *lé̯bo, lébo̯* s. 20; Bovattnet *bó̯vatnə* s. 214; Tössbotjärnet *tø̀s̯boʂæŋə* s. 222.

Håbol: Jonsbó *jónsbu* s. 40; Bodane *bù̯anə*, **Buann** 1551, **Buanna** 1552 o. s. v. s. 42; Rossboden *rós̯bua* s. 51; Tostebo *tèstəbu̯, tès̯t̯əbu* s. 52; Bovallerud *bú̯valərə* s. 55. Men Bovattnet *bó̯vatnə* s. 227.

Laxarby: Bodane *bù̯anə*, **Budanne** 1563, **Buanne** 1600 s. 56 f.; Kättilsbo *ɕìt̯əlsbu* s. 66; Solsjöbodarna *ʃòs̯əbu̯anə*, **Solsiöbuan** 1586 s. 70 f.; Geteboden *jè̯təbu̯a* s. 71; Butjärnet *bù̯ɕæŋə* s. 236. Men Rossboden *rés̯bo̯a* s. 69.

Nössemark: Bomarken *bu̯marka* s. 74; Grättisbo *grǽs̯bu* s. 76; Kollsbo *kèlsbu̯* s. 76; Bårbo *bè̯rbu̯* s. 76; Sillebo *sıl̯əbu* s. 85; Valsebo *valsəbu̯* s. 86.

Rölanda: Blott Boden *bó̯a* s. 93.

Steneby: Boden *bú̯a* s. 105; Kättilsbo *ɕèt̯əlsbu̯* s. 116; Skärbo *ʃærbu* s. 120; Åsnebo *ḁ̀snəbu* s. 124.

Tisselskog: Värnebo *væ̀ŋəbu* s. 134.

Torrskog: Fjösbo *fjø̀sbu̯* s. 137; Svanbo *svàn̯bu̯* s. 137; Lugnabo *lo̯gnabu̯* s. 139; Håboda (*hå̯boda̯*): **Hålbuane** m. 1600-t. s. 160 f.; Görebo *jørəbu̯* s. 141; Ängebo *æŋəbu̯* s. 144; Ljusebo *lỳsəbu̯* s. 145.

Töftedal: Bodön *bù̯øa* s. 288. Men Boden *bó̯a* s. 147.

Värvik: Kollsbo *kèlsbu* s. 162; Budalen *bù̯daŋ* s. 163; Bodasjön *bù̯ʃən* s. 290; Bufjorden *bùfjo̯ŋ* s. 292.

Ödskölt: Bodane *bù̯anə*, **Buanne** 1597, 1600, **Buane** 1711 s. 200 f.

[1]) Jfr ovan s. 3 med not 3.

2. **bro.**

Ed: Brotjärnet *brṳ́ʂæŋə* (2 st.) s. 214; Stenbrotjärnet *stḭ̀nbruʂæŋə* s. 221. Men Jordbron *jò̠dbro̠n* s. 19 (obs. ren riksspråksform).
Håbol: Brohögen *brṳ́høgən* (~ *bró̠høgən*, *brø̠gən*) s. 44. Men Skumbron *skòm̠bro̠a* s. 55.
Nössemark: Blott Brotjärn *bró̠ʂæn* s. 249.
Rölanda: Brokullen *brṳ́ke̠l* s. 103.
Steneby: Brotjärnet *brṳ̀ɣæŋə(t)* s. 263. Men Långebroudden *lȁgəbroədən* s. 109; Brohögen *brò̠hogən* s. 113; Brobacken *brò̠bakən* s. 121; Brokasen *bròka̠su* s. 121; Norebro *nò̠rəbro* s. 269.
Tisselskog: Stockebro *stòk̠əbrṳ* s. 126.

3. **ko.**

Nössemark: Kobäcksdalen *kṳ́bækda̠r* s. 261.
Steneby: Kotjärnet *kò̠ɣæŋə(t)* s. 264.
Tisselskog: Komossen *kò̠mo̠sən* s. 133.
Vårvik: Kotjärnet *kṳ̀ɣæŋə* s. 291.

4. **so.**

Håbol: Sohögen *sṳ́hø̠gən* s. 49.

Ännu mer överväga **u**-formerna i Valbo hd; vid genomgång av Ortnamnskommitténs manuskript har jag antecknat av **bo** 27 namn med **u**, 1 med **o**; av **bro** 5 namn med **u**, 1 med **o**; av **ko** 1 namn med **u**, 1 med **o**. Även i de tre övriga häraderna äro **u**-former vanliga. Här nedan anföras de beläggställen, jag påträffat (äldre eller moderna); då ingenting särskilt nämnes, är det fråga om **bo(d)**:
Tössbo: Edsleskog SOÅ. 17: 3, 119; Fröskog ib. 16 f.[1]; Mo 124; Tösse 52 f., 60 f., 62 f.; Ånimskog 86 f., 94, 143.
Nordal: Dalskog SOÅ. 15: 6, 8, 10, 14; Gunnarsnäs 24; Holm 36, 40, 43 (**su!**); Skållerud 62; Ör 80[2], 86.
Sundal: Bolstad SOÅ. 16: 2 f., 4, 11, 21 (**bru!**); Brålanda 26 f., 44; Frändefors 64 ff., 66, 68, 74, 76, 76, 84, 92, 95; Gestad 104 f., 116, 119, 120; Grinstad 124 (**bru!**); Sundals-Ryr 145.

Det synes knappast vara djärvt att anta, att för icke så länge sedan hela Dal haft **u** i de ifrågavarande orden, fast detta numera delvis utträngts av riksspråkets **o**.

[1]) Bodane *bṳ̀anə*; detta vanliga namn heter nästan jämt så.
[2]) Bodane *bṳ̀anə*; så när som på detta äro alla fall från Nordal äldre citat.

§ 35. **Särskilda fall.**

a) ū → *ǫ* framför n:

brǫn adj. brun
dǫ̀nbúlstər m. dunbolster
bǫ̀kǫ́ m. ytterbräda[1]
lǫ̀nər s. pl. nycker[2]
tǫn n. mindre ingärdad betesplats[3].

Anm. 1. Till belysning av åldern av denna övergång, som föreligger även i bohusdialekterna ock många norska mål, må anföras några ortnamnsformer från Dal ock Norge: Högsäters sn, Valbo hd: **Tun** *tǫn*, **Ton** 1579 (SOÄ. 18: 47); Dalskogs sn, Nordals hd: **Tonbyn** *tǫ̀nbẙn* (förra leden är **tun**), **Tonebyn** 1629 ff. (SOÄ. 15: 14 f.); Smaalenenes amt: **Elgetun** (Vestre ock Østre) *æ̀lgjetón*, **Ellitonn** 1604 (Rygh No. gn. 1: 132, 157); Akershus amt: **Elton** *æ̀ltŏ́n* (**Ælghærtun** 1377), **Elgeton** 1520 (2: 402); **Hareton** *hä̀rätón* (»sidste led er sikkert **tún** n.»), **Harrethonn** 1578 (2: 169).

b) Behandlingen av fonemet ūm: *rum*[a] n. 'rum', *rùmə* n. 'rum, utrymme', *skom* n. 'skum'.

F.-T. 1039 anta för nno. ock nsv. **skum** en grundform med ŭ. avljudande med fht. **scûm** o. s. v., detta antagligen på grund av vissa olikheter i behandlingen av orden **rum** ock **skum** i no. dial. (»neunorw. **rôm**» F.-T. 919: »norw. dial. **skŭm**» 1039; enligt Ross No. bygdemaal, flerest., synas dock de bägge orden i allmänhet följas åt i norska dial.). Ett dylikt antagande kunde förklara olikheten *rum(ə)* : *skom* i äm.; ***skŭm** ger *skom* enligt § 33 a, ock **ūm** finge antas ge *um*. Emellertid är detta antagande problematiskt ock har bestritts av Sandström ŏ ock ŭ, s. 48, not 1, Noreen VSpr. 3: 248 med not 6. Möj-

[a]) **rommit** 'rummet' Dahlstierna (Kunga Skald str. 179: 5, Hanselli 6: 49).

---

[1]) Best. f. *bǫ̀kǫ́n* 'yttersta brädan vid sågning av en stock'; fvn. **húnn**, no. dial. **bakhun**; jfr F.-T. 430. Formen *bǫ̀kǫ́* är tydligen subtraktionsbildning.

[2]) Fsv. **luna** från mlt. **lûne** (jfr F.-T. 663).

[3]) Särskilt för svin: *svìnətǫ́n*, *grìsətǫ́n*; fvn. **tún**. Ordet förekommer även i dialektfärgat rspr., så t. ex. i en »delningsbeskrifning till laga skiftet uti Djupviken» 1852 flerestädes (skrivet **Thon**); *tǫ́nə* 'Tunet' är ett vanligt ortnamn (SOÄ. 19: 173, 175, 183 o. s. v.). Ordet synes motsvara vad som i Västergötland benämnes **tå**: »En mindre, nära gården liggande och åt svinen upplåten betesmark kallas tå eller svinatå, *tą*, *svìnatą*» (O. W. Sundén Västgötasocken, s. 3).

ligen kunde *rùmə* tänkas utgå från *rȳme (jfr fsv. **forryme** n. SL.); något motbevisande exempel på utvecklingen av fonemet **ȳm** känner jag icke; *rum* är säkerligen i alla händelser ett sent lånord, som anslutit sig till *rùmə*. I sörb. (där 'skum' heter *skom*) ha vi *rum* 'rum', *rùma* 'utrymme', *rùma* 'rymma' (i bägge betydelserna), *rùmlɪ* 'rymlig'; här uppträder emellertid även äldre **ȳm** som *um*, t. ex. *grum* 'ful', *sùma* 'simma' (gentemot äm. *grøm*, *sòma*). Kanske kunde *rùmə* vara lånord från dessa trakter? (Jfr även Kallstenius s. 145.)

c) Förbindelsen **i̯ū**.

1. Efter r ock *ł* → *y:*

brỳta v. bryta
dryg adj. dryg
drỳpa v. drypa, *drỳparə* m. en sorts hackspett
fłỳga v. flyga
fłỳta v. flyta
frỳsa v. frysa
głýpnǽvə m. grabbnäve[1]
głỳpɪŋ m. grabbnäve[2]
gryn n. gryn
kry st. v. krypa[3]
krỳpa v. krypa
rỳka v. ryka
smỳga v. smyga
strỳka v. stryka.

2. Efter n → *y: nỳpa* v. 'nypa', *nỳpər* s. pl. 'nypon', *nýpətǫŋ* n. nypon (växten), *nỳsa* v. 'nysa'.

Det är dock möjligt, men knappast sannolikt, att *y* i dessa ord utgår från äldre **ȳ** (om **nypon** se i så fall Noreen VSpr. 3: 254); däremot är väl *nỳra* 'njure' = fvn. **nýra**.

3. Före *ł* → *ju: juł* n. 'jul', *juł* f. 'jul' (vanligen best. f. *júła*), *fuł* n. 'skjul'.

Att dessa former äro ljudlagsenliga (ock icke till äventyrs influerade av riksspråket, något som man med säkerhet kan anta om en del nedan anförda ord), framgår av en jämförelse med andra dialekter, som i större utsträckning än äm. visa övergång **i̯ū** → (j)ȳ: sörb. ock skeem. *juł* '(h)jul, jul', *fuł* 'skjul'[4], s. Hall.

[1]) Jfr no. dial. **glupa, gljupa** 'sluge' m. m., **glup, gljup, glȳp** 'glubsk; dygtig, prægtig' m. m. Aas., Ross.

[2]) Jfr föreg. Ordet torde vara bildat i analogi med *gǫpɪŋ* 'båda händer fulla'.

[3]) No. dial. **kryda kraud** Aas.; jfr Aas. s. v., F.-T. 585.

[4]) Lindberg (§ 104) konstaterar också för skeem. att »före *ł* kvarstår dift.» Jfr förhållandet i danskan.

delvis *ɟul* '(h)jul' (Wigforss SHF. s. 384); jfr även *ɟuləkasa* Julekasen i Nössemarks sn[1].

4. I övriga ställningar → **ju, jy, y:**

α) **ju:** *bɟu* v. bjuda — *ʃu* kard. sju
ɟur[a] n. djur — *ʃuk* adj. sjuk
ɟus n.[b] ock adj.[c] ljus — *ʃùkə* m. sjukdom
ɟùta v. gjuta[2] — *ʃus* m. skjuts
mɟuk adj. mjuk — *ʃùsa* v. skjutsa;
Lånord äro: *ɟúnı* s. 'juni' ock *ɟúlı* s. 'juli'.

β) **jy:** *ɟyp*[d] adj. djup — *ɣyr*[e] m. tjur
ɟyr n. juver — *ɣyr*[f] n. tjuder
ɟỳskə m. ljumske — *ɣyv*[g] m. tjuv;
ɟỳtərə n. pr. Juterud[3]

γ) **y:** *lỳga* v. ljuga — *skỳva* v. skjuta (= schieben)
lỳsəɣaŋə n. pr. Ljusetjärnet[4] — *sy* v. sjuda
lỳsna v. ljusna — *tỳta*[i] v. tjuta, gråta.
skỳta[h] v. skjuta (= schiessen)

Av de under *α* anförda orden kan ett flertal med stor sannolikhet anses vara påvärkade av rikssprâket:

bɟu: jfr **by** Henr 49, 102.

ɟur: jfr **djyra** Henr 3, 17 o. s. v., **djyra** Langer 28 (»Nössemark»), *ɟỳrəhaɣən* Djurehagen, torp i Järbo sn, Valbo (*ɟýrət* Djuret ib.[5]); jfr även Wigforss SHF. s. 387.

ɟus: jfr *lỳsəɣaŋə* under *γ* ovan; **lys** 'ljus' är överallt i Vedbo ock Valbo vanligt i ortnamn (se SOÄ. 19: 84, 218 f., 240 etc.[6]); jfr **lys** Ekelund[7] (1874), **lys** s. Henr 102 (men **ljus** s. 38, 102), adj. 63, **lys** s. Langer 27, 39 (»Nössemark, Högsäter»), **lysegurt** 'ljusgult' Langer 12 (»Färgelanda»).

---

a) **jur** Gunn (Bond 345, 355). b) **jus** Gunn (Bond 341, 361). c) *ɟúsə* Fränd. d) *ɟyp* Fränd, **jup** s. Gunn (Bond 315). e) *ɣyr* Fränd, **tjyr** Gunn (Bond 315). f) *ɣyr* Fränd. g) *ɣyv* Fränd. h) *skỳta* Fränd. i) *tỳta* Fränd.

---

1) SOÄ. 19: 85. 2) Pret. ock part. *ɟùtə*, *ɟut*.
3) Enligt SOÄ. 19: 175; av **jute** eller **gjutare**?
4) 2 st. Enligt SOÄ. 19: 298. »F. led. är best. form av adj. **ljus** (i dial.form **lys**)».
5) Enligt SOÄ. 18: 65. 6) Jfr även SOÄ. 15: 112.
7) Jfr ovan s. 12.

mjuk: jfr **myk** Lignell (s. 109), Lampa[1], Segerstedt 4; jfr även Wigforss SHF. s. 387.

ʃuk: Ekelund (1874) uppger **sjyk.**

Ordet **bjur** 'bäver' finns belagt i ortnamn i formen **byr** från Ed (SOÄ. 19: 213), Håbol (43), Laxarby (236), Nössemark (248), Töftedal (282), Ödskölt (303) samt från Färgelanda[2] och Ödeborg[3] i Valbo; i formen **bjur** från Nössemark (248 f.), Torrskog (139), Ödskölt (203) samt Högsäter[3] i Valbo.

Förhållandena äro för övrigt något oklara, särskilt förhållandet mellan **jy** ock **y.** Att **y,** ej **jy** står i de starka värben, kan delvis bero på deras andra former (pres. **lyger,** pret. **lög** o. d.). Här ser jag förklaringen till olikheten *tŷta : ʒyr, ʒyr, ʒyv.* Men varför *jŷskə* bredvid **lys,** *lŷsna?* Kanske ligger saken sålunda: **tiū** (**þiū**) ger *ʒy* (med ovannämnda undantag); **iū** i uddljud (inklusive urspr. **diū-** — ock **giū?** — men ej **liū-**) ger *jy* (*jyp, jyr, jŷtərə*); **iū** i övriga ställningar ger *y* (t. ex. **byr, lys, myk, sjyk?**). Återstår då huvudsakligen att förklara *jŷskə;* här torde **ū** ha förkortats före det progressiva **i**-omljudets inträdande; **iū** får antas ha givit **jy** (där ej **ŭ** blivit **ω** såsom i *joŋ* 'ljung', *ʒok* 'tjock' m. m.). Ytterligare exempel härpå saknas mig, jfr dock **jyst** 'just' Sv. skämtl. n. s. 1: 15 (från »Syddalsland»), n. s. 2: 8 (från [syd-] »Vestra Dalsland»). Emellertid skulle man då vänta sig, att **y̆** framför **sk** skulle gått vidare till **ø** (jfr *sǿskən* 'syskon' m. m., nedan s. 137 f.), liksom **jy̆** ← **iū** framför konsonantgrupp i ett par andra ord gjort: *jǿfika* n. pr. 'Djupviken', *ʃøtan* kard. 'sjutton', *ʃøti* kard. 'sjuttio'[4].

Kallstenii förklaring av bärgsl. *jysk* f. 'ljumske' såsom beroende på **i**-omljud av **iū** (Bärgsl. ss. 169, 157) är omöjlig; med denna förutsättning kan man väl aldrig komma till annat än ***lysk.**

Anm. 2. *ʒîva*[a], *høʒiva* f. '(hö-)tjuga' synes alldeles oförklarligt (jfr *ʒyv* 'tjuv' ovan).

[a]) *ʒŷva* Fränd.

[1]) Sverige 3: 27. [2]) SOÄ. 18: 5, 17.

[3]) Ortnamnskommitténs otryckta samlingar.

[4]) Redan fsv. **syøttonde;** »dürfte eine kontamination von **siuttān-** → ***syttān-** → ***søttān** und **syū-** voraussetzen, wie auch nschw. dial. **sjöttan** 17» Noreen Aschw. gr. § 493, anm. 3; likaså Kallstenius s. 156 för bärgsl. *ʃǿtan.*

Äldre y̆.

§ 36. **Äldre y̆ → *ø̜*, *ɵ̜*, vid förkortning *ø*, *ɵ*, regelbundet i gammal kort stavelse**[1]:

stḕgbø̀jəl m. stigbygel
fø̜rə adv. före
hɵ́v̜əl m. hyvel[2]
mø̜̂, *mø̜* adv. mycket, *mø̜̀n-hḗta* f. best. f. myckenhet
nøt̜ f. nöt
stø̜ v. stödja
sø̜[a] adv. söder, *sø̜̀bákən* n. pr. Södra Backen m. fl. ortnamn
tø̀jəl m. tygel
tø̜rə n. töre[3]
ɕìn̜ətø̜rəl m. kärnstav[4]
ǿ̜vər prep. över.

§ 37. **Särskilda fall.**

a) Före *k* har det ur **y̆** uppkomna ö:t i likhet med andra ö:n gått vidare till *u̜*; materialet återfinnes längre fram under äldre **ø̄** s. 159.

b) **y̆n** tycks ha givit *un̜*: *lun̜* s. lönn[5]. Jfr utvecklingen **ŭn** → *un̜* (ovan s. 111). Jfr vidare om ordet Hesselman i och y, s. 45, Noreen VSpr. 3: 213 ock sörb. skeem. *lun̜*. Dahlstierna har däremot **löön** (Kunga Skald P 2).

c) I två ord med formen **dyvel** synes äldre **y̆** uppträda som *y:*

1. *dy̆vəl* m. 'litet tjärn på mossmark' (**dẙvel** Ed, Sv. landsm. 1914: 67; *ɕìtəldyvəl* Kitteldyveln Håbol, SOÄ. 19: 230; *mà̜dyvəl* Mardyveln, *tùʂaŋʂdyvlanə* Tutjärnsdyvlarna Nössemark, ib. 253, 256; *hòksdyvəl* Högsdyveln, **Svennerudsdyveln** Steneby, ib. 264 266; *dy̆vəl* Dyveln Vårvik, ib. 290; — *dy̆vl̥* Dyveln Edsleskog [Tössbo hd], SOÄ. 17: 115). Ordet är sålunda belagt från ett

---

a) **Söd** Dahlstierna (Hanselli 6: 79).

---

1) Om betingelserna för inträdandet av *ɵ* se under **ø̄**.

2) Såsom Wigforss SHF. s. 57, not 4 påpekar, tyder fördelningen av former med **y** ock **ø** hos Hesselman i och y, s. 99 på att vi ha att utgå från äldre **y̆**.

3) No. dial. **tyre** Aas.

4) Se Hesselman i och y, s. 109.

5) Fvn. **hlynr.** Formen **hlunr** som upptas hos Egilsson (ock efter honom även Noreen Aisl. gr.$_3$ § 382, 3) torde icke ha existerat. Den saknas i F. Jónssons nya upplaga av Egilsson.

sammanhängande område bestående av Vedbo hd (utom de sydligaste socknarna) ock Edsleskog i nordvästra hörnet av Tössbo hd. För övrigt synes det vara obekant. Det bör tydligen (SOÄ. 17: 115) sammanställas med no. dial. **dȳvle** n. 'en liden dyb sump' Aas., **holdyvle** (**hooldivli, -døvle** Ross) 'mudderbul, pøl, dyb sump' Aas., vilket ord möjligen finns belagt från Valbo hd: Dövlesjö *dòvləʃo̰* i Valbo-Ryrs sn, varifrån rinner Dövleälven *dóvləælva*[1]. Anmärkningsvärt är även, att **Kodyveln** *kódẏvəl* (litet tjärn på Backens ägor) 1687 skrives **Döfuel Kiärn** (SOÄ. 19: 298).

2. *tḙdẏ́vəl* m. 'tordyvel' (Scarabæus). Om de skiftande formerna av detta ord se ovan s. 94 ock Hesselman i och **y**, s. 108. Att vi åtminstone alternativt ha att utgå från äldre ȳ, visas av ö-formerna (fsv. pl. **torddøffla** etc.). Om däremot någon form med ȳ existerat, förefaller mer osäkert. Vokallängden hos fvn. »**tordýfill**» betvivlar Hesselman a. st. ej utan skäl.

Anm. *ɪjø̰nəm* 'genom' kan motsvara fsv. **gønom** eller **gynom**.

§ 38. **Äldre ȳ i gammal lång stavelse.**

a) Framför **k**-förbindelser:

bøksər s. pl. byxor
krø̀ka f. krycka
lø̀ka f. lycka[2]
lø̀kəknút m. lyckeknut
løkt f. lykta[3]
nø̀ka v. nyttja, *nø̀kə-sæɟ* skynda sig
nø̀kəl m. nyckel[4]
nøktər adj. nykter
rø̀ka v. rycka
stø̀kə n. stycke
støkt adj. n. fult, hemskt[5]
ɟẏ́krə komp. tjockare
trø̀ka v. trycka
tø̀ka v. tycka
ø̀ksna adj. brunstig (om ko)[6].

Resultatet är *ø*, utom efter *ɟ* (*ɟẏ́krə*); jfr b nedan.

b) Framför **tt**:

beɟẏ́ta adj. bekymrad[7]
bø̀ta f. bytta

1) Ortnamnskommitténs otryckta samlingar.
2) *sḙnəlø̀ka* ɔ: »pojken», den sista skvätten.
3) Nno. lykt.
4) Utgår väl från pl. *nø̀klar*.
5) Till m. *styg*; däremot t. ex. *bykt* 'byggt' till *bẏ̀ga*.
6) Fvn. yxna.
7) Kontamination av **bekymrad** ock **betuttad** (Tamm Et. ordb., SAOB, G. A. Bergström On blendings of synonymous or cognate expressions in English, s. 48, o. s. v.); etymologien stödjes av sörb. skeem. *beʂẏ́tra* (*bə*-).

kòləbøta f. kullerbytta
bòtrẹ n. liten brödspade[1]
døta v. stoppa igän ett hål[2]
dòta v. knuffa litet[3]
fḷøta v. flytta
nøta f. nytta, *nøtɩg* adj. nyttig
føtḷ m. skyttel[4]
støta v. stötta[5].

Resultatet är *ø*, utom efter *ɣ*; jfr a ovan.

c) Framför r-förbindelser → *ø*, *ø̜*:

børja v. börja
bø̜ṣa f. bössa[6]
føṣṭ adv. först
ùhørja f. ohyra[7]
hø̜ɳə n. hörn[8]
ɣørka f. kyrka
ɣøṭḷ m. körtel
mørk adj. mörk
smørja v. ock f. smörja
stòrka f. styrka
tørk m. torka[9]
tòrka v. torka[9]
tøṣṭ adj. törstig[10]
ørja v. misshushålla[11].

Med förkortning av rr: *fø̜r* adv. förr.

Särskilt fall: Framför rd, rt har *ø* ← ȳ i likhet med *ø* av annat ursprung gått vidare till *u*, *ų*; exemplen anföras § 47, b.

d) Framför f-förbindelser → *ø*, *ɵ*:

høfs n. takkant[12]
høfsa v. hyfsa, göra ren[13]
hɵ̀vla v. hyvla[14]
kḷòfta f. klyfta
lòfta v. lyfta
fófəl m. skyffel
vɩlóftɩ adj. vidlyftig[15].

---

1) Jfr no. dial. **butt** 'en stump, klods, afhugget stykke træ' Aas.?
2) Fvn. **dytta** (F.-T. 173).
3) No. dial. **dynta** (F.-T. 173).
4) Efter pl. *føtlar*.
5) Mlt. **stutten** (jfr Noreen Sv. etym. s. 68, VSpr. 3: 231, Kock Ljudhist. 1: 468 f.).
6) No. dial. **byrsa** Aas.
7) Jfr no. dial. **uhyrja** 'skjødesløshed, stor uorden' Aas. (s. v. **uhyrda**), sv. dial. **ohörja** 'smuts, orenlighet' Rz.
8) Fvn. **hyrni**.
9) Jfr fsv. **thyr, thør** adj., **thyrka, thørka** v., **thørka** f.
10) Fvn. **þyrstr**.
11) Sv. dial. **yrga, örja** 'strypa' Rz (**örja** 'strypa' Lignell 112), fvn. pret. **yrþa** (för ***yrgþa**, blott Atlamál 22, 4; se E. Elgqvist hos Lindroth SNF. III: 7: 1; annorlunda Brate Sämunds Edda, s. 364).
12) Jfr no. dial. **ups** m. 'tagskjæg', **yfse** n. ds. Aas. (för uppkomsten av formen *høfs* kan ett vanligt ord som *høfsədrɵ̀p* 'takdropp' ha spelat en roll).
13) Kan vara inlånat med ö; jfr Noreen VSpr. 3: 230.
14) Jfr ovan s. 134 om *hóvəl*.
15) Kan vara inlånat med ö; jfr Noreen VSpr. 3: 231 f.

e) Framför m-förbindelser:

grøm adj. ful	*sòmna* v. somna
sòma v. simma[1]	*sòmnıg* adj. sömnig
sømn m. sömn[2]	*ỳmpa* v. ympa.

Resultatet är *ø*, utom i *ỳmpa*. Detta undantag beror kanske lika mycket på ordets karakter av (sent?) lånord som på ställningen framför **mp** (ock i uddljud?).

f) Framför *l*-förbindelser → *u*, *u*. Exemplen anföras under äldre **ō** s. 159 f.

g) Framför l-förbindelser → *y:*

bỳltə n. bylte	*ɡýlogən*, *-anə* m. best. f.[3]
fyl s. alkohol	*mỳla* f. mylla
fỳla v. fylla	*pỳlsa* f. pölsa[4]
hỳla f. hylla	*sỳlta* f. sylta.

Anm. 1. Framför **ll** med följande **i** har **ў** blivit *ı* i: *fìlıga* n. pr. 'Fillingen'[5].

Anm. 2. *brølop* n. 'bröllop' är väl snarast rspr.; jfr Wigforss SHF. s. 69.

Anm. 3. *tølt* f. 'tolft' representerar väl en utveckling **tyl̥pt** → **tøl̥(p)t** → **tølt**, d. v. s. **ў** har blivit **ø** på den tiden **l** var kakuminalt (jfr Noreen Aschw. gr. §§ 496, 116).

h) Framför s-förbindelser → *ø*, *y:*

α) *brøst* n. bröst[6]	*ɡòsa* v. kyssa
døsn n. dussin[7]	*ɡøsəbǽr* n. körsbär[8]
ɡøs[a] m. kyss	*mòsa* f. mössa

[a]) Kiöss Dahlstierna (Trogna Heerden 53, 58, o. s. v.).

[1]) Fsv. **symma** (~ **si[m]ma**).

[2]) Fsv. **symn**; dock även fsv. **sømn**, fno. **s(u)øfn** (jfr Noreen Aisl. gr.$_3$ § 74, anm. 4).

[3]) Smek- ock lockord till kalvar. Sammanhänger ordet med no. dial. **kylla** 'danne en rund top, »koll»; runde sig af oventil' Ross, **kyllen** 'rundvoksen, fyldig' Ross, östsv. **kylla** 'dryckeskäril med tvänne öron' (jfr målets **kolla** som namn på ett kärl) Vendell, m. m., ock är benämningen sålunda given med hänsyn till att kalven ännu är hornlös (»kullig»)?

[4]) Jfr F.-T. 863.

[5]) Se SOÄ. 19: 174 (*fìlıga* därsammastädes är tryckfel).

[6]) Se Noreen VSpr. 3: 225 f. ock där anförd litt.

[7]) Jfr fryksd. *døsæn*, no. dial. **dўsing** Aas., Ross (s. v. **dusin**, **duse**).

[8]) Fsv. **kyrsebær**.

nøsta n. nystan
søskən s. pl. syskon
β) *bẙʃa* f. ströhalm[1]
mẙskəkasa n. pr. Myskekasen[2]
søstər f. syster
tøst adj. tyst
rysk adj. rysk
tysk adj. tysk
ẙsta v. ysta.

I *ysta* beror vokalkvaliteten tydligen på uddljudsställningen (jfr *ost*), i *bẙʃa* på de omgivande ljuden, i de övriga fallen med *y* på lån.

i) Framför n-förbindelser,

1. framför ng → *y*:

dẙŋa f. dynga
týŋər komp. tyngre[a]
ẙŋa v. yngla, *ẙŋə* n. kull
ýŋər komp. yngre;

2. framför andra n-förbindelser → *ø*:

fønstər[b] n. fönster
pønta v. tilltyga, orena
støn[c] f. stund[3]
søn s. synd
sønarə adj. södra[3]
sønda[d] m. söndag[3]
sønər[e] adv. sönder[3]
tøn adj. tunn[3]
tønvæniŋ m. tinning[4]
tøna[f] f. tunna.

Anm. 4. *sìnstərə* n. pr. 'Sinsterud' innehåller enligt SOÄ. 19: 194 »det från fno. kända **synst** (fsv. **synnärst**) 'sydligast'» (även no. dial. **synst** Aas.). Utvecklingen till *ɪ* är i så fall märklig, men någon annan härledning kan jag ej föreslå. Jfr även **Sinstebo** i Dals-Eds sn, SOÄ. 19: 8.

j) Framför g-förbindelser,

1. framför gg → *y*:

brẙga f. ock v. brygga
byg s. korn, bjugg[5]

---

[a]) **töngd** 'tyngd' Dahlstierna (Trogna Heerden [XV]). [b]) **fynster** Henr 26, 97. [c]) **stönn** Henr 23, 25 o. s. v., **stønn** Ör (Bond 304), Gunn (Bond 340). [d]) **sønda** Henr 70, 76. [e]) **sönner** Henr 24, 28. [f]) **tynna** Henr 23 f., **tönna** Gunn (Bond 329).

---

[1]) Fsv. **bysia** o. s. v. (se Hesselman i och **y**, s. 117).

[2]) Enl. SOÄ. 19: 181; väl till sv. **myska** m. m. 'Asperula odorata', no. dial. **myske** (se Lyttkens Sv. växtnamn s. 179 f.; sv. **myska** även 'Hierochloa odorata' ib. s. 1546 f.), enligt F.-T. 746 från mlt. **museke**.

[3]) Den närmaste utgångspunkten i detta ord (jfr även **tönner** 'hårdt fnöske' Lignell s. 107) är tydligen **y̆**, vare sig detta är vanligt fsv. **y̆**, uppkommet genom i-omljud på **ŭ**, eller ett senare mellan vissa konsonanter uppkommet; jfr Hesselman i och **y**, s. 190 ff., Wigforss SHF. s. 71 f. ock på dessa ställen anförd litt.

[4]) Jfr fvn. **þunnvengi**.

[5]) Fvn. **bygg**, fsv. **byg** ~ **biug**.

bỳga v. bygga	*ryg* m. rygg
bỳgnig f. byggning	*styg* adj. ful, hemsk;

2. framför urspr. ghn → *y*: *lỳgna* opers. v. 'bli lugnt';
3. framför urspr. ghdh → *ø*[1]: *bǿgda* f. best. f. 'bygden'.

k) Framför p-förbindelser,

1. framför pp → *u*: *dùpa* v. 'doppa'[2], *klùpa* v. 'klippa'[3], *snùpka*[a] v. 'snubbla', *snùpəkbènt* adj. 'som lätt snubblar'[4].

Möjligheten av att *dùpa*, *snùpka* utgå från ŭ-former kan icke förnekas, ehuru säkra fall av ŭpp i äm. uppträda som *op*; se ovan s. 117 f.

2. framför pl, pn → *ø*: *krøpkig* m. 'krympling' m. m.[5], *øpna* v. 'öppna'.

Anm. 5. Här må även nämnas *jøfika* n. pr. 'Djupviken' (jfr s. 133).

Anm. 6. Framför dd kvarstår *y* i lånordet *krỳda* f. 'krydda'.

Anm. 7. Ord representerande den fsv. utvecklingen y̆ → iu (ev. → io) framför rt, rð anföras ss. 94, 112.

Äldre ȳ.

§ 39. Äldre ȳ kvarstår i regeln som *y*, vid förkortning *y*:

bly n. bly	*byn* m. best. f. Fredrikshald (föråldrat)
brỳna v. bryna, vässa, *brỳnə* n. bryne, *brỳnəstika* f. brynsticka, m. m.	*bỳta* v. byta
	hǽgədý n. gungfly

[a]) snøppla Lignell 111, snuppla Dahlstierna (Giöta Kiämpa-Wisa, Hanselli 6: 95).

[1]) Den olika utvecklingen av y̆ framför urspr. ghn ock ghdh visar väl, att vid tiden för övergången y̆ → ø förbindelsen ghn blivit gn (före ng kvarstår y, se s. 138), under det att frikativan gh var bevarad i förbindelsen ghd(h).

[2]) Da. dyppe, S. Halland *døpa*, *dỳpa* (Wigforss SHF. s. 61), no. dial. (Østlandet enligt Torp Nyn. et. ordb. s. 79) dyppa; Hy. düppen.

[3]) Fsv. klyppa (~ klippa), vgm. khlöppa Hof.

[4]) Sv. dial. snöppla Rz (fryksd. *snøpæl* Noreen Fryksd. ljudl. s. 30); från mlt. snuppelen.

[5]) Fsv. kryplinger (för så vitt denna form ej motsvarar fvn. krypplingr), da. krøbling, se F.-T. 589; skilt härifrån är fvn. krypplingr, fsv. krymplinger.

dyr adj. dyr
fyrk s. fyrk[1]
fýstika f. tändsticka[2]
gnyst n. knyst[3]
grỳta f. gryta
ùhýra f. ohyra
knỳta v. knyta
knyt part. knuten (om näven)
ȷýnər f. pl. kor[4]
ly v. lyssna[5]
lỳsa v. lysa
lỳstra f. ljuster[6]
lỳstra v. ljustra
myr pres. (blott i uttrycket *krýr a mýr* kryper ock) myllrar l. d.[7]
myr f. myr
ny adj. ny
ny s. ny(måne)
nỳra[a] n. njure[8]
nys adv. nyss
pàraplý n. paraply
pryl m. pryl
rýhǫna f. tjäderhöna[9]
rysk f. ryssja[10]
skrỳta v. skryta[11]
hóltəskrýta f. en fågel[12]
ʃy s. sky
ʃym adj. skum, *ʃỳma* v. skymma[13]
spy v. spy
stỳra v. styra
stỳrə n. styre
sy v. sy
sỳnas v. synas
sỳra f. syra, fuktighet o. d.
trỳnə n. tryne
ty v. räcka till[14]
ty n. tyg, *ìltý* eufemistisk benämning på råttor, *tòmtəty* tomtar, m. m.
tỳna v. plåga, förstöra
ǽgətýta f. gräshoppa[15]
ỳrəvǽr m. yrväder.

---

a) *nỳra* Fränd.

---

1) Antagligen inlånat i dialekten i denna form; jfr Noreen VSpr. 3: 225.
2) No. fyrstikke.
3) Enligt F.-T. 555 en avledning till gny, kny (fvn. gnýia, knýia).
4) Jfr fvn. **kýrnar** (best. f.).
5) Fsv. **lȳþa**, fvn. **hlýða**. 6) Fsv. **lȳstra**.
7) Sv. dial. **mya** 'kräla i myckenhet, hvimla' Rz; väl enligt Rz 449, F.-T. 744 avlett av fvn. **mý** 'mygga'.
8) Fvn. **nýra**.
9) Se Lidén Bland. språkhist. bidrag s. 39 f.
10) Jfr no. dial. **rūsa**, **rȳsa** Aas., Ross, fht. **rûsa** m. m.
11) No. dial. **skryta** (← ***skrūtian** enl. Fick-Torp Wortschatz, s. 475).
12) Se ovan s. 89.
13) Jfr dalm. *skom* ← ***skūm**(?), se Noreen VSpr. 3: 295 (jfr Fick-Torp Wortschatz, s. 466).
14) Jfr fvn. **týia** 'jälpa'.
15) No. dial. (Telemarken) **engtyta** Aas.

Särskilt fall: ȳ → *ṵ* framför *ḽ*: *suḽ* m. 'syl', *ùḽa* v. 'tjuta'[1]. Övergången är, som synes, i äm. svagt styrkt. Beträffande det senare ordet måste man kanske hålla den möjligheten öppen, att det representerar ett **ulva**, enär det är oklart, under vilka förhållanden *v* bortfaller efter *ḽ*; se härom vidare Konsonanterna ock märk särskilt *úḽəbǽr* 'olvon' (Viburnum opulus)[2]. Emellertid ha de norska dialekterna enligt Aas. **yla** utom just på Østlandet, som har **ula**. Övergången torde i alla fall vara säkerställd genom granndialekterna. Den antas för skeem. av Lindberg s. 171; exempel: *bàrkəșúḽə* fvn. **barkakýli**, *ʃuḽ* (sic!) 'syl', *ʃùḽə* v. 'skyla', *ùḽə* 'ýla'. Jfr vidare sörb. *suḽ* 'syl', *ʃùḽa* 'skyla', *ùḽa* 'låta ihåligt' ock vgm. (se Landtmanson 1 ock r, s. 56) *suḽ* 'syl' ock *huḽ* 'knöl, valk', fsv. **ryl.**

Äldre ǣ.

§ 40. **Äldre ǣ → *ǽ* regelbundet i gammal kort stavelse:**

bḽǽ v. bläddra[3]
bḽǽs m. bläs, *bḽǽsətə* adj. försedd med bläs
bǽr n. bär
bǽra v. bära
bǽranə n. könsdelarna hos kor
drǽgər f. pl. till *drøg*[4]
frǽk adj. stark, frän (om lukt ock smak)[5]
grǽs n. gräs[6]

---

[1]) Fvn. **ýla**, änsv. **yla** (t. ex. Lex. Linc. ock Dict. Hamb.).
[2]) Jfr om detta ord Noreen VSpr. 3: 329, 5: 389 med not 4.
[3]) Fsv. **blædhia**, fvn. **bleðia**. [4]) Se ovan s. 98.
[5]) Fvn. **frekr**.
[6]) Ekwalls åsikt (Nord. studier, s. 247 ff.; jfr även Suffixet ja, s. 83) — till vilken t. ex. Wigforss SHF. s. 119 not 2 (1913) utan vidare hänvisar — att **græs** skulle vara utlöst ur sammansättningar med **-græs**, anser jag föga sannolik. Från fsv. anför Ekwall sammansättningarna **hønsa-**, **liver-** ock **o-græs**, vartill kunna läggas åtminstone **bytto-**, **kattosta-** ock **lungo-græs** (se Söderwall 1: 827). Visserligen kan det inte anses »vara djärft att antaga, att **græs** ingått i talrika sammansättningar, hvilka ej finnas belagda i litteraturen» (Ekwall a. a. s. 254). Men det jälper i ett dylikt fall ej att räkna, man måste väga. Ock än så många sammansättningar av typen **hønsa-**, **liver-**, **kattosta-græs**, benämningar på en viss speciell ört, kunna nog ej antas ha övat något inflytande på simplex. Något annorlunda blir förhållandet med **ogræs**, men nog spelar väl nu för tiden ordet **ogräs** en blygsam roll jämfört med det oerhört vanliga ock viktiga ordet **gräs**?

hæ̀ra n. härad[1]
læ̀r n. läder
læ̀pə m. »läpp», »käft»[2]
læ̀sa v. läsa
mæ prep. med
mæl m. mal[3]
næs n. näs
næ̀sa f. näsa, nos
næt n. nät
næ̀və m. hand[4]
ræ n. penis (särskilt på häst: *hæstəræ̂*)[5]
rævᵃ m. räv
ʃæ̀ra v. skära
λlæ̂ m. släde
stæ n. städ
*stæ̀la*ᵇ v. stjäla[6]
*sæ̂gəl*ᶜ n. segel[7]

ᵃ) *ræv* Fränd. ᵇ) *stæ̀la* Fränd. ᶜ) **Sägel-Nåhl** Dahlstierna (Trogna Heerden 41).

Ekwall påpekar själv (a. st.), att »den i meng. inlånade formen **gres** synes antyda, att **græs** tidigt uppfattats som ett självständigt ord». Den, som jag tycker, enklaste ock bästa förklaringen (vilken även Ekwall anser »ingalunda omöjlig») har alternativt ock med stor tvekan framställts av Tamm (Et. ordb. s. v.), nämligen att **græs** är en kollektiv ja-stam. Det är svårt att förstå, vad Ekwall menar, då han (a. st.) säger, att betydelsen av ordet ingalunda synes tyda på kollektivbildning; tvärtom är väl **gräs** i regeln kollektivt (rörande fsv. se Söderwall s. v.). Tamms tvekan är grundad därpå, att han anser sig böra anta, att ordet »i fsv. (t. ex. gen. pl. **græsa**) förlorat kons. **i** genom formblandning med **gras**». Detta torde vara ett alldeles onödigt antagande. I lagspråket finns endast gen. sg. **græs** (Vgl. I). Hos Södw. finns inget exempel på dat. pl., ett på gen. pl. (**græsanna**) från MB. 1, hs. från 1430—50 enligt Klemming s. 588. Redan i klassisk fornsvensk tid påträffas ofta former som **næsa**, gen. pl. av **næs** (Noreen Aschw. gr. § 393). Samma mening som denna Tamms alternativa om **græs** hysa antagligen F.-T. (355; 1474 påstås för övrigt alldeles oriktigt, att Ekwall »erklärt den vokal **e** aus kompositis mit **-gresi**»).

[1]) Jfr Tunberg Skand. äldsta polit. indelning, s. 28 ff. (jfr även NoB. 1913: 133 ff.).

[2]) Jfr Lindroth i Festskrift till Söderwall s. 135 ff. Ordet torde endast användas i bildliga uttryck, t. ex. **ha en dålig l.** = vara »svår i käften»; om liknande förhållande i s. Halland se Wigforss SHF. s. 117, not 2.

[3]) Nisl. **melur** Thorkelsson Suppl. 3 (fvn. **mǫlr**).

[4]) Ordet *næ̀və* har alldeles utträngt **hand**. Lägenheten **Näven** *næ̀vən* (SOÄ. 19: 175) har sitt namn efter en fordom befintlig vägvisare i form av en pekande hand.

[5]) Fvn. **hreðr**, **hesthreðr**. [6]) Fvn. **stela**.

[7]) Fsv. **sæghel**; analogiskt *sæ̀gla* v. 'segla' = fsv. **sæghla** (Noreen Aschw. gr. § 164).

trǽvə m. 30 neker[1]
tǽḷ̀ə[a] m. tjäle[2]
væ̜g m. väg
vǽ̜ga v. väga
væ̜ḷ̀ adv. väl
vǽ̜r n. väder
vǽ̜ra v. vara
vǽ̜rə[b] m. bagge
væ̜v m. väv
vǽ̜va v. väva
spíṉəvǽ̜va f. spindel
ạ̀bǽ̜kətə adj. åbäklig[3]
æ̜r[c] n. ärr[4]
ǽ̜ta v. äta.

Kort vokal före förlängt v står i *krǽṿːka*[d] f. 'kräfta' (djuret)[5].

Anm. 1. Kort vokal står efter min uppfattning i regeln i *jǽra* v. 'göra'[6], även då det står starktonigt; orsaken är naturligtvis, att värbet så ofta står svagtonigt.

Anm. 2. Här må även anföras *jǽ̜riṉ* f. 'käring, gumma, hustru'.

§ 41. **Äldre æ̆ → æ regelbundet i gammal lång stavelse:**

bḷ̀ǽgda v. kila (= slå en kil i)[7]
brǽḳa n. pr. Bräckan[8], *hạ̀vəṣ-bræḳa* n. pr. Haveruds-bräckan[9]
brǽḳa f. bricka[10]
brǽṉa v. bränna
brǽṉa st. v. brinna[11]
bæḳ m. bäck
bæḷ̀j m. bälg[12]
bæṉk m. bänk
bǽtər komp. bättre
dræṉ m. dräng
dǽṃa v. dämma

---

[a]) *tǽ̜ḷ̀ə* Fränd. [b]) *vǽ̜rə* Fränd. [c]) *a̜r* Fränd. [d]) *krǽṿeka* Fränd.

[1]) Fvn. þrefi.
[2]) Fvn. þeli.
[3]) Se om ordet ovan s. 42.
[4]) Jfr nedan s. 150.
[5]) Fsv. kræveta.
[6]) Fvn. gera.
[7]) Sv. dial. **bläjda** Rz; jfr sv. dial. **bläjd** 'vigg' Rz, nisl. **blegði** m., m. m. (jfr Jakobsen Et. ordb. Shetl. s. 48, F.-T. 81, Torp Nyn. et. ordb. 32).
[8]) SOÄ. 19: 175; fvn. **brekka**, fsv. **brække** o. s. v. 'backe'.
[9]) Enligt SOÄ. 19: 195.
[10]) Sörb. *brǽḳa*, skeem. *brǽḳə* (»*brǽḳə* bricka är ett svårförklarligt ord. Något sammanhang med *brǽḳə* 'backe' har det ju ej», Lindberg s. 169), fryksd. *brǽḳ* f. JM. Rspr. **bricka** (lånord från mlt. **bricke** f. enligt Tamm) synes i ifrågavarande västsvenska dialekter ha anslutit sig till det inhemska **brække** (kanske dock man bör jämföra no. dial. **brekka** f. 'bind paa bog' Ross, vilket Torp Nyn. et. ordb. 39 med stor tvekan härleder ur »***bræd-ka**, en diminutiv til **bræde**»).
[11]) Fvn. **brenna**.
[12]) *bǽḷ̀flạ́* v. = no. dial. **belgflaa** 'afflaae et skind fra hovedet eller halsen uden at opskjære det i bugen' Aas., *bǽḷ̀jýpt* adj. n. 'mycket djupt', o. d. med sekundär förlängning av æ vid bortfall av j.

dǽṯa v. falla[1]
fƚæḵ m. fläck, *fƚǽḵətə* adj. fläckig
fƚǽḵa v. fläka[2]
fƚækt[a] m. vinge av väv, som sättes på lien vid mäjning av säd
fƚǽgəlúus f. en slags lus
fƚæsk n. fläsk
fǽḻa f. ock v. fälla
fǽḻər[b] pres. faller[3]
fæm̱, *fǽmtan*, *fǽmtə*, *fǽmtı* räkn. fäm, fämton etc.
gnǽḻa v. gnälla
grǽvƚıŋ m. grävling
jǽḏa f. gädda
hæg m. hägg
hǽḵa v. hänga, stödja sig på[4]
hæƚj f. helg
hælt f. hälft
hǽŋa v. hänga
hǽŋƛə n. hängsle
hǽʃa f. hässja
hæst m. häst
hævd s. hävd
ìṉǽƚvər s. pl. inälvor[5]
kƚæg m. broms (Tabanus)[6]
kƚǽḵa v. kläcka
knǽga v. gnägga
knǽpə n. pr. Knäppet[7]
ɉǽḵa v. hugga fast ì, fatta tag i[8]
tərvəɉǽḵ m. ett åkerbruksredskap
ɉǽḻa f. källa, brunn
ɉǽm̱a v. räfsa (hö) på visst sätt[9]
ɉǽṉa v. känna
ɉæp̱ m. käpp
lǽga v. lägga
læm̱ m. läm[10]
lǽm̱a v. lamma
lǽm̱əfúuƚ adj. dräktig (om tacka)
lǽŋə adv. länge
lǽŋər komp. längre
lǽsa v. lassa
mǽḻum prep. mellan
mǽŋdə m. mängd
mǽṉıʃa f. människa
mǽƛƚıŋanə s. best. f. pl. mässlingen[11]
næḇ n. näbb[12]

a) *fƚàksə* Fränd. b) fäller Ör (Bond 303).

1) Fvn. detta o. s. v. (jfr F.-T. 175).
2) Fsv. *flækkia, nno. flekkja; se Tamm Et. ordb. 159, F.-T. 234 f.
3) Fvn. fellr, fsv. även fælder.
4) Jfr fvn. hekk, pret. till hanga 'hänga'.
5) Fsv. inælvir.
6) Jfr fvn. kleggi.
7) SOÅ. 19: 189.
8) Jfr fvn. keikia (Noreen Ordb. Fryksd. 16); formen med æ har väl uppstått i former som pret. fvn. keikti.
9) Fsv. kæmbà 'kamma; skrapa' Södw.
10) Fvn. hlemmr.
11) F.-T. 716.
12) Möjligen lån från lty. (se F.-T. 758 f.).

nǽḇa f. bärgudde[1]
nǽgḱər f. pl. naglar
nǽλla f. nässla
nǽtja v. nättja
ræŋn n. rägn
rǽŋna v. rägna
rǽṉa v. rinna[2]
rǽṉə n. (hö)skulle[3]
rǽnska v. ränsa[4]
skrǽpa v. skräppa, skryta
skvǽṯa v. spritta till
skvǽṯṉ adj. skygg (om häst)
ẹnʃǽft, *trẹʃǽft* adj. en-, tre-skäftad
ʃæg n. skägg
ʃǽḵa v. härma[5]
ʃǽḻa v. skälla; kackla efter värpning (om höns)
λlǽḵa v. släcka
λlǽpa v. släppa
λlǽpa st. v. slippa[6]
smǽḻa v. smälla
smǽlta v. smälta
snǽḵa f. snäcka
spræḵ m. spricka[7]
sprǽḵa f. ock v. spricka[8]
sprǽḵa v. spräcka
spræŋd adj. sprängd
spǽṉa v. stampa, sparka
tòŋəspǽ̄ṉ m. tungspene[9]
stǽgḱ-óp v. hetsa upp en häst så att han stegrar sig[10]
stǽḱpa v. stjälpa
stǽ̄ŋər s. pl. stänger
svǽŋa v. svänga

---

1) Sörb. *nǽḇa* 'mindre näs'; jfr sv. dial. **nabb(e)** 'udde, landtunga' m. m., no. dial. **nobb** f. (ock **nabb** m.) 'bjergknold, pynt, fremragende klippe' Aas.

2) Fvn. **renna**.

3) Sv. dial. **ränne** Rz, no. dial. **rende** 'loft af løse stænger' Ross; jfr no. dial. **rand** f. 'rummet under taget lige over ildstedet (i en røgstue eller et ildhuus); en liden hylde, eller et par smaa bjælker ovenfor ildstedet, hvorpaa ved lægges op for at tørres' Aas., m. m. (jfr Aas. 580).

4) No. dial. **renska, reinska** Aas.

5) No. dial. **skjekkja** 'vrænge, vride eller støde noget, saa at det bliver skjævt' Aas., skeem. *ʃǽḵə* 'grina, göra grimaser', sörb. *ʃǽḵa* 'grina, göra grimaser; härma', vgm. **skäcka efter** 'upprepa, tala efter' Rz; till **skack**. I fråga om betydelseutvecklingen jfr da. **vrænge**.

6) Fvn. **sleppa**.

7) No. dial. **sprekk** Aas.

8) No. dial. **sprekka** Aas. (jfr F.-T. 1132).

9) Sörb. *tòŋəspǽ̄ṉ* m., fryksd. *tòŋspǽ̄ṉ* n., även rspr., »särskildt i västra Sverge», **tungspänne** (enligt Noreen VSpr. 3: 181); jfr fsv. pl. **spenna** (1 g.) 'spenar', varom se Noreen Aschw. gr. § 416, anm. 7; annorlunda, men knappast riktigt, rörande **tungspänne** Noreen Sv. etym. s. 32.

10) Jfr sv. dial. (Västergötl.) **stägla** 'löst och vårdslöst uppresa eller uppsätta; oskickligt sätta benen i vädret' Rz, no. dial. **stegla** bl. a. 'udspile, hænge noget i en udspærret stilling' Aas., 'sætte høit

svæl'ja v. svälja
svælta v. svälta
sæk m. säck
sæka v. sjunka[1]
sæks kard. säx, *sækstan* säxton, *sæksti* säxtio
sældə, *sælt* pret. o. sup. sålde, sålt[2]
sæmər komp. sämre
sæŋ f. säng[3]
sæŋka v. sänka
sætə, *sæt* pret. ock sup. satte, satt[4]
træska v. tröska[5]
trætan kard. trätton, *træti* trättio
tækλla f. tväryxa, värktyg till förfärdigande av rännor, tråg o. d.[6]
tækλla v. använda *t.*; överfört: gnata l. d.
tæma v. tämja
tæŋər f. pl. tänger
tæŋka v. tänka
tænər f. pl. tänder
vræŋa v. vränga
vræŋər f. pl. spanter[7]
væft m. väft
væg f. vägg
væksa v. växa
vækstriŋ m. halvväxt person[8]
væl'ja v. välja
nýːvælə n. nybruten mark
væl'p m. valp[9]
væl'pa v. valpa
vælta v. välta
væltəfjúl' f. vändskiva[10]
gərvæltər s. pl. odon (Vaccinium uliginosum)
væna v. vända
væna f. gång, omgång
vænə-sæj v. vänja sig
væs m. geting[11]
væsa v. vässa

---

og løseligt op; opstille, opføre, høit og usikkert' Ross = fvn. **stegla**, fsv. **stæghla** 'stegla' (jfr F.-T. 1156)? I betydelsen är väl *stægl'-óp* påverkat av ***stīgla (sig)** 'stegra sig' (änsv. **stegla sig** 'stegra sig', uppl. ***stīgla** 'stegra' o. s. v., jfr Hesselman i och *y*, s. 144, Wigforss SHF. s. 22, Noreen VSpr. 3: 199.

[1]) Även i no. dial. flerestädes **sekka** (i st. f. **søkka** = fvn. **søkkua**), se Aas. 792; gutn. **sinka** Rz (fgutn. pres. **sinkir**). Jfr sv. dial. **stinka** 'fara snabbt undan' Rz, no. dial. **stekka** Aas.: fvn. **støkkua**, no. dial. **støkka** Aas.

[2]) Mindre ofta *səldə*, *səlt*; fvn. **seldi, seldr**, fsv. **sælde, sælder**.

[3]) »Om *æ* kommer av *ǣ*, är förkortningen antagligen så tidig, att ordet lämpligen upptages här [d. v. s. under *ǣ*]» anmärker Wigforss SHF. s. 138, not 1 om detta ord.

[4]) Fvn. **setta, settr** (fsv. **sætte, sætter**).

[5]) Fvn. **þreskia**.

[6]) Fvn. **þexla**.

[7]) Pl. till *vraŋ* (ovan s. 51).

[8]) No. dial. **vekstring** 'en som er i opvæxten, en yngling' Aas.

[9]) Fvn. **huelpr**.

[10]) På plogen.

[11]) Jfr da.-no. **(h)veps** o. s. v.

væst adv. väster
vǽstarə adj. västra
ǽfta m. afton[1]
æg n. ägg
ǽkra f. igänlagd åker[2]
ǽks-óp v. ägga upp l. d.[3]
ǽla v. elda
æʎj m. älg
ǽlva kard. älva
æŋ konj. än ('quam')
ǽŋa adv. alldeles, rent av[4]
ǽŋə m. ände, ända
æŋ f. äng
ǽŋka f. änka
ǽplə n. äpple
ǽspənǽs n. pr. Äspenäs[5].

§ 42. **Särskilda fall** (till §§ 40, 41).

a) Lång vokal före konsonantgrupp uppträder i några ord:

bǽna v. bända
sǽta v. sätta
tǽna v. galoppera[6]
tæn s. galopp, fyrsprång
æl m. eld
ǽnər f. pl. änder.

Av dessa ord torde *sǽta* (pret. o. sup. *sǽtə*, *sæt*) vara analogisk ombildning efter mönstret *jǽta jǽtə jæt* o. s. v. Om bärgsl. *bǽn* yttrar Kallstenius s. 127: »Att *bǽn* icke formelt överensstämmer med rspr. **bända**, är klart; men hur är det att förklara?» Noreen Fryksd. ljudl. s. 38 antar för samma form i fryksd. däremot »yngre förlängning» av vokalen, som jag tror med rätta[7]. Den långa vokalen i detta ord såväl som i pl. *ǽnər* (sing. *an*) samt väl också den långa vokalen i *tǽna* (jfr *vǽŋə-sǽj* 'vänja sig') ock *æl* (här skulle dock best. f. regelrätt ha lång vokal) torde böra sammanhållas med ovan s. 49 f. berörda vokalförlängningar.

---

[1]) Vanligen *ȧfta;* fvn. **eptann.** [2]) Fvn. **ekra.**

[3]) Om hästar. No. dial. **egsa (eksa)** 'drive til vildskab eller ivrig anstrængelse ved skræmsel og dl.; stimulere, ægge; ophidse' Ross (bland exx. märkas »Hest'n æ uppekste», »Han ekste mæ hestee»), sv. dial. (Bohuslän) **äkksa** 'upphetsa' Rz, m. m. Enligt Torp Nyn. et. ordb. s. 84 (jfr även F.-T. 186) är detta ord »vistnok identisk med ght. **agisôn,** mht. **eisen** skræmme, ags. **egesian** ds., avledn. av **age**». Hur detta formellt är möjligt, förstår jag ej. Snarare är det väl med Hellquist Ark. 14: 16 att fatta som en avledning till **eggia** 'ägga'. Om ett sydskandinaviskt **æksa** av antagligen helt annat ursprung se Wigforss SHF. s. 143 f.

[4]) T. ex. *ǽŋa mæsăm* 'alldeles strax', *d‿æ ǽŋa gə̀rhét* 'det är rentav »gorrhett»', *æ du ǽŋa gâŋ* 'är du rent galen'.

[5]) SOÄ. 19: 196 f. Förra leden är sv. dial. **äspe** 'asplund' Rz.

[6]) No. dial. **tenja** Aas., sv. dial. **tenga** Rz, bärgsl. *tǽŋə* ← **tänja** 'springa' Kallstenius s. 90, etc.; jfr sv. **sträcka ut.**

[7]) Sörb. har *bǽŋa*, skeem. *bǽŋə*.

b) ǣ framför r + konsonant.

1. ǣ → *a* i regeln framför r + kons.:

jarv adj. djärv
fjàṭa v. fjärta
farj[a] m. färg
faṣk[b] adj. färsk
føḍárva v. fördärva
jàṭa n. järta
jàṭa (på något) adj. begiven (på)[1]
hàṛə[c] m. herre
hàṣkən adj. härsken
hàṣkna v. härskna
hàrva f. härva
ìṉváṭəs adv. invärtes
kvàrka f. best. f. kvarka(n)[2]
çàṛa f. kärra
marj[d] m. märg
màrkə[e] n. märke
paṣílja f. persilja
pjaṭ m. ett skällsord[3]
pjàṭərə n. pr. Pjärterud[4]
rèṣárv s. reserv[5]
ræ̀vaṣ m. revers
snaṭ m. snärt; stjärt[6]
svàrma v. svärma
sark m. särk
vark[f] m. värk
træ̀skəvárk n. tröskvärk
vàrmə m. värme
vàrpa v. värpa
váṛə[g] komp. värre
vaṣṭ[h] superl. värst
arm m. ärm
àṭa[i] f. ärta
àrva[j] v. ärva;

Anm. 1. En del av de ovan anförda orden kunna ha *a* på andra grunder; så kunde *føḍárva* vara lika med fsv. **fordarva** (~ **fordærva**, från mlt. **vordarven** ~ **vorderven**); *àrva* kunde tänkas vara ombildat efter *arv*, *arm* 'ärm' efter *arm* 'arm' (något som Kallstenius s. 158 antar för bärgsl.), *vàrmə* efter *varm*, etc.

Anm. 2. Hit höra icke *áṭmárk* 'Ärtemark,' **Aretamarkh** 1334, **Artamark** 1531 (emellertid **Ärtamarcka** s. redan 1540) ock *àṭɪŋən* 'Ärtingen', utan ä-formerna bero på »omvänd skrivning» eller folketymologi; se SOÄ. 19: 171 ock Noreen NoB. 1: 5 ff.

Anm. 3. Eftersom Wigforss SHF. s. 127, not 3, finner det egendomligt, att ordet **stjärt** saknas hos Lindberg, Nilén, Leander, Gadd ock Linder, vill jag påpeka, att ordet saknas i äm. ock ersättes av

---

a) *farj* Fränd. b) *faṣk* Fränd. c) *hàṛə* Fränd. d) *marj* Fränd. e) *màrkə* Fränd. f) *vark* Fränd. g) *váṛə* Fränd. h) *vaṣṭ* Fränd. i) *àṭa* Fränd. j) *àrva* Fränd.

---

[1]) Fvn. **hiartaðr** 'begavet med hjerte af en vis angiven beskaffenhed' Fritzner$_2$.

[2]) Da. **kverke**; jfr fsv. **kwærk** 'strupe' o. s. v. (jfr Noreen VSpr. 3: 243).

[3]) Härledning obekant.

[4]) Hör väl till föreg.

[5]) Hört i sammansättningen *rèṣarvræ̀ṉa* 'reservränna.'

[6]) På en orm.

andra: *romp* t. ex. på en fogel eller fisk, *snaṭ* på en orm, *ra̦v* på en människa. Liknande är förhållandet t. ex. i sörb.: se orden **romp** ock **snart**. Lindberg påpekar uttryckligen § 167, att ordet saknas i skeem.

2. ǣ → *a̦* framför **rð** → *ɽ*, **rn** → *ṇ*:

fa̦ɽ f. spår (efter djur)
fà̦ɽɪg adj. färdig
hà̦ɽanə s. pl. skuldrorna,
hà̦ɽəbɽá[a] n. skulderblad[1]
jà̦ɽə n. gärde
jà̦ṇa adv. gärna
jà̦ṇɪŋ f. gärning
hà̦ṇǣs n. pr. Herrenäs[2]
ʝà̦ṇə m. kärna (frukt- o. d.)
mà̦ɽə m. mjärde[3]
ʃà̦ṇa[b] f. stjärna, ögonsten
ʝa̦ṇ n. tjärn
va̦ɽ f. värld
va̦ɽ adj. värd;

Undantag från 1 ock 2:

bærj[c] n. bärg
fjæ̀ḍə ord. fjärde[4]
fjæ̀ɽɪŋ m. fjärdedel
hæ̀ɽa v. härda
smìhæṇ m. best. f. smideshärden;

Dessa undantag (utom kanske *fjæ̀ḍə*, jfr not 4) bero helt visst på inflytande från riksspråket. **Härd** ock **härda** äro kulturord ock avvika ofta även i andra dialekter; jfr t. ex. bärgsl. *hæɽ* (»förmodligen senare lånord», Kallstenius s. 158; däremot fryksd. *ha̦ɽ* JM.), skutt. *smìhę́ɽ* 'smideshärd', *hę̀ɽa* 'härda', *hę̀ɽɪŋ* 'härdning' (Grip Skutt. s. 58; eljest **ærð** → *a̦ɽ*). Liknande gäller **fjärding**. Mäst påfallande är onekligen *bærj* (så t. ex. även Holsljunga *bærj*, men *farj* 'färg'; däremot skeem. *barj*, Laske-Vedum *barj* Ljunggren Sv. landsm. 1913: 41).

3. ǣ framför förkortat **rr** → *a̦*(?).

fa̦r pres. far[5]
[*à̦kəʝa̦r* n. pr. Åkekärr[6]]
ma̦r f. märr, sto
sta̦r m. starr (även ögonsjukdom[7])
tva̦r[e] adj. tvär;

---

[a]) **Hahleluth** 'krokryggig' Dahlstierna (Trogna Heerden 229). [b]) *ʃà̦ṇa* Fränd. [c]) *bærj* Fränd ock, som det synes, överallt på Dal (se SOÄ.). [d]) *ma̦r* Fränd, **mar** Gunn (Bond 315). [e]) *tvá̦rə* Fränd.

---

[1]) Fvn. **herðar** f. pl., **herðarblað**.

[2]) **Hernes 1540 ff.** Etymon är ovisst (SOÄ. 19: 182).

[3]) Fsv. **mærþe** (~ **miærþe**).

[4]) Märk, att **rd** här ej uppträder som *ɽ*.

[5]) Fvn. **ferr**; jfr *fæ̀lər* 'faller' (ovan s. 144) ock *sǿvər*, *sǿva* 'sover, sova' (ovan s. 88). Inf. *fà̦ra* antar jag vara ombildad efter pres. *fa̦r*.

[6]) Enligt SOÄ. 19: 183; d. v. s. **-ʝa̦r?*

[7]) Hör hit, om ordet får antas utgå från ***stærr**; ordet hör tillsammans med no. dial. **sterra** (**starra**) 'stride, stræbe ivrigt for at

Av dessa torde väl *mar* vara ett relativt säkert exempel. De övriga äro ju något problematiska. Att *far* är = fvn. **ferr**, torde göras mycket sannolikt av den omständigheten, att bohusmålen, som ha *mær* 'märr', *ɕær* 'kärr', *vær* 'värre', ha *fara*, *farə* 'fara', alltså icke *a*. Jfr emellertid Wigforss SHF. s. 206. Om *star* återgår på *stærr, måste däremot betecknas som tvivelaktigt, särskilt då det finns ett annat ord med svårförklarligt *a* före r, nämligen det ovan s. 41 f. nämnda *barfot* 'barfota'. *tvar* kunde vara = fvn. mask. **þuerr**; jfr dock även neutr. *tvaṭ*, adv. *tvaṣ* 'tvärs' enligt 1 ovan[1]. — Mot här uppställda ljudregel synes *ær* n. 'ärr' tala. Detta har därför (ovan s. 143) antagits utgå från en form *ær[2] med enkelt r (jfr fvn. **sig : sigr** o. d., se vidare Noreen Ark. 3: 14 f.).

4. **ǣ** framför urspr. **rl**: *førfæh* adj. 'förfärlig', *pæla*[a] f. 'pärla', *ǽlan*[b] n. pr. 'Erland';

Som dessa ord samtliga (även *ǽlan*[3]) äro lånord från rspr., kunna av dem inga slutsatser dragas.

5. **ǣ** framför urspr. **rtl** → *æ*: *fårəpælar* s. pl. 'fårexkrementer'[4], *æla* f. 'ärla'[5] (*sååla* 'gulärla', *linæla* 'sädesärla').

Anm. 3. Här må infogas några ord om *lårət* n. 'lärft' (fsv. **lǣroft**, fvn. **léript**). Ovan s. 67 har påpekats, att ordet i äm. bör vara lån från en dialekt, som har övergången samn. **ē** → **ǣ** (märk dock även det oförklarade fno. **lǽrept**, **lǽreft**, se Noreen Aisl. gr.₃ § 105, anm.). Vokalen *a* åter torde, som Lidén för skeem. antagit (hos Lindberg s. XIX[6]), härröra från en gång befintliga synkoperade former, t. ex. best. f. **låṭə*. Märk även *låṭ* Fränd.

Anm. 4. Vad beträffar åldern av övergången **ǣ** → *a* framför r + kons., så torde den varit genomförd redan i förra hälften av 1500-

a) *påla* Fränd, **pala** Ör (Bond 309). b) *alánsərə* 'Erlandsrud' Holm (SOÅ. 15: 30) [jfr även *alege* (!) 'ärlig' Gunn (Bond 326)].

holde stand' Aas., **sterra seg** 'stive sig op, stramme sig op' Ross, etc. (jfr F.-T. 1197, Fick-Torp Wortschatz s. 485 f., Lidén SNF. 1: 1: 45).

1) Kallstenius s. 159 antar för bärgsl., att **vǣr** ger *var*, men detta motsäges för äm. bestämt av t. ex. *væra* 'vara' ock är också för bärgsl. mycket osäkert.

2) No. dial. **ær** Aas., Ross.

3) Obs. den akuta akcenten.

4) Jfr (?) no. dial. **pert** m. 'enkelt perle af faare- eller gjedemøg' Ross.

5) Fvn. **ertla**.

6) Lindberg själv ställer sig skeptisk gentemot denna uppfattning.

talet att dömma av skrivningar som **Ärtamarcka** s. (i st. f. Arta-), **Ärtemarken** o. s. v. 1540, **Ärttemärk** s. 1570 o. s. v. (SOÄ. 19: 171) ock å andra sidan **Harness** 1552, **Harrnes** 1574, **Harrenes** 1579 etc. för Herrenäs *hàŋǣs* (**Hernes** 1540 etc., ib. 182 f.; etymon på detta namn är dock obekant). Jfr från grannsocknar Härsbyn i Steneby: **Harsbyen** 1546 o. s. v. (ib. s. 113), Härserud i Laxarby: **Harssrudh** 1625, 1629 (ib. s. 62)[1]. Från Västergötland är övergången styrkt genom många exempel i Bröms Gyllenmärs' visbok från förra hälften av 1600-talet (Noreen VSpr. 3: 243 f.), ock ett ock annat tidigare exempel påträffas i ortnamnsmaterialet (t. ex. Häla *hàʟa*, **Härdha** 1413, **Hala** 1572, SOÄ. 6: 132; Hermanstorp *hàrmastorp*, **Harmanstorp** 1542, ib. s. 158 f., Tärby *tàrbu*, **Tärby** 1380 o. s. v., **Tarbÿ** 1582 1632 SOÄ. 14: 152).

c) ǣ → *ǝ*, *ǝ̣* sporadiskt framför *ʟ* i kort ock lång stavelse:

ijǝ̣́ʟ[a] adv. ijäl	*mjǝʟk*[c] f. mjölk[3]
mǝ̀ḍǝ m. mäld	*mjǝ̀ʟkǝ* m. mjölke
mjǝ̣ʟ[b] n. mjöl[2]	*ʃǝ̣ʟ*[d], best. f. *ʃǝ̀ʟvǝ*[4] själv.

Företeelsen är välkänd från svenska dialekter, se Sandström ŏ ock ŭ, s. 14, ock där cit. litt. Jfr även sörb. *ijǝ̣́ʟ* (~ *ijǣ́ʟ*), *mjǝ̣ʟ*, *mjǝʟk*, *mjǝ̀ʟkǝ*, *ʃǝ̣ʟ* ock Solør **dɐrḍḍ** 'däld', **magastɐɫpǝ** »magstjälpa», 'vända upp ock ned på (ett barn)', vilka dock av ABLarsen Solør, s. 129 f. förklaras på annat sätt. Någon regel kan man knappast upptäcka; æ kvarstår i många ord, t. ex. *stǽʟpa* 'stjälpa', *mǣʟ* 'mal', *vǣʟ*, *væʟp* 'valp' etc., således även i ord, där rikspråksinflytande är absolut uteslutet. Det är dock värt att observeras, att j så ofta föregår. Även i Sandströms exempel från vgm. föregår j i nästan alla ord. S. anför s. 14: *vǝ̣ʟ* 'väl', *ʃǝ̣ʟ*, *ʃǝʟv(ǝr)* 'själv', *ijǝ̣́ʟ* 'ihjäl', *jǝ̣ʟa* 'döda' (till föreg.), *ʃǝ̀ʟaːiŋiŋ* 'själaringning', *jǝʟmǝtǝr* 'med brokigt huvud', *jǝʟma* 'Jälma' (konamn), *jǝʟpa* 'jälpa' (vanligen — som i äm. — *jælpa*, se Landtmanson 1 ock r, s. 46), *ʃǝʟva* 'skälva', *jǝ̀ʟmsǝrǝ* n. pr. 'Jälmsered' (av mansn. **Hiälm**), *ʃǝ̀ʟvarǫs* n. pr. 'Skälvarås' (av **skialf**, **skiælf**), *mjǝʟk*. Ytterligare exempel från västgötadelarna

[a]) *ijǝ̣́ʟ* Fränd. [b]) *mjʉ̣ʟ* Fränd. [c]) *mjǝʟk* Fränd. [d]) *ʃǝ̣ʟ* Fränd.

[1]) I förbigående må här anföras följande rim hos Sveno Dalius (f. 1604 i Ör): **harm: bisvärm: förbarm** (Hanselli 9: 67), **värck : starck: märck** (ib. 132), **harpa: märcka: starcka** (ib. 145).

[2]) No. dial. **mjäʟ** (ABLarsen Krist. bymål, s. 61; jfr Torp-Falk Da.-no. lydhist. s. 129), ä. da. **miel**. Äldre ŏ före *ʟ* ger *u* (nedan s. 159).

[3]) Fsv., fda. **miælk**. [4]) *ʃǝ̀ʟvǝn* = Fan.

av SOÄ. äro: *jəlmrų* 'Jälmryd' (: **Hiälm**) SOÄ. 11: 22, *ʃəlvar-ąs* (yngre uttal *ʃælvarąs*) 'Skälvarås' (: **skialf**) 14: 136, *krəlbo* 'Kvarbo' (**Qwädarebol** 1545, **Qwärbo** 1640 ff.) 11: 46, *hèljərp* (yngre uttal *hæljarp*) 'Häljarp' (**Helghatorp** 1480) 6: 184, *jəlmarə*, *jəlmarə* (yngre uttal *jælmarə*) 'Jälmared' (: mansn. **Hiälme**) 8: 18, *jəlmsli* (~ *jæslé*, yngre uttal *jænsli*) 'Jälmsled' 8: 162.

d) ǣ → *e* i några ord:

dèna, *dèta* pron. denne, detta — *ètər* prep. ock adv. efter
en adv. (nå) än — *hèna*, *hènas* pron. hänne(s).

Här torde föreligga en utveckling i svagton; se Noreen Aschw. gr. § 147, Kock Ljudhist. § 271, Lindberg § 74. Påfallande är *dèna*, som väl mera sällan står svagtonigt. Det kan ha påvärkats av *hèna* samt av *de* m. m. Jfr Wigforss SHF. s. 139 f.

e) ǣ → *ı* mellan **k** ock **tl**: *ɡìtla*[1] v. 'få ungar' (om katta); *ɡìtl*[a] m. kittel.

Om det senare ordet ej är påvärkat av rspr., måste det väl utgå från pluralen; jfr däremot vgm. *ɕætəl* (Sundén Västgötasocken, s. 67). Jfr sörb. *ɕesla* 'få ungar (om katta)', skeem. *ɕìslə* 'föda (om katta)', *ɕìsleŋ* 'kattunge'[2]. Däremot kvarstår æ mellan **k** ock **tt**: *ɡètə*; jfr å andra sidan fryksd. *ɡìt*, bärgsl. *ɡìtə* (Kallstenius s. 170).

f) æ → *ı* mellan **g** ock **ng**: *hùrjiga* n. pr. 'Huvudgingen'[3].

Äldre ǣ.

§ 43. **Äldre ǣ uppträder som** *ǣ*, **vid förkortning som** *æ*:

àndǽŋ adj. fjäskig, som har bråttom jämt[4] — *brǽ* v. smälta (trans.)[5]
flǽrə n. flöte[6]

[a]) **tjättel** Gunn (Bond 342).

[1]) No. dial. **kjetla** Aas. etc.

[2]) Skeem:s former torde vara oriktigt bedömda av Lindberg § 68.

[3]) **Hofuithgenge** 1546. Se vidare SOÄ. 19: 184 f.

[4]) No. dial. **andæren** 'tvær, modvillig, vrangvillig; ogsaa vranten' Aas.; jfr fvn. **andǽris** adv. 'andæres, imot, paa tverka' H.-T., no. dial. **andæres** adv. 'baglængs, bagvendt; tvert, uheldigt' Aas., Håbol **andäres** adj. 'ruskig, stormande, pockande' Peter Andersson i Högkil (se ovan s. 17) ock fvn. **andǽrr** 'stridig' H.-T.(?); jfr Torp Nyn. et. ordb. s. 5.

[5]) Fvn. **brǽða**.

[6]) Jfr fvn. **flá** f. 'flöte', no. dial. **flaa** (pl. **flær**) f. ds. Aas., Ross, **flæa** f. ds. Aas., **flæe** n. 'bark, fyrrebark (til flydholt)' Aas.,

fræ̀sa v. fräsa
jæs f. pl. gäss
jæ̀ta v. valla[1]
hæ̀ks-i-sæ v. sluka[2]
hæl m. häl
klæ v. kläda
klæ̀niŋ f. klänning
kvæ v. kackla före ägglägg-
ningen (om höns)
læ̀jə n. efterbörd hos kor[3]
læ̀ta, læ v. låta (ɔ: sinere o. d.)
næ̀stn adv. nästan[4]
næ̀tər f. pl. nätter
næ̀vər n. näver
ræd adj. rädd
ræ̀ja f. långt smalt träd[5]
ʃæ̀kər pl. till *skak*[6]
ʃæ̀tọsdan m. best. f. skär-
torsdagen[7]
sæ f. (»säd» ɔ:) havre
sæ̀la v. sålla[8]
sæ̀tə n. säte
træ̀ta f. ock v. träta
tvæ̀ta v. tvätta
tæ̀ar[a] f. pl. tår
vræ̀ər f. pl. vrår

---

[a]) *tær* Fränd.

---

sörb. *flær* n. 'flöte', sv. dial. **flår** ds. Rz, o. s. v.? Jfr Tamm Et. ordb. 149 f., F.-T. 228, Torp Nyn. et. ordb. ss. 116, 127. Eller hör ordet till no. dial. **fleda** 'tynd skive' Ross, **fledra** 'tynd fraløst skive' Ross o. d., varom se Torp Nyn. et. ordb. s. 117? Åm. *flæ̀rə* gör med sitt dentala *l* intryck av att vara lånord (eller påvärkat av rspr. **flöte**?).

[1]) Fvn. **gǽta**.

[2]) Skeem. *hæ̀ksə* 'glupa, vara begärlig efter mat', no. dial. **heksa** 'sluge' Aas., 'æde med stor hast' Vidsteen (samma ord som sv. dial. **häkksa** 'smäda' Rz, fryksd. *hæ̂ks* 'smäda, okväda' JM., no. dial. **heksa** 'give hvasse ord' Aas.? jfr Hellquist Ark. 14: 30), sammanställes av F.-T. 390 f. med fvn. **hákr** m. 'uviting, skamløysa', **hǽkinn** 'hækjen, graadug' H.-T., no. dial. **hæk(j)en** 'graadig, begjærlig' Aas., sv. dial. **hæken** 'ifrig' Rz.

[3]) Sörb. *læ̀je*, skeem. *læ̀jə* ds., no. dial. **lægje** 'leie, liggested; fosterleie i dyr'.

[4]) Fvn. **nǽstum**.

[5]) No. dial. **ræja** f. 'stang, tynd træstamme' Aas. (även **raje**). Sammanställes av Aas. med **raa** (»vel egentlig **ræa**, af **raa**»). F.-T. 864 yttra, att **raje** »scheint aus dem anord. plur. **râir** hervorgegangen zu sein». Möjligen kunde formen **räja** utgå från en pluralform med **æ** (= da. **ræer** 'rår'). Jfr även (no. dial. **raala** [? Aas. s. 624], **ræla** 'en stang; stamme af ett ungt træ' Aas., Vidsteen, **raale** m. Ross ock) no. dial. **raaga** 'meget smækker stang' Ross.

[6]) Se ovan s. 64.

[7]) Dagarna i påskveckan heta: *kùrvəmándan*, *flæ̀skətisdan*, *klòkónsdan*, *ʃæ̀tọsdan*, *làŋəfrę́dan*, *pàskəlọ́dan*.

[8]) Fvn. **sǽlda**.

vrǣn, f. *vrǣa* adj. brunstig om katt(a)[1]

væŋ m. vinge[2]

vænta v. vänta.

§ 44. **Ex. på lånord med** *æ*, *ǣ*:

àdrǽs m. adress

flǽdərmús f. flädermus

fræmat, *fræmun* adj. främmande[3]

føsmǽdllə adv. försmädligt

græja v. »gräja»

græjər s. pl. »gräjor»[4]

grǽsələ adj. gräslig[5]

hækla v. häckla[6]

kàramǽl m. karamell

kræft s. kräfta (sjukdom[7])

læka v. läcka[8]

lækt f. läkt[9]

lǣra v. lära

mæja v. mäja[10]

mǽjən m. best. f. mäjningen

pjǣs m. pjäs[11]

prædikánt m. predikant, *prædikəstǫ́l* m. predikstol

præst m. präst

pæls m. päls

pælsa v. misshandla, fara illa med[12]

pæŋar s. pl. pängar

pænə m. pänna

pǣron[a] n. päron

rèsǽft n. recept

rækna v. räkna

ʃækta v. skäkta

ʃǽliŋ m. skilling[13]

[a]) *pǣra* Fränd.

[1]) ock möjligen också människa. Fvn. **rǽða** adj. 'ræda, od, ronegalen (um sugga i paringstidi)' H.-T., no. dial. (v)**ræda** 'parrelysten; mest om so, men paa nogle steder ogsaa om hun af hunde- og kattedyr' Ross, sörb. *vrǣa* 'brunstig (om kattor och svin)' [skeem. *vrèna* 'brunstig (om suggor)' beror väl på anslutning till **vrensk** o. d., jfr skeem. *vrènskə* 'skria (om hingstar)']; jfr no. dial. (v)**ræda** 'løbe i brunst, parre sig' Aas., Ross. Se vidare F.-T. 1394 (oriktig sammanställning hos Jakobsen Et. ordb. s. 659).

[2]) Fvn. **vǽngr**.

[3]) Jfr Tamm Et. ordb. 177, F.-T. 273.

[4]) Från no. **greie** (← **greiða**; jfr rspr. **gräjor**, »dialektord från västkusten» enligt Tamm Et. ordb. s. v.); jfr det i dial. inhemska *grǣa* n. pr. 'Grean' ovan s. 72.

[5]) Mlt. **greselik**.

[6]) Mlt. **hekelen**.

[7]) Även en sjukdom på träd; mlt. **kreft**.

[8]) Mlt. **lecken** (F.T. 674).

[9]) Enligt F.-T. 631 sannolikt från mlt. **letke**.

[10]) Mlt. **meien**.

[11]) Pl. *pjæsar*; även om personer.

[12]) Jfr »ge någon på pälsen».

[13]) Sörb., skeem. *ʃǽleg*, s. Hall. **skälling** m. m. Jfr holl. **schelling**? Oantaglig förklaring hos Wigforss SHF. s. 36.

sǽva s. best. f. (lin-)skävorna[1]
sǽkər adj. säker[2]
tàvəlǽt m. en slags hängande hylla[3]
kùrkətrǽk m. korkskruv[4]
tǽmələ adj. ock adv. tämlig(en)[5]
vèkꞎla v. växla
vǽska f. väska, ränsel
væst m. väst
ǽndra v. ändra.

Äldre ŏ.

§ 45. Äldre ŏ torde endast förekomma i: *øks* f. 'yxa'. Sannolikt har väl utvecklingen varit øx → yx → øx; jfr *ỳgla* <- øgla (nedan s. 161).

Äldre ō.

§ 46. **Äldre ō blir — oberoende av dess ursprung — i regeln *ø*, vid förkortning *ø*:**

brø n. bröd
dø m., adj. ock v. död, dö
frø n. frö
frø̀a f. fradga (hos svin)[6]
frøs pret. frös
fø (pret. *fødə*) v. föda
fø̀rə n. före
grø̀a f. gröda
jø v. göda
jǿsəl m. gödsel
gøk[a] m. gök
gø̀pa[b] f. lodjur[7]
gø̀pɪŋ[c] f. bägge händer fulla[8]
jø̀sə m. skälm, sämre person[9]

---

a) *jøk* Fränd. b) *jø̀pa* Fränd. c) *jø̀peŋ* 'göpen' Fränd, jöpeng 'göpen' Or (Bond 308).

---

1) Mlt. scheve. 2) Mlt. seker.
3) Jfr äda. tabulet 'hængehylde, hængeskab' Kalkar, mlt. tafelit 'tabulet, behälter, kasten' etc.
4) Jfr da.-no. korketrækker från mlt. trekken.
5) Mlt. tem(m)elîk. 6) Fsv. frødha; jfr fvn. frauð n.
7) Fvn. gaupa. 8) Fvn. gaupn.
9) Sörb. *jøse* 'ljugare, spektakelmakare', skeem. *jø̀sə* »konstig kropp». Ordets betydelse i sörb. tyder på sammanhang med eller åtminstone påvärkan från no. dial. gøysa (= fvn. geysa) '(sprudle etc.;) forvanske en beretning ved overdrivelse, sige for meget, gøre sagen for stor; forhaste sig i talen; sladre, føre los snak' Aas., gøysar 'en upaalidelig fortæller, skryder, stortalende person' Aas., gøysen 'tilbøielig til at gøysa; særlig: larmende og stortalende' Ross, etc. I sörb. finns ett värb *gø̀sa* 'spruta upp, pösa öfver' (som väl motsvarar no. dial. gausa,

hø n. hö
høg m. ock adj. hög
høgd f. höjd
hø̀ja v. höja
høk m. hök
hø̀na f. höna
høns n. pl. höns
hø̀ra v. höra
høst m. höst
iŋʃiǿŋ m. best. ingenjörn
krø̀jarə m. krögare, *krø̀jəri* n. krögeri
krøsəbǽr n. lingon[1]
ɕøk n. kök
førɕø̀lə-sæj v. förkyla sig[2]
ɕø̀pa v. köpa
ɕø̀ra v. köra
ɕø̀sə n. något tilltrasslat, virrvarr[3]
mø̀jələ adj. ock adv. möjlig(t), *uumø̀jələ* adv. omöjligt
mør m. myra[4]
nøgd adj. nöjd
nø̀ra v. göra upp eld[5]
nø̀ra f. torra stickor o. d. att göra upp eld med
pλø̀ja v. plöja
rø adj. röd, *rø̀søt* s. rödsot
rø̀na v. rodna
røk m. rök
røk m. (sädes-)skyl
rø̀ka v. röka
rø̀ka v. sätta i skylar
rø̀ra v. röra
røs n. rös
røst n. takröste[6]
ʃafǿr m. chaufför
ʃørə n. sköre[7]
skøt pret. sköt
λø adj. slö
snø m. ock v. snö, snöa
snøt adv. knappt[8]
spø̀kə n. spöke, ful ock obehaglig person l. d.
strøk pret. strök
bå̀təstǿ, *prå̀məstǿ* m. plats vid sjön, där man har båt (resp. eka) stående[9]

icke — som Nilén s. 48 antar — fvn. geysa). Jfr emellertid även sv. gös(er) som förklenande personbeteckning, varom se utförligt Hjelmqvist Ark. 16: 177 ff.

[1]) Nuckörn. *kraus* (Danell s. 153), sv. dial. krösen, kröser o. s. v. Rz, Nilén Sörb., Noreen Fryksd., Wigforss SHF. s. 174 etc. Äm:s långa s måste nog vara av sekundär art (uppkommet genom tidigare ultimabetoning, jfr ovan s. 39, eller genom anslutning till *ɕøsəbǽr* 'körsbär'?).

[2]) Mlt. vorkôlen.

[3]) Sörb. *ʂø̀sa* n. 'tof, test'.

[4]) Fvn. maurr.

[5]) Fvn. nøra.

[6]) Jfr F.-T. 938.

[7]) Se Noreen VSpr. 3: 234 ock där cit. litt.

[8]) Fvn. snauðr adj.

[9]) No. dial. støde Aas. Kan ej — åtminstone väsentligen — vara fvn. stǫð 'landingssted', som är fem. ock antagligen skulle gett **stø* (jfr s. 91). Jfr Solør stø̄ f. liksom sø̄ 'soð' (Larsen Solør, s. 134).

støt adv. jämt, ofta[1]

stø̀nə n. envis person, *stø̀nətə* adj. envis[2]

stǿrə, støst komp. ock superl. större, störst

sø m. tacka, honfår[3]

sø pret. sjöd

søp pret. söp

søt adj söt

trø̀ka v. hålla ut[4]

tø̀ja v. töja

tøs f. tös, flicka[5]

ø̀ga n. öga

ø̀ka v. öka

øn (*te a*) adj. (av ödet) bestämd (till att)[6]

ør adj. yr; brunstig (om sugga)[7]

ø̀ra n. öra

ø̀rə n. öre

hø̀sa v. ösa.

§ 47. **Särskilda fall.**

a) Före ock efter vissa konsonanter uppträder ø̄ som ǫ (ɵ)[8]:

1. före v:

bədrǿvələ adj. ock adv. bedrövlig(t)

klǿva f. klöv

klǿvər m. klöver

lɵv n. löv

stɵv n. vitt avfall vid ryktning av hästar[9]

stǿvəl m. stövel[10];

---

1) Jfr F.-T. 1198.

2) Jfr no. dial. **støna, støyna** 'gaa blindt hen, fare taabeligt frem' Aas., Ross (även **stōna** i ungefär samma bet. Ross. — ?).

3) Fvn. **sauðr.**

4) No. dial. **trauka** 'holde ud' Ross, nisl. **þrauka** 'to hold on sturdily, stubbornly' Cl.-Vigf.

5) Nno. **taus.**

6) Jfr no. dial. **auden** 'bestemt, beskikket af skjæbnen' Aas., fvn. **auðinn.**

7) Fvn. **ørr.**

8) Samma regler gälla för ö ← y̆; jfr ovan s. 134.

9) Da. **støv** är enligt F.-T. 1201 lånord; detsamma antar Wigforss SHF. s. 177 om s. Hallands *støv* 'dam'; även skeem. har *støv* i denna betydelse, ock Hof uppger för »Elfsb.» **stöw** 'dam'. Men är det sannolikt, att ordet i äm:s speciella betydelse — också belagd t. ex. från sörb. ock SMöre (Linder) — är lånord? Är det inhemskt, kan det motsvara ty. **staub** (fht. **stoup** m.) — härför kunde det »**stöv** el. **stauv**» 'dam' tala, som Rz anför från Gottland, om den senare formen är riktig ock ej av Rz konstruerad; på Fårö finnes *stø̂yv* 'dam', vilket säkert är lånord (Noreen Fårömålets ljudl. s. 68) — eller got. **stubjus** m., fht. **stubbi, stuppi** n. Emellertid uppges från Vgötl., i den speciella betydelsen av äm. *stɵv*, av Hof, Sundén (Västgötasocken, s. 17), Leander ock Ljunggren (Sv. landsm. 1913: 63) *stø*. Hur förhåller sig detta till stöv?

10) Mlt. **stêvel.**

Undantag bildar — på grund av systemtvång — *skǫv* pret. sköt (= schob) (*skǫ̀və* sup.).

2. efter b (utom vid förkortning före j):

bǫn n. pr. Bön, *bǿgǻŋ* n. pr. Bögården o. s. v.[1]
bǿgər m. pl. bogar[2]
bǿkər f. pl. böcker
bǫ̀na f. böna
bǫ̀na v. fria i egenskap av böneman
bǫ̀nəmán m. böneman
bǫ̀ta v. lappa
bǿtər f. pl. lappar;

[Däremot ha vi *bǿja* 'böja'.] Undantag (jfr 1 ovan): *bø* pret. 'bjöd'.

3. efter ʃ: *ʃǫ* m. 'sjö', *ʃǫ̀nhét* s. 'skönhet'[3];

4. efter kons. + *ł* (utom vid förkortning före j): *błǫt* adj. (neutr. *błǫt*) 'blöt', *kłǫr* s. pl. 'klor'[4] [*kłǫ̀va* 'klöv', *kłǿvər* 'klöver', se 1 ovan]. [Däremot *płǿja* 'plöja'.] Undantag (jfr 1. ock 2. ovan): *fłøg* pret. 'flög'.

5. efter b, g + r, om konsonant följer efter ö(?): *brǿr* m. pl. 'bröder', *grǫn* adj. 'grön', *grǫt* m. 'gröt';
Undantag (jfr 1, 2 ock 4 ovan): *brøt* pret. 'bröt' (*brǿtə* sup.).

6. efter l står dels ǫ, dels *ø:*

α) *lǫ̀gə-sǽj* v. bada[5]
lǫk m. lök; penis
lǫ̀nər s. pl. löner
[*lǫv* 'löv', se 1 ovan]

β) *løg* pret. ljög
lǿja f. löja
lǿpa v. löpa (särskilt om djur i brunsten)
lǿpəŋ m. best. f. löpmagen
løpsk adj. löpsk
løs adj. lös;

Fördelningen mellan ǫ ock ø beror helt visst på den följande konsonanten; *løg* 'ljög' (: *lǫ̀gə-sǽj*) bör bedömmas som *skøv*, *bø*, *fłøg*, *brøt* ovan.

7. före tt: *fǿtər* m. pl. 'fötter', *bàrfǿt* adj. 'barfota', *rǿtər* f. pl. 'rötter';

8. före m → *ø*, ǫ*:*

drøm m. dröm
drǿma v. drömma
głǿma v. glömma
jǿma v. gömma
strøm m. ström
tǫm m. töm

Ordet *tǫm* står således ensamt med sitt ǫ.

[1]) Fvn. bør.
[2]) Jfr fvn. bøgir.
[3]) Tillfälligt lånord.
[4]) Fvn. klør.
[5]) Fvn. lauga.

b) Före ł och vissa supradentaler uppträder ȫ som *u*. Detsamma gäller ett ö av annat ursprung (y̆, ǫ); ord med dylikt ö anföras därför också här:

1. före ł:

buł f. börda[1]
bùła v. böla
skètfjúł f. stor brödspade, *vœ̀ltəfjúł* f. vändskiva
fùłja v. följa
fùłjə n. följe
hùłıŋ[a] m., *vàlhúłıŋ* m. vallpojke[2]
hułj m. »hölj», utvidgning av vattendrag[3]
knuł m. knöl
ʝuł m. köl
ʝuł m. köld[4]
ʝùł-á v. kyla av[5]
puł m. pöl
sùła v. söla, *sùłətə* adj. sölig, *sùłəhúł* n. osnyggt ställe, *sùłəkák* m. osnygg person, o. s. v.
vùłə-sæ-óm v. bry sig om[6]
òvúłıŋ m. vårdslös person[7]
bàsúł n. barnsöl;

Anm. 1. I sjön Ärr i Fröskogs sn, Tössbo hd, finns en vik med namnet *sùłvıka*, i SOÄ. 17: 123 transskriberat **Sulviken.** Förleden är enligt Ortnamnskommittén obekant (»förmodligen den samma, som träffas i flera norska namn» på Sul-). Namnet är säkerligen ungt (inga gamla citat finnas), ock det enklaste är väl att anta, att det representerar ett rikspråkligt *Sölviken. Söl torde ingå i ett par sjönamn i Vedbo hd (Söletjärn Håbol SOÄ. 19: 233, Söletjärnet Steneby, ib. 266).

2. Före ḍ, ṭ, ṇ, ṣ ← łd, łt, łn, łs:

bæ̀ŋsbrohúṇ n. pr. (~ *húłjən*) Bengtsbrohöljen[8]
fùḍə pret. följde
fuṭ sup. följt

---

a) [Herdar eller] **Holingar** Dahlstierna (Trogna Heerden s. [VIII]).

1) Fsv. **byrþ.**
2) Jfr fsv. **hyrdhinge.**
3) Fvn. **hylr** (gen. **hyliar**).
4) Sörb. *ʂuł* m., skeem. *ʂøł* m.; no. dial. **kjøl** m. 'afkjølelse; en kold gysen; en tid med kulde og frost' Aas. Detta ord, som väl är en abstraktbildning till köla, fvn. **køla** (så Aas.), måste naturligtvis hållas isär från femininet köld, vilka båda ord hos Sandström ŏ ock ŭ, s. 35 f. sammanblandats.
5) Fsv. **køla**, fvn. **køla.**
6) No. dial. **vyrda** o. s. v., se Hesselman i och y, s. 210.
7) Östsv. **ovörding** (SNF. V: 3: 11); jfr not 6.
8) Jfr 1 ovan ock not 3.

gùn̥a f. kölna

mùs̥ka f. »sötost»[1]

vùs̥l̥øs adj. vårdslös[2];

Anm. 2. Åldern av övergången ø → *u* framför *ʟ* i Västergötland har Sandström (ŏ ock ŭ, s. 31 f.) sökt bestämma med jälp av ortnamnsmaterialet. Övergången har enligt S:s mening »inträtt redan vid mitten av 1500-talet»; hans älsta u-form är från 1561. Från Vedbo föreligger tyvärr ingen form, som kan säkert visa övergångens ålder där. Möjligen har man dock att i de relativt vanliga skrivningarna bole (för böle) o. d. se försök att återge ett uttal med *ɵ*, *ȣ* eller *u*.

Dals-Ed: Nyböle (*nybu̥ʟə*, *nỳbȣʟ*): Nÿbole 1557, 1560 (SOÄ. 19: 20); Håbol: Håbol (*hóbȣʟ* m. m.), förr även Hoböllе o. s. v.: Höbole 1560, Hobole 1600, (y) Hogabola 1540, Hogbolle 1569 (s. 41); Böle (*bùʟə*, *bȣ̀ʟə*): Bole 1560, Bolett 1564, Bolliith 1550 (s. 42 f.); Norra Böle (*nòʟbȣʟə*): Nordbolle 1550 (s. 42 f.);

Nössemark: Kölviken (*gu̥ʟvi̥kanə*): Koluigh 1546, Kiolwig 1557 (s. 76);

Rölanda: Böle (*bu̥ʟə*): Bollet 1560, 1600, 1609 Bolleth 1565 (s. 90 f.); Kårböle (*kårbu̥ʟə*): Kårrabolit 1540, Kårebolett 1564. 1570, Karebolle 1567 (s. 96 ff.);

Torrskog: Mölnerud (*mȣ̀nərə*): Molnerwd 1564 (s. 152).

Jfr från Färgelanda, Valbo: Bärböle (*barbu̥ʟə*): Bergabolle 1550, Berbole 1560, Bärbolett 1570, Bärbole 1632 (SOÄ. 18: 4 ff.); Fölen (*fȣn*): Ffollett 1557 (s. 8).

Från Frändefors, den sydligaste socknen i Sundal, föreligger en ganska otvetydig form: Nyböle (*nỳbu̥ʟə*): Nyburde 1546 (i två olika urkunder, SOÄ. 16: 86 f.). Sandström torde sålunda ingalunda ha givit företeelsen för hög ålder.

3. före *ḍ*, *ṭ* ← rd, rt:

føs̥ṭú̥ṭ sup. förstört

fú̥ṭɩ kard. fyrtio

hù̥ḍə pret. hörde

hu̥ṭ sup. hört, *lýhú̥ṭ* adj. n. lyhört

gù̥ḍə pret. körde

gù̥ṭ pret. kört

mù̥ḍa v. mörda

mu̥ṭ m. mört

rù̥ḍə pret. rörde

ru̥ṭ sup. rört

stù̥ṭa v. störta (om djur)

vú̥ṭr̥ f. vört[3].

---

1) No. dial. **mylska** 'sødost' Aas., sv. dial. **mölska** 'sött och mägtigt öl och dricka med för mycken jäst uti' Rz, fsv. **mylska** 'ett slags (af vin och honing el. af öl och honing beredd) söt och stark dryck', fvn. **milska**. Rätten beredes i Åm. numera på följande sätt: blåsur eller skummad mjölk får skära sig (ev. med jälp av löpe eller ättika) ock får koka till en ostartad massa, som (ev. avredes med mjöl ock) sötas med sirap eller socker; en del tillsätta även kryddor (fänkol eller anis). Förtäres till smörgås.

2) No. dial. **vyrdslaus** Aas.; jfr vidare ovan s. 159 med not 6.

3) Fvn. **virtr** n., no. dial. **vyrter** n. Aas.

Anm. 3. ö kvarstår i ordfogningar som *hø̱ɖu* 'hör du' ock neutr. *møʈ*[a] 'mörkt'.

Anm. 4. *smù̱ɖə smu̱ʈ* 'smorde, smort' kan vara = fsv. smørdhe, smørdher eller möjligen fsv. *smurþe, smurþer.

Anm. 5. Orden med *ɖ* bero på lån från rspr. (*mù̱ɖa*) eller analogi; ljudlagsenligt skulle stå *ŗ*.

Anm. 6. Före *ʂ*, *ɳ* ← rs, rn står i äm. *ø* (ɵ): *fø̀ʂʈə*, *støʂʈ*, *hø̱̀ɳə* 'hörn', *tø̱ɳəbúsk*, *bjɵɳ* etc. I vgm. står *u* även för *ɳ* ← rn (*huɳə* 'hörn' Sandström ŏ ock ŭ, s. 30).

c) ø̄ → *y* framför g: *dyg* n. 'dygn', *ỳgŗa* n. 'ögla'; det förra ordet kan dock alltför väl vara rspr.

Anm. 7. *rø̀kta* v. 'rykta' (fvn. røkta) utgår väl således närmast ur rykta (jfr s. 155 ovan).

d) ø̄ → *u* framför pl (jfr övergången y̆ [→ *ö] → *u* framför pp, pl, ovan s. 139): *súpəŗ* s. 'sopor, skräp', *sùpŗa* v. 'skräpa'[1].

Anm. 8. *skrø̀pələ* förstärkande adv. (yfsv. skrøpelika) är till sin härkomst ovisst. Det kan väl knappast enligt F.-T. 1035 vara identiskt med no. dial. skrypleg 'forgjængelig, uvarig' Aas. Det saknas hos Hesselman i och y ock Noreen VSpr. 3: 211 ff., vilka sålunda väl anse det ej utgå från y̆ (jfr även Hesselman a. a. s. 153).

---

[a]) *muʈ* Fränd.

[1]) No. dial. søpl, søpel f. 'feieskarn' Aas., sɐp'pəŗ f. Solør (»må antages at repræsentere *søpl» Larsen Solør, s. 51), søpla v. Ross, sörb. *súpəŗ* f., *sùpŗa* v., skeem. *súbəŗ* f., *sùbŗə* v., fryksd. *sø̀pŗǣr* s. pl. 'sopor', *sø̀pæ̣ŗ* v. Jfr även F.-T. 1108.

Förkortningar av några citerade arbetens titlar.

Aas. = Aasen Norsk ordbog. Kra 1873.

Ark. = Arkiv för (for) nordisk filologi.

Cl.-Vigf. = Cleasby-Vigfusson Icelandic-English dictionary. 1874.

F.-T. = Falk-Torp Norwegisch-dänisches etymologisches wörterbuch. Heidelb. 1910.

Fick-Torp Wortschatz = A. Fick Vergleichendes wörterbuch der indogermanischen sprachen. 4 aufl. — 3. Wortschatz der germanischen spracheinheit unter mitwirkung von H. Falk .... von A. Torp. Gött. 1909.

vFriesen Mediagem. = O. von Friesen Om de germanska mediageminatorna. Upps. 1897.

H.-T. = Hægstad-Torp Gamalnorsk ordbok. Kra 1909.
Hesselman i och y = H. De korta vokalerna i och y i svenskan. Upps. 1909—10.
Hof [Dial. vestrog.] = Sv. Hof Dialectus vestrogothica. Stockh. 1772.
Jakobsen Et. ordb. = J. Jakobsen Etymologisk ordbog over det norrøne sprog på Shetland. H. 1—3. Kbvn 1908—12.
Kallstenius = K. Värmländska bärgslagsmålets ljudlära (Sv. landsm. XXI. 1) Stockh. 1902.
Kock Ljudhist. = Svensk ljudhistoria 1, 2. Lund 1906—11.
Landtmanson l ock r = Sam. Landtmanson Studier över Västgötamålets l- ock r-ljud. (Sv. landsm. B. 1.) Stockh. 1905.
Larsen Solør = Amund B. Larsen Lydlæren i den solørske Dialekt. Kra 1894.
Leander = P. Leander Ordlista över holsljungamålet (i Kinds härad, Västergötland). Göteb. 1910.
Lindberg = K. H. Lindberg Skeemålets ljudlära. Göteb. 1906.
MM. = Maal og Minne.
NoB. = Namn och bygd.
Noreen Gesch.$_3$ = Geschichte der nordischen sprachen, 3. aufl. Strassb. 1913.
Noreen = VSpr. = Vårt språk. Lund 1903 ff.
Rz = Rietz Svensk dialekt-lexicon. Lund 1867.
Ross = R. Norsk ordbog. Kra 1895.
Sandström ŏ ock ŭ = Studier över utvecklingen av fsv. ŏ ock ŭ starktonig ställning inom västgötadialekterna. (Sv. landsm. B. 6.) Stockh. 1910.
SoS. = Språk och stil.
SNF. = Studier i nordisk filologi utg: av H. Pipping.
Sundén Västgötasocken = O. W. Sundén Allmogelifvet i en västgöta-socken under 1800-talet. Stockh. 1903.
SOÄ. = Sverges ortnamn, Älvsborgs län, utg. av K. Ortnamnskommittén.
Torp Nyn. et. ordb. = Nynorsk etymologisk ordbok. H. 1, 2 (3) Kra 1915.
Vidsteen = Chr. Vidsteen Ordbog over bygdemaalene i Søndhordland. Bergen 1901.
Wigforss SHF. = Södra Hallands folkmål, ljudlära. Del. I. Vokalismen. Stockh. 1913.